שיעורים באורות הקודש

כרך ד': חלק שני מוסר הקודש

מאמר ראשון- האהבה הכוללת

הרב ר' אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל

נכתב בחבורת לומדים עכו תובב"א תשפ"ג

אורות הקודש

למרן:

הרב ר' אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל.

מאמר ראשון (א)

האהבה הכוללת

שיעורים באורות הקודש: נכתב בחבורת לומדים

עכו תובב"א

לא עבר הגהה: מהדורה ראשונית.

להערות:

מייל:

Nerya.poper@gmail.com

פלא':

0587100979

תוכן

פסקה א' האהבה האלהית העליונה 4
פסקה ב' הכרחיות האהבה 13
פסקה ג' האהבה המפתחה האצילית 21
פסקה ד' זיקוק ההשכלה והאהבה האלהית 28
פסקה ה' אהבת הענין האלהי 41
פסקה ו' הנקודה הפנימית העליונה 46
פסקה ז' עבודת אמונה ואהבה 50
פסקה ח' צמאון האהבה האלהית 63
פסקה ט' געגועים וצמאון אלהי 70
פסקה י' הערכת הגעגועים האלהיים 77
פסקה יא' התגברות על הצמאון המחליש 81
פסקה יב' שלהבת האהבה בתענוגים 88
פסקה יג' נעם חיי האהבה 91
פסקה יד' אהבה ומסירות נפש 96
פסקה טו' שבירת הכלים ותיקונם 105
פסקה טז' מלחמה פנימית 125
פסקה יז' תשובה מאהבה 136
פסקה יח' האהבה בעד העולם כולו 140
פסקה יט' האחדות ביסוד האהבה העליונה 144
פסקה כ' האהבה האנושית ואהבת האמה 149
פסקה כא' האהבה המתפשטת 161
פסקה כב' האהבה הכוללת 169
פסקה כג התאחדות האהבה והיראה 176
פסקה כד' האמונה והאהבה והיראה והדבקות 182
פסקה כה' (א) האהבה הישראלית העולמית 185
פסקה כה' (ב') אשר האהבה האלהית הטבעית 193
פסקה כו' אהבת עולמים 208

פסקה א' האהבה האלהית העליונה [1] (עמוד שפט')

מי יוכל לעצור את אור האהבה האלהית העליונה ההולכת ומפעמת בלבם של שרידים, חסידי קדש, ישרי לבב, כרוח צח מלא נעם בשמי עדן, ועם זה סוער והומה כהמית ים לגליו, תסער הנשמה מרוב רחבת תענוג זיו נועם עליון.

וחשק עדני עדנים זה מגדיל ומרחיב את כל התכונות הרוחניות והמדות הנפשיות, וכל נשמה מתקדשת, וכל אשר לו רק מגע רחוק לאור זיו נשמות קדש של גבורי אל אלו, הרי זה מתעלה.

כל התורה, המוסר, המצוה, המעשה והתלמוד הם באים לפנות את מכשולי הדרכים, שתוכל אהבת עולמי עולמים זאת להתפשט, להתרחב על כל ככרי החיים, על כל מרחביהם.

וענפיהם הרבים של שרשי אהבת קדשי קדשים אלה הם כל מדות טובות וישרות, פרטיות וכלליות, אישיות וחברותיות, עד כדי שפיטת תבל בצדק ולאומים במישרים.

נושא הפסקה- כל התורה בכללותה באה להכשיר את הדרך שאור האהבה האלקית תוכל להופיע.

ביאור הפסקה-

מי יוכל לעצור את אור האהבה האלהית העליונה ההולכת ומפעמת בלבם של שרידים, חסידי קדש, ישרי לבב- פסקה זאת פותחת סדר שלם בו הרב עוסק בגילוי האהבה הכוללת. הפסקה הפותחת עוסקת ביסוד ההבנה שכל העבודה הרוחנית של האדם היא מכשירה את האדם כדי שיוכל לקלוט ולקבל את אור האהבה האלוקית העליונה.

[1] מקור הפסקה שמונה קבצים קובץ ג' פסקה רסז'. כמו כן פסקה זאת מופיעה במידות הראיה מידת אהבה פסקה יב'.

הרב פותח את הפסקה בחוסר היכולת לעצור את האהבה. האהבה האלוקית היא כל כך מפעמת במציאות אצל השרידים, אותם חסידי קודש וישרי לב, כך שאי אפשר לעצור את גילוי אהבה.

נראה שהדגש כאן באהבה, היינו מצד אותם צדיקים, אותה אהבה שצדיקים אוהבים את הקב״ה. הצדיקים כל כך מלאים אור לאהבה האלוקית העליונה הנמצאת בעולם. אומנם אפשר שהדבר הוא גם לכיוון השני, כביכול מצד הקב״ה אי אפשר לעצור את גילוי אהבה כלפי אותם צדיקים, אומנם הקב״ה אוהב את כל העולם, אבל כלפי הצדיקים יש גילוי אהבה מיוחד[2].

גילוי אהבה שהקב״ה אוהב אותנו מופיע בתורה פעמים רבות, בעיקר בספר דברים. לדוגמא[3].

דברים פרק ז פסוק ח

- *כִּי֙ מֵאַהֲבַ֣ת יְקֹוָ֔ק אֶתְכֶ֖ם וּמִשָּׁמְר֣וֹ אֶת־הַשְּׁבֻעָ֗ה אֲשֶׁ֤ר נִשְׁבַּע֙ לַאֲבֹתֵיכֶ֔ם הוֹצִ֨יא יְקֹוָ֜ק אֶתְכֶ֗ם בְּיָ֤ד חֲזָקָה֙ וַיִּפְדְּךָ֣ מִבֵּ֔ית עֲבָדִ֖ים מִיַּ֣ד פַּרְעֹ֑ה מֶ֖לֶךְ מִצְרָֽיִם׃*

מצד שני מצאנו חובה שאנו צריכים לאהוב את הקב״ה, כמו שמופיע בקריאת שמע[4].

---

[2] לפי ההסבר השני שמדובר כאן על אהבה שהקב״ה אוהב אותנו, אפשר שהדגש הוא קצת אחרת. היינו, מי יכול לעצור את אור האהבה שהקב״ה אוהב, אותה אהבה הצדיקים הם אלה שמסוגלים לחוש את אור אהבה זאת.

[3] וכן בפסוק נוסף.

דברים פרק כג פסוק ו

- *וְלֹא־אָבָ֣ה יְקֹוָ֣ק אֱלֹהֶ֗יךָ לִשְׁמֹ֙עַ֙ אֶל־בִּלְעָ֔ם וַיַּהֲפֹ֨ךְ יְקֹוָ֧ק אֱלֹהֶ֛יךָ לְךָ֖ אֶת־הַקְּלָלָ֑ה לִבְרָכָ֕ה כִּ֥י אֲהֵֽבְךָ֖ יְקֹוָ֥ק אֱלֹהֶֽיךָ׃*

[4] וכן בפרשת והיה אם שמוע.

דברים פרק יא פסוק יג

דברים פרק ו פסוק ה

- *וְאָהַבְתָּ אֵת יְקֹוָק אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ וּבְכָל־מְאֹדֶךָ׃*

הרב מתאר שאהבה זאת אינה יכולה להעצר אצל השרידים, מי הם השרידים שהרב מתכוון אליהם. המושג שרידים מופיע בספר יואל.

יואל פרק ג פסוק ה

- *וְהָיָה כֹּל אֲשֶׁר־יִקְרָא בְּשֵׁם יְקֹוָק יִמָּלֵט כִּי בְהַר־צִיּוֹן וּבִירוּשָׁלַם תִּהְיֶה פְלֵיטָה כַּאֲשֶׁר אָמַר יְקֹוָק וּבַשְּׂרִידִים אֲשֶׁר יְקֹוָק קֹרֵא׃*

הגמ' משתמשת בפסוק הזה ודורשת את זה לגבי תלמידי חכמים.

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף צב עמוד א

- *אין שריד אלא תלמיד חכם, שנאמר ובשרידים אשר ה' קרא.*

אם כן אצל תלמידי חכמים הם שרידי ירושלים, הם מגלים את גילויי אהבה בצורה גדולה[5].

השרידים האלה הם חסידי הקודש אותם שהדבקות מופיע בלבם, לכן הם קשורים אל הקדושה. הם מחפשים איך להוסיף חסידות וקודש. כמו כן אצל ישרי לבב, אותם אנשים שליבם נקי. אנשים שהם אינם מגלים את דרגת החסידות, אבל דרגת היושר נמצא טמון בשורש ליבם.

ההבנה שיש אהבה שאי אפשר לעצור מבוארת במידות הראיה, וכך כותב הרב.

מידות הראיה מידת אהבה פסקה ד'

- *וְהָיָה אִם־שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל־מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת־יְקֹוָק אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ בְּכָל־לְבַבְכֶם וּבְכָל־נַפְשְׁכֶם׃*

[5] המושג שריד מבטא מעין שאריות ממציאות שהייתה יותר שלמה. נראה שאור האהבה הוא מגיע לעולם, אלא שבעקבות ריבוי המסכים רוב האנשים לא יכולים לראות את אותו אור. השרידים, אותם צדיקים מצליחים לראות את האור ממקורו, להשאיר שריד מן האור העליון שהגיע לעולם.

- *שלהבת אש הקודש של אהבת ד׳ הלא בתוך הנשמה היא תמיד בוערת היא, מחממת היא את הרוח, מאירה היא את החיים, וענוגיה אין להם סוף, אין מדה מתארת את נועמם ומתקם. ומה אכזרי הוא האדם על עצמו, שהוא משתקע במחשכי החיים, מטריד עצמו בחשבונות רבים, ואת חיי החיים, את עדן יסוד החיים הוא משכיח מלבבו.*

כמו שהרב כתב כאן, אי אפשר לעצור את האהבה, כין שאהבה זאת היא נמצאת בנשמה. אומנם הגילוי של אותה אהבה היא שייכת בעיקר אצל חסידי קודש וישרי לבב.

בשיר השירים הפסוק מתאר כיצד אי אפשר לעצור את האהבה.

שיר השירים פרק ח פסוק ז

- *מַ֣יִם רַבִּ֗ים לֹ֤א יוּכְלוּ֙ לְכַבּ֣וֹת אֶת־הָאַהֲבָ֔ה וּנְהָרוֹ֖ת לֹ֣א יִשְׁטְפ֑וּהָ אִם־יִתֵּ֨ן אִ֜ישׁ אֶת־כָּל־הֹ֤ון בֵּיתוֹ֙ בָּאַהֲבָ֔ה בּ֖וֹז יָבֻ֥וּזוּ לֽוֹ׃ ס*

הרב מדגיש שמדובר כאן על אור אהבה עליונה, נראה שהדגש של אהבה עליונה, משום שלא מדובר כאן על אהבה רגילה. אהבה רגילה היא שייכת אצל כולם, כמו שנראה פסקה הבאה. כאן הרב מדגיש את האהבה הגדולה כיון שהרב מתעסק אצל הצדיקים. לכן הרב מתאר את האהבה הזאת בכינוי שאי אפשר לעצור, משמעות הדבר שאי אפשר לעצור כיון שיש כאן תענוג אין סופי. תענוג תמידי.

כרוח צח מלא נעם בשמי עדן, ועם זה סוער והומה כהמית ים לגליו, תסער הנשמה מרוב רחבת תענוג זיו נועם עליון- האהבה הזאת מופיעה בצורה פשוטה של נועם צח מצד אחד, מאידך אהבה זאת מופיע בצורה של גלים וסערה כמו גלי הים[6].

היופי של אהבה שהיא מצד אחד מעניקה בטחון מצד שני היא עולה ויורדת. כמשל אפשר לראות בבעל ואשה. יש מימד באהבה שהיא מביאה יציבות וקביעות. אהבה קבועה, זה הבסיס החשוב בזוגיות. זה מה שהרב מכנה כאן בשם ׳רוח צח מלא נועם׳, אהבה ברורה בלי עיכובים ובלי טשטוש.

[6] זה מה שהרב כתב במשפט הקודם שהאהבה זאת מפעמת בלבם, כמו פעימות הלב שזה מעין רצוא ושוב, דבקות סערה ואז מנוחה. (הרב לונדין).

מצד שני כל זוג צריך גם אהבה שהיא מעין עולה ויורדת, אהבה כמו גלים, שהיא יוצאת מימד נוסף לאהבה, מימד של חוויה.

בעל התניא מסביר את הבחינות השונות של האהבה הזאת בהבדל בין אהבה כמים לאהבה כאש, וכך כותב בעל התניא.

תניא ליקוטי אמרים פרק מג

- *והנה באהבה יש ג"כ שתי מדרגות אהבה רבה ואהבת עולם. אהבה רבה היא אהבה בתענוגי' והיא שלהבת העולה מאליה ובאה מלמעלה בבחי' מתנה למי שהוא שלם ביראה ... אך אהבת עולם היא הבאה מהתבונה ודעת בגדולת ה' א"ס ב"ה ... אשר ע"י התבונני' זו ממילא תתפשט מדת האהבה שבנפש מלבושיה דהיינו שלא תתלבש בשום דבר הנאה ותענוג גשמי או רוחני לאהבה אותו ולא לחפוץ כלל שום דבר בעולם בלתי ה' לבדו מקור החיים של כל התענוגים ... וגם מי שאין מדת אהבה שבנפשו מלובשת כלל בשום תענוג גשמי או רוחני יכול להלהיב נפשו כרשפי אש ושלהבת עזה ולהב העולה השמימה ע"י התבונני' הנ"ל.*

בעל התניא מסביר שיש אהבה יותר קרובה לאהבה טבעית שהיא אהבה בתענוגים ולעומת זאת יש אהבה כאש, שהיא תלויה בהתלהבות שהאדם מלהיב את נפשו ברשפי אש.

אם כן לפי דבריו יש הבדל לא רק בצורה בה האדם מגיע לאהבה, אלא יש הבדל כיצד אהבה הזאת תבוא לידי ביטוי. אהבה טבעית היא מעין אהבה רגועה, לעומת אהבה כאש שזאת אהבה שהיא כמו גלים עולה ויורדת, וממילא הצורה הזאת היא משכללת את התענוג.

זה מה שהרב מדגיש כאן שאותה אהבה מלאת רוח צח טבעי רגוע, לעומת המית גלי הים. מתוך גלי הים הנשמה סוערת ומתרחבת בזיו הנועם העליון. החלק שבעיקר מרגיש את סערת האהבה הוא היא הנשמה, הנשמה היא הכח הרוחני הנמצא בתוך האדם, ושם יש גילוי של גלי האהבה.

החיבור של אהבה בסיסית עם אהבה של סערה מסביר כיצד אהבה כזאת היא תמיד תתקדם, היא אהבה אינסופית בלי יכולת לעצור. כיון שבתוך הטבעיות תמיד יש געגוע אינסופי. אותו געגוע קשור לצדדים של סערת האהבה.

וחשק עדני עדנים זה מגדיל ומרחיב את כל התכונות הרוחניות והמדות הנפשיות, וכל נשמה מתקדשת- הרחבת העדן של אותה האהבה, הרחבת התענוג בדבקות בקב"ה היא מגדילה את התכונות הרוחניות של האדם. האדם נולד עם שאיפות רוחניות, ובזכות ההתעמקות בתענוג האלוקי, אז התכונות הרוחניות מקבלות משמעות והרחבה. האדם מרגיש כיצד החלקים הרוחניים משמעותיים וחשובים לו.

אומנם הרב מדגיש שההשפעה היא לא רק על התכונות הרוחניות, יש כאן השפעה גם על הצדדים הקשורים אל המידות. כשהאדם מרגיש את אותו עונג, ממילא יש לו חשק נוסף לגילוי מידות ונפש טובה. כשהאדם מרגיש שטוב לו בנפשו ממילא המידות הנפשיות מתרוממות. כשהאדם מרגיש לא טוב עם עצמו, אז קשה לו לשכלל את המידות והתכונות הנפשיות. בצורה כזאת נפשו של האדם לא מאוזנת. גילוי נועם אהבה שהחסיד מרגיש גורם שהחסיד מרחיב ומסדר מידותיו. בצורה כזאת הנשמה שהיא עומדת בשורש התענוג הרוחני מתקדשת[7].

אגב אפשר שהרב בדבריו כאן רמז על נפש רוח ונשמה, הנפש מתעסקת במידות של האדם, ביציבות הנפשית שלו, בתכונות הנפשיות. מעל זה נמצאות התכונות הרוחניות, השייכות אל הרוח, הרוחניות של האדם. לאחר שהאדם מחבר את התענוג אל הנפש והרוח, אז הנשמה בכללותה מקבלת את הקדושה הנמצאת בתענוג של אותו אהבה.

וכל אשר לו רק מגע רחוק לאור זיו נשמות קדש של גבורי אל אלו, הרי זה מתעלה- ההשפעה של אור האהבה הקיימת אצל הצדיק היא גורמת שכל מי שיש לו איזה קשר לצדיק הרי הוא מתעלה. כשאדם רגיל דבק בצדיק בכל צד שהוא, הדבקות בצדיק מחברת את הנשמה הדבקה בצדיק בעילוי שקיים אצל הצדיק.

כל התורה, המוסר, המצוה, המעשה והתלמוד הם באים לפנות את מכשולי הדרכים, שתוכל אהבת עולמי עולמים זאת להתפשט, להתרחב על כל ככרי החיים, על כל מרחביהם- הרב מסביר שכל עבודתו של היהודי, תפקידה להביא את האדם לידי גילויי

[7] אנחנו הסברנו שכל נשמה מתקדשת, היינו כל נשמה של הצדיקים האלה מתקדשת. כביכול צריך להוסיף כאן אות 'כל ה'נשמה מתקדשת'. היינו כל נשמתו של הצדיק מתקדשת. אומנם אפשר להסביר אחרת, שכל נשמה מתקדשת זה משפט המתקשר להמשך הפסקה. היינו וכל נשמה מתקדשת בזכות הצדיקים, ואומנם צורת ההשפעה, שכל מי שיש לו אפילו מגע רחוק לצדיק מושפע ומתעלה. לכן כל נשמה בעולם מתקדשת בזכות זה.

אהבה. הרב הביא כאן רשימה של דברים המבטאים את עבודתו של האדם, ואפשר שהמילה תורה כאן היא כותרת ראשית. היינו כאילו צריך לכתוב כל התורה: וכעת כל הפירוט הוא מעין פירוש של התורה. היינו כל התורה, שבאה לידי ביטוי במוסר, במוסר במצוה במעשה וכן התורה באה לידי ביטוי בתלמוד היינו לימוד תורה ועמל תורה בפועל.

הרב בדבריו נותן יסוד מה תכלית עבודת האדם, עיקר עבודת האדם להוביל את העולם למציאות בה אהבת העולמים שהקב"ה אוהב תופיע בכל מרחב החיים. דברי הרב מזכירים את מה שכותב המסילת ישרים בתחילתו.

ספר מסילת ישרים פרק א

- *ולמה צריך שישים מבטו ומגמתו בכל אשר הוא עמל כל ימי חייו. והנה מה שהורונו חכמינו זכרונם לברכה הוא, שהאדם לא נברא אלא להתענג על ה' ולהנות מזיו שכינתו שזהו התענוג האמיתי והעידון הגדול מכל העידונים שיכולים להמצא.*

כל העבודה שאנו עובדים בעולם היא בשביל שנוכל להתענג מזיו הקב"ה. אומנם המסילת ישרים יותר הדגיש שהעבודה הזאת גורמת תענוג לאדם הפרטי, כאן הדגש הוא על כלל העולם. כשהאדם עובד ממילא האדם רואה בעצמו כיצד כל אהבת ה' מופיע על כל פרטי החיים שלו. כמו כן כל העולם כולו יכול להרגיש יותר את אהבת ה' אל העולם.

המטרה שהאהבה תתפשט בהרגשה של האדם על כל מהלך חייו. הן מצד פעולותיו של האדם, כמו שהרב יפרט בסיום הפסקה כאן וכן בפסקה הבאה. והם מצד המאורעות שהאדם יחווה במהלך חייו. כשהאדם פוגש דברים שהקב"ה מגלגל לפתחו, אם האדם חי את האהבה האלוקית, ממילא כל מאורע מקבל משמעות של אהבה. המטרה שגילו האהבה יופיע על ככרי החיים, היינו מרכזי החיים. וכן מתוך ההשפעה על מרכז החיים, ממילא גם אותה אהבה אלוקית תופיע על מרחבי החיים הנמצאים בריחוק מכיכר, ממרכז החיים. בצורה כזאת כל מאורע שהאדם יחווה, יקבל משמעות רוחנית שהקב"ה בעצם אוהב אותו.

כיון שמדובר כאן על אהבה אינסופית שאי אפשר לעצור, ממילא פשוט שאהבה כזאת עתידה להתפשט על כל המציאות כולה. אין מקום בו הצדיק לא מוצא התפשטות של אהבה.

וענפיהם הרבים של שרשי אהבת קדשי קדשים אלה הם כל מדות טובות וישרות, פרטיות וכלליות, אישיות וחברותיות, עד כדי שפיטת תבל בצדק ולאומים במישרים- עד כאן הרב הדגיש כיצד מתוך עבודת האדם אפשר לגלות יותר אהבה אל הקב״ה. כעת הרב מסביר כיצד אהבה זאת משפיעה שהאדם יאהב את כל המציאות. בצורה כזאת האדם מרגיש רצון לגילוי מידות טובות וישרות כלפי כל העולם. כיון שהאדם אוהב את הקב״ה, והרי הקב״ה אוהב את הטוב ואת היושר ממילא האדם פועל בצורה כזאת של הישרת מידות.

בצורה מלאה האדם מסוגל להדמות לקב״ה בצורה כזאת שהוא ממש שופט את העולם לטובה, בדיוק כמו הקב״ה, שהרי זה מה שנאמר כלפי הקב״ה.

תהלים פרק ט פסוק ט

- *וְהוּא יִשְׁפֹּט־תֵּבֵל בְּצֶדֶק יָדִין לְאֻמִּים בְּמֵישָׁרִים׃*

סיום הפסקה שהאדם אוהב את המידות הטובות, וכמו כן האדם אוהב את העולם ושופט אותו לטוב מוביל אותנו לפסקה הבאה, וכך כותב הרב בפסקה הבאה.

אורות הקודש ח״ד פסקה ב׳[8]

- *אי אפשר שלא לאהוב את ה׳...אי אפשר שלא לאהוב את התורה והמצוות...אי אפשר שלא לאהוב את היושר ואת הצדק, את הסדר הטוב והמעולה המסבב טוב לכל... אי אפשר שלא להתמלא אהבה לכל בריה, שהרי שפע אור ד׳ בכל הוא מאיר, והכל הוא התגלות חמדת נועם ד׳, חסד ד׳ מלאה הארץ.*

ראוי לציין שהשפעת אהבה זאת היא לא משפיעה רק על המידות הטובות והישרות שיש אצל הצדיק. אלא יש כאן השפעה כללית, שהכלל כולו מתחבר יותר אל הצדק והיושר. בצורה כזא יש השפעה גם אישית וגם חברתית על כל העולם כולו. [הדבר מתחבר למה שהביא הרב באמצע הפסקה שעבודת הצדיק משפיעה על כל הנשמות הקשורות אל הצדיק.]

[8] מובא גם במידות הראיה מידת אהבה פסקה ג׳.

פסקה ב' הכרחיות האהבה [9] (עמוד שצ')

***אי אפשר** כלל שלא לאהוב את ד', ואי אפשר כלל שלא יצמיח כח אהבה מתוקה מוכרחת זאת צמח מעשי, לאהוב לפעול בפועל ובמעשה כל המתיחש לטוב ביחש להשגת אור ד'. אי אפשר שלא לאהוב את התורה, והמצות, שהם כ"כ קשורים בטוב ד'.*

אי אפשר שלא לאהוב את היושר ואת הצדק, את הסדר הטוב והמעולה המסבב טוב לכל, שהוא קשור יפה באמתת המציאות, וברעיון הלב, ביחש המעולה, שמפני גדלו ותפארתו אנו קוראים אותו חפץ ד'. מה שהוא נעלה מכל זה, ומיוחד מכל זה, ומרוה נעימות לנשמת כל, יותר מכל מה שכל רעיון יוכל להתנשא. אי אפשר שלא להתמלא אהבה לכל בריה, שהרי שפעת אור ד' ככל הוא מאיר, והכל הוא התגלות חמדת נועם ד', חסד ד' מלאה הארץ.

נושא הפסקה- אהבת ה' מצמיחה אהבת תורה ומצוות, וכן אהבת היושר והצדק.

ביאור הפסקה-

אי אפשר כלל שלא לאהוב את ד'- הרב ממשיך בביאור מידת האהבה, הרב בפסקה מבאר כיצד אהבת ה' משפיעה על קישור האדם לתורה וליושר. אומנם פסקה זאת שונה מפסקה קודמת. בפסקה הקודמת הרב התעסק באור האהבה העליון, אור אהבה הקשור אל הצדיקים. כאן הרב מתעסק באהבה בסיסית, אהבה טבעית הקיימת אצל כל אחד ואחד. הרב מציג אמירה מוחלטת שאין אפשרות שהאדם לא יאהב את הקב"ה.

מה הסיבה השורשית שהאדם לא יכול להפסיק את אהבת ה', מה שורש ההתבוננות שהאדם יתבונן ויגיע לאהבת ה'. מסביר המהר"ל כך.

נתיבות עולם נתיב אהבת השם פרק א

[9] מקור הפסקה שמונה קצבים קובץ א' פסקה תרצו', כמו כן פסקה זאת מופיעה במידות הראיה, מידת אהבה פסקה ג'.

- *ולפיכך אמר ה' אלהינו ה' אחד ואהבת את ה' אלהיך וגו', כי מצד שהוא יתי' אחד אין לשום נמצא בעולם הנפרד מאתו, כי הכל תלוים ודבקים בו יתברך כי הוא יתי' עיקר הכל, ומפני כך שייך אהבה אל השם יתי'. ויותר שייך אהבה אל השם יתי' ממה ששייך אהבה בשאר דברים, כי כל אהבה שיש בין האוהבים אף שהם דבקים זה בזה, מכל מקום יש לכל אחד ואחד מציאות בעצמו, אבל האהבה אל הש"י במה שהאדם שב רוחו ונפשו אליו לגמרי עד שאין לאדם מציאות בעצמו ובזה הוא מתדבק לגמרי בו וכדכתיב (דברים י"א) לאהבה את ה' אלהיכם ולדבקה בו, ובזה שייך אהבה גמורה*

המהר"ל מסביר שהאהבה הגדולה נובעת מן ההכרה שהקב"ה הוא אחד ממילא הכל נובע ממנו, וממילא אנו יכולים לאהוב אותו לגמרי באחדות מלאה.

אומנם צריך להבין הרי אנו רואים אנשים שהם לא מגיעים לאהבה הזאת, ואפשר להסביר בשני דרכים שונות. לפי שי' הרמב"ם ההתבוננות השכלית בהכרח תביא לאהבת הבורא, וכך כותב הרמב"ם.

רמב"ם הלכות יסודי התורה פרק ב

- *והיאך היא הדרך לאהבתו ויראתו, בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים ויראה מהן חכמתו שאין לה ערך ולא קץ מיד הוא אוהב ומשבח ומפאר ומתאוה תאוה גדולה לידע השם הגדול כמו שאמר דוד צמאה נפשי לאלהים לאל חי, וכשמחשב בדברים האלו עצמן מיד הוא נרתע לאחוריו ויפחד ויודע שהוא בריה קטנה שפלה אפלה עומדת בדעת קלה מעוטה לפני תמים דעות, כמו שאמר דוד כי אראה שמיך מעשה אצבעותיך מה אנוש כי תזכרנו, ולפי הדברים האלו אני מבאר כללים גדולים ממעשה רבון העולמים כדי שיהיו פתח למבין לאהוב את השם, כמו שאמרו חכמים בענין אהבה שמתוך כך אתה מכיר את מי שאמר והיה העולם.*

במקור זה הרמב"ם מבאר שההתבוננות במעשי הקב"ה יוצרת אהבה (ויראה) לקב"ה. לפי הסבר זה אפשר להבין את דברי הרב כאן, אי אפשר שלא לאהוב את הקב"ה, היינו כל מי שמתבונן סביבו ברור שיגיע לאהבה, אין אפשרות להתבונן בלי להגיע לאהבת הבורא.

אומנם אפשר להסביר את דברי הרב בצורה קצת שונה, עפ"י דרכו של בעל התניא.

תניא ליקוטי אמרים פרק יח

- *ולתוספת ביאור באר היטב מלת מאד שבפסוק כי קרוב אליך הדבר מאד וגו' צריך לידע נאמנה כי אף מי שדעתו קצרה בידיעת ה' ואין לו לב להבין בגדולת א"ס ב"ה להוליד ממנה דחילו ורחימו אפי' במוחו ותבונתו לבד אעפ"כ קרוב אליו הדבר מאד לשמור ולעשות כל מצות התורה ות"ת כנגד כולן בפיו ובלבבו ממש מעומקא דלבא באמת לאמיתו בדחילו ורחימו שהיא אהבה מסותרת שבלב כללות ישראל שהיא ירושה לנו מאבותינו רק שצריך להקדי' ולבאר תחלה באר היטב שרש אהבה זו ועניינה ואיך היא ירושה לנו ואיך נכלל בה גם דחילו.*

במקור זה מסביר בעל התניא את הפסוק 'כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו'. שואל בעל התניא איך אהבת ה' היא קרובה לכל אדם, ומסביר בעל התניא שאהבת ה' קיימת אצל כל אחד ואחד מישראל ירושה מן האבות. לפי זה גם אם בגילוי אנו לא רואים את אותה אהבה, באמת היא קיימת בשורש נשמתנו.

אומנם גם בעל התניא בהמשך הספר מביא את עבודת ההתבוננות שהאדם צריך להתבונן כדי לעורר את אהבת ה', בדומה למה שהסביר הרמב"ם שאפשר להגיע לאהבת ה' מתוך התבוננות, וכן כותב בעל התניא.

תניא ליקוטי אמרים פרק מו

- *ויש דרך ישר לפני איש שוה לכל נפש וקרוב הדבר מאד מאד ... והוא כאשר ישים אל לבו מ"ש הכתו' כמים הפנים לפנים כן לב האדם אל האדם ... ועל אחת כמה וכמה אם מלך גדול ורב מראה אהבתו הגדולה והעצומה לאיש הדיוט ונבזה ושפל אנשים ומנוול המוטל באשפה ויורד אליו ממקו' כבודו עם כל שריו יחדיו ומקימו ומרימו מאשפתו ומכניסו להיכלו היכל המלך חדר לפנים מחדר מקום שאין כל עבד ושר נכנס לשם ומתייחד עמו שם ביחוד וקירוב אמיתי וחיבוק ונישוק ואתדבקות רוחא ברוחא בכל לב ונפש עאכ"ו שתתעורר ממילא האהבה כפולה ומכופלת בלב ההדיוט ושפל אנשים הזה אל נפש המלך בהתקשרות הנפש ממש מלב ונפש מעומקא דלבא לאין קץ. ...*

ואי אפשר כלל שלא יצמיח כח אהבה מתוקה מוכרחת זאת צמח מעשי- כשהאדם מלא אהבה אל הקב"ה וודאי שאהבה זאת צריכה

להשפיע על המעשים של האדם. שהרי מי שאוהב משהו וודאי שהוא יבוא לעשות פעולות בשביל אותו אדם שאותו הוא אוהב. אדם לא יכול לאהוב את אשתו בלי לגלות גילוי מעשי וביטוי מעשי של אותה אהבה. לכן למרות שאהבה היא רק רגש, בסופו של דבר הרגש צריך להוביל את האדם לידי מעשה המגלה את האהבה בפועל.

מצאנו דוגמא שאהבה מולידה מעשה בדברי המסילת ישרים לגבי דרכי קניית מידת החסידות, וכך כותב המסילת ישרים.

ספר מסילת ישרים פרק כא

- *הנה ממה שיועיל הרבה לקנות החסידות, הוא גודל ההסתכלות ורוב ההתבוננות ... ובהתבוננו על רוב חסדיו עמנו, ועל גודל אהבתו יתברך לישראל, ועל קרבת הישרים אליו ומעלת התורה והמצות, וכיוצא מן העיונים והלימודים, ודאי שתתלהט בו אהבה עזה, ויבחר ויתאוה לידבק בו, כי בראותו שהשם יתברך הוא לנו לאב ממש, ומרחם עלינו כאב על בנים, יתעורר בו בהמשך החפץ והתשוקה לגמול לו כבן על אביו.*

בזכות ההתבוננות באהבה הגדולה שהקב״ה אוהב אותנו במים פנים לפנים, אנו אוהבים אותו. ממילא אנו רוצים לעשות מעשים טובים כדי להביא לידי ביטוי את אותה אהבה. אהבה כזאת היא מולידה מעשים גדולים של חסידות וכדומה.

התוצאות שהאהבה יוצרת הרב מכנה בשם צמח מעשי, מהותו של הצמח שהוא מתרחב וגודל. האהבה בהגדרה היא כח מרחיב בשונה מן היראה. היראה יוצרת מעין ריחוק וצמצום, לעומת ההרחבה הנובעת מן האהבה. לכן הדגש שיש כאן צמח, צמיחה של מעשים הנובעים מכח המרחיב שקיים באהבה. הרצון התמידי לעשות מעשה ועוד מעשה בלי סוף של מעשים, בלי סוף של גילויי אהבה.

לאהוב לפעול בפועל ובמעשה כל המתיחש לטוב ביחש להשגת אור ד׳ - התוצאה שהאדם פועל בצורה מעשית כל דבר שהוא קשור אל הטוב. הגדרת הטוב תלויה בהבנה שכל טוב הוא מקשר את האדם אל השגת אור ה׳[10]. כשהאדם אוהב משהו, ממילא אותו אדם אוהב גם את

[10] הקשר בין הטוב לקב״ה יכול להיות בשני כיוונים הפוכים זה מזה. אפשר שהטוב הוא מוביל אל הקב״ה כיון שהקב״ה חפץ בטוב. או הדבר מתחיל הפוך, כיון שיש מעשים

החלקים הקשורים אל אותו נאהב. בצורה כזאת האדם רוצה לפעול ולגלות דברים שיכולים לקרב אותו אל הדבר אותו הוא אוהב.

לדוגמא מי שאוהב את אשתו ממילא הוא אוהב לעשות בשבילה דברים, כל דבר טוב שהוא יכול לעשות בשביל להרגיש את קרבתה, האדם ירצה לעשות בפועל.

אי אפשר שלא לאהוב את התורה, והמצות, שהם כ"כ קשורים בטוב ד'- השגת הטוב תלויה בעיקר בתורה ומצוות, לכן אהבת ה' מולידה אהבה גדולה לתורה ומצוות. התורה נקראת טוב, כמו שמופיע במסכת אבות.

משנה מסכת אבות פרק ו משנה ג

- *ותמימים ינחלו טוב ואין טוב אלא תורה שנאמר +שם /משלי/ ד' ב'+ כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו :*

הדגש הגדול כאן שהתורה והמצוות הם לא רק נעימות, אלא הם הכלי דרכו הטוב האלוקי יכול להופיע. הטוב מבטא את הצד האובייקטיבי, לעומת תחושת אהבה שהרבה פעמים היא יכולה להופיע בצורה סובייקטיבית.

אי אפשר שלא לאהוב את היושר ואת הצדק, את הסדר הטוב והמעולה המסבב טוב לכל, שהוא קשור יפה באמתת המציאות- כמו שאהבת ה' היא הכרחית במציאות, אי אפשר שלא לאהוב את הקב"ה. נובע מאי האפשרות הזאת שהאדם לא יאהב את היושר והצדק. התפיסה שהאדם אוהב את היושר ואת הצדק מבוארת גם בעין איה.

עין איה שבת פרק ב' פסקה רה.

- *ת"ר מי שחלה ונטה למות אומרים לו התודה, שכן כל המומתין מתודין. נפש האדם, שעשאה אלהים ישר, היא שואפת אל הטוב והצדק. רק ערבוב המושגים שבא ע"י תגבורת התאוה משגים את*

שהקב"ה רוצה, ממילא כיון שאלו מעשים שהקב"ה רוצה אם כן אותם מעשים הופכים להיות טובים, בזכות שכך הקב"ה רצה. ובסופו של דבר שתי הדרכים נכונות.

האדם מדרך הישר, עד שלא יכיר דרך האמת החקוקה ג״כ בעצם טבע נפשו. ...

במקור זה הרב מסביר שבאמת נפשו של האדם ישרה, ושואפת אל הטוב והצדק. אלא הבעיה שלפעמים האדם נמשך אחר התאווה. ההמשכות אחר התאווה היא מטה את האדם מטבעו.

דברי הרב שהאדם ישר מבוססים על הפסוק בקהלת.

קהלת פרק ז פסוק כט

- *לְבַדּ רְאֵה־זֶה מָצָאתִי אֲשֶׁר עָשָׂה הָאֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם יָשָׁר וְהֵמָּה בִקְשׁוּ חִשְׁבֹנוֹת רַבִּים׃*

אומנם הדגש בפסקה שלנו שהיושר והצדק הם הדברים הקשורים אל הטוב, בצורה ישירה. מבחינה אובייקטיבית יושר וצדק הם מסוגלים להנהיג את העולם כולו לקראת הטוב האמיתי.

הרב מוסיף גם את מעלת הסדר הטוב המסבב טוב לכל, נראה שהסדר מבטא הנהגה בפועל. היינו הצדק והיושר הוא האידיאל, והצורה בה היושר מופיע במציאות הוא יורד בצורה של סדר טוב[11].

וברעיון הלב, ביחש המעולה, שמפני גדלו ותפארתו אנו קוראים אותו חפץ ד׳ - הקשר של היושר והצדק אל הטוב קשור לטוב האלוקי לא רק מצד האמת, אלא גם מצד הרגשת הלב. כשהאדם מקושר אל היושר והטוב הוא מרגיש ברעיון הלב כיצד הוא עושה את חפץ הקב״ה. החפץ מבטא את הצד הסובייקטיבי המלא הרגשות.

הרב בעין איה מסביר כיצד חפץ ה׳ מופיע במציאות, במאורעות החיים, הטובים ואפילו הרעים, וכך כותב הרב.

[11] אפשר שסדר שונה מיושר, יושר מבטא מעין קו, היינו הנהגה של סיבה ומסובב, ואילו הסדר מבטא הנהגה יותר משוכללת שמונהגת בסדרים שונים בתרכובות שונות. לא רק דרך הנהגה של סיבה ומסובב. אולי הרב מרמז שהנהגת העולם המתוקנת היא הנהגה שמבואר בכתבי האר״י הנהגת ה׳מתקלא׳, היינו המשקל. האיזון בין הכוחות, יצירת ג׳ קוים, חסד דין ורחמים. הסדר יוצר שילוב בין הכוחות.

עין איה ברכות פרק ט' פסקה קפב.

- *כי הלא ההנהגה הכללית של המציאות היא ודאי טובה. וכל אשר עשה ד' הוא טוב, א"כ ודאי תצא מרעה זו טובה גדולה שקולה הרבה נגד מרירות הרעה. והטובה, אם גם יהיו מקבליה בחוג קרוב או רחוק בזמן ובמקום לו הכל שוה. ונפש נדיבה האוהבת את הטוב והיושר אין מרכז המשקל נפשו הפרטית כ"א הכלל, החשוב לעולם נגד הפרט ועומד לעולם, ע"כ יהיה באהבה מברך על הרעה כשם שהוא מברך על הטובה. ... אבל מי שהגבה לבו בדרכי ד', הנטיות כולם עולות להתכלית המקובצת הכללית הנבנה מהם, הוא אוהב את ד' אדון השלום בכל לבב, ביצה"ט וביצה"ר. גם אינו מסתכל כלל על הפטיותו, כי אהבתו, עדונו וענגו האמיתי הוא שיהיה הטוב והיושר נעשה. ואם הטוב והיושר, שהוא לפי ההבנה היותר אמתית חפץ ד' ית', מחייב שיתן את נפשו, בשמחה יתנדב לזה, יתנדב ויתענג, כי נפשו חשה את החיים הכלליים בכל שאונם*

הרב מבאר שהיכולת לברך על הרעה כשם שהוא מברך על הטובה נובעת במצב הרוחני של האדם שהוא מצליח להתעלות להכרת אהבת ה'. כשהאדם מכיר את אהבת ה' אז הוא מבין כי אצל הקב"ה הכל הוא טוב. כל הנהגות ה' גם הרעות הפרטיות בסופו של דבר כלפי הכלל הם טובות. לפי הבנה זאת ניתן להבין את מה שהרב נקט כאן כשהאדם מסתכל על אמיתת המציאות, הכרת אמיתת המציאות היא תלויה בהבנה שיש אמת מוחלטת של טוב, שהקב"ה משפיע בעולם.

מה שהוא נעלה מכל זה, ומיוחד מכל זה, ומרוה נעימות לנשמת כל, יותר מכל מה שכל רעיון יוכל להתנשא- הכרת חפץ ה' היא מרוממת את האדם מכל הגבלה ומכל רעיון מוגבל. השכל מכיר את המציאות בצורה מוגבלת שתלויה במציאות הגלויה, אבל הכרת אהבת ה' היא הכרה מוחלטת שמבינה שכל המציאות הטובה והרעה הכל נובע מאהבת ה'. בצורה כזאת יש נעימות גדולה לאדם, בצורה שלא משנה מה יהיה האדם מגיע לאהבה גדולה המתרוממת מכל רעיון הגיוני.

אי אפשר שלא להתמלא אהבה לכל בריה, שהרי שפעת אור ד' ככל הוא מאיר, והכל הוא התגלות חמדת נועם ד', חסד ד' מלאה הארץ- לאחר שהאדם מתמלא באהבה לכל מה שהקב"ה ממציא, אם כן קל וחומר שהאדם יתמלא אהבה לכל הבריות שהקב"ה ברא. כיון שהכל הוא טוב, וודאי ששפעת אור ה' מופיעה בכל בריה ובריה. וכן מסביר הרצי"ה.

שיחות הרצי״ה פרשת ויצא.

- *זו אהבת הבריות ענקית שנמשכת מתוך ענקיות אהבת הבורא״ אי אפשר להפריד בין אהבת ה׳ לאהבת הנבראים... אברהם אבינו מתוך שאהב את המקום אהב את הבריות*

בצורה כזאת האדם האובה מגלה חסד ה׳ בכל המציאות כולה, זה מה שהרב מסיים בלשון הפסוק.

תהלים פרק לג פסוק ה

- *אֹהֵב צְדָקָה וּמִשְׁפָּט חֶסֶד יְקֹוָק מָלְאָה הָאָרֶץ׃*

מתוך אהבה גדולה לצדקה ומשפט שהקב״ה מנהיג את העולם, אז מתגלה אור החסד הממלא את העולם. מתוך הכרת הצדק והיושר אז האדם מגיע לאהבה גדולה לכל המציאות כולה.

פסקה ג' האהבה המפתחה האצילית [12] (עמוד שצא')

***חוש האהבה** מוכרח הוא להתפתח בכל פרטיו, להראות את כל אוצרות החיים השכליים, ההרגשיים, והדמיוניים שלו, ואז יובא אוצר ד', להתעלות להאהבה האצילית, ששם ד' נקרא עליה.*

כמו כן צריך החוש האסתתי בדרך כלל להתפתח יפה, עד כדי שתוכל הנשמה להתאזר בציור התפארת האצילי, באופן שתוכל לעמוד במרומי דרגותיה.

והספרות שבדור, ותאות ההתרחבות של היופי שאחזה אותו, אע"פ שהם נוטים לעניני החול ולפעמים הנם נטמאים מאד, אינם כי אם דרגות והכשרים, אל הטוהר העליון של הוד של מעלה שיופיע בעולם.

נושא הפסקה-חוש האהבה, החוש האסתתי והספרות צריכות להתפתח כהכנה לאצילות העליונה.

ביאור הפסקה-

חוש האהבה מוכרח הוא להתפתח בכל פרטיו, להראות את כל אוצרות החיים השכליים, ההרגשיים, והדמיוניים שלו- הרב מתאר בפסקה אלו כוחות האדם צריך לפתח בעצמו כדי להכשיר את עצמו לגילוי החלקים הנשגבים הקיימים בנשמתו. כדי לגלות את הצדדים האלה האדם צריך לפתח כוחות טבעיים הקיימים בו. הכוחות האלה קשורים אל האהבה, האסתטיקה והספרות.

הרב פותח בתיאור פיתוח חוש האהבה. מי שרוצה ושואף לקרבת ה' צריך לפתח בתוכו את חוש האהבה הטבעי. הטבעיות של האהבה היא כח בריא שעוזר לגילוי אהבה אלוקית טובה. מי שאין לו אהבה טבעית לא יכול לאהוב את הקב"ה.

[12] מקור הפסקה, שמונה קבצים קובץ ב' פסקה קיא'.

הרב מוסיף שהחוש הזה צריך לנבוע מתוך כלל אוצרות החיים של האדם. אוצרות החיים המנווטים את האדם קשורים אל השכל הרגש והדמיון. אוצרות החיים מבטאים יכולת של האדם לחיות את חייו, להפוך את הדברים הגדולים למציאות של חיים, בשכל ברגש ובדמיון.

השכל הוא מבטא את הצד העליון של האדם, הרגש מבטא את עולם המידות, ואילו הדמיון הוא מבטא את החלק התחתון, החלק המוריד את הרגשות לידי ביטוי מעשי, היינו לקיחת הרגשות לצדדים מעשיים הבאים לידי ביטוי בציור מעשי.

הרב בעין איה מבאר שההבדל בין הכח השכלי לכח הדמיוני הוא ההבדל בין כוחו של האיש לכוחה של האישה, וכך כותב הרב.

עין איה ברכות פ״ט פסקה קצא.

- *אי נמי כדרמי ירמיה אר״א, דאר״י דו פרצופין ברא הקב״ה באדם הראשון, שנאמר אחור וקדם צרתני. הרגש, כח המצייר והמדמה בעל הטעם והחן, והשכל החודר ומשקיף במשפט וחשבון, לשניהם יש מערכה שלמה. האדם הוא מורכב משירה הנובעת מעומק כח המצייר והרגש, והשקפה שכלית הנובעת ממקור המשפט. ... דו פרצופין ברא הקב״ה. למען יהי׳ כח הרגש מלא ומוקף בכל צדדיו בלא שום הפרעה מהתרחבות השכל והמשפט, וכח השכלי ג״כ יהי׳ בכל חזקו עלול להשתלם בלא שום מניעה מכח הרגש. ובזה עלתה היצריה במעלה נשאה שבהתחברות השנים ימצא- ערך נאה ומתוקן ועולם מלא כל טוב, בין לשימוש השכל בין לשימוש הטעם והרגש.*

הרב מבאר שכח הדמיון צריך לתפוס מערכה שלמה ונפרדת, כמו כן כח השכל צריך לתפוס מערכה שלמה. כל השכל הוא חודר ומעמיק, לעומת כח הרגש הדמיון הוא הכח הנותן את הטעם והחן. השכל הוא בטבעו חוקר אבל לא נותן עונג ממשי. לעומת הדמיון הנותן מעין טעם לדברים. הרב מחבר את כח הדמיון על הרגש, שבעיקר הרגש מתגבר בזכות כח הדמיון והציור. הכח של האדם מתגלה שהוא יכול להתקדם בזכות שני החלקים הכח הרגשי המקושר אל הדמיון והכח השכלי.

אומנם כאן הרב מחדש ומוסיף שיש קשר בין הדברים. חוש האהבה צריך להתבסס לא רק בפיתוח הצד הרגשי, לא רק בפיתוח הצד הדמיוני. חוש האהבה צריך להשתמש גם בשכל. הבירור השכלי של האהבה מהיכן היא

נובעת, כיצד לפתח אותה. מתוך הבירור השכלי האדם יכול להגיע לרגשות וממילא לדמיונות[13].

יסוד זה מסביר יסוד שאנו רואים הרבה פעמים אצל גדולי ישראל. גדולי ישראל למרות כל גדלותם, תמיד הם מתגלים בצורה אנושית. בצורה מלאה אמפטיה ורגישות. הדבר נובע מתוך השלמות הנפשית הטבעית שיש לגדולי ישראל, אותה שלמות היא הכנה והכשר לקראת ההתעלות האצילית.

ואז יובא אוצר ד', להתעלות להאהבה האצילית, ששם ד' נקרא עליה- כשהאדם לומד לפתח את חוש האהבה הטבעית בצורה נכונה ממילא האדם יכול להתעלות לאהבה כלפי הקב"ה. בצורה כזאת האדם יוכל להגיע אוצר ה', היינו המקור ממנו מופיע אור ה'. האדם מתעלה לדרגה העליונה של אהבה אצילית, תמיד האצילות מבטאת את העולם העליון. בצורה כזאת האהבה האצילית היא מסמלת את האידיאל שבו שם ה' נמצא על האדם. האדם מרגיש חיבור ואהבה מיוחדת אל הקב"ה. הרב בדבריו מרמז על הגמ' במסכת ברכות.

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף ו עמוד א

- *ומנין שהתפילין עוז הם לישראל - דכתיב: וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך, ותניא, רבי אליעזר הגדול אומר: אלו תפילין שבראש.*

התפילין הם מבטאים את החיבור אל הקב"ה, התפילין הם מבטאים דבקות שנובעת לא רק מן המידות אלא היא נובעת מן השכל, מן ההתבוננות זאת הצורה הנכונה של אהבת ה'.

הרב בשמונה קבצים מתאר כיצד התפילין מבטאים דבקות, לכן הצדיקים רוצים להניח תפילין כל היום, וכך כותב הרב.

קובץ א' פסקה תשנא.

[13] הרב השתמש כאן במושגים של שכל רגש ודמיון, אפשר להקביל את הדמיון אל המעשה, היינו הדמיון לוקח את הרגש ומגשם אותו במעין ציור מעשי. לפי הסבר זה בו הדמיון הוא מתחת לרגש הוא מעין המחשה מעשית של הרגש, אם כן יש כאן ג' שלבים, שכל רגש ומעשה.

- *ישנם צדיקים כאלה שהם מרגישים צמאון פנימי להיות מעוטרים בתפילין כל היום, ואין מספיק להם התפילין שבשעת התפילה. והם צדיקים כאלה שהדבקות האלהית בהתגלות הנפש היא מדתם הקבועה, ולא רק מזמן לזמן ...*

כמו כן צריך החוש האסתתי בדרך כלל להתפתח יפה, עד כדי שתוכל הנשמה להתאזר בציור התפארת האצילי, באופן שתוכל לעמוד במרומי דרגותיה- כמו שחוש האהבה המפותח עוזר לאדם להגיע לדבקות והתעלות אצילית, כך גם חוש האסתטי. האסתטיקה מבטאת יכולת להכיר דברים בצורה יפה, הכרת הדברים ביופי שלהם גורמת שהאדם יכול להעמיק במידת התפארת האצילית. התפארת זאת המידה הכוללת בתוכה מידות רבות ומגוונות. מי שיש לו חוש אסתטי יכול לראות שילוב יפה של גוונים שונים.

מצאנו שהקדושה מקושרת בצורה משמעותית ליופי. מצאנו שיש חיוב של 'זה אלי ואנוהו', ליפות את המצוות. כמו כן מצאנו בשבת שאנו מצווים ללבוש בגדים נאים, כמו כן מצאנו שתלמיד חכם אסור שיהיה רבב בבגדו. אבל אולי המקור החזק ביותר הוא היופי והאסתטיקה שיש בבית המקדש. בית המקדש, מקום הקדושה דווקא הוא מופיע בשיא של יופי ושלמות.

אפשר לתת דוגמא למי שרואה נוף ויודע להבחין בגוונים השונים הקיימים בנוף, מי שיודע להכיר את השילובים הנכונים הקיימים בנוף, אדם כזה לומד להבחין בדקויות ובעדינות הקיימת במציאות. בצורה כזאת כשתבוא לאדם הרגשה של תפארת, כשהאדם ירגיש נועם רוחני, אז האדם יוכל לדייק את עצמו ולהבחין מה קיים בתוך ההרגשה הזאת. בצורה כזאת האדם יוכל לפתח את התפארת האצילית[14].

היופי כחלק מעבודת ה' מבואר במקור נוסף בשמונה קבצים, וכך כותב הרב.

קובץ א' פסקה תתד.

- *הצדיקים המופלאים, שאין עולם הזה תופס אצלם מקום מצד גבוליו, שפלותו וצמצומיו, דוקא הם מוקירים את העולם ומכבדים*

[14] ספירת התפארת מבטאת את מכלול הגוונים, היא כוללת בתוכה את הכוחות השונים של חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד. לכן היכולת להבחין בגוונים זאת יכולת המשתכללת על ידי מי שיש לו חוש אסתטי, חוש שמכיר בחילוקים העדינים שיש בציור וביופי.

אותו, מפני שהם רואים בו עולם עליון, ... וחושיהם הרוחניים אפילו ביחס להתוכן האסתתי הרגיל, בהכרת היופי שבמראות, שבשירה, שבסדר, שבמדינה ובמוסר, ושבכל ערך, מתכפל בכפלים אדירים, עד שהם הם הנם מקורות היופי והסידור בחיים. והעולם מזדהר ביופיו, ומתעלה בתפארתו, על ידי השפעת זיו נשמתם. ..

במקור זה הרב מסביר שהצדיקים למרות כל ההתעלות שלהם, למרות שהם כביכול מרוממים מן העולם, בכל זאת הם מלאי הכרה לחוש האסתטי. הם מעריכים את החשיבות של הסדר והיופי הקיים בעולם.

אומנם הרב מכיר שיש בזה סכנה ודווקא בזמן הגאולה צריך להזהר מן הסכנה שיכולה להתלוות אל העיסוק המרובה בחוש האסתטי, וכך כותב הרב.

קובץ א' פסקה כה.

- *לעת הכשלון של האומה, שהיא עם זה ביחד גם כן עת ההתקוממות והתחיה, אנו חייבים לעבוד עבודה רוחנית גדולה, עבודת הבירור והליבון של הרגשות והדעות, וביחוד עבודת בירור החוש האסתתי, הגבלת כח הדמיון, לחזק אותו על יסודות נאמנים באותה המדה שהוא מועיל ומחזק, ולבער אחריו במקום שהוא פורץ את גבולו והולך בדרך לא סלולה.*

הרב הסביר שבזמן הגלות האומה עזבה את החוש האסתטי, אבל כעת אנו צריכים לחזור ולעבוד עבודה רוחנית הקשורה אל האסתטיקה והדמיון. אומנם זאת עבודה מורכבת כיוון שהיא צריכה ליצור בתוכה גבולות נכונים לחוש הזה.

התפיסה שהיופי קשור אל הקדושה, כמו שביארנו לעיל מצאנו גם בבית המקדש, במקום עבודת ה'. אומנם יש חשש של עבודה זרה, של התפרצות כוחות המתעסקים בצדדי היופי בלי לראות את הצד הרוחני, לכן צריכים ליצור גבולות שלא נחזור על אותם טעויות.

בעקבות כך כותב הרב בשמונה קבצים שהאנשים הגדולים צריכים שכל כוחות חייהם יהיו בשלמות, גם היופי והאסתטיקה צריכים להיות בשלמות, וכך כותב הרב.

קובץ ה' פסקה קנ.

- *חושי החיים צריכים להיות בשלימותם, ההרגשות האסתתיות צריכות להיות מפותחות באדם, ומקושרות יפה אל הטבעיות הנפשית, ועל כולם יהיה השכל השליט העליון, והחודר בכל פרטיהם של כל הכחות המפותחים. ועל גבי השכל וכל ממשלתו, מתרוממת ברוממות גדולה ממשלת הקודש של אור תורת ד', בעומק האמונה ודעת ד'.*

והספרות שבדור, ותאות ההתרחבות של היופי שאחזה אותו, אע"פ שהם נוטים לעניני החול ולפעמים הנם נטמאים מאד, אינם כי אם דרגות והכשרים, אל הטוהר העליון של הוד של מעלה שיופיע בעולם- כמו שהאסתטיקה מכשירה את האדם לקבל את הצד האצילי של המציאות, כך גם הספרות היא נחשבת מעין הכשר והכנה לצדדים העליונים.

אומנם הרב מודע שיש בספרות סכנה, הרב רואה את המציאות שבדורו. יש בדור רצון להרחבה ספרותית הבעיה שההרחבה הזאת באה הרבה פעמים לידי ביטוי בצורה של טומאה וקישור לענייני חול.

הרב במאמרי הראיה מתייחס לטומאה הקיימת בתוך הספרות, וכך כותב הרב.

מאמרי הראיה עמ' 504 [15]

- *על כן מתרחבים חיינו, והספרות שהיא ראי החיים מתרחבת עמם יחד לפי תביעותינו שאנו תובעים ממנה. אמנם צדקת במחאך על כל הזוהמא והנבלה, אשר ספגה ספרותנו אל תוכה בימים האחרונים ביחוד, ובפרט שאין אלו נכנסים כלל אל חוג החיים. אי אפשר לחיי עם בלי מדע, בלי שירה, בלי יופי, אבל אפשריים הם ביחוד לישראל להיות בלי נבלה בלי סרחון רשע ובלי טומאות בשר ורוח... נגד זה צריכים להלחם, ודוקא בנשק של הגדלת דרישת החיים. אבל לא לצמצם את הספרות שלנו רק בהיכל הקודש כאשר אמרת, כי אם להרחיב גבול הקודש גם על חיי החול ועל כל דרישותיהם ועל כל המדעים הנדרשים להם.*

[15] *חליפת מכתבים על הספרות בין הרב קוק לסופר אז"ר*

הרב מודע לחסרון שיש בספרות, יש זוהמא וכלפיה אנו צריכים להלחם. אומנם המלחמה צריכה להיות, לא בצורה הפוסלת את הספרות. להיפך המלחמה צריכה להיות בצורה שמגדילה ומרחיבה את גבולות הקודש גם על הספרות של החול. בצורה כזאת פיתוח הספרות יוכל להופיע כחלק מן הקדושה. במקור זה הרב כותב שאנו צריכים להרחיב את גבול הקדושה, אומנם בפסקה שלנו הרב הוסיף שהעומק של אותה הרחבה משום שאנו מכירים שפיתוח הספרות, כולל ספרות החול היא הופכת להיות מעין הכשר והכנה לקראת הטוהר העליון, לקראת הקדושה העליונה[16].

[16] צריך ביאור בדברי הרב מה ההדגשה שהספרות דווקא מולידה את הטהרה ואת ההוד, בשונה מן האסתטיקה שמולידה את התפארת. כמו כן כאן הרב לא כתב לשון של אצילות.

פסקה ד' זיקוק ההשכלה והאהבה האלהית [17] (עמוד שצב')

***מהזיקוק** שהמדע הנקי צריך לזקק את תואר השכל, כשאנו באים לדבר באלהות ואחרי כל המעמקים של החילוקים שבין השכלתנו להשכלה העליונה האלהית, הננו נזקקים לתואר השלילי, שהוא מבסס לנו את כל החיובים בטהרתם. ולבנו עלז עלינו, והננו יודעים, שהננו מסתופפים בצל שדי, ומונעמים בנועם האמת העליונה, שהיא מקורם של כל הברכות, ומעין של כל האושר, שכל הנפשות חומדות מעולם עד עולם.*

ושוב הרינו משתמשים במסורת הידיעה האלהית בלא שום מכשול, ויודעים אנו, שכל מה שנמסר ברז האמונה ובגילויה הכל הולך למישרים, והלב התמים קולע ושואף אל הגודל והאור המרומם של האמת המוחלטה והיא נחלתו תמיד.

כמו כן ויותר מזה עלינו להבחין במושג האהבה האלהית, שהיא תוכל להיות לנו לאור מאיר, אור מעדן, מחמם, ומלהיב כרבבות אלפי נחלי שלהבותיה, אחרי המירוק שהננו ממרקים את ציורינו, להבדיל אותן ההבדלות המושכלות הראויות לבוא בין כל אהבה בעולם, המועבה ומצומצמה, מעוכרה ומוחשכה, לגבי האהבה האלהית האין גבולית, המלאה אך אור גדול ומרומם, המרווה מעדנים עליונים, אשר הצללים של צללי צלליה מספיקים להאיר אורים גדולים נצחיים עדי עד.

אז אנו באים אחרי המירוק, ואחרי התחרה השלילית, לעומק האהבה ביפעת הדרה, ויעלצו בך אוהבי שמך, כי אתה תברך צדיק ד' כצנה רצון תעטרנו.

נושא הפסקה- כמו שבהכרת האלוקות צריך זיקוק שכלי, כך בהכרת האהבה האלוקית צריך לזקק את האהבה.

[17] מקור הפסקה, שמונה קבצים קובץ ז' פסקה סד'.

ביאור הפסקה-

מהזיקוק שהמדע הנקי צריך לזקק את תואר השכל- המדע האלוקי צריך המון הכנה שכלית לפני שהוא בא לדבר על האלוקות. הרמב״ם במורה נבוכים מסביר כמה קשה העיסוק בענייני האלוקות. הרמב״ם מונה חמש סיבות המונעות מן האדם לעסוק ולהכיר את האלוקות בצורה נכונה, וכך כותב הרמב״ם.

ספר מורה הנבוכים חלק א פרק לד

- *הסבות המונעות לפתוח הלמוד באלהיות ולהעיר על מה שראוי להעיר עליו ולהראות להמון, חמש סבות. הסבה הראשונה קושי הענין בעצמו ודקותו ועמקו, ... הסבה השנית, קצור דעות האנשים כלם בתחלתם ... והסבה השלישית, אורך ההצעות, כי לאדם בטבעו תאוה לבקשת התכליות, והרבה פעמים יכבד עליו ויניח ההצעות, ודע שאילו היה האדם מגיע אל אחת מן התכליות מבלתי הצעות הקודמות לה, לא היו הצעות, אבל היו טרדות ומותרים גמורים, ... **אי אפשר אם כן בהכרח, למי שירצה השלמות האנושי, מבלתי התלמד תחלה במלאכת ההגיון** ואחר כן בלימודיות על הסדר, ואחר כן בטבעיות, ואחר כן באלהיות ... והסבה הרביעית, ההכנות הטבעיות, וזה שכבר התבאר במופת, כי מעלות המדות הם הצעות למעלות הדבריות, ואי אפשר היות דבריות אמתיות, ר״ל המושכלות שלמות, אלא לאיש מלומד המדות בעל נחת וישוב ... והסבה החמישית, העסק בצרכי הגופות אשר הם השלמות הראשון, ובלבד אם יחובר אליהם העסק באשה ובבנים, כל שכן אם יחובר לזה בקשת מותרי המחיה שהם טבע חזק כפי המדות והמנהגים הרעים, ...*

הרמב״ם כאן מונה חמש סיבות לקושי של האדם לעסוק במושכלות האלקיות, רוב הסיבות עוסקות בהכנות שהאדם צריך לכוון את שכלו כדי להכיר את עומק השכל המזוקק. בעיקר ההכנה וההצעה שהאדם צריך להציע ולהקדים לעצמו בלימוד חכמת ההגיון כדי שיוכל להכיר את האלוקות. זה מה שהרב מדגיש כאן שהמדע הנקי צריך לפעול לזקק את תואר השכל.

השכל בלי זיקוק יכול לתאר ולצייר מחשבות של טעות, כמו שמבואר בגמ׳ שהאדם יכול לטהר את השרץ בקנ׳ טעמים. השכל לא יכול לעמוד לבד, להגיע לחקר האמת בלי זיקוק מדעי נקי שעוזר לשכל להגיע לחקר האמת.

כשאנו באים לדבר באלהות ואחרי כל המעמקים של החילוקים שבין השכלתנו להשכלה העליונה האלהית, הננו נזקקים לתואר השלילי - הדרך העיקרית לחקר האלוקות תלוי בהעמקה בתואר השלילי. אנו לא יכולים לתאר את האלוקות בצורה חיובית. כל תואר חיובי שאנו רוצים לתאר את הקב"ה, הוא מצמצם את האלוקות. המחשבה שאפשר לדבר בעומק על האלוקות בצורה חיובית היא מחשבה שאיננה אפשרית. לכן ההשכלה היסודית בהעמקה בחקר האלוקות מכירה שאנו בעיקר נזדקק ונשתמש בתואר השלילי. וכן כותב הרמב"ם במורה נבוכים.

מורה נבוכים ח"א פ' נח.

- *דע כי תארי השם יתברך בשלילות הוא התאר האמתי, אשר לא ישיגהו דבר מן הקל, ואין בו חסרון בחק הבורא כלל ולא בשום ענין, אמנם תארו בחיובים יש בו מן השתוף והחסרון... שהשם יתברך כבר בא המופת שהוא מחויב המציאות אין ההרכבה בו... ולא נשיג אלא ישותו לבד לא מהותו, אם כן מן השקר שיהיה לו תאר חיוב, מפני שאין לו מהות חוץ לישותו ויורה התאר על אחת מהם, כל שכן שתהיה מהותו מורכבת ויורה התאר על שני חלקים, כל שכן שיהיה לו מקרים ויורה התאר גם כן עליהם, וא"כ אין לו תאר חיוב בשום פנים, אמנם תארי השלילה הם אשר צריך שיעשו להישיר השכל למה שצריך שיאמינו בו יתעלה, מפני שלא יגיע מצדם רבוי בשום פנים, והם יישירו השכל לתכלית מה שאפשר האדם שישיגהו ממנו יתעלה*

במקור זה מסביר הרמב"ם שלאדם הנברא אין שום יכולת להכיר את הקב"ה, כל ההכרה ותיאור הקב"ה נבוע רק מהכרת השליליות.

לכן אנו מכנים את הקב"ה בשם אינסוף. משמעות הדבר שבאמת אין לנו יכולת לתת לו כינוי חיובי, אלא רק מה הוא לא. כל שלילה של תואר חיובי בעצם מגדיר את הקב"ה בצורה יותר אינסופית.

לכן כותב הפתח אליהו על חכמתו של הקב"ה כך.

פתח אליהו-

- *אנת הוא חכים ולא בחכמה ידיעא, אנת הוא מבין ולא בבינה ידיעא*

גם התיאורים החיוביים של חכמה בינה וכדומה, באמת זאת לא חכמה ובינה שאנו מכירים, זאת חכמה ובינה שהיא בכלל לא מושגת בהבנות שלנו.

שהוא מבסס לנו את כל החיובים בטהרתם- למרות שאנו לא יכולים להשיג את הקב״ה, כל ההשגה היא רק בדרך השלילה. בכל זאת ככל שהאדם יעמיק בשלילה, אז האדם ישיג יותר את הצד החיובי הנסתר הקיים אצל הקב״ה. וכך הסביר הרמב״ם במורה נבוכים.

ספר מורה הנבוכים חלק א פרק נט

- *יש לשואל שישאל ויאמר, אחר שאין תחבולה בהשגת אמתת עצמו, והמופת מכריח שהדבר המושג הוא שהוא נמצא לבד, ותארי החיוב כבר נמנעו כמו שבא עליו המופת, באי זה דבר יפול היתרון בין המשיגים, א״כ אשר השיגו משה רבינו ע״ה ושלמה הוא אשר ישיג האיש האחר מקצת דורשי החכמה, וזה אי אפשר בו תוספת, אבל מן המפורסם אצל בעלי התורה וגם אצל בעלי עיון הפילוסופי כי היתרון בזה הרבה. דע כי הענין כן, ושהיתרון בין המשיגים עצום מאד, כי כמו כל אשר יוסיפו בתארי המתואר יתייחד יותר ויקרב המתאר להשגת אמתתו, כן כל מה שתוסיף בשלילה ממנו יתעלה תקרב אל ההשגה, ותהיה יותר קרוב אליו ממי שלא שלל כלל*

הרמב״ם בדבריו שואל, אם כל ההשגה היא בדרך השלילה, אם כן אין שום יתרון בהכרת האלוקות, כיון שכולנו לא משיגים. בזה עונה הרמב״ם שהרחבת ההכרה השלילית, היא בעצמה נחשבת בהעמקה בהכרת האלוקות.

כשהאדם מעמיק בחכמה ומבין שהקב״ה מעל החכמה, כשהאדם מעמיק בשורשי החסד ומבין שהקב״ה הוא מעל החסד, אז הכרת האלוקות משתכללת. בצורה כזאת מי שעמל בדברים אלו נמצא במעלה הרבה יותר גדולה מאשר מי שכלל לא עמל להכיר את תכונות השלילה. ככל שהאדם יכיר את תכונות השלילה, כך הקב״ה יופיע אצלו בצורה יותר טהורה ויותר נקיה.

ולבנו עלז עלינו, והננו יודעים, שהננו מסתופפים בצל שדי, ומונעמים בנועם האמת העליונה, שהיא מקורם של כל הברכות, ומעין של כל האושר, שכל הנפשות חומדות מעולם עד עולם- כשהאדם מכיר את תכונת השלילה האלוקית, אז האדם שמח. כיון

שהאדם יודע שהוא נמצא בצל שדי. משמעות הצל היא שהאדם מעולם לא ישיג את האלוקות בטהרתה, אבל בכל זאת הצל מושפע באופן ישיר ממקור האור. המילה שדי מסמלת מה שחז״ל אמרו במסכת חגיגה.

תלמוד בבלי מסכת חגיגה דף יב עמוד א

- *והיינו דאמר ריש לקיש: מאי דכתיב אני אל שדי אני הוא שאמרתי לעולם די.*

היינו האלוקות היא כל כך אינסופית, הקב״ה בזמן בריאת העולם היה צריך ליצור מעין הגבלה וצמצום. לכן ההכרה שאנו נמצאים בצל של האינסוף שהצל הוא רק ביטוי לצמצום, זאת הכרה משמחת ומנעימה את האדם.

הרב מסביר שהאלוקות האינסופית היא מקור הברכה, וכך כותב הריקאנטי על מקור הברכה.

ריקאנטי דברים פרק ח פסוק י

- *והברכה היא אצילות תוספת המשכה מאפיסת המחשבה שהיא מקור החיים, כמו שנאמר [תהלים סח, כז] במקהלות ברכו אלהים יי״י ממקור ישראל.*

במקור זה מבואר שהברכה היא תוספת כח הנובעת ממקור החיים, מקום בו האדם והמחשבה לא יכולים לתפוס. לכן יש כאן אושר גדול, אושר אין סופי שכל הנפשות לא יכולות להשיג אותו. כיון שזה אושר אינסופי לכן הוא שייך מעולם ועד עולם, היינו גם עולם הזה וגם עולם הבא[18].

ושוב הרינו משתמשים במסורת הידיעה האלהית בלא שום מכשול - לאחר שאנו מבינים שבאמת אין אפשרות לכנות את הקב״ה

[18] כך מובא במשנה במסכת ברכות.

משנה מסכת ברכות פרק ט משנה ה

- *כל חותמי ברכות שהיו במקדש היו אומרים מן העולם משקלקלו המינין ואמרו אין עולם אלא אחד התקינו שיהו אומרים מן העולם ועד העולם.*

בכינוי חיובי, בכל זאת אנו משתמשים במסורת כדי לדבר על הקב״ה. וכן מצאנו בגמ׳ ברכות.

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף לג עמוד ב

- *ההוא דנחית קמיה דרבי חנינא, אמר: האל הגדול הגבור והנורא והאדיר והעזוז והיראוי החזק והאמיץ והודאי והנכבד. המתין לו עד דסיים, כי סיים אמר ליה: סיימתינהו לכולהו שבחי דמרך? למה לי כולי האי? אנן הני תלת דאמרינן - אי לאו דאמרינהו משה רבינו באורייתא, ואתו אנשי כנסת הגדולה ותקנינהו בתפלה - לא הוינן יכולין למימר להו, ואת אמרת כולי האי ואזלת! משל, למלך בשר ודם שהיו לו אלף אלפים דינרי זהב, והיו מקלסין אותו בשל כסף, והלא גנאי הוא לו!*

הגמ׳ מספרת שהיה תלמיד שרצה לשבח את הקב״ה בשבחים שונים. וענה לו ר׳ חנינא שאין אפשרות כלל לשבח את הקב״ה, שהרי אם נתחיל לשבח את הקב״ה לא נוכל מעולם לסיים. כיון שהקב״ה הוא אינסופי. אם כן מה שמצאנו בתפילה שאומרים האל הגדול הגיבור והנורא, כל זה אנו אומרים בגלל שיש לנו מסורת ממשה רבינו ומכנסת הגדולה. אילולי זה אין אפשרות כלל לשבח את הקב״ה בשום כינוי חיובי.

עין איה ברכות פרק ה׳ פסקה קה.

- *ההוא דנחית לקמיה דר״ח, ... כיון שיסוד השלמת האדם היא הדעת את האלהים, ע״כ שכלול שלימותו תלוי בציור האמת כפי מה שאפשר לו שיצטייר אצלו מגדולת יוצרו, וכל מין טעות בציור דעת האלהים גורר אחריו המון נפילות בשלימות האדם, בדרכיו ומדותיו ורדיפתו [את] הצדק והטוב.*

ובאשר כל מין שלימות שאנו מציירים בשכלנו אינו נערך לפי האמת לאמתת שלימות השם יתעלה, ע״כ גם הציור המחשבי הפרטי בציור שלימות השם ית׳, אם שמוסיף כבוד האדם ויקרבו אל השלימות, מעורב בו ג״כ קצת חסרון מפני שעכ״פ הציורים הם מעורבים עם קצת טעות של הגבלה שמחויב בחק הציור האנושי. ... ע״כ האמת דסמא דכולא משתוקאי ולו דומיה תהלה. כי השתיקה הבאה מעומק ההגיון וההבנה שיד הלשון קצרה מהביע עומק גדולת הרגש הפנימי ...

במקור זה הרב מסביר את מהלך הגמ׳. הרב מבאר שהכרת האלוקות היא משפיעה על ההתנהגות של האדם. במקרה בו אדם מכיר את הקב״ה בצורה קטנה עם חסרון, אז התנהגות האדם מלאה חסרונות. לכן עדיף להכיר את האלוקות בצורה נקיה של שתיקה. אומנם יתרונו של משה, וכן של כנסת הגדולה, שהם מסוגלים לתאר את הקב״ה בצורה חיובית, תוך ניקיון מן החסרונות הנמצאים בתוך התיאור החיובי. בצורה כזאת מי שמשתמש בתיאורים שמשה וכנסת הגדולה תיארו מתרחק מן ההגשה והחסרונות שיש באותם תיאורים.

זה מה שהרב מסביר כאן שאנו יכולים להשתמש במסורת בשביל לתאר את הקב״ה בצורה חיובית. רק מה שקיבלנו במסורת אנו יכולים לתאר בצורה חיובית.

יסוד זה הוא העומק שעומד מאחורי תורת הקבלה, הרי כל עניינה של הקבלה לתאר את הקב״ה ואת הנהגתו. אם כן תורת הקבלה מלאה תיאורים של ספירות וכדומה, אומנם וודאי שגם בקבלה אין אנו מתארים את עצמותו ח״ו, ובכל זאת כל ההיתר להתעסק בתיאורים החיוביים שאנו מתארים נובע מן המסורת. לכן ה׳קבלה׳ כשמה כן היא, היינו לשון קבלה ומסורת. רק השתמשות במסורת אנו יכולים להשמר ולהזהר מן המכשול.

ויודעים אנו, שכל מה שנמסר ברז האמונה ובגילויה הכל הולך למישרים- כשאנו משתמשים במסורת אנו מכירים את אז האמונה העומד בצורה נקיה מן הגשמה. הרז הוא מעין סוד שמכיל בתוכו אמונה נקיה[19], ובצורה כזאת אנו יכולים ללכת למשרים בבטחה. הרב מסביר כאן שאנו מכירים את הפער בין רז האמונה, מעין תמימות שאנחנו לא יכולים

[19] הרב בשמונה קבצים מתאר את שורש האמונה כך.

קובץ א׳ פסקה תתמט.

- *שורש האמונה הוא בחכמה. מתוך שיש חכמה כמוסה בנשמה, שהיא מכירה על ידה בגודל האמת האלהית, אלא שאינו יכול להוציא אל הפועל את הפרטים, מתוך כך הוא מתקשר הרבה להאמין בהפרטים, שהוא מרגיש בפנימיות לבבו שהם הם מגלים את האמת הגדולה בכל האופנים שדרכה להגלות, במעשה, דיבור ומחשבה, ברגש, בדמיון, במזג ובנטיות נפשיות, ובמעוף חיים פנימי ועליון מכל הגיון לבב ומכל הקשבה מוגבלת.*

במקור זה הרב מתאר שהאמונה היא חכמה עמוקה מאד שנמצאת כמוסה בנשמה, ומתוך הכמיסה הזאת, הרז הזה, אז אפשר להוציא לפועל המון פרטים. זה מה שהרב מסביר שאנו מכירים את הרז, ומתוך הרז שהגיע במסורת אנו יכולים ללכת לפרטים בבטחה ובמישרים.

לתפוס, לבין הגילוי של אותו רז, הגילוי הוא הצד השכלי אותו אנחנו יכולים לתפוס. יש פער בין הרז הנסתר לבין הצד הגלוי. בכל זאת ההכרה שיש שני חלקים שיש דבר שאנו מבינים ויש דבר נסתר הוא מוליך את האדם בצורה ישרה בבטחה בלי חשש של הגשמה וכדומה.

והלב התמים קולע ושואף אל הגודל והאור המרומם של האמת המוחלטה והיא נחלתו תמיד- בצורה כזאת הלב מתרומם מעל התיאורים הקיימים במסורת. הלב מנסה להגיע אל הגודל והאור הנמצא מעל ההגבלות. הלב מתרומם אל האמת המוחלטת. בזכות השאיפה הזאת אין חשש של הגשמה וצמצום. העיסוק בפרטים בהכרת העולם מביא את האדם לידי אמונה עמוקה, אמונה עליונה ומוחלטת. הלב שואף אל שורש האמונה, וכך הרב מתאר את שורש האמונה.

עולת ראיה ח״א עמ׳ לה- לו.

- *וארשתיך לי באמונה. אין המשפט המצומצם מחסר מאומה מיסוד הצדק המופשט, ואין הרחמים, המצומצמים, על פי מדת הנושאים הראויים לרחמים, משנים מאומה ממדת החסד האידיאלית. התכן המקיים את הצביון העליון, הבלתי מדוד ושקול, הבלתי מצומצם ומתואר, בתוך כל מה שמתואר ומוגבל, זהו יסוד האמונה, המחיה את כל החוקים, בהתמשכם מראשית נביעתם עד אחרית המגמות כולן, עד אין קץ למורד.*

הרב במקור זה מתאר את האמונה כשורש הנמצא מעל כל הצמצומים. האמונה היא תוכן בלתי מדוד בלתי שקול, בלתי מצומצם, הוא היסוד המחיה את כל המציאות. הלב שואף להגיע לשורש הפנימי הזה.

כמו כן ויותר מזה עלינו להבחין במושג האהבה האלהית- כמו שאת ההשכלה האלוקית אנו צריכים למרק מן ההגשמה, כך גם את אהבת ה׳ אנו צריכים למרק. רק על ידי הבחנה לימוד וזיקוק של האהבה האלוקית, אז נוכל לקלוט את אהבה האלוקית בצורה נכונה. אומנם הרב מדגיש שכאן זיקוק האהבה האלוקית היא יותר נצרכת מאשר זיקוק המדע והחכמה האלוקיים. נראה שהסיבה לדבר, משום שחכמה ומדע בסופו של דבר שייכים לכל שזה דבר יותר מעולה, לעומת זאת אהבה שייכת אל הרגש, ממילא שם ההבחנה בין הרגש הטבעי החומרי, לבין האלוקות זאת הבחנה יותר נצרכת.

שהיא תוכל להיות לנו לאור מאיר, אור מעדן, מחמם, ומלהיב כרבבות אלפי נחלי שלהבותיה- האהבה האלוקית יכולה להאיר לאדם אור גדול, אור שכולל בתוכו תכונות שונות. תכונות פשוטה שיש באור, עצם זה שהאור יכול להאיר. מצד שני האור יכול לחמם, כמו כן האור יכול לעדן, לתת לאדם הרגשה טובה של חמימות, היינו לא רק חמימות פיזית. כמו כן האור הזה יכול להלהיב את האדם ברבבות השלהבות הנמצאות בתוך האש. כיון שהאש כוללת בתוכה המון אורות מגוונים ושונים, לכן בתוך האור יש יכולת להתלהב מסוגים שונים של אורות, מסוגים שונים של גילויי האהבה. אם כן האהבה האלוקית משפיעה על האדם בצורה מיוחדת שכוללת בתוכה גם אור, גם חמימות בעבודת ה' וכן חמימות נפשית בכל החיים וגם התלהבות של כוחות.

הרב בשמונה קבצים מתאר כיצד אהבת ה' מאירה לאדם ומעדנת אותו, וכך כותב הרב.

קובץ ו' פסקה רמא.

- *... שאור אהבת ד', שהוא עדן החיים, מגמת החיים, עצם החיים, בהירות החיים, ומעין חיי החיים, עליון מכל הגה, מכל רצון והסברה, מכל שאיפה פנימית, ומכל הזרחה יפעתית, הכל בה, והכל ממנה...*

אחרי המירוק שהננו ממרקים את ציורינו, להבדיל אותן ההבדלות המושכלות הראויות לבוא בין כל אהבה בעולם, המועבה ומצומצמה, מעוכרה ומוחשכה- כדי שאור האהבה האלוקית תופיע בצורה מאירה ומרוממת אנו צריכים למרק ולהבדיל את האהבה האלוקית מהאהבה שקיימת בעולם. האהבה הטבעית שקיימת בעולם זאת האהבה מעובה, מלאה צמצום וחומריות. לכן אהבה כזאת היא מעוכרת ומוחשכת[20].

[20] אפשר שבדברי הרב יש מעין סיבה ותוצאה. היינו כיון שהאהבה החומרית היא מעובה, יש לה מעין מסך שגורם לה להופיע בצורה עבה, ממילא היא מתגלה בצורה מצומצמת, היא לא יכולה להתרחב בצורה אין סופית משום העביות. כמו כן יש לאהבה הזאת עכירות, משום שהיא מלאה ישות ולכלוך של אהבה לא אמיתית, לכן היא בפועל תופיע בצורה של חושך וכדומה.

לכן האדם צריך לעמול ולהבין את ההבדל בין סוגי האהבות, להבחין כיצד אהבה אלוקית היא אהבה נקיה, אהבה מוחלטת בלי יישות ו'אגו', לעומת אהבה טבעית שיש לה צדדים חומריים של יישות ו'אגו'.

ביטוי לחילוק בין סוגי אהבות אנו יכולים לראות בדברי הרב בשמונה קבצים.

קובץ ו' פסקה רמא.

- *כשהאיכות הרוחנית מתגברת בנשמה, מתגדלת אהבת ישראל, והיא הולכת הלוך ואור עד שהיא ממלאת כל קרב וכליות, והיא נעשית בית ומכון לאהבה האלהית ברוממותה, וכל מיני האהבות מזדככות ועולות אליה. ומה שמצד ההשכלה החולית באים לדבר על דבר אהבת אדם בכלל, הוא על פי רוב חולשה איכותית, שמתגלה בתור הרחבה כמותית, ובאמת חסרה היא את האון הפנימי. רק כשהנשמה הומה באהבת ישראל, אז באמת אהבת האדם ואהבת כל הבריות כלולות עמה. ... אבל אהבות החול שקר הן, רק אהבה גסה עצמית יש בחול, וכל טיבו דעבדין לגרמייהו עבדין. ועל כן מלא רוח התורה והנביאים, התפילות והרעיון הישראלי, באהבת ישראל בתור יתד ופינה, ועיקר נשמתי פנימי. אמנם צריך הוא פתוח ועיבוד, הרחבה והסתעפות, והרחבתו פתוחו והסתעפותו היא באמת אהבת הכל, אהבת האדם ואהבת הבריות*

במקור זה הרב מבאר שהאהבות הטבעיות של אהבת הבריות מכילות כמות גדולה של אנשים, אבל אין בהם עומק פנימי. אהבות כאלה בסופו של דבר הם מלאות שקר של אהבה עצמית גסה. זאת לעומת אהבת ישראל שהיא יכולה להופיע בצורה נקיה, משום שאהבת ישראל מבוססת על אהבת הקב"ה. אהבה כזאת היא מלאה עומק ונקיות.

ערבוב של אהבה טבעית חומרית לאהבת הקב"ה אנו יכולים למצוא בעבודה זרה, זה בדיוק מה שמצאנו בעבודה זרה שהורידו את האהבה האלוקית למציאות חומרית גשמית, וכך כותב הרב.

קובץ ד' פסקה נו.

- *שורש יצרא דעבודה זרה בקדושה הוא החשק הגדול של קרבת אלהים. וכאשר הבערות וחסרון הזיקוק המוסרי הם מניעות גדולות,*

שסותמות את האור האלהי מן האדם, אז, אם תשוקתו הטבעית חזקה היא, פורצת לה תשוקה זו את דרכה ביצרא דעבודה זרה...

במקור זה מסביר הרב שהחשק הגדול לקרבת אלוקים שיש בעבודה זרה נובעת מבערות וחסרון זיקוק של האהבה. כיון שיש כאן חוסר זיקוק ממילא יש סתימה של האור האלוקי.

לכן מצאנו שבעבודה זרה הרבה פעמים התלווה לעבודה זרה צחוק של עריות וערווה, תאווה גדולה של אהבה חומרית, כמו שמצאנו בחטא העגל וכך מובא בחז"ל[21] שהתורה תיארה בפסוק שעם ישראל קם לצחק מסבירים חז"ל שהיה בזה גם גילוי עריות[22].

לגבי האהבה האלהית האין גבולית, המלאה אך אור גדול ומרומם, המרווה מעדנים עליונים, אשר הצללים של צללי צלליה מספיקים להאיר אורים גדולים נצחיים עדי עד- לאחר ההבחנה בין סוגי האהבות אנו נוכל להכיר את האהבה האלוקית המלאה אין גבול. האהבה האלוקית כמו שהבאנו לעיל היא מלאה אור גדול שמרומם את האדם ומעדן את נפשו. הרב מכנה את האור של האהבה כאור אין סופי, כמו שמקובל אצל האנשים להגיד שאין סוף לאהבה. אינסוף של האהבה בא לידי ביטוי בעיקר באהבת הקב"ה. באהבה רגילה תמיד יהיה סוף, באהבה רגילה קשה להגיע למסירות נפש. אבל אהבת ה' היא אינסופית האדם יכול להרגיש את גודל האהבה שהקב"ה אוהב אותנו, וממילא אנו כנגדו יכולים לבטא אין סוף של אהבה[23].

---

[21] *רש"י שמות פרשת כי תשא פרק לב פסוק ו*

- *<u>לצחק</u> - יש במשמע הזה גלוי עריות, כמו שנאמר (בראשית לט יז) לצחק בי, ושפיכות דמים, כמו שנאמר (שמואל ב' ב יד) יקומו נא הנערים וישחקו לפנינו, אף כאן נהרג חור:*

[22] וכן מצאנו בחטא בעל פעור וכדומה.

[23] *הרב בעולת ראיה מתאר את הארה באור אין סופי, אין גבולי, וכך כותב הרב.*

עולת ראיה ח"א עמ' יב' בדחילו ורחימו.

- *מקור היראה היא השכלת ההגבלה, גזרת החק והמשפט, ההולכים ע"פ תכונת הקצב העולמי, שעל ידם הכל מובל אל מגמתו ותכליתו המיועדות. וההבנה הזאת הולכת היא ועולה ומסתכלת בכבוד יוצר בראשית בכל מלא עולמים, ובבאה להכיר את תכונת חופש הרצון האישי של האדם, והאפשרות שיש לו להיות הולך ותועה*

הרב מוסיף שאהבה אלוקית היא כל כך גדולה שאפילו צללים של אהבה כזאת מספיקה להאיר אור גדול לאדם. בדברי הרב יש עידוד גדול לאדם, שגם אם הוא לא ממש מצליח לאחוז את האהבה האלוקית בצורה נקיה, עדיין יש יתרון לאהבה אלוקית הגדולה, כיון שבכוחה, אפילו בכח הצללים שלה להשפיע השפעה גדולה ואור גדול לאדם.

אז אנו באים אחרי המירוק, ואחרי התחרה השלילית, לעומק האהבה ביפעת הדרה, ויעלצו בך אוהבי שמך, כי אתה תברך צדיק ד' כצנה רצון תעטרנו - לאחר שהאדם עובד בצורה נכונה, ממרק את האהבה האלוקית, מגלה את הצדדים השליליים שבהם האהבה האלוקית לא מקבלת את השליליות הקיימת באהבה הטבעית[24]. בצורה כזאת האדם זוכה לעומק האהבה וממילא האדם מתמלא שמחה גדולה.

במערכות המעשה, באופן מהרס ומכער את כל חוקי התפארת וההוד של כל מלא קצבת העולמים, מיד יראה מעשית באה ומתמשכת על האדם, וממנה באה אח"כ יראת הגודל, איום שמימי עליון, המעמיק עד למעמקי שרשי הנשמה, המרככת את התכונה הקשה של הגסות החמרית, ומכשרת את החיים לספוג אל תוכם את הנועם העדין של אור הקודש, בכל מלא הודו, כפי מדת הנפש ואפשרות קבולה. ומזה יבא עוד לצעוד הלאה אל הרוממות העליונה של סקירת הגודל הבלתי מוקצב, של אור הקודש המקיף עולמי נצח ממעל לכל חק וקצב, שאור החסד הנאמן מתעלה שם, השופע ויורד בכל מלא חנו, ממעל לכל חק ומשפט, וכל פנות שהוא פונה הכל הוא רק לטובה ולברכה לאור ולחיים, וכל מעשה וכל תנועה מחוללת אדנועם והוד קודש. ומזה באה הופעת האהבה. ובקדושת המצוה מתאחד באור האלהי התוכן המוקצב עם התוכן העומד לפעלה מכל קצבה, ויסוד היראה והאהבה מתאחדים, ונמזגים זה עם זה, לשכלל את האופי המזהיר של כל נשמת חיים. בדחילו ורחימו.

במקור זה הרב מתאר שהיראה היא הכח המגביל ומצמצם את האדם. יתרונו של הכח הזה שהוא גורם שהאדם לא יחטא. אומנם מתוך היראה האדם יוכל להגיע לגודל הגדול של האהבה, האהבה היא נמצאת במקום בו יש טוב ואור אין סופי, אור מלא רחבות.

[24] הרב בשמונה קבצים מתאר במקור נוסף את הצורך הגדול לזיכוך הידיעה האלוקית והקשר לאלוקים, וכך כותב הרב.

קובץ ה' פסקה רד.

- *הקריאה בשם ד' הכללית, היא באמת אחת מהעבודות המיוחדות לישראל, אבל היא מוכרחת להיות מזדקקת במדות הנאותות, שתפעול בהתפרסמותה אותה ההטבה המוסרית שהיא נועדה לה. והזיקוק הזה בעצמו הוא גם כן עבודה ישראלית מיוחדה. פועל הרבה על מהותו של זיקוק זה, כל יסוד התורה והעבודה המיוחדה לישראל, שעל פי הטהרה הגופנית והנפשית הולך הרעיון האלהי הלוך ואור, וממילא יוארו כל ההגיונות התלויים בו. וכל מה שיוסיף הרעיון המקורי טהרה ועילוי בישראל, הרי הוא מוכשר יותר להיות מטהר ומקדש את כל ענפיו, המתפשטים בכל העולם כולו.*

וממילא התוצאה המתוארת היא העליזות והשמחה שמתוארת בפסוקים שהרב מביא.

תהלים פרק ה

- ***(יב)*** *וְיִשְׂמְחוּ כָל־חוֹסֵי בָּךְ לְעוֹלָם יְרַנֵּנוּ וְתָסֵךְ עֲלֵימוֹ וְיַעְלְזוּ בְּךָ אֹהֲבֵי שְׁמֶךָ׃* ***(יג)*** *כִּי־אַתָּה תְּבָרֵךְ צַדִּיק יְקֹוָק כַּצִּנָּה רָצׂוֹן תַּעְטְרֶנּוּ׃*

החלק המודגש בפסוק הזה הוא אוהבי שמך, השמחה האמיתית לא תגיע באהבה רגילה, אלא רק אוהבי שמו של הקב״ה. אלו שאוהבים ה׳ לשמו. רק לשם שמיים בצורה נקיה, אז תהיה שמחה וברכה.

פסקה ה' אהבת הענין האלהי [25] (עמוד שצג')

***הצדיקים הגדולים** מלאים אהבה הם. ואהבתם הגדולה אינה ראויה שתמלא כל דבר. כי כל הדברים שבעולם קטנים הם לעומת חוש אהבתם. ואין דבר שיוכל למלא את אהבתם, כי אם הענין האלהי. וכל הדברים שבעולם הם אוהבים, מפני שכולם הנם תוצאותיה של האורה האלהית.*

נושא הפסקה- האהבה הגדולה של הצדיקים אינה יכולה להתמלא בדברים הקטנים שבעולם, אלא רק בעניין האלוקי.

ביאור הפסקה-

הצדיקים הגדולים מלאים אהבה הם- הרב פותח בתיאור תכונתם של הצדיקים, אצל הצדיקים יש אהבה גדולה. דברי הרב ממשיכים מה שראינו בפסקה ג' שם הרב תיאר כיצד פיתוח חוש האהבה הוא הכרחי וחשוב לקרבת ה'. אם כן אצל הצדיקים חוש זה הוא מפותח ביותר.

ואהבתם הגדולה אינה ראויה שתמלא כל דבר. כי כל הדברים שבעולם קטנים הם לעומת חוש אהבתם. ואין דבר שיוכל למלא את אהבתם, כי אם הענין האלהי- כיון שחוש האהבה אצל הצדיקים הוא כל כך גדול ומפותח ממילא כל דבר שבעולם הוא אינו יכול למלא את החוש הזה. הצדיקים מרגישים כיצד כל העולם הזה הוא צר וקטן ביחס לאהבה הנמצאת בתוכם.

הרב בשמונה קבצים מתאר בעצמו כיצד הוא מרגיש את חוש האהבה, וכיצד החוש הזה אינו מתמלא בשום דבר שבעולם, וכך כותב הרב.

קובץ א' פסקה קסד.

- *אני מלא אהבה לאלהים .אני יודע שמה שאני מבקש ,מה שאני אוהב ,איננו נקרא בשום שם .איך יקרא בשם מה שהוא יותר מן*

[25] מקור הפסקה שמונה קבצים קובץ א' פסקה תיז'.

הכל ,יותר מן הטוב ,יותר מן המהות ,יותר מן ההויה .ואני אוהב , ואני אומר ,אני אוהב את האלהים....

במקור זה הרב מתאר את אהבת אלוקים שיש בתוכו. הרב מתאר כיצד אהבה זאת איננה יכולה להכנס לשום דבר בהוויה. האהבה היא יותר גדולה מכל ההוויה.

בהמשך הפסקה שם, הרב מתאר כך.

קובץ א' פסקה קסד

- *... שוכן הוא אור אין סוף בהביטוי של השם ,בביטוי של האלהים , ובכל השמות והכינויים שלבב האדם הורה והוגה בהנשא נשמתו למעלה למעלה .איני יכול להשביע את נשמתי באותה האהבה הבאה מקשרי ההגיון ,מחיפוש אור אל שעל ידי העולם ,שעל ידי ההויה החודרת לתוך העינים...*

הרב מתאר שאהבתו אינה יכולה להתבטא בשום שם, בשום דבר מציאותי. כיון שאהבת אלוקים היא נמצאת מעל כל המציאות כולה. הרב מתאר כיצד אור אין סוף הוא נמצא בתוך הביטויים של שם אלוקים. יש כאן מעין אלוקות שיורדת למציאות בצורה קטנה ולכן האדם מרגיש שאינו יכול למלא את אהבתו האינסופית בשום דבר.

וכל הדברים שבעולם הם אוהבים, מפני שכולם הנם תוצאותיה של האורה האלהית- לאחר שהרב תיאר את הקושי הקיים בפני הצדיקים. כיצד הצדיקים לא מצליחים למצוא מזור ורפואה לאהבתם, משום שהעולם אינו משביע את האהבתם. כעת הרב מסביר שדווקא מתוך גדלות אותה אהבה הצדיקים יכולים לאהוב את כל הדברים שבעולם, כיון שהם מכירים כיצד כל הדברים הם תוצאה של האור האלוקי.

אומנם דבר זה צריך בירור, כיצד אהבה אינסופית, יכולה פתאום להופיע בתוך העולם המוגבל. כדי להבין את הפלא הזה נמשיך בפסקה שהבאנו לעיל משמונה קבצים, וכך כותב הרב בהמשך הפסקה.

קובץ א' פסקה קסד.

- *... חסד עולמים הניח בכלים הנשברים את אורו ,את ניצוצותיו .בכל תנועה ,בכל תוכן חיים ,בכל מהות יש ,יש ניצוץ ,ניצוץ של ניצוץ ,דק ,*

ודק מכל דק .האור הפנימי ,אור אלהים עליון ,בונה ומיסד ,מקבץ נפזרים ,מתקן עולמי עד ,מסדר ומחבר .מתגלה מלכות עולמים מאור אין סוף שבתוכיות הנשמה ,מהאלהים אל העולם ,אור חדש נולד ,אור זיו הדר פני אל.

הרב מתאר כיצד ישנו חסד אלוקי עליון שיצר שהאור האלוקי נמצא בתוך הכלים הנשברים והמוגבלים שיש בעולם. פתאום האדם מגלה כיצד כל העולם הוא לוקח מעין ניצוץ קטן ומוזער שם האור האלוקי. ממילא הקשר אל האלוקים יכול להופיע מתוך קישור אל האור המוגבל הנמצא בתוך הנבראים.

יש כאן מעין היפוך מיוחד הפלא של הצמצום ממנו נברא העולם. היינו האדם מכיר כיצד דווקא האור האינסופי הוא יכול להופיע בתוך העולם המוגבל.

ביטוי למורכבות הזאת שמצד אחד אנחנו רוצים להתחבר אל האינסוף, מצד שני הדבר בלתי אפשרי ודווקא מתוך החומריות אנחנו יכולים להתחבר אל הקב״ה, אפשר למצוא בכל מעשה המצוות. וכך מבואר בספר התניא.

תניא ליקוטי אמרים פרק ד

- *אבל הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו לית מחשבה תפיסא ביה כלל כי אם כאשר תפיסא ומתלבשת בתורה ומצותיה אזי היא תפיסא בהן ומתלבשת בהקב״ה ממש דאורייתא וקב״ה כולא חד. ואף שהתורה נתלבשה בדברים תחתונים גשמיים הרי זה כמחבק את המלך ד״מ שאין הפרש במעלת התקרבותו ודביקותו במלך בין מחבקו כשהוא לבוש לבוש אחד בין שהוא לבוש כמה לבושים מאחר שגוף המלך בתוכם.*

בעל התניא מבאר שבעצם הקב״ה אין בו שום תפיסא כלל, אבל הקב״ה מתלבש בתוך התורה הקדושה והתורה היא מתלבשת בתוך מעשה המצוות הגשמי. אם כן כשהאדם מקיים מצוות נחשב הדבר כאילו האדם ממש מחבק את המלך. כמו בצורה גשמית מי שמחבק את אדם, אין הבדל אם מחבקו בלבוש אחד או בכמה לבושים. בסופו של דבר מתחת ללבושים יש את האדם שאותו רצינו לחבק.

ההבנה הזאת מסבירה את הפלא הגדול, מצד אחד אנחנו רוצים לגלות אהבה אינסופית, מצד שני אנחנו בפועל מחבקים את המלך בצורה גשמית במעשה המצוות, דרך כל הנבראים. בצורה כזאת אותם גדולים מגלים אהבה לכל הנבראים משום שכל נברא הוא מעין לבוש לנקודה הפנימית של האור האלוקי האינסופי.

דברי הרב שהאדם יכול לאהוב את העולם דווקא מתוך אהבת ה' אנחנו רואים גם בדברי המהר"ל בפרקי אבות, וכך כותב המהר"ל.

דרך חיים על אבות פרק א משנה ו

- *ומדה זאת ג"כ ענף מה מאהבת הש"י, והוא מדרגה למטה מאהבת חכמים, מי שהוא אוהב הש"י אוהב את הבריות שהם ברואיו יתי', כי מי שהוא אוהב את א' הוא אוהב את כל אשר שייכים לו ומצורפים אליו.*

המהר"ל מסביר שמתוך אהבת ה' האדם יכול להגיע לאהבת ברואיו של הקב"ה. כיון שמי שאוהב את הקב"ה הוא אוהב גם את כל מי ששייך ומצורף אל הקב"ה. אומנם כאן הרב העמיק יותר והסביר שהסיבה לאהבה משום שכל נברא הוא מעין תוצאה של האור האלוקי, כיון שבכל נברא יש אור אלוקי.

על פי יסוד זה ניתן להבין את דרכו של הרב. הרב במשך חייו דאג וטרח ללמד זכות על הכופרים ועל הציוניים[26]. צורת לימוד הזכות נעשתה בצורה שהרב מצא אפילו אצל הכופרים נקודת אלוקית שהם באים לגלות. תפיסה

[26] אפשר להביא המון פסקאות ואגרות בהם הרב טרח ללמד זכות על הכופרים, נביא כאן פסקה לדוגמא.

קובץ א' פסקה תשסח.

- *כשמסתכלים בעמקי הכפירה, רואים איך בתוך מצולות תהומותיה טבועים נשמות קדושות, מלאות אור אלהי עליון בפנימיותם, והן צועקות בקול איום, מעורר רחמים רבים, הושיעו, הצילו. והקמים לימין אביונים אלו להושיעם ולמלטם משחיתותם, הם הם עובדי ד' הנבחרים, גבורי כח, אשר להם שם במלא עולמים, שכל מלאכי עליון ממעל מוכנים לחפצם, וכל כחות הרשעה והטומאה מתחת יראים מפניהם יראת הכבוד ברתת גדול מאד, כר' חנינא בן דוסא ואביי וחביריהם.*

זאת נובעת מההכרה שאור אלוקי נמצא אפילו במקומות מוגבלים ואפילו בכלים שבורים.

הפסקה מתארת תהליך בו האדם מתחיל בהרגשה גדולה של אהבה, והוא מנסה להוריד את האהבה הגדולה אל המציאות. בצורה כזאת כל המציאות כולה מקבלת משמעות אין סופית. זה כמו אדם שאוהב אינסוף של ממון, אומנם כל ממון לא ישביע אותו. אבל מצד שני הוא מרגיש כיצד כל מטבע, וכל דבר קטן מקדם אותו לקראת השאיפה האינסופית. אדם כזה כל פעולה כל מפגש שהוא יפגוש עם ממון הוא יתמלא. בדיוק כך הנמשל, מי שאוהב את הקב״ה בצורה אינסופית. מבחינתו כך דבר, אפילו דבר קטן, אפילו דברים שקיימים במציאות בצורה גשמית, יש כאן אפשרות למשמעות רוחנית. לכן כל פרט מקבל מילוי רוחני המשפיע על האדם למלא את שאיפתו ורצונו.

פסקה ו' הנקודה הפנימית העליונה [27] (עמוד שצג')

***כנקודה** קטנה נראה נעם ד' בלב הצופים בו, וכל המעשים כלם נסמכים עליה. וכל עמל גדולי הדעה, אוהבי הטוב באמת, הכל הוא עולה כדי להתאים את המון המעשים הרבים וסיבוכיהם עם הנקודה הפנימית העליונה הזאת, שתהיה מתפשטת כולה באורה, בכולם.*

נושא הפסקה- עבודת הצדיקים להתאים את כל המציאות אל הנקודה הפנימית המחיה את כל המציאות.

ביאור הפסקה-

כנקודה קטנה נראה נעם ד' בלב הצופים בו, וכל המעשים כלם נסמכים עליה- בפסקה הקודמת הרב הסביר כיצד אהבת ה' יוצרת קשר לכל הנבראים, כיצד הצדיקים רואים בנבראים המשך של אהבת ה'. כאן הרב מעמיק ומסביר כיצד יש נקודת חיות פנימית שהיא עומדת בשורש של המעשים כולם.

שתי הפסקאות מתעסקות בתוצאה שהאדם מצליח לגלות אלוקות בכל המציאות. בכל זאת נראה שהפסקאות הפוכות זו מזו.

פסקה קודמת הרב תיאר כיצד האדם מרגיש אהבה אינסופית וממילא הוא מרגיש צורך לגלות את אור האהבה הזאת בכל מקום ובכל פעולה שהוא עושה. לעומת זאת בפסקה שלנו הרב מדגיש שכביכול האדם מתמקד ומחזק את הנקודה האלוקית, ואח"כ מתוך חיזוק הנקודה האלוקית האדם פועל בשביל למשוך חוטים לרומם את כל המציאות. כאן המציאות היא הפוכה כביכול האדם מתחיל מלמטה, האדם לא מרגיש כיצד המציאות עוזרת לו לגלות את האור האלוקי, ומתוך חיזוק הנקודה הפנימית אז האדם מצליח לרומם את המציאות. משא"כ בפסקה קודמת שם האדם נמצא באור אלוקי כל כך גדול, שמבחינתו כל דבר הוא מגלה את האור האינסופי. לכן האדם מרגיש חיבור לכל דבר שיש במציאות.

[27] מקור שמונה קבצים, הפסקה קובץ א' פסקה תקה'

אפשר להביא משל להבדל בין הפסקאות ממציאות של אדם שמתגייס לצבא. יכול להיות אדם שמתגייס ומכיר את היתרון הגדול והמצווה הגדולה שיש בזה. בצורה כזאת, כל תפקיד שמבקשים מהאדם, הוא מרגיש גדלות בכל פעולה ובכל דבר שהוא נדרש לעשות. בצורה כזאת כביכול האור של התפקיד מאיר על כל דבר ודבר. אומנם לאחר זמן יכולה להיות שחיקה, או יכול להיות אדם אחר שהוא במציאות הפוכה. החייל מרגיש שכל המשימות שדורשים ממנו לא עוזרות לו, ואינם קשורות. בצורה כזאת תפקיד החייל לחזור אל הנקודה המרכזית. לחזק את הקשר למטרה הגדולה לשמה הוא התגייס. בצורה כזאת האדם מחזק את אותה נקודה פנימית. לאחר חיזוק הנקודה הפנימית האדם חוזר אל המפעולות, ונותן לפעולות משמעות שנובעת מן הנקודה הפנימית.

הרב מסביר שיש נקודה פנימית שאותה רואים רק אלו שלמדו לצפות בנקודה הזאת. הרב משתמש במילה צופים, המילה הזאת מזכירה את הכינוי בו חז"ל כינו את הנביאים[28]. וכך מתאר הנביא יחזקאל את עצמו.

יחזקאל פרק ג פסוק יז

- *בֶּן־אָדָם צֹפֶה נְתַתִּיךָ לְבֵית יִשְׂרָאֵל וְשָׁמַעְתָּ מִפִּי דָּבָר וְהִזְהַרְתָּ אוֹתָם מִמֶּנִּי׃*

הצופה הוא מי שמסוגל להתרומם ולהשקיף מבחוץ פנימה. יש אנשים שמסוגלים לצפות ולראות מעין נקודה פנימית העומדת בשורש כל המעשים. הנקודה הזאת היא הנקודה האלוקית המחיה את כל המעשים כולם. נראה שהכינוי לנקודת החיות הזאת היא רמז לספירת החכמה, שהיא מעין נקודה פנימית ממנה הכל נובע[29].

---

[28] *תלמוד בבלי מסכת מגילה דף ב עמוד ב*

- *ואמר רבי ירמיה ואיתימא רבי חייא בר אבא: מנצפ"ך צופים אמרום. **רש"י** צופים אמרום - נביאי הדורות.*

[29] אפשר להביא פסוקים המתארים את הנקודה הזאת.

תהלים פרק קד פסוק כד

- *מָה־רַבּוּ מַעֲשֶׂיךָ יְקֹוָק כֻּלָּם **בְּחָכְמָה** עָשִׂיתָ מָלְאָה הָאָרֶץ קִנְיָנֶךָ׃*

וכל עמל גדולי הדעה, אוהבי הטוב באמת, הכל הוא עולה כדי להתאים את המון המעשים הרבים וסיבוכיהם עם הנקודה הפנימית העליונה הזאת- הקושי הגדול לראות איך אותה נקודה מופיעה במציאות. הרבה פעמים אנו רואים חסרונות המציאות, המציאות היא מראה לנו כאילו אין כאן נקודה אלוקית. הסיבוכים גורמים העלמה של אותה נקודה. לכן הצדיקים גדולי הדעה הם טורחים למצוא את אותה נקודה נעלמת. למרות שבגילוי אנו רואים סיבוכים טרחתם של הצדיקים למצוא את הקשר אל הנקודה הפנימית, אותה נקודה אלוקית.

בעצם הצדיקים מסוגלים להסתכל על המציאות וללמד זכות על המציאות הגלויה. עצם הלימוד זכות עוזר לאותה נקודה להתפשט, כשיש תלמיד חכם שעמל למצוא את הנקודה ממילא היא מופעיה בעולם בצורה יותר משמעותית ויותר חשובה.

שתהיה מתפשטת כולה באורה, בכולם- הרב בעצמו חי מתוך תחושה כיצד הנקודה המרכזית הזאת מתפשטת על כל המציאות. לדוגמא מצאנו שהרב מלמד זכות על הכופרים. הרב רואה את המציאות על פי החיות הפנימית שיש בכל הנבראים. כמו כן הרב רואה את האלוקות בצורה אחדותית מתוך כך הרב רואה כיצד כל המציאות כולה פועלת בהרמוניה ובשיתוף פעולה.

זה מה שהרב מדגיש בשמונה קבצים על הכרת האלוקות הנמצאת בשורש העולם וכך כותב הרב.

קובץ א' פסקה נה.

- *הרעיון שכל ההויה כולה היא רק ענין האלהות, ואין עוד דבר לגמרי מבלעדי ד', הוא מענג את הלב מאד. והתענוג הרוחני שהרעיון הזה מסבב, הוא המופת על צד האמת המתבטא על ידו.*

וכן פסוק המתאר את החיות האלוקית.

נחמיה פרק ט פסוק ו

- *אַתָּה־הוּא יְקֹוָק לְבַדֶּךָ אַתָּה עָשִׂיתָ אֶת־הַשָּׁמַיִם שְׁמֵי הַשָּׁמָיִם וְכָל־צְבָאָם הָאָרֶץ וְכָל־ אֲשֶׁר עָלֶיהָ הַיַּמִּים וְכָל־אֲשֶׁר בָּהֶם **וְאַתָּה מְחַיֶּה** אֶת־כֻּלָּם וּצְבָא הַשָּׁמַיִם לְךָ מִשְׁתַּחֲוִים׃*

במקור זה מסביר הרב כיצד כל ההויה היא סובבת ומתרכזת באלוקות. מתוך ההכרה הזאת אנו יכולים להכיר את המציאות כולה. כל המציאות עומדת מסביב לנקודה המרכזית המכילה את האלוקות. ההכרה הזאת היא מפשטת את האור האלוקי על המציאות כולה.

הרב מעיד על עצמו שהוא נמצא במלחמה פנימית כזאת. וכך כותב הרב.

קובץ ג' פסקה רצ.

- *כמה גדולה היא מלחמתי הפנימית. לבבי מלא עריגה רוחנית גבוהה ורחבה, חפץ אני שהנועם האלהי יתפשט תמיד בכל קרבי, לא מפני הנאת העונג שבו, כי אם מצד שכך צריך להיות, מצד שאך זהו המעמד של המציאות, משום שזה הוא תוכן החיים. והנני תמיד הומה, שואג בעצמיותי הפנימית בקול גדול, אור אלהים הבו לי, תענוג אל חי ושעשועו, גודל יפעת בקרת היכל מלך עולם, אל אלהי אבי, אשר בכל לבי הנני נתון לאהבתו, אשר פחדו ירוממני. ...*

במקור זה הרב מתאר כיצד הוא מבין בשכל שכל המציאות כולה נובעת מן הנקודה הפנימית. אומנם זאת הבנה שכלית שאיננה נובעת מתוך הנאת התענוג. זאת הבנה הנובעת מן הידיעה שכך צריך להיות. מתוך הבנה זאת האדם חוזר אל החיים ונותן משמעות לחיים.

פסקה ז' עבודת אמונה ואהבה [30] (עמוד שצד')

***בחשאי**, בגניזה כמוסה, בסתר המדרגה, מרום רומי רוממות מזלפת היא האמונה הטבעית, בעומק רזיה, לשד וטל חיים אל כל המרחב המעשי, ממלאה היא את הנפש זיו נוגה, הכשרה מאירה להיות צדיק חסיד ישר ונאמן אהוב ואוהב. ממלאה היא את השכל מאורות זוהר, מרטבת היא את הדמיון בנגהי ברקים, ומחטבת את הרצון באידיאליות של קודש קדשים. והיא מכה גלים, מצמחת צמחים, מרחבת פארות, ומסעפת סעיפים וסעיפי סעיפים, של זיו אהבה, לתורה ולתעודה, מוציאה אל הפועל את העושר העליון של חבת המצות, שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב.*

עבודת ד' מתוך שמחה מרוב כל במילוי של רעננות מלאה ודשנה, המתמלאת בכל עת עליצות חדשה, ושואבת עדני עדנים מנחל העדנים, מחיי אורות של עדן גן אלהים, ומתוך מעמקיה היא עולה, מתוך תהומותיה היא זורמת, ונותנת את העז של החסידות העדינה אשר לחסידי ישראל, אנשי הקודש, המלאים אהבת ד' ואהבת העולם, אהבת הבריות ועזוז ששון החיים, מלאי בטחון, ורוויי צפיית ישועה, הממלאים גם את כל מחשכי העולם אורה וזיוה, וכל נאות קדרות ששון וחדות ישועה.

אותה החסידות העליונה, המלאה קודש. ומשתעשעת עם החיים, משחקת בתבל ארצו ושעשועיה את בני אדם, היא באה ממקורה בבהירות טוהר, כל נגע אליה לא יקרב וכל רשעה וכל רגל גאוה לא תיגע בה, וכל יד רשעים לא תנידיה.

היא יודעת עת לכל חפץ, היא מקושרת עם הטבע ועם החיים, ויודעת לשלוט עליהם, לשגבם ולרוממם, להדריכם ולישרם.

[30] מקור הפסקה קובץ ז' פסקה צד'.

היא עמוסה באהבה כל טורח וכל משא, ומרגשת בעבודה כל נועם וכל כוס תענוגים. ואורי אורות ממקור החיים, וההשכלה האלהית, הגבורה השמימית ושלטון עולמי, מסוכה בכליותיהם ולבם, הם המה אמוני עם סגולה, פארי כל עולמים, שכל העולם חי בעדם, והם חיים וסובלים בעד כל המעשים ברב עז וחדוה.

נושא הפסקה- האמונה הטבעית משפיעה בחשאי על האדם להיות חסיד ואוהב את בריות.

ביאור הפסקה-

בחשאי, בגניזה כמוסה, בסתר המדרגה, מרום רומי רוממות מזלפת היא האמונה הטבעית- הרב כאן מתאר את המקום בו נמצאת האמונה. הרב מסביר שהאמונה היא נמצאת מקום מאד חשאי, מאד פנימי אצל האדם. הסיבה שהאמונה היא נמצאת במקום פנימי, כיון שהאמונה היא אומנם באה לידי ביטוי בשכל רגש וכדומה, אבל באמת היא מעל השכל ומעל הרגש. הרב במאמרי הראיה מסביר מה היא האמונה וכך כותב הרב.

מאמרי הראיה עמ' 70.

- *האמונה אינה לא שכל ולא רגש, אלא גילוי עצמי היותר יסודי של מהות הנשמה, שצריך להדריך אותה בתכונתה. וכשאין משחיתים את דרכה הטבעי לה, איננה צריכה לשום תוכן אחר לסעדה, אלא היא מוצאה בעצמה את הכל. בעת החלש אורה, אז בא השכל והרגש לפנות לפניה דרך. וגם אז צריכה היא לדעת את ערכה, שלא משרתיה השכל והרגש הם הנם עצמותה. וכשתהיה קבועה באיתן מושבה, אז יצליחו השכל והרגש בפינוי הדרך ובהמצאת האמצעים השכליים והמוסריים המסקלים את המכשולים מעל דרכה.*

במקור זה הרב מסביר שהאמונה היא שכל ולא רגש, האמונה היא מציאות טבעית המגיעה מן הנשמה. השימוש בשכל ורגש באמונה הוא נצרך רק במקום בו האמונה נפגמה, במקום בה הנשמה לא מצליחה להופיעה.

אומנם הרב מוסיף בתיאורו שזה לא רק נמצא במקום גנוז וחשאי, אלא האמונה נמצאת גם במקום עליון. מקום שמזלף חיים אל האדם עצמו. לכן הופעת האמונה צריכה להשפיע על החיים הגלויים. מן המקום הנסתר אנו יכולים לראות השפעה למקום הגלוי.

בעומק רזיה, לשד וטל חיים אל כל המרחב המעשי, ממלאה היא את הנפש זיו נוגה- ההשפעה של האמונה מן המקום הנסתר אל המקום הגלוי. ההשפעה היא מגיעה אפילו אל המרחב המעשי של האדם. כשהאדם מרגיש את האמונה, אז האמונה הזאת ממלאת את הנפש בזיו מיוחד.

מילוי הנפש נראה שהכוונה כאן שהנפש מרגישה מעין מנוחה ורוגע נפשי, וכך כותב הרב בעולת ראיה.

עולת ראיה ח״א עמ׳ שלז.

- *גדר האמונה בכללה הוא שאמיתת הענין הנודע קבועה בקרבו לא מצד הידיעה לבדה כי אם מצד מנוחת הנפש הגמורה כשהוא מקבל אותה בקבלה שלמה בלי שיסתער בו מאומה נגד זה...*

במקור זה מסביר הרב שגדר האמונה היא שהאדם מרגיש את אמיתת האמונה בצורה משמעותית. הכרת אמיתת האמונה בצורה משמעותית היא יוצרת מנוחה נפשית לאדם. המנוחה הזאת נובעת כשהאדם מרגיש הזדהות מלאה עם האמונה[31]. זה מה שהרב מבאר כאן שהאמונה ממלאה את הנפש זיו נוגה.

הכשרה מאירה להיות צדיק חסיד ישר ונאמן אהוב ואוהב- ההשפעה על העולם המעשי יוצרת שבפועל האדם בהתנהגותו הוא פועל כצדיק חסיד וישר. מצידו האישי ההנהגה כלפי הקב״ה היא במידות האלה. אומנם ההשפעה היא גם כלפי הסביבה, במעשיו הוא נראה בצורה של נאמן אהוב ואוהב, היינו האנשים סביבו מרגישים את ההנהגה הנאמנת שלו, ולכן הוא אהוב כלפיהם, כמו כן הוא בעצמו אוהב את הסביבה כולה. הרב משתמש כאן בלשון שמופיעה במשנה במסכת אבות, וכך מובא במשנה.

משנה מסכת אבות פרק ו משנה א

- *ומכשרתו להיות צדיק וחסיד וישר ונאמן ומרחקתו מן החטא ומקרבתו לידי זכות*

[31] במידה מסויימת אפשר לקשר את המנוחה הנפשית להבנת המושג בטחון. מי שיש לו אמונה אז התוצאה המעשית שהוא מרגיש בטחון בקב״ה, רוגע שנוצר בעקבות הבטחון בקב״ה.

משנה זאת מתארת את מעלתו של האדם הלומד תורה לשמה. כאן הרב משתמש בלשון זה לתאר את האדם בעל האמונה. נראה שהסיבה משום שמי שמלא באמונה הוא ניגש לתורה מתוך זיכוך ונקיות. מי שיש לו אמונה נכונה ילמד את התורה, מתוך תורה לשמה.

ממלאה היא את השכל מאורות זוהר, מרטבת היא את הדמיון בנגהי ברקים, ומחטבת את הרצון באידיאליות של קודש קדשים- מעל הצד המעשי האמונה משפיע גם על השכל, על הדמיון, ועל הרצון.

הרס״ג בהקדמה לספרו, אמונות ודעות מסביר את ההשפעה השכלית שיש לאמונה, וכך כותב הרב.

ספר האמונות והדעות הקדמה

- *אנחנו צריכים לבאר מה היא האמונה? ונאמר כי היא ענין עולה בלב לכל דבר ידוע בתכונה אשר הוא עליה, וכאשר תצא חמאת העיון יקבלנה השכל ויקיפנה ויכניסנה בלבבות ותמזג בהם, ויהיה בהם האדם מאמין בענין אשר הגיע אליו, ויצניעהו לעת אחרת או לעתים, וכמו שא׳ (שם י׳ י״ד) חכמים יצפנו דעת, וכמו שא׳ (איוב כ״ב כ״ב) קח נא מפיו תורה. ... והחכם המשובח מי ששם אמתות הדברים שרש ומנהיג עליהם דעתו, ועם חכמתו בוטח אל המובטח בו, ונזהר ממה שצריך להזהר ממנו. והכסיל המגונה, מי ששם דעתו לשרש, וחושב כי אמתות הדברים הולכות אחר דעתו, ועם סכלותו בוטח במה שצריך להזהר ממנו, ונזהר מהבטוח בו, וכאשר אמר החכם (משלי י״ד ט״ז) חכם ירא וסר מרע וכסיל מתעבר ובוטח:*

במקור זה מסביר הרס״ג שעיקר האמונה היא שהאדם יוכל לעיין באמונה ואז ההשכלות האמוניות שלו יושפיעו ויכנסו לתוך שכלו. בצורה כזאת האדם יבין את אמיתת הדברים. בצורה כזאת בעל האמונה ידע ממה צריך לפחד וממה צריך להזהר.

אם כן האמונה נותנת לאדם איזון שכלי. אומנם השכל הוא לא הכח היחיד המנהיג את האדם. השכל פועל בצורה חיצונית לכן צריך שהאמונה תופיע גם בצורה של חוויה דמיונית. הרב מתאר את השפעת האמונה על הרגש בצורה של ברקים, הברקים מבטאים מעין רצוא ושוב, מעין התרוממות עליונה שהאדם מרגיש ואח״כ ההרגשה נעלמת. כך ההשפעה על הדמיון היא לא רציפה, היא ברק שמשפיע על האדם בדיוק כמו רוח הקודש ונבואה שאלו כוחות שמבריקים לאדם כברק שמשפיע ואחר כך נעלם.

המשלת השכל לברקים המשפיעים על האדם, דבר זה מזכיר את חווית הנבואה לפי דברי הרמב"ם במורה נבוכים, וכך כותב הרב.

ספר מורה הנבוכים פתיחה

- *ולא תחשוב שהסודות העצומות ההם ידועות עד תכליתם ואחריתם לאחד ממנו, לא כן, אבל פעם יוצץ לנו האמת עד שנחשבנו יום ואחר כן יעלימוהו הטבעים והמנהגים עד שנשוב בליל חשוך קרוב למה שהיינו תחלה, ונהיה כמי שיברק עליו הברק פעם אחר פעם והוא בליל חזק החשך. והנה יש ממנו מי שיברק לו הברק פעם אחר פעם במעט הפרש ביניהם עד כאלו הוא באור תדיר לא יסור וישוב הלילה אצלו כיום, וזאת היא מדרגת גדול הנביאים אשר נאמר לו ואתה פה עמוד עמדי, ונאמר בו כי קרן אור /עור/ פניו. ויש מי שיהיה לו בין ברק וברק הפרש רב והיא מדרגת רוב הנביאים. ומהם מי שיבריק לו פעם אחת בלילו כלו והיא מדרגת מי שנאמר בהם ויתנבאו ולא יספו. ומהם מי שיהיה בין בריקה לבריקה הפרשים רבים או מעטים*

במקור זה מסביר הרמב"ם שבעצם הנבואה היא מעין ברק שמגיע בתוך החושך. ככל שיהיו יותר ברקים, אז האדם יכיר יותר את האמת. נראה שחווית האמונה בצורה של דמיון היא איננה יכולה להיות קבועה. הדמיון הקבוע הוא מסוכן, לכן הקשר בין אמונה לדמיון צריך להופיע בצורה של ברקים המגיעים מידי פעם.

שתי ההשפעות האלה, השכל והרגש בונים חטיבה, קומה וסדר שלם של רצון. אדם כזה ממלא את רצונו באידיאלים של קודש קודשים. בצורה כזאת האדם מנווט את חייו לפי השאיפות הגדולות של האמונה.

והיא מכה גלים, מצמחת צמחים, מרחבת פארות, ומסעפת סעיפים וסעיפי סעיפים, של זיו אהבה, לתורה ולתעודה, מוציאה אל הפועל את העושר העליון של חבת המצות, שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב- השפעת האמונה באה לידי ביטוי בצורה מעשית בלימוד תורה ובעשיית המצוות. כלפי התורה אדם כזה מגלה אהבה וחיבה מיוחדת לתורה. כמו שהרב הביא לעיל תיאור המתאים למי שלומד תורה לשמה. כך מי שמגיע לאמונה הוא מרגיש אהבה טבעית לתורה, בצורה כזאת יש המון הרחבה של צמחים ופארות, היינו ענפים, והמון סעיפים וגילויי אהבה כלפי כל התורה כולה. הרב מתאר את התורה בלשון של לתורה ולתעודה, זה לשון שמופיע בפסוק בספר ישעיה.

ישעיהו פרק ח פסוק כ

- *לְתוֹרָה וְלִתְעוּדָה אִם־לֹא יֹאמְרוּ כַּדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר אֵין־לוֹ שָׁחַר׃*

משמעות הפסוק שהתורה היא כמו תעודה, היינו בצורה ברורה וחתומה. כמו תעודה ועדות על התורה.

כמו כן יש משמעות כלפי קיום מצוות בצורה של חיבה גדולה. החיבה הגדולה באה לידי ביטוי בפסוק שאמר דוד בספר תהלים.

תהלים פרק קיט פסוק קסב

- *שָׂשׂ אָנֹכִי עַל־אִמְרָתֶךָ כְּמוֹצֵא שָׁלָל רָב׃*

יש כאן ביטוי של שמחה גדולה על עשיית מצוות, על כל אמרה ואמרה שהקב״ה מצווה. זאת החיבה המעשית הנובעת מן האמונה. כשהאדם בעל אמונה טבעית מלאה, אז כל פרט מקבל משמעות של עושר מלאה חיבה.

עבודת ד׳ מתוך שמחה מרוב כל במילוי של רעננות מלאה ודשנה, המתמלאת בכל עת עליצות חדשה, ושואבת עדני עדנים מנחל העדנים, מחיי אורות של עדן גן אלהים - הרב ממשיך לתאר את העבודה של בעל האמונה הזאת. הרב מתאר כיצד יש בעבודה הזאת שמחה גדולה. השמחה מבטאת רעננות. יש קשר משמעותי בין שמחה לרעננות. כשהאדם רואה דברים חדשים, שהאדם מרגיש שיש כאן הארה נוספת, אז האדם מרגיש שמחה. החזרה על שגרה שנראית אותו דבר היא משעממת. לכן עבודת ה׳ בשמחה היא נובעת מן רעננות מיוחד. בזכות האמונה האדם מרגיש עליצות שנובעת מעדן הנמצא מעל גן עדן.

המקור ממנו יוצאים האורות הוא נמצא בעדן, עדן נמצא בדרגה יותר גבוהה מאשר גן עדן, וכך מובא בגמ׳ ברכות.

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף לד עמוד ב

- *אבל תלמידי חכמים עצמן - עין לא ראתה אלהים זולתך יעשה למחכה לו... מאי עין לא ראתה? אמר רבי יהושע בן לוי: זה יין המשומר בענביו מששת ימי בראשית; רבי שמואל בר נחמני אמר: זה עדן שלא שלטה בו עין כל בריה. שמא תאמר, אדם הראשון היכן*

היה? - בגן. ושמא תאמר: הוא גן, הוא עדן - תלמוד לומר: ונהר יצא מעדן להשקות את הגן, גן לחוד ועדן לחוד.

הגמ' מתארת את השכר והדרגה של תלמידי החכמים דרגת תלמידי החכמים שהם מגיעים אל מעלת העדן. בפסקה שלנו הרב לוקח את המקום העליון הזה, את העדן ומסביר שמקום עליון זה שואבים בעלי האמונה את הרעננות והשמחה[32].

ומתוך מעמקיה היא עולה, מתוך תהומותיה היא זורמת, ונותנת את העז של החסידות העדינה אשר לחסידי ישראל, אנשי הקודש-
כעת הרב מסביר כיצד האמונה יוצרת את דרגת החסידות. האמונה בונה אנשי חסידות, הביטוי של החסידות שדרגה כזאת היא ממלאת את אותם באהבת ה' ומתוך אותה אהבה הם מלאים אהבת עולם.

החסידות מבטאת דבקות והאהבה, כשיש אמונה עמוקה אז אפשר להגיע לדרגה הזאת של אהבה גדולה לה'. הקשר בין חסידות לאמונה מבואר במסילת ישרים, וכך כותב הרמח"ל.

ספר מסילת ישרים פרק כא

- *הנה ממה שיועיל הרבה לקנות החסידות, הוא גודל ההסתכלות ורוב ההתבוננות, כי כאשר ירבה האדם להתבונן על גודל רוממותו יתברך, ותכלית שלימותו, ורוב ההרחק הבלתי משוער שבין גדולתו ובין שפלותנו, יגרום לו שימלא יראה ורעדה מלפניו, ובהתבוננו על רוב חסדיו עמנו, ועל גודל אהבתו יתברך לישראל, ועל קרבת הישרים אליו ומעלת התורה והמצות, וכיוצא מן העיונים והלימודים, ודאי שתתלהט בו אהבה עזה, ויבחר ויתאוה לידבק בו, כי בראותו שהשם*

[32] וכך מסביר נפש החיים על דרגת העדן,

נפש החיים שער ד פרק כח

- *והוא ענין האור של יום ראשון שנגנז לצדיקים לע"ל וזשר"ז לע"ל הקדוש ברוך הוא מוציא חמה מנרתיקה כו' (נדרים ח' ע"ב). והוא סוד העדן כידוע שהוא הבחי' נשמתא דנשמתא. ואדה"ר קודם חטאו היה דר בגן ומתוכו היה מסתכל בעדן הנ"ל. ובחטאו אשר מאז נסתלקה ממנו זאת הבחי' העליונה. לכן גורש אז מג"ע.*

יתברך הוא לנו לאב ממש, ומרחם עלינו כאב על בנים, יתעורר בו בהמשך החפץ והתשוקה לגמול לו כבן על אביו.

במקור זה מסביר הרמח"ל את הדרך להגיע לחסידות. הרמח"ל מסביר שקניין החסידות נובע מהתבוננות בגדלות הקב"ה. הכרת חסדי ה' יוצרת אהבה גדולה לקב"ה, זה השורש של החסידות. דבר זה מתאים לדברי הרב שהאמונה היא השורש שמוליד את החסידות, את האהבה וההתלהבות.

וכך מסביר הרב במידות הראיה.

מידות הראיה מידת האמונה- פסקה ח'

- *בחסידות פנימית כלולה היא הארת האמונה הטבעית, אור אלהים המפעם בנשמה בכחו הגדול מצד עצמו, ...*

במקור זה מסביר הרב שבתוך החסידות יש הארה של אמונה טבעית. יש בנשמה אור גדול המפעם ומשפיע על האדם. ההשפעה הזאת באה לידי ביטוי במידת החסידות.

המלאים אהבת ד' ואהבת העולם, אהבת הבריות ועזוז ששון החיים, מלאי בטחון, ורוויי צפיית ישועה, הממלאים גם את כל מחשכי העולם אורה וזיוה, וכל נאות קדרות ששון וחדות ישועה- לאחר שהרב תיאר את התהליך כיצד האמונה מולידה אנשים חסידים, כעת הרב מסביר את הפעולה הקיימת אצל החסידים. הרב מבאר שהחסידים הם מלאי אהבת ה'. אותה אהבה נובעת מהאמונה שהסברנו בתחילת הפסקה, אבל אצל החסידים אהבת ה' מולידה אהבת העולם כולו. לעיל בכרך ג' של אורות הקודש הרב הקדיש סדר שלם לביאור עניין החסידות. שם הרב הרחיב כיצד אהבת ה' חייבת להופיע ולהשפיע גם לאהבת העולם ואהבת הבריות כולם.

החסידים הם אוהבים את כוחות החיים, הם מלאי עזוז וששון הנמצא בחיים. כמו כן החסידים הם מלאי בטחון זה מה שהבאנו לעיל שיש קשר בין אמונה לבטחון. כמו כן הם מלאי צפיה של ישועה, זה מה שהרב סיים את כרך ג' מיד לאחר חסידות אנו משיכים לצפיית ישועה. הצפיה היא ההבנה שהעולם יגיע לתיקון.

הקישור של האדם אל צפיית הישועה גורמת שהאדם מלא אור. כל החושך שיש בעולם הוא זמני. לכן כשהאדם חי את הצפיה לישועה, אז הוא אינו

רואה חושך. בצורה כזאת כל מחשכי העולם מלאים אור וזיו. כל המקומות הנמצאים בקדרות וחושך מקבים ששון וחדות ישועה. החסידים חיים את העולם בצורה מתוקנת, כמו מה שמתואר בחסידות פעולת ההמתקה. פעולה זאת מבינה שלחושך יש תפקיד. ההכרה הזאת ממתיקה את החושך והופכת את החושך לאור.

אותה החסידות העליונה, המלאה קודש. ומשתעשעת עם החיים, משחקת בתבל ארצו ושעשועיה את בני אדם- הרב מתאר כיצד החסידות העליונה הזאת מסתדרת עם החיים. רואה את החיים ואת המציאות הקיימת בצורה של שעשוע. מהותו של השעשוע שהוא מבין שיש מורכבות וממילא אפשר לגלות חסדים גם כשיש קושי.

הרב מתאר את השעשוע הזה כמו לשון הפסוק המופיע במשלי

משלי פרק ח פסוק לא

- *מְשַׂחֶקֶת בְּתֵבֵל אַרְצוֹ וְשַׁעֲשֻׁעַי אֶת־בְּנֵי אָדָם׃*

הפסוק מתאר שכביכול הקב״ה משתעשע בעולם. העולם ביחס לאלוקות הוא מאד קטן ומאד מוגבל. בכל זאת למרות כל חסרונות העולם הקב״ה מוצא בעולם שעשוע. בדיוק כך החסידות העליונה, היא מכירה את החסרונות של העולם. בכל זאת בעלי החסידות העליונה שמחים ומשתעשעים בעולם ובחיים.

הרב בשמונה קבצים מתאר את דרגת השעשוע שיש לצדיקים, וכך כותב הרב.

קובץ ג׳ פסקה שיד.

- *המחשבות הנובעות מעמק האמונה בטהרתה הפנימית, הן החפשיות באמת, שאין עליהן שום עול של הגבלה, והן הן המתדמות ביותר למקור היצירה האלהית, ואהיה אצלו אמון, והיא מקור כל השמחות והשעשועים האציליים, משחקת לפניו בכל עת ושעשועי את בני אדם.*

במקור זה הרב מסביר שכשהאדם נמצא במחשבות חופשיות, אז הוא נמצא במקור השעשוע הרוחני מקור בו הקב״ה יצר את העולם. מעין הרחבה אינסופית שיורדת ומופיעה בעולם המוגבל.

היא באה ממקורה בבהירות טוהר, כל נגע אליה לא יקרב וכל רשעה וכל רגל גאוה לא תיגע בה, וכל יד רשעים לא תנידיה-

החסידות היא לא רואה את הרשע שבעולם. החסידות העליונה הזאת מצליחה להתמודד עם כל רשע בצורה שהרשע לא מפריע לעבודתה. להיפך בזכות הטהרה כל דבר יכול לקבל משמעות של קדושה. כדי לבטא את המעלה שיש בחסידות הזאת הרב משתמש בלשון הפסוק בתהלים.

תהלים פרק צא פסוק י

לֹא־תְאֻנֶּה אֵלֶיךָ רָעָה וְנֶגַע לֹא־יִקְרַב בְּאָהֳלֶךָ׃

וכן פסוק נוסף בתהלים.

תהלים פרק לו פסוק יב

אַל־תְּבוֹאֵנִי רֶגֶל גַּאֲוָה וְיַד־רְשָׁעִים אַל־תְּנִדֵנִי׃

פסוקים אלה מבטאים כיצד החסיד במעלתו רחוק לגמרי מן הרשעים. רחוק מן הגאווה ומחובר אל הענווה והפשטות.

היא יודעת עת לכל חפץ, היא מקושרת עם הטבע ועם החיים, ויודעת לשלוט עליהם, לשגבם ולרוממם, להדריכם ולישרם.

החסידות הזאת יודעת לתת לכל חלק וחלק במציאות את מקומו הנכון. החסידות מבינה שבכל דבר במציאות יש חשיבות ומשמעות. אלא ההבדל בין הדברים השונים תלוי בזמנים של הדברים. כל דבר שיגיע בזמנו יש לו משמעות חיובית. ההבנה שכל דבר במציאות יכול להיות חיובי, זה תלוי בזמן בו הדבר מופיע עניין זה מבואר בספר קהלת.

קהלת פרק ג

(א) לַכֹּל זְמָן וְעֵת לְכָל־חֵפֶץ תַּחַת הַשָּׁמָיִם׃ ס (ב) עֵת לָלֶדֶת וְעֵת לָמוּת עֵת לָטַעַת וְעֵת לַעֲקוֹר נָטוּעַ׃

שלמה המלך בספר קהלת מתאר כיצד כל המציאות כולה יש לה מקום תחת השמים. אין שום דבר לבטלה, אלא הכל תלוי בזמן בו הדבר מופיע.

שם ממשיך קהלת לתאר את החלקים השונים של המציאות בכל חלק יש לו זמן בפני עצמו. החסיד נותן לכל דבר משמעות וחיים.

לכן החסידות העליונה הזאת מקושרת עם הטבע ועם החיים ולא חוששת מהמפגש עם החיים. מי שאינו חי בחסידות עליונה הוא רואה את המציאות כולה כסותרת את עבודת ה'. רק חסיד עליון מסוגל לחבר בין החיים, בין הטבע לבין עבודת ה'. חסיד כזה יכול במפגש עם הטבע והחיים לרומם ולישר את הטבע למקומו העליון.

היא עמוסה באהבה כל טורח וכל משא, ומרגשת בעבודה כל נועם וכל כוס תענוגים.

החסידות הזאת אוהבת לטרוח אוהבת לקחת משא בשביל לגלות כבוד ה'. לקיחת המשא הזה מתאימה לדברי המסילת ישרים על תכונת החסיד, וכך כותב הרמח"ל.

ספר מסילת ישרים פרק יט

- *והנה ודאי שמי שאוהב את בוראו אהבה אמיתית, לא יניח עבודתו לשום טעם שבעולם, אם לא יהיה אנוס ממש, ולא יצטרך רצוי ופיתוי לעבודה, אלא אדרבא לבו ישיאהו וירצהו אליה אם לא יהיה עיכוב גדול שימנעהו, הנה זאת היא המדה הנחמדת אשר אליה זכו החסידים הראשונים קדושי עליון, וכמאמר דוד המלך עליו השלום (תהלים מ"ב): כאיל תערוג על אפיקי מים כן נפשי תערוג אליך אלהים צמאה נפשי לאלהים לאל חי מתי אבוא וכו'*

במקור זה מסביר הרמח"ל שחסיד שאוהב את הקב"ה אהבה אמיתית הוא יפעל בזריזות. יש אצל החסיד מידה שהוא אוהב לעבוד את הקב"ה. החסיד מחפש איך לטרוח יותר בכל עבודה. החסיד מרגיש מתיקות ותענוג בכל עבודה ועבודה. זאת מציאות שהאדם ממש מרגיש צמאון לקב"ה, צמאון הנותן לו רוויה ומתיקות.

ואורי אורות ממקור החיים, וההשכלה האלהית, הגבורה השמימית ושלטון עולמי, מסוכה בכליותיהם ולבם- החסידים האלה מחוברים אל אורי האורות, היינו השורש ממנו מגיעים האורות. מקור החיים זה החיבור אל האלוקות. אצל החסידים האלה הקדושה נמצאת בתוך האברים שלהם. יש בתוכם חיות שבאה לידי ביטוי בהשכלה אלוקית, הם רואים את כל המציאות בצורה של חיפוש הצד האלוקי הנמצא באותו דבר.

כמו כן הם מלאים גבורה שמימית, גבורה שהיא יוצרת מעין שלטון שקיים אצל הצדיקים. כמו שהאלוקות, הגבורה האלוקית מנהיגה את העולם, כך גם הצדיקים מחוברים לאותו שלטון אלוקי גדול.

עיקר הדגש שאצל חסידים כאלה עבודה כזאת היא ממש מחוברת בתוכם, החיבור הוא נמצא לא רק בשכל, לא רק בלב אלא אפילו בכליות[33]. היינו האברים של אותם צדיקים מסתכלים על המציאות בצורה כזאת מרוממת.

הרב משתמש בביטוי 'מסוכה בכליותיהם' המילה מסוכה הכוונה כמו דבר מסוך, היינו דבר מזוג בתוך האברים שלהם. יש כאן מעין מזיגה וערבוב בתוך הגוף של אותם חסידים.

הם המה אמוני עם סגולה, פארי כל עולמים, שכל העולם חי בעדם, והם חיים וסובלים בעד כל המעשים ברב עז וחדוה- כיון שהחסידים האלה רואים את כל המציאות מתוך אמונה גדולה. כיון שיש לחסידים האלה יכולת לראות את האלוקות הנמצאת בעולם לכן הם נחשבים עם סגולה. המילה סגולה מבטאת כח רוחני הנמצא בשורש הדברים.

הביטוי סגולה נאמר באופן כללי על כל עם ישראל, וכך נאמר בפסוק בספר שמות.

שמות פרק יט פסוק ה

- *וְעַתָּה אִם־שָׁמוֹעַ תִּשְׁמְעוּ בְקֹלִי וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־בְּרִיתִי וִהְיִיתֶם לִי סְגֻלָּה מִכָּל־הָעַמִּים כִּי־לִי כָּל־הָאָרֶץ׃*

אומנם הרב כאן מדגיש שהכרת הסגולה הזאת באה לידי ביטוי בעיקר אצל אותם חסידים בעלי האמונה. היכולת לראות פנימה לראות את החיות הנמצאת בעולם זאת יכולת הקשורה לאנשי סגולה. אנשים שיודעים את השורשים הרוחניים של המציאות.

[33] הכליות מתבטאים את החלק היותר תחתון בגופו של האדם. זה החלק הנמצא בדרגה מתחת השכל והלב. לכן כשרוצים לבטא כיצד אברהם מקיים את המצוות בצורה טבעית נאמר, שאברהם אבינו קיים את המצוות מתוך כליותיו. שכליותיו נעשו לו יועצות.

כיון שהם רואים את הסגולה הם נחשבים פארי העולמות, משמעות הדבר שהם מביאים את הכח המחיה את העולם כולו. כיון שהם מחיים את העולם לכן גם הסבל של כל העולם עובר דרכם.

מצאנו בגמ' ביטוי של חיות שהצדיקים יוצרים חיות לכל העולם, ואומנם הוא עצמו נהג בסבל גדול. וכך מובא בגמ'[34].

תלמוד בבלי מסכת תענית דף כד עמוד ב

- *אמר רב יהודה אמר רב: בכל יום ויום בת קול יוצאת ואומרת: כל העולם כולו ניזון בשביל חנינא בני וחנינא בני דיו בקב חרובים מערב שבת לערב שבת.*

אומנם מה שמיוחד אצל אותם צדיקים שהם כביכול נהנים מהסבל. הסיבה שהם נהנים מאותו סבל כיון שהם יודעים שהסבל הזה מחזק את כל העולם. החיבור אל העולם יוצר סבל, אבל הסבל הסבל מענג כיון שהם רואים ערך בשפע ובקישור שהם יכולים להתקשר לעולם כולו.

בדברי הרב אנו יכולים ללמוד על הנהגת הצדיקים. הרבה פעמים הצדיקים מקבלים את כל הצרות של העולם כולו. מצד אחד תמיד יש שאלה כיצד הצדיקים מסוגלים לסבול את הצער והצרות של כל העולם. הצדיקים כל הזמן שומעים חסרונות וצרות שיש בעולם. אומנם מצד שני יש בזה מעין תענוג. יש בזה עוז וחדווה שהם מקבלים מן החיבור לכלל העולם.

[34] וכן מצאנו בגמ' גיטין (דף נו.) דר' צדוק התענה ארבעים שנה ובזכות זה ירושלים החזיקה מעמד.

פסקה ח' צמאון האהבה האלהית [35] (עמוד שצה')

***הצמאון** האלהי והתענוג הממוזג בו. ביחד עם הצער של חולת האהבה האלהית, בשעה שהוא מתפרץ בשטפו בנשמותיהם של צדיקים, הרי הוא ממלאם גודל אין חקר. והם מתנשאים בהרחבת דעת ואור חסד גדול להשפיע מאורותיהם המצוחצחים על כל עדת ישראל, להשביע נפשות שוקקות, ולסלוח לכל חטא עון ופשע ברחמים גדולים ובאהבה רבה.*

ובעת רצון כזאת אשרי מי שפוגש אז את קדושי עליון הללו, בהיותם עסוקים במרום קדושת אור חסד אלהים, וכל המקבל פניהם כמקבל פני שכינה ממש. אשרי העם יודעי תרועה, ד' באור פניך יהלכון, בשמך יגילון כל היום ובצדקתך ירומו.

נושא הפסקה- הצמאון האלקי הקיים אצל הצדיקים משפיע חסד ושכינה על העולם.

ביאור הפסקה-

הצמאון האלהי והתענוג הממוזג בו. ביחד עם הצער של חולת האהבה האלהית- הרב ממשיך לתאר את הצמאון והפעולות שנובעות מן הצמאון אל הקב"ה. הרב מתאר את קרבת ה' כצמאון שבתוך הצמאון יש מעין תענוג. תיאור קרבת ה' כצמאון זה תיאור שמופיע בספר תהילים.

תהלים פרק מב פסוק ג

- *צָמְאָה נַפְשִׁי/ לֵאלֹהִים לְאֵל חָי מָתַי אָבוֹא וְאֵרָאֶה פְּנֵי אֱלֹהִים׃*

אומנם בתוך הצמאון הזה יש מעין תענוג. כשהאדם כוסף למציאות רוחנית גדולה אז האדם מתחבר לעונג הנמצא מעל המציאות הטבעית הגשמית. ההתרוממות הזאת יוצרת עונג.

[35] מקור הפסקה שמונה קבצים קובץ ג' פסקה קסג'.

הרב בשמונה קבצים מתאר את העונג הזה כך.

קובץ א' פסקה נח.

- *ההשתקעות העמוקה בדעת אלהים, מתוך דעה שלמה המתלבשת בהרגש נאה ולבוש מזהיר של דמיון מבוסס, אין לשער את יפיה ותענוגיה. כל חוזי חזיונות, וכל משוררי אהבה בתענוגים, ילאו לצייר גם חלק קטן משביעת הנשמה ונחלי עדניה, במעמדה הנשא, כשהיא עומדת כולה בעולמה האלהי...*

במקור זה הרב מסביר כשהאדם מעמיק בדעת אלוקים, אז האדם מתקשר אל תענוג ויופי שאין לשער. העיסוק בהכרת האלוקות מביא איתו דמיון וחזיונות מיוחדים. בדמיון הזה יש מעין שובע ועונג גדול של הנשמה.

הסיבה שיש בזה שובע כיון שהדמיון הזה כולל בתוכו מרחבים אין סופיים, וכך הרב כותב במקור נוסף.

קובץ ג' פסקה רעט.

- *מרחבים, מרחבים, מרחבי אל אותה נפשי. אל תסגרוני בשום כלוב, לא גשמי ולא רוחני. שטה היא נשמתי ברחבי שמים, לא יכילוה קירות לב ולא קירות מעשה, מוסר, הגיון ונימוס. ממעל לכל אלה שטה היא ועפה, ממעל לכל אשר יקרא בכל שם, ממרום מכל עונג, מכל נועם ויופי, ממרום לכל נשגב ונאצל. חולת אהבה אני.*

במקור זה הרב מתאר את המרחבים של מי שמתקרב אל האלוקות. המרחבים האללה כוללים מקום מרומם מכל עונג ומכל נועם ויופי. זה מקום שמלא חולת אהבה לקב"ה. המקום הנעים הזה נוצר דווקא מתוך החולי והצמאון לקב"ה.

יש כאן מעין פלא לכאו' יש כאן חסרון של צמאון ושל אהבה שמתוארת כחולה אהבה, בכל זאת בתוך ההרגשות האלה יש מעין תענוג ממוזג. תענוג שגורם רצון גדול לאדם להמשיך להרגיש את הצמאון, להמשיך להרגיש את החולי הזה.

חולה אהבה נובע או מצד מי שאני אוהב אותו שאינני יכול להשיג אותו או מקוצר היכולת שלי לבטא את רגשות האהבה כלפי חוץ. כך גם כלפי הקב"ה, האלוקות היא דבר נעלם אינסופי, מצד שני גם אנו איננו יכולים

לגלות את כל הרגשות כלפי הקב״ה. כל מה שנגלה כלפי חוץ זה עדיין לא יהיה מספיק כדי לבטא את עומק הרגשות שהאדם מרגיש בתוכו כלפי הקב״ה. הפער הזה יוצר מעין חולי של אהבה.

השימוש במושג חולי אהבה כלפי הקב״ה נאמר בשיר השירים כמה פעמים, וגם שם מתארים את האהבה ממש כחולי.

שיר השירים פרק ה פסוק ח

- *הִשְׁבַּעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלִָם אִם־תִּמְצְאוּ אֶת־דּוֹדִי מַה־תַּגִּידוּ לוֹ שֶׁחוֹלַת אַהֲבָה אָנִי׃*

הרב בעצמו מתאר שהוא בעצמו נמצא בצער וקושי גדול מגודל האהבה, וכך מובא בשמונה קבצים.

קובץ ג׳ פסקה רכב.

- *מי יודע את עומק צערי, ומי יוכל לשערו. הנני כלוא במצרים רבים, בגבולים שונים, ורוחי שואף למרחבים נשאים. צמאה נפשי לאלהים. אור האצילות הוא חיי רוחי. אמונת אלהים גדולה, בלא שום מעצור טבעי, הגיוני, נמוסי, מוסרי, הוא משוש חיי. כל מה שהוא מוגדר, הרי הוא חולין לגבי הקודש העליון, אשר אותו אנכי מבקש. **חולת אהבה אני**. מה קשה לי הלימוד, מה קשה עלי ההסתגלות אל הפרטים. הימים אני אוהב, השיטות השמימיות, להן אני מתגעגע. גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך.*

במקור זה הרב מתאר שהוא חולה אהבה ולכן קשה לו הלימוד, קשה לו להתרגל אל הפרטים כיון שהוא רוצה את הגדלות. את הכלליות הקשורה אל הקדושה.

בשעה שהוא מתפרץ בשטפו בנשמותיהם של צדיקים, הרי הוא ממלאם גודל אין חקר- אצל הצדיקים ההתפרצות של הצמאון ושל התענוג זה דבר שממלא את נשמות הצדיקים. הצדיקים שואפים למילוי הזה. בצורה כזאת הצדיקים מרגישים גודל אין סופי, הרב מכנה את הגודל

הזה כגודל אין חקר, היינו גודל שאי אפשר לתאר את עומקו, תיאור של מקום אין סופי[36].

והם מתנשאים בהרחבת דעת ואור חסד גדול להשפיע מאורותיהם המצוחצחים על כל עדת ישראל, להשביע נפשות שוקקות- מכאן עד סוף הפסקה הרב מתאר כיצד החוויה הזאת של הצדיקים משפיעה החוצה, משפיעה על הכלל. הרב מתאר שהצדיקים מרגישים רצון לגלות את אור החסד שהם מרגישים בתוכם. כיון שבתוכם הם מרגישים תענוג גדול לכן הם מחפשים איך להשפיע את האור הזה על כלל ישראל. אפשר להמשיל את ההרגשה הזאת לאדם שנמצא בשמחה גדולה, אדם כזה מחפש אנשים שיצטרפו לשמחה הגדולה שהוא מרגיש וחווה. כך הצדיקים מחפשים שותפים שיוכלו להצטרף לרגשות האהבה שהם מרגישים.

הצדיקים שואפים לתת לסביבה טעימה מאותו תענוג. לכן הם רומים להשביע אל הנפשות השוקקות, הנפשות הצמאות שנמצאים סביבם[37].

הרב בשמונה קבצים מדגיש שזה עיקר השפע שיוצא מן הצמאון, וכך כותב הרב.

---

[36] מזכיר את לשון הפסוק באיוב.

איוב פרק ט פסוק י

- *עֹשֶׂה גְדֹלוֹת עַד־אֵין חֵקֶר וְנִפְלָאוֹת עַד־אֵין מִסְפָּר׃*

וכן הפסוק בספר ישעיהו

ישעיהו פרק מ פסוק כח

- *הֲלוֹא יָדַעְתָּ אִם־לֹא שָׁמַעְתָּ אֱלֹהֵי עוֹלָם/ יְקֹוָק בּוֹרֵא קְצוֹת הָאָרֶץ לֹא יִיעַף וְלֹא יִיגָע אֵין חֵקֶר לִתְבוּנָתוֹ׃*

[37] מזכיר את לשון הפסוק בתהילים.

תהלים פרק קז פסוק ט

- *כִּי־הִשְׂבִּיעַ נֶפֶשׁ שֹׁקֵקָה וְנֶפֶשׁ רְעֵבָה מִלֵּא־טוֹב׃*

קובץ ח' פסקה רמ.

- *שפעת הצמאון האלהי באה לפעמים כדי להשפיע מרוח קדוש זה על העולם ועל החיים, על האומה ועל הכלל כולו, בכל הרוחב של מובן זה, לקרב הכל אל מרום הקודש, אל אור שם ד' חי העולמים.*

הצמאון לקשר את כל המציאות כולה אל אותו שפע של רוח הקודש. הרצון הנובע מן הצמאון להשפיע על החיים ועל האומה כולה. במקור זה מובן מה הסיבה שהצמאון גורם רצון להשפיע על הכלל, משום שבעצם כשהכלל יתחבר אל הצמאון הזה ממילא בכל מקום נראה אלוקות. בעצם כל פרט ופרט יהפך להיות חלק ממקום השראת שכינה, חלק ממקום בו אפשר למלא את הנשמה בקרבת ה'.

הסיבה שצדיקים משפיעים חסד כלפי הסביבה אפשר להוסיף טעם משום שבעצם הצמאון יוצר מעין כלי. יש כאן קלי קיבול של השפע האלוקי, כשהאדם יוצר כלי ממילא יש הופעה יותר גדולה של החסד האלוקי. כשיש צמאון גדול בעולם אז הכלי קיבול מתגדל ולכן יש יותר חסד בעולם.

ולסלוח לכל חטא עון ופשע ברחמים גדולים ובאהבה רבה- כשיש רצון להשפיע חסד, אז ממילא יש הרחבה של לימוד זכות, הרחבה של סליחה לעוונות. הצדיקים מתוך רצונם הגדול להשפיע הם מלאים סליחה לחטאים עוונות ופשעים. זאת מידתו של הקב"ה, כמו שאנו אומרים ביג' מידות של רחמים.

שמות פרק לד פסוק ז

- *נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים נֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה וְנַקֵּה לֹא יְנַקֶּה פֹּקֵד/ עֲוֹן אָבוֹת עַל־בָּנִים וְעַל־בְּנֵי בָנִים עַל־שִׁלֵּשִׁים וְעַל־רִבֵּעִים׃*

הצדיקים מתחברים למידתו של הקב"ה שמשפיע מחילה וסליחה לכל העולם כולו. לכל דרגות החטאים יש אפשרות למחול. המדרג בין חטא עוון ופשע הוא כך: החטאים זה שוגג, העוונות זה המזיד, ואילו הפשעים זה ממש להכעיס וכדומה[38].

[38] אפשר שהרב מרמז כאן על הדרך לדבקות שהרי כדי לדבוק בקב"ה אנו יכולים לדבוק במידותיו. מה הוא חנון אף אתה חנון וכו'.

ובעת רצון כזאת אשרי מי שפוגש אז את קדושי עליון הללו, בהיותם עסוקים במרום קדושת אור חסד אלהים, וכל המקבל פניהם כמקבל פני שכינה ממש - כיון שהצדיקים ממשיכים מחילה וסליחה כמו הקב״ה, כיון שהצדיקים דבקים בקב״ה בצמאון לכן מי שפוגש את אותם צדיקים בזמנים האלה אז הוא מקבל את החסד האלוקי דרך אותם צדיקים. לכן מובנת החשיבות של דבקות בצדיקים. כשהאדם דבק באותם צדיקים אז נחשב כאילו האדם מקבל פני שכינה, כיון שאותם צדיקים בזמנים כאלה נושאים בתוכם את הקישור אל השכינה.

דברי הרב שהמקבל פני צדיק כאילו מקבל פני שכינה מובא בירושלמי.

תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת עירובין פרק ה הלכה א

- *ר׳ ברכיה ר׳ ירמיה בשם רבי חייה בר בא כתיב [שמות לג ז] ומשה יקח את האהל וגו׳ כמה הוה רחיק רבי יצחק אמר מיל והיה כל מבקש משה אין כתיב כאן אלא [שמות לג ז] והיה כל מבקש ה׳ מיכן שכל המקבל פני רבו כאילו מקבל פני שכינה.*

במקור זה הירושלמי מבאר כשמשה היה חוץ למחנה ישראל היו פונים ויוצאים אליו, היציאה הזאת מכונה בשם כל מבקש ה׳. לא נאמר כל מבקש משה, מכאן שכל המבקש את הצדיק נחשב כאילו הקביל פני שכינה.

כאן בפסקה הרב מעמיק ומסביר שהצדיק בעל הצמאון מכין כלי קיבול לקבלת שכינה, לכן כל מי שמתקרב אליו זוכה להיות במקום של השראת שכינה. מקום שהכינו אותו כדי שיוכל לקלוט את השכינה.

אשרי העם יודעי תרועה, ד׳ באור פניך יהלכון, בשמך יגילון כל היום ובצדקתך ירומו - הרב מסיים את הפסקה בפסוקים מספר תהילים.

תהלים פרק פט

- *(טז) אַשְׁרֵי הָעָם יוֹדְעֵי תְרוּעָה יְקֹוָק בְּאוֹר־פָּנֶיךָ יְהַלֵּכוּן׃ (יז) בְּשִׁמְךָ יְגִילוּן כָּל־הַיּוֹם וּבְצִדְקָתְךָ יָרוּמוּ׃*

נראה שפסוקים אלה מבטאים את הרצון לדבקות. הרצון לראות פני הקב״ה, הרצון הזה גורם מצד אחד גילה ושמחה, מעין מה שהרב תיאר

בתחילת הפסקה תענוג. ומצד שני המון צדקה, צדקה שמביאה רחמים, זה נובע מאותם מידות שהקב״ה משתמש בשביל לשפוט ולהנהיג את העולם.

אולי ניתן לפרש את הפסוקים כך: אולי התרועה מבטאת את השבר את החסרון. בעקבות החסרון הקיים בתרועה, אנו מכירים את החסרון ולכן אנו מבקשים מילוי של אור פני ה׳. המילוי הזה יוצר תענוג ושמחה שכולם שמחים באותו תענוג. כמו כן אולי אפשר לפרש שהפסוק הראשון יותר מתייחס אל הצדיקים הנמצאים בעם ישראל, שהם יודעים את התרועה, הם יודעים איך להביא אור פני ה׳. ממילא כל מי שסביבם מקבל את צדקות ה׳, את חסד הקב״ה המגיע בזכות הצדיקים.

בסיכום הפסקה נראה שיש ג׳ חלקים בפסקה. חלק א׳ הרב תיאר את תחושת הצמאון והיתרון שיש בתחושה הזאת. חל׳ ב׳ הרב תיאר את היחס שהצדיקים משפיעים לסביבה בזכות הצמאון הזה. חלק ג׳ מצד המקבלים, היינו מצד האנשים מסביב שהם מקבלים שפע ושכינה בזכות הצדיקים.

פסקה ט' געגועים וצמאון אלהי [39] (עמוד שצו')

***כשהלב** תוסס תמיד, מתגעגע והומה, הרי הנשמה צמאה היא לאלהים, גם המכאוב בעצמו נהדר הוא מאד.*

והיסורים יסורי אהבה הם, פצעי אוהב נאמנים.

ובתוכיותה של הנשמה המון ימים הומים, וזרמים כבירים של יראה, של אהבה, של תשובה, של שקיקה וכמהון לצור חי, אל אלהים חיים, זורמים בקרבה.

וכשיפתחו הנחלים הסתומים שבתחתית הזרמים הללו, נמצא בהם מעינות גדולים, מלאים חכמה, בינה, ודעת קדושים. אשרי העם שככה לו, אשרי העם שה' אלהיו.

נושא הפסקה- הגעגוע אל הקב"ה יוצר זרמים רבים אצל האדם.

ביאור הפסקה-

כשהלב תוסס תמיד, מתגעגע והומה, הרי הנשמה צמאה היא לאלהים, גם המכאוב בעצמו נהדר הוא מאד- גם בפסקה זאת הרב ממשיך לתאר את הרגשת הגעגוע וההמיה[40] לקב"ה. כדי שיהיה צמאון צריך הרגשה של לב. הרב מתאר את ההרגשה הזאת בלב תוסס בצורה תמידית. הרב פותח את הפסקה בתיאור מצב הלב, רק לקראת סוף הפסקה הרב ידגיש את מקומו של השכל. הגעגוע לקב"ה תלוי בהרגשת הלב.

מדובר כאן על תסיסה תמידית. התסיסה נוצרת ממגוון ההרגשות שיש לאדם כשהוא מתגעגע. כמו שהבאנו לעיל היתרון של הצמאון שהוא נותן גוונים שונים. הרב מלא רגשות מגוונים, זה נותן מצד אחד צמאון שמעולם לא יתמלא, מצד שני נותן נעימות שתמיד מרגישים נעים. יש כאן הנחת יסוד שהשאיפות הרוחניות מעולם לא יגיעו לידי מילוי. תמיד תשאר

[39] מקור הפסקה שמונה קבצים קובץ ח' פסקה רכז'.

[40] הומה לשון מצפה, כמו שמצאנו בפיוט, אזכרה אלקים ואהמיה.

הרגשת החוסר, זה היופי והתענוג שבצורה כזאת הלב יוכל להיות תמיד במצב של תסיסה.

הגעגוע הזה מכיל בתוכו צמאון ומכאוב נעים. יש כאן מעין מכאוב נהדר שהאדם מתחבר אליו. כמו שראינו בפסקה הקודמת 'כי חולת אהבה אני'. יש בזה מעין תענוג מיוחד.

הרב בשמונה קבצים מתאר את הקושי שהצמאון יוצר, ומצד שני הקושי הזה הוא נעים, וכך כותב הרב.

קובץ ב' פסקה קסח.

- *המניעות מאיזה ציור של שקידת התורה, שבאות מחמת טהרת הנשמה וגעגועיה לציורים רוחניים עליונים, אין זה בכלל ביטול ומניעה של תורה, כי אם דרגה עילאה לעלות על ידה לשקידתה של תורה העליונה....*

הרב מסביר שאומנם מרוב צמאון וקישור לציורים עליונים קשה לשקוד על התורה. אבל הרב כותב שהמניעות האלה הם אינם ביטול תורה. משמעות הדבר שיש מעלה ויתרון בצמאון הזה.

והיסורים יסורי אהבה הם, פצעי אוהב נאמנים- הרב מכנה את הצמאון הזה בלשון של יסורי אהבה, הם יסורים שנובעים מתוך קרבת ה'. כמו שהבאנו לעיל 'כי חולת אהבה אני'[41]. אומנם המושג יסורים של אהבה מופיע בגמ' במסכת ברכות כך.

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף ה עמוד א

- *אמר רבא ואיתימא רב חסדא: אם רואה אדם שיסורין באין עליו - יפשפש במעשיו, שנאמר נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה עד ה'; פשפש ולא מצא - יתלה בבטול תורה, שנאמר: אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו. ואם תלה ולא מצא - בידוע שיסורין של אהבה הם, שנאמר: כי את אשר יאהב ה' יוכיח.*

[41] מצאנו ביטוי נוסף של 'אהבה מקלקלת את השורה'. בזכות האהבה הדברים לא הולכים לפי הסדר הראוי.

הגמ' מתארת תהליך בו האדם מרגיש יסורים, והאדם צריך לברר מה הסיבה של היסורים. היסורים המעולים ביותר אלה יסורים של אהבה. אומנם לפי הפסקה שלנו אפשר לתת משמעות לאותם יסורים, עצם זה שהאדם מרגיש יסורים בלי סיבה גלויה זה מוכיח שלאדם הזה יש שאיפות גדולות. אדם כזה היסורים מביאים לו קרבת ה'. גם כאן הגעגוע הוא כלי דרכו האדם יוכל להרגיש יותר את קרבת ה'.

הרב בלשונו מרמז על הפסוק בספר משלי.

משלי פרק כז פסוק ו

- *נֶאֱמָנִים פִּצְעֵי אוֹהֵב וְנַעְתָּרוֹת נְשִׁיקוֹת שׂוֹנֵא׃*

פסוק זה מתאר כיצד הפצעים של האוהב הם עדיפים על פני הנשיקות של השונא. הרגשת הקושי הנובע מתוך געגוע מתוך קרבה לאוהב היא עדיפה על פני שביעה ומילוי שהאדם מרגיש כלפי השונא.

במקור נוסף בשמונה קבצים הרב מתאר בחריפות את עומק הצער והשקיקה של האדם אל האלוקות. וכך כותב הרב.

קובץ ג' פסקה רפט.

- *אין צער בעולם שידמה לצער השקיקה אל הטוב המוחלט, אל הצמאון הנורא, המענה את הנשמה, להיות מוצא את עצמו מאושר באושר רוחני, מלוי בתוכיותו זוהר של יושר, של תמימות, של צדק, ושל הדבקות האלהית, המחוברת עם טהרה מכל חטא ועון. לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה.*

ובתוכיותה של הנשמה המון ימים הומים, וזרמים כבירים של יראה, של אהבה, של תשובה, של שקיקה וכמהון לצור חי, אל אלהים חיים, זורמים בקרבה- הצמאון והגעגוע אין לו גוון אחד. בתוך הצמאון והגעגוע מופיעים כל הגוונים. יש כאן המון ימים זורמים, הרב בכוונה משתמש בלשון של ים, ים הוא יותר רחב מן הנחל. הים כולל בתוכו את כל הנחלים. בתוך הצמאון הזה יש אינסוף של זרמי ים. [מצאנו בגמ'

שבתוך הים יש גוונים שונים לכן אינו דומה טעם דג העולה בעכו לטעם דג העולה באסמפיא[42].]

ממילא בתוך הצמאון הזה אנחנו יכולים לגלות צדדים שלכאורה סותרים זה את זה. יש בתוך הזרם יראה ואהבה בשילוב מיוחד. יש בתוך הזרמים שקיקה וכמיהה לצור חי, לקב"ה. היכולת לשלב את הגוונים השונים זה יכול להווצר דווקא בתוך הים הכולל בתוכו את הכל.

תיאור הגוונים השונים שנמצאים בגעגוע אל הקב"ה אנו מוצאים בשמונה קבצים, וכך כותב הרב.

קובץ ה' פסקה קסב'

- *... כל געגוע וחשק פנימי לדבקות האלהית, מציירת בקרבנו עולם מלא של ישוב, של עושר ושל בנין, ונשמתנו בקרבנו נעשית יותר עשירה בצבעים, בבנינים, והכשרה לכל עבודה רוחנית וגשמית נעשה יותר אדיר....*

במקור זה הרב מתאר כיצד כל געגוע וחשק לאלוקות מגלה לאדם מציאות מלאה גוונים ויופי של צבעים ועשירות. זה מה שהרב מתאר כאן זרמים גדולים של ימים וכדומה.

כמו כן במקור נוסף הרב מתאר את הצמאון בגווניו השונים בצורה כזאת.

קובץ ד' פסקה יג.

- *שונים הם הגוונים שהצמאון האלהי מעורר בנשמה, ועל פי יסוד הצמאון שונים הם הטעמים שכל הארה רוחנית עליונה מעדנת בהם את הנשמה. דגן שמים סגולת המן בו תמיד, שמתהפך לכמה טעמים. ודברי תורה נמשלו למים, לחלב, לדבש, ויין וקונדיטין. אשרי החיך הטועם תמיד בכל עת ורגע את נועם עדן זה, טעמו וראו כי טוב ד', לכו לחמו בלחמי ושתו ביין מסכתי.*

[42] עי' רש"י בראשית א יי.

במקור זה הרב מדגיש שיש בצמאון ריבוי של גוונים, ריבוי של טעמים שונים. הטעמים השונים נותנים את הטעם התמידי לנשמה. עצם זה שיש הרבה טעמים יוצר עניין וחידוש תמידי.

בפסקה שלנו הרב המשיל את החיות לים. הים מבטא חיות, הים הוא תמיד בתנועה, בדיוק כך הצמאון הזה גורם חיות לאדם. לכן התוצאה שהאדם מרגיש שהקב״ה הוא אל חי. כמו לשון הפסוק.

תהלים פרק מב פסוק ג

- *צָמְאָה נַפְשִׁי/ לֵאלֹהִים לְאֵל חָי מָתַי אָבוֹא וְאֵרָאֶה פְּנֵי אֱלֹהִים׃*

זה צמאון למציאות של חיות תמידית. לזרימה הנובעת מא-ל חי, חיות קבועה[43].

וכשיפתחו הנחלים הסתומים שבתחתית הזרמים הללו, נמצא בהם מעינות גדולים, מלאים חכמה, בינה, ודעת קדושים. אשרי העם שככה לו, אשרי העם שה׳ אלהיו - עד כאן הרב תיאר מה הרגשה הפנימית שיש לאדם בזמן הצמאון, אומנם התוצאה המעשית של אותו צמאון שהאדם יגלה בעצמו הרבה חכמה בינה ודעה. יש כאן מילוי של החלקים העליונים של האדם. מוחו של האדם הכולל בתוכו את החכמה בינה ודעת, מתמלא בזרם גדול.

הרב בשמונה קבצים מתאר כיצד היצירה שלו היא מלאה זרמים וגוונים.

קובץ ג׳ פסקה רמד.

- *יצירתי זורמת כמעיני מים, מכה גלים היא, תוססת תמיד, מזלת פלגים יבלי מים. גאון נשמתי בקרבי תמיד חי ופועל. השקפתי המלאה אור קודש, מתרחבת היא והולכת. הנני קרוא לאומץ ולגבורה, ולחזק ולאמץ לב כל נחשלים. תפילתי ממקור נשמתי היא הולכת, גדולה היא ומלאה גאות ד׳.*

[43] אומנם בפסקה שלנו הרב כינה את החיות האלוקי כצור חי, ואפשר שהרב רוצה לרמז שצור היינו לשון צייר, היינו מה שהקב״ה צייר את העולם. היינו היכולת לראות את האלוקות דרך הציור שהקב״ה צייר את העולם, היינו דרך העולם הנברא, דרך החיים.

במקור זה הרב מתאר את היצירה שלו כיצירה מלאת חיות, יצירה תוססת שמזילה ים. אותה יצירה נובעת מאור קודש.

מילוי רגשות הגעגוע והפיכת הרגשות למעין, דבר זה יוצר הארה חדשה. הארה הזאת באה לידי ביטוי בחכמה בינה ודעת. לכאורה זה ההיפך מתחילת הפסקה. בהתחלה יש רגשות, אבל צריך את השכל כדי שהשכל ינווט את הרגשות. השכל הוא מברר מה יש לנו בתוך כל הרגשות שאנחנו חווינו. בזכות השכל הרגשות הופכת למציאות קבועה וברורה. התוצאה של הבירור הזה מוביל שהאדם מבחין מה הם הפרטים של הצמאון. הרב בשמונה קבצים מתאר את הצורך שהאדם צריך להבחין בפרטים של הצמאון, וכך כותב הרב.

קובץ ד' פסקה קל.

- *צריך להבחין את פרטי הצמאון של דעת ד'. יש שמתגבר הצמאון של ההשכלה האלהית המקורית, הנובעת מעצמותה של הנשמה, מתוקף השגתה ומעצם טהרתה. ויש שמתגבר הצמאון של הרגש, בטהרת הלב ובמשאות הנפש. ויש שמתגבר הצמאון של הדמיון והציור. ויש שמתגבר הצמאון של הלימוד, לפי התכונה המבוטאה בספרים, באותיות ובתיבות...*

במקור זה רב מבאר את האפשרויות השונות של הופעת הצמאון באדם. ההבחנה בפרטים של הצמאון משכללת את האדם. כשהאדם מכיר את הפרטים הוא יכול להתקדם. זה תפקידו של השכל המופיע.

אפשר לתת משל לאדם שנפגש לצורך שידוכין, בזמן הפגישה ישנם הרבה רגשות. האדם לאחר הפגישה צריך לעבור תהליך שכלי לברר מה היה לו באותה פגישה. מה הם הרגשות המדוייקים שהופיעו אצלו. תהליך זה צריך להעזר בהופעה השכלית.

במהלך הפסקה הרב מתייחס למקור הרגשות הוא נקרא ים, אח"כ זה בא לידי ביטוי בנחל שרוצה להתפתח ולהופיע. מתוך הנחל תבוא נביעה של מעיין שהוא מזרים כוחות חדשים.

גם את הפסקה הזאת הרב מסיים בלשון המופיע בספר תהילים, לשון המביאה את המילה 'אשרי' אשריו של עם ישראל שהקב"ה הוא אלוקיו. הרגשת העונג והשמחה כלפי הקב"ה. וכך מובא בתהילים.

תהלים פרק קמד פסוק טו

- *אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁכָּכָה לּוֹ אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁיְיָ אֱלֹהָיו׃*

פסקה י' הערכת הגעגועים האלהיים [44] (עמוד שצז')

***ידע** אינש בנפשיה, כשהגעגועים האלהיים תופשים אותו תמיד בלבו, הרי נשמתו מתגלה בקרבו. וכשרון גאולה זה יהיה יודע להוקירו ולהעריכו, לשמרו בכבוד וחבה, ולפתח אותו בגבורה, בחכמה, במוסר, ובשכל טוב.*

נושא הפסקה- הגעגוע לאלוקים מגלה את הנשמה וחשוב שהאדם יעריך את הגעגוע הזה.

ביאור הפסקה-

ידע אינש בנפשיה, כשהגעגועים האלהיים תופשים אותו תמיד בלבו, הרי נשמתו מתגלה בקרבו- הרב ממשיך לתאר את הצדדים החיוביים בגעגוע לאלוקים. הרב מדגיש שהאדם צריך להכיר בנפשיה, היינו להכיר בתוך עצמו את גילוי הנשמה הבא ביחד עם הגעגועים.

כבר ראינו בפסקאות קודמות שיש קושי בגעגוע, לפעמים הגעגוע הזה יוצר חולי. בכל זאת האדם צריך להכיר שבעצם געגוע כזה נחשב כגילוי של הנשמה.

הסיבה שגעגוע לקב"ה מגלה גילוי של הנשמה, משום שהנשמה היא הצד הרוחני של האדם. לכן כל הכיסופים לקדושה נובעים מן הנשמה לעומת הרצון למימוש גשמי שזה נובע מן הגוף. וכך מסביר בעל התניא את מעלת הנשמה.

תניא ליקוטי אמרים פרק ב

- *ונפש השנית בישראל היא חלק אלוה ממעל ממש כמ"ש ויפח באפיו נשמת חיים ואתה נפחת בי וכמ"ש בזוהר מאן דנפח מתוכיה נפח פי' מתוכיותו ומפנימיותו שתוכיות ופנימיות החיות שבאדם מוציא בנפיחתו בכח:*

[44] מקור הפסקה שמונה קבצים, קובץ ד' פסקה נה'.

התניא מבאר שהנפש השנית מישראל היא נחשבת חלק אלוה ממעל, מציאות המקבלת חיות בצורה ישירה מן הקב״ה. מתוך הבנה זאת אנו יכולים להבין למה הגעגועים לאלוקות נמצאים בנשמה דייקא. הנשמה כוספת לחזור למקורה, לכן היא תמיד במציאות של געגוע.

אומנם הנשמה היא מציאות רוחנית שכביכול האדם לא יכול להחזיק ולהכיר, בכל זאת אנו רואים את הלבושים של הנשמה. הנשמה מגלה לו רגשות ומחשבות שמגיעות לאדם. בצורה כזאת הנשמה האלוקית מתגלה בצורה כביכול גשמית. לפעמים האדם מזלזל בהרגשות שלו, הוא חושב שההרגשות זה ממציאות גשמית, כאן הרב מדגיש שהאדם צריך להבחין שיש מקרים שהרגש הוא מבטא מציאות רוחנית של גילוי הנשמה.

ההבנה שהגעגוע הוא חלק מאד חשוב בנשמתו של האדם, אנו מוצאים בדבריו של הרב חרל״פ, כמו שמובא בספר שירת הים.

שירת הים עמ׳ 380.

- *החיים הם געגועים בלתי פוסקים לאינסוף ברוך הוא.*

במקור זה הרב חרל״פ מתאר את החוויה האינסופית של הגעגוע שהנשמה והאדם מתגעגע לקב״ה. הגעגוע הזה הוא תמידי, הוא מתאים לצמאון שראינו בפסקאות הקודמות. צמאון שמעולם לא יתמלא. אומנם הגעגוע הזה הוא כל כך חיוני והכרחי אצל האדם לכן האדם לא יכול להפסיק אותו.

וכשרון גאולה זה יהיה יודע להוקירו ולהעריכו, לשמרו בכבוד וחבה- הגאולה מטרתה לגלות את כבוד ה׳ בעולם. כמו שמביא בעל התניא.

תניא ליקוטי אמרים פרק לז

- *והנה תכלית השלימות הזה של ימות המשיח ותחיית המתים שהוא גילוי אור א״ס ב״ה בעו״הז הגשמי תלוי במעשינו ועבודתנו כל זמן משך הגלות*

בעל התניא מבאר תכלית השלמות היא גילוי כבוד ה׳ דווקא בעולם הגשמי.

הגעגוע והרצון לחזור אל הקב״ה זה מבטא את הגאולה הפרטית של האדם. כמו שכל העולם צריך להגיע להרגשה הזאת ולחיפוש הזה למצוא קדושה

בעולם, כך גם האדם הפרטי כהוא מצליח להרגיש את הנשמה, להרגיש את האלוקות בתוכו זה סימן לגאולה.

הרב בשמונה קבצים מתאר כיצד הרצון לדבקות שנמצא אצל הצדיקים הוא מזכה את העולם מקרב את הגאולה, וכך כותב הרב.

קובץ ב' פסקה רנד.

- *הדבקות העליונה להקב"ה, שמתמדת בלב הצדיקים חושבי המחשבות הגדולים, היא מזכה את העולם כולו, ומגינה על כל המעשים, ומכרעת את ישראל לכף זכות, ומקרבת את הגאולה...*

כיון שיש כאן הרגשות של גאולה, לכן האדם צריך להעריך להוקיר את ההרגשות האלה. אומנם בפסקאות קודמות ראינו שלפעמים ההרגשות האלה מייסרות את האדם, בכל זאת האדם צריך להתעקש לשמור את ההרגשות האלה.

כמו כן האדם צריך לא רק להוקיר ולהעריך את ההרגשות, אלא לפעול פעולה אקטיבית לשמור את ההרגשות. השמירה צריכה לנבוע מתוך כבוד וחיבה פנימית לגעגוע זה.

אומנם הדגש העיקרי בפסקה לא רק עצם הגעגוע, אלא ההבנה שכל געגוע הוא מבטא ומגלה את הנשמה. בעצם ההבנה שגילוי הנשמה זה חלק מן הגאולה הדבר מבואר לעיל באורות הקודש.

אורות הקודש ח"ג עמ' קלח'.

- *... והנה תבוא הגאולה, גאולת הכלל וגאולת הפרט, הרוח הפנימי יצא ממחבואו, יעמד על בסיסו העצמי יזכר ימים מקדם שנות עולמים.*

הרב מסביר שהגאולה תלויה ביכולת של האדם לגלות את הרוח הפנימי. השאיפה של האדם שהרוח הפנימית תצא מן המחבוא בו היא נמצאת.

ולפתח אותו בגבורה, בחכמה, במוסר, ובשכל טוב- חוץ מהחשיבות שהאדם יוקיר וישמור את הגעגוע הנשמתי, האדם צריך ללמוד איך לפתח את ההרגשות האלה. צריך גבורה ביחד עם חכמה. גבורה זה הכח השומר, לצד חכמה שהחכמה היא מעין כח יוצר, כח מפתח שמחדש דברים. כמו כן

צריך את המוסר שהוא הכח השומר את מעשיו של האדם לצד שימוש בשכל טוב, שזה היכולת של האדם ליצור דברים חדשים. יצירת שכל טוב בו נוכל לגלות צדדים נוספים של אותו געגוע.

השיתוף של גבורה חכמה מוסר ושכל טוב נותנים לגעגוע משמעות יציבה, אובייקטיבית. הבעיה שקיימת בדרך כלל ברגשות שזה די נזיל, לכן יש חשיבות להכניס כאן שכל ומוסר שיגרמו יציבות וקביעות לרגשותיו של האדם.

פסקה יא' התגברות על הצמאון המחליש [45] (עמוד שצז')

לפעמים מתגבר כל כך הצמאון לאלהים, עד למעלה מגבול הכלים כולם, וכל כוחותיו הרוחניים של האדם, עד שמתקלקל סדר ההנהגה הנפשית.

והרבה פועל החטא שממעט את הופעת האורה האלהית, ומקלקל את כשרון הנשמה להכיל את הזיו, היורד באופן שיחולק כראוי, לכל פלגותיה.

והאדם צריך להתגבר מאד מאד, ויחזיק באמונה בחסד עליון לאין קץ ושיעור, לאין תכלית ומדה, ותתחולל דעתו להפוך את הצמאון המחליש ומדאיב, לצמאון מעורר להתענג על ד', באור תורה, חכמה ומצוות.

נושא הפסקה- האדם צריך להתגבר שהצמאון יהפך לכח מעורר.

ביאור הפסקה-

לפעמים מתגבר כל כך הצמאון לאלהים, עד למעלה מגבול הכלים כולם, וכל כוחותיו הרוחניים של האדם, עד שמתקלקל סדר ההנהגה הנפשית- בפסקה הרב ממשיך לבאר את מעלת הצמאון לאלוקים. הרב מביא חשש שהאדם חושש מגילוי הצמאון, אבל מטרת הפסקה לעודד את האדם בכל זאת להגביר את כח הצמאון.

הצמאון כשהוא מתגבר יכול ליצור מעין שבירת כלים. הצמאון הוא מעין אור אלוקי, האור הזה יכול להופיע בצורה חזקה עד כדי כך שהאדם ירגיש שהכלים דרכם הוא יכול להתקשר אל הקב"ה, אלו כלים קטנים ולכן יש חשש שהאדם יגיע למעין שבירת הכלים[46].

[45] מקור הפסקה שמונה קבצים, קובץ א' פסקה שפז'.

[46] הנושא של שבירת הכלים בעז"ה נברר בהמשך ה'סדר' בפסקה טו', לכן לא נרחיב בנושא הזה כאן.

כשהאדם אוהב וצמא אז סדר ההנהגה הרגיל משתבש, כמו שראינו לעיל שאהבה מרובה יוצרת מעין חולי אהבה. כמו כן חז״ל כינוי שינוי הסדר כך.

בראשית רבה (וילנא) פרשת וירא פרשה נה סימן ח

- *אר״ש בן יוחאי אהבה מקלקלת את השורה ... אהבה מקלקלת את השורה דכתיב וישכם אברהם בבוקר וגו׳ ולא היה לו כמה עבדים אלא אהבה מקלקלת את השורה ...*

מדרש זה מסביר כיצד כשהאדם אוהב ההנהגה הרגילה מתבטלת. לכן לקראת העקידה אברהם חובש בעצמו את החמור ולא נותן למשרתיו לחבוש את החמור.

הקושי להכניס את הצמאון לתוך כלים יוצר שהאדם לא מצליח לעבוד את הקב״ה בצורה מסודרת ורגילה. וכך הרב מתאר בשמונה קבצים.

קובץ ג׳ פסקה צט.

- *לפעמים, על ידי הצמאון הגדול והעצום מאד לאור ד׳ ונועם כבודו הנמצא אצל הצדיקים, אינו יכול לישב את דעתו בשום ענין, בשום מצוה, בשום לימוד ובשום עבודה. ואף על פי שצריך להתגבר על זה, ולדרוך בדרך עבודה פרטית וכללית, בין בעיון בין במעשה, מכל מקום, מפני הביטול הבא מצד הופעה עליונה זו, אפילו כשהוא רק מצד הטבע הרוחני שבאור הנשמה לבד, לא יתבהל ולא יתפחד, רק ישים מעינו בדבקות עליונה...*

הרב כאן מתאר כיצד הצמאון גורם לאדם שהאדם אינו יכול לישב דעתו בשום מצווה. האדם מרגיש שכל המצוות הם לא כלים מספיק גדולים בשביל להכיל את גודל האור של הצמאון[47]. אומנם גם בפסקה זאת הרב מעודד את האדם שלא יפחד מפני ההרגשות האלה.

---

[47] ישנה מימרא בשם ר׳ לוי יצחק מברדיטש׳ב הוא שאל על דברי רש״י (במדבר ח׳ ג׳) שאהרן הדליק את הנרות נאמר בפסוק ׳ויעש כן אהרן׳ מלמד שלא שינה. שאל ר׳ לוי צחק מה השבח בזה ? וכי תעלה על דעתך שאהרן ישנה ? אלא החידוש למרות כל ההתרגשות אהרן הצליח להדליק את הנרות. ר׳ לוי יצחק העיד על עצמו ואמר שאם הוא היה שומע ציווי מפורש מן הקב״ה, הוא מרוב התרגשות לא היה מצליח למצוא את הנרות ואת האש. זאת היכולת של אהרן להכניס את כל האהבה והדבקות אל הכלים.

הפער בין הצמאון לעבודת ה' מצאנו הרבה פעמים בהתנהגות החסידית. לא פעם אנו רואים חסידיות שונות שכביכול קצת פורצים את גבולות ההלכה הבסיסית בשביל להרחיב את הרגשת האהבה, בשביל הדבקות. יכולה להיות מציאות שחסידים יתפללו שחרית מאוחר רק בשביל להשיג את הדבקות וכדומה.

דוגמא נוספת לקלקול הסדר הרגיל אנו מוצאים בתיאור שהרב מתאר את הפער בין יום כיפור לסוכות, וכך כותב הרב בעולת ראיה.

עולת ראיה ח"ב עמ' שסז

- *בין יוה"כ לסוכות. ... ע"י העליה של יוה"כ מתרחקים הרבה מהעוה"ז, וצריכים שמירה כשפוגשים בעניני העוה"ז מכל מכשול, ואותם הימים שבין יוה"כ לסוכות נתנו לחינוך של חזרה לעניני העוה"ז בתאור הגון בקדושה, והחשבון נגמר ליום ראשון של סוכות במצות סוכה ולולב, שמתבססים עניני העוה"ז ונאחזים בקדושה...*

במקור זה מסביר הרב שבעקבות העליה הרוחנית של יום כיפור אנו מתרחקים מאד מן העולם הזה, אנו עולים למקום הנמצא מעל העולם. בצורה כזאת יש סכנה של נפילה ומכשול. לכן הביאו לנו את הימים לקראת סוכות לחזור אל הסדר הנורמלי אל הטבע.

כאן בפסקה שלנו הרב מדגיש שקלקול הסדר יכול להופיע בהנהגה הנפשית. היינו האדם מרוב אור יכול להרגיש צמאון נפשי שגורם לו בלבול וקושי תפקודי.

והרבה פועל החטא שממעט את הופעת האורה האלהית, ומקלקל את כשרון הנשמה להכיל את הזיו, היורד באופן שיחולק כראוי, לכל פלגותיה- הרב מוסיף את המקור שיוצר את הפער בין הצמאון לכלים הנפשיים של האדם. הרב מחדש שהחטא בעצמו הוא ממעט את ההופעה האלוקית. אומנם ישנו אור שמגיע לעולם, אלא שההופעה של אותו אור מתמעטת, היכולת של האדם לגלות את האור הזה נסתמת בעקבות החטא. החטא מקלקל את הכלים, שאמורים להכיל את האור.

הנשמה בטבעה יש לה יכולת וכשרון להכיל את הזיו האלוקי. אלא הסיבה שהאדם לא יכול להכיל את אותו צמאון הסיבה משום שהחטא מיעט את

יכולת הקיבול של הנשמה. אילולי החטא הנשמה בטבעה הייתה מצליחה להביא את האור האלוקי בצורה מדודה לכל חלק וחלק.

הרב באורות התשובה מביא פסקאות רבות להסביר כיצד החטא סותם את האדם מלקבל את האור האלוקי. וכך מובא באורות התשובה.

אורות התשובה פרק טי פסקה ו.

- *החטא סותם את ההארה של החכמה העליונה, שדרך גלויה בא מצד יחס ההרמוניה המתמימה של הנשמה המכרת אל כלליות ההויה כולה ומקורה העליון, שהוא מתגלה באותו הצנור של הנשמה, שהדעה והרצון הם בו באחדות מחוטבה. כל חטא מעשי קורע הוא את האחדות האידיאלית הזאת, מעמיד הוא את מעגל החיים מחוץ לה, אין ההופעה המפכה כמעין זך הולכת שוב להשפיע לאותו הרצון המחולל, ...*

במקור זה הרב מסביר שהחטא סותם את הארת החכמה העליונה. אילולי החטא הייתה אחדות בכל ההויה, ואז האדם היה יכול לקלוט את החכמה העליונה. החטא קורע את האחדות וממילא אין ההופעה הרוחנית ממשיכה לפכות בנפשו של האדם.

כמו כן ממשיך הרב באורות התשובה וכותב כך.

אורות התשובה פרק יי פסקה ו.

- *העברות והמדות הבלתי מזוקקות הן מטמטמות את הלב, וכל זמן שהנפש חשוכה על ידן אי אפשר כלל להסתכלות העצמית הבהירה שתתרחב ותתפשט יפה. ...*

במקור זה מסביר שהעברות של האדם גורמות טמטום לבבי. הטמטום הזה גורם שהאדם כבר לא מוכשר להסתכלות רוחנית בהירה.

אם כן בחלק הראשון של הפסקה עד כאן הרב הסביר שני דברים שגורמים לקלקול. עצם החיבור של האדם לצמאון יותר גדול מן הכלים, ויותר מזה החטא סותר את הכלים וממילא יש פער יותר גדול בין האור לכלים. פער בין הצמאון למימוש הצמאון.

אפשר להביא משל לאדם שאוהב את אשתו, לפעמים אדם יכול להרגיש שהאהבה יותר גדולה מן המעשים שהוא יכול לעשות. אבל יכולה להיות מציאות יותר קשה שיש זמן של הופעת אהבה כגון יום הולדת וכדומה, אבל בעקבות חטאים, פגיעות שאחד פגע בשני, גם כשהם מגלים אהבה אחד לשני, יש מעין סתימה ולכלוך שהוא נשאר מן הפגיעה שהייתה לפני זה.

והאדם צריך להתגבר מאד מאד, ויחזיק באמונה בחסד עליון לאין קץ ושיעור, לאין תכלית ומדה- כעת הרב בא לחזק את האדם שבכל זאת, למרות הקושי בכלי הקיבול האדם צריך להתגבר ולהאמין שאפשר לקבל את הצמאון הגדול הזה.

הרב בשמונה קבצים מדגיש את הצורך שדווקא האנשים הגדולים, האנשים הרוחניים, ישמרו על הסדר הראוי, וכך כותב הרב.

קובץ ג' פסקה רמח.

- *האנשים הרוחניים מוכרחים להיות שומרים תמיד על הלך נפשם הפנימית. רגש של טובה כשמתלהב אצלם, יש לו עסק עם צורך נפשי קבוע, שהוא בא אליהם מעולם מסודר, מלא חיים ורזי טוהר. לפעמים צריכה הנטיה להיות נשקלת בפלס השכל, ולפעמים מתגברת היא על כל משקל. יש מין הכרה פנימית, שמבררת לאדם בירור גמור, שנשמתו במלא אורה מתגלה אליו, והיא חסינה ומלאה אמת יותר מכל שכל מדוד ושקול.*

הדרך שהאדם יכול להתגבר, תלויה בקשר שהאדם מאמין בחסד העליון. החסד העליון הוא נמצא מעל ההגבלות וכיון שהוא נמצא מעל ההגבלות לכן הוא יכול להשפיע גם במקרה שיש חטא. על ידי שהאדם יאמין בחסד הזה אז למרות הקושי של הכלי האדם יוכל להתחבר לאור הזה למרות שאין לאדם מידה ותכלית להכיל את האור הזה. זה הפלא הגדול של החסד העליון.

ותתחולל דעתו להפוך את הצמאון המחליש ומדאיב, לצמאון מעורר להתענג על ד', באור תורה, חכמה ומצוות- המטרה שהאדם

יתגבר ולמרות החטא האדם יחולל דעתו. המילה תתחולל דעתו נראה שהרב לקח את המילה הזאת מלשון הפסוק בתהילים[48].

תהלים פרק צ פסוק ב

- *בְּטֶרֶם/ הָרִים יֻלָּדוּ וַתְּחוֹלֵל אֶרֶץ וְתֵבֵל וּמֵעוֹלָם עַד־עוֹלָם אַתָּה אֵל׃*

וכך מפרש המצודות מילה זאת.

מצודת ציון תהלים פרק צ פסוק ב

- *ותחולל - ענין יצירה כמו הן בעון חוללתי (לעיל /תהלים/ נא)׃*

היינו האדם צריך ליצור את דעתו, היינו לברוא את דעתו למרות כל הקושי להפוך את הצמאון לכל מעורר. יש כאן עבודה של היפוך ויצירה מחלישות לכח מעורר.

מצאנו באורות התשובה שהרב מתאר כך.

אורות התשובה פרק ח׳ פסקה ח.

- *כשהצער הרוחני, ממעמד החיים הרוחנים של עצמו, שהוא כאב התשובה. ושל העולם כולו, גדול עד מאד, עד כדי סתימתם של המקורות אשר לרעיונות, לדבורים, לתפלה ולצעקה, להרגשה ושירה, מתרוממים בדליגה לחשוף אורות מלאי חיים, ממקור הדומיה. ״והיה השרב לאגם וצמאון למבועי מים״.*

במקור זה הרב מסביר כיצד יש צער גדול מלא כאב שנובע מן החטא. אומנם האדם מסוגל להפוך את החטא הזה למקור שדרכו האדם יקפוץ אל מקור האורות, למקום שהוא מלא חיות. הדילוג הזה נובע דווקא מתוך החסרון.

אפשר להביא משל לעניין מאהבת אבא לבנו. כשהבן נמצא ליד אביו האהבה והגעגוע לא מתגלה. אומנם כשיש ריחוק, אז הגעגוע מופיע יותר.

---

[48] אומנם היה מקום לפרש שכוונת הרב ללשון המופיע בגמ׳ ברכת ל׃ ׳כדי שתתחולל דעתו עליו׳ עי״ש ברש״י, אומנם נראה שזה לא כל כך מתאים לפסקה שלנו.

בצורה כזאת בעצם הכאב של הגעגוע הוא בעצמו הופך להיות כלי והכשר ליתרון וכח מעורר.

הרב מסיים את הפסקה בדגש שהכח המעורר הזה לא יכול להשאר רק בנפש האדם, אלא הוא צריך להופיע בצורה מעשית בתורה חכמה ומצות. בסופו של דבר מטרת הדבקות להופיע בחייו של האדם. לכן אנו צריכים להפנות את הכאב והצמאון לחיזוק הצד המעשי.

פסקה יב' שלהבת האהבה בתענוגים [49] (עמוד שצז')

***כשמשתלהבת** האהבה האלהית בתענוגיה, אין להתבהל ולהתפחד, משום חשבון. ומצוה להיות מלא עוז דקדושה, ולהתענג על ד' בכל מלא רוחב לב ונשמה, ולפצח פה בשירי זמרה, בנגינות תפארה, לשאוב מים חיים ממעיני הישועה. בעת רצון עניתיך, וביום ישועה עזרתיך.*

נושא הפסקה- האדם לא צריך לפחד מהתלהבות של קדושה, להיפך צריך להרחיב את חווית הקדושה.

ביאור הפסקה-

כשמשתלהבת האהבה האלהית בתענוגיה, אין להתבהל ולהתפחד, משום חשבון. ומצוה להיות מלא עוז דקדושה- הרב מתאר הארה שהאדם מרגיש בעקבות התענוג והאהבה האלוקית. לפעמים האדם מרגיש הארה רוחנית גדולה שגורמת לו רצון ועוז גדול. הרב מכנה את הארה הזאת כמו אש שמתלהבת. יש כאן מעין תבערה שלא נמצאת במידה רגילה.

הבעיה שהרבה פעמים האדם חושש מההתלהבות הזאת. הרב אומר שאין לחשוש משום חשבון. יכולים להיות חשבונות רבים למה צריך לחשוש מן האור הזה. החשש יכול להיות מצידו הפנימי של האדם, האדם חושש אולי הוא לא ראוי, אולי לא מתאימה לי ההתלהבות בגלל חטאי. יש לאדם מעין ענווה טבעית החוששת מהתלהבות של גדלות.

כמו כן לפעמים האדם מרגיש חשש מצד הסביבה לפעמים האדם חושש מה יאמרו אנשים כשיראו את ההתלהבות שלי.

הרב מדגיש שאסור לאדם לחשוש ולפחד. וכך כותב הרב בשמונה קבצים.

קובץ א' תשנ

[49] מקור הפסקה, שמונה קבצים קובץ ג' פסקה שלג'.

- *לפעמים אין צריכים להתיירא כלל מגדלות, שהיא מרוממת את האדם לפעול גדולות. והענוה כולה מבוססת על גדלות קדושה כזאת*

במקור זה הרב מסביר שאין להתיירא כלל מן הגדלות. כאן הרב מתאר שלפעמים האדם חושש בהתלהבות שאולי יש בזה גאווה. כאן הרב עונה שהגדולה הזאת היא איננה סותרת את הענווה, להיפך היא תחזק את הענווה. לכן אסור לאדם לפחד מן הגדלות.

בחסידות כינו את העוז הזה בשם 'עזות דקדושה'. וכך מובא בליקוטי מוהר"ן.

ליקוטי מוהר"ן תורה ל אות ח'

- *כי יש ב' מיני עזות, כי יש עזות דקדושה, שאי אפשר לקבל את התורה כ"א ע"י זה העזות דקדושה. כמו שאמרו רז"ל (אבות פרק ב') לא הבישן למד, וכמו שארז"ל (ביצה כ"ה ע"ב) מפני מה ניתנה תורה לישראל מפני שעזין הן, וכמ"ש (אבות פרק ה') הוי עז כנמר. ובשביל זה התורה נקראת עוז, כמו שכתוב (תהלים כ"ט) ה' עוז לעמו יתן, (וכמו שפירש"י, וכן בזבחים קט"ז). כי אי אפשר לבא אל התורה, כ"א על ידי עזות דקדושה. וכנגד זה, יש להיפוך עזות מן הסט"א, שמשם באין תורות אחרות... כי גם התפלה היא ע"י עזות, כי אי אפשר לעמוד להתפלל לפני השי"ת כ"א ע"י עזות.*

במקור זה מסביר ר' נחמן שהאנשים צריכים להתמלא עזות של קדושה. יש הרבה שחוששים לגלות את הקדושה ופתאום בקדושה יש להם פחדים. על זה מסביר ר' נחמן שישראל עזים באומות, יש לנו כח ועזות לעבודת ה'. ר' נחמן מסביר שעבודת התפילה היא עזות, שהרי האדם יכול להרגיש מי אני שאוכל לדבר עם הקב"ה. לכן צריך עזות, לא לחשוש מפני השאיפה לגדלות.

ולהתענג על ד' בכל מלא רוחב לב ונשמה, ולפצח פה בשירי זמרה, בנגינות תפארה, לשאוב מים חיים ממעיני הישועה. בעת רצון עניתיך, וביום ישועה עזרתיך - כשהאדם לא חושש אז האדם יכול להתענג ולהרחיב את אותה התלהבות. ההרחבה מביאה לרוחב לב, והביטוי של הרחבות הזאת שהאדם מסוגל לפצוח בשירים וזמרה.

האידיאל שההתלהבות הזאת תהייה יציבה, תהייה מציאות רחבה שמופיעה בליבו ונשמתו של האדם. בצורה כזאת האדם לא יחשוש לשיר

ולזמר לקב״ה. למרות שאדם יכול לחשוש מי אני שאוכל לשבח, בכל זאת יש מעלה מיוחדת שהאדם ישמח יתענג וישיר לקב״ה.

הרב מסיים את הפסקה בלשון הפסוקים בישעיה. הפסוק הראשון בישעיה מדבר על שאיבת מים בששון ושמחה. אומנם נראה שהדגש הוא על הפסוק שמקדים את הפסוק שהרב מצטט, וכך מובא בישעיה.

ישעיהו פרק יב פסוקים ב׳-ג׳

- *[ב] הִנֵּה אֵל יְשׁוּעָתִי אֶבְטַח וְלֹא אֶפְחָד כִּי־עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ יְקֹוָק וַיְהִי־לִי לִישׁוּעָה׃ [ג] וּשְׁאַבְתֶּם־מַיִם בְּשָׂשׂוֹן מִמַּעַיְנֵי הַיְשׁוּעָה׃*

פסוקים אלה מתארים שאנו צריכים לבטוח בקב״ה לקחת את העוז מן הקב״ה. בזכות העוז הזה אנו יכולים להגיע לישועה, וממילא אנו יכולים לשאוב מים חיים ממעיני הישועה. כשמתבוננים בפסוקים אלה מבינים שכל הפסקה מבוססת על פסוקים אלו. כל הפחד והעוז זה התיאור שהרב מתאר כאן בפסקה.

הפסוק השני גם מופיע בישעיהו.

ישעיהו פרק מט פסוק ח

- *כֹּה/ אָמַר יְקֹוָק בְּעֵת רָצוֹן עֲנִיתִיךָ וּבְיוֹם יְשׁוּעָה עֲזַרְתִּיךָ וְאֶצָּרְךָ וְאֶתֶּנְךָ לִבְרִית עָם לְהָקִים אֶרֶץ לְהַנְחִיל נְחָלוֹת שֹׁמֵמוֹת׃*

פסוק זה מבטא את זמן הרצון, את הזמן שבו האהבה משתלהבת, בזמן הזה יש ישועה ועזרה מן הקב״ה.

פסקה יג' נעם חיי האהבה [50] (עמוד שצח')

***והולכים** אנו מחיל אל חיל, ומסתגלים אנו לאור אין סוף, מתרגלים אנו בזיו ההוד, וגודל ושיגוב מלאה נשמתנו, ומשתברים אנו בכל הוייתנו מרוב עזוז הפועם בנו, ומתעדנים אנו בנועמי אהבה ממתיקת ידידות החודרת בנו, ומיראה לגילה הננו מתגלגלים. ונפשנו מאושרה אושר אין קץ.*

חשים אנו מבועי חיים הולכים ונובעים מעוצם הוייתנו, להרבות בנו שפעת חיי עולם. כי עמך מקור חיים, באורך נראה אור.

נושא הפסקה- ההליכה מחיל אל חיל מקשרת אותנו לאור אינסוף הכולל את כל מבועי החיים.

ביאור הפסקה-

והולכים אנו מחיל אל חיל, ומסתגלים אנו לאור אין סוף- הרב מתאר את הקשר והעונג שהאדם מקבל כשהוא מתקרב ודבק באור אינסוף. היתרון באור אינסוף שתמיד יש התקדמות, כיון שזה אינסוף. לכן הרב משתמש בלשון שמופיע בפסוק.

תהלים פרק פד פסוק ח

- *יֵלְכוּ מֵחַיִל אֶל־חָיִל יֵרָאֶה אֶל־אֱלֹהִים בְּצִיּוֹן׃*

ההליכה מחיל אל חיל מביאה אל האדם אל האלוקים.

מה הוא האור אינסוף שאנו שואפים להתקדם לאורו ולהסתגל לאורו ? האור הזה הוא האור שקדם לבריאת העולם. אור אינסופי שכולל בתוכו את העולם כולו. אין סוף זאת מציאות בלתי מוגבלת מעין אור בלי כלים. האור הזה גורם לאדם יכולת להתקדמות תמידית גם באיכות וגם בכמות.

חז"ל דורשים על הפסוק הזה את הדרשה הזאת.

[50] מקור הפסקה שמונה קבצים קובץ ד' פסקה יג'

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף סד עמוד א

- *אמר רבי לוי בר חייא: היוצא מבית הכנסת ונכנס לבית המדרש ועוסק בתורה - זוכה ומקבל פני שכינה, שנאמר ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלהים בציון. אמר רבי חייא בר אשי אמר רב: תלמידי חכמים אין להם מנוחה לא בעולם הזה ולא בעולם הבא, שנאמר ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלהים בציון.*

בגמ' זאת יש שתי דרשות, או הכוונה למהלך בו האדם עובד מבית כנסת לבית מדרש, מתפילה לתורה. או הכוונה להליכה התמידית של הצדיקים שהם תמיד מתקדמים בעולם הזה ובעולם הבא.

יש כאן התקדמות גם בפעולות של הצדיקים. ההתקדמות היא באיכויות שונות, תורה ותפילה מבטאים דרכים שונות של התקרבות לה'. לעומת זאת יש כאן גם מעין התייחסות לשכר שהצדיקים זוכים בו. יש מעין דבקות תמידית שכוללת בתוכה הליכה תמידית. הסיבה שהליכה הזאת מסוג לסוג נובעת מהקישור למציאות אינסופית. כשיש אינסוף ממילא יש אינסוף אפשרויות של קרבת ה'.

אומנם בדברי הרב יש להעיר כיצד אפשר להסתגל לאור אין סוף. הרי אור כזה הוא בלי כלי. אם כן יש כאן מעין פרדוכס כיצד אפשר לקבל אינסוף בכלים סופיים. נראה שהרב באמת לא סובר שיש כאן קליטה ממשית של האור, אלא רק מעין הסתגלות. יכולת להתקרב ברמה מסויימת שמעולם היכולת הזאת לא תושלם.

ביטוי לפער הזה אנו רואים בשמונה קבצים, וכך כותב הרב.

קובץ ח' פסקה רלו.

- *האחיזה ברעיון של ההשערה בגודל אור אין סוף, אף על פי שמצד גבהו הרי הוא דוחה את כל מיני הגיון של דעה וכל מיני רגש מוטעם, עד שהאדם משתומם על ידו ובא לידי תמהון לבב, והוא מוכרח להלביש את מחשבותיו בתכנים של האצלה והגבלה מסודרת, בכל זאת דוקא זה הרעיון הסתום, שאי אפשר בו הצמחה כל דהו, הוא מקור לכל הברכות, ושורש של הסתעפויותיהם של כל הרעיונות המושכלים, אשר בכל גנזי חכמה וכל דעת קדושים. אשרי אדם המתרומם ברעיוניו לשיא הגובה של אור הקודש היותר מרומם, כי רק ברכת ד' היא תעשיר, ותמלא את הכל באור נגהה.*

במקור זה הרב מבאר כשהאדם אוחז באור אינסוף, אז האדם משתומם מצד גובה האור. כיון שהאור גבוה האדם מוכרח להלביש את האור בלבושים של העולם הזה. מילא מתברר שהאור הגדול הזה כשהוא מולבש בתוך המציאות הוא מאיר את המציאות כולה.

לפי זה ניתן להבין יותר את לשון הפסוק שמופיע אצלנו, ההליכה מחיל אל חיל נובעת מהכרה שם אלוקים. שם אלוקים מבטא את הנבראים, את הטבע המצומצם. יש כאן פלא, יש הליכה אינסופית שבאה לידי ביטוי בתוך העולם המוגבל[51].

מתרגלים אנו בזיו ההוד, וגודל ושיגוב מלאה נשמתנו, ומשתברים אנו בכל הוייתנו מרוב עזוז הפועם בנו - כל הפסקה הזאת הרב מתאר כיצד הגודל האלוקי הוא נותן הרחבה ונעימות. בשונה מהפסקאות הקודמות שם הרב דיבר על הצמאון והשבר, כאן הרב מדבר להיפך על התוצאות הטובות שהגדלות האינסופית יוצרת.

מול האור האינסופי, אנחנו לאט לאט מתקדמים בהתקרבות לזיו וההוד. יש כאן עמידה מול שיגוב גדול שאומנם אנו לא יכולים ממש לקלוט אותו, אבל אנחנו מרגישים כיצד השיגוב הזה ממלא את נשמתנו.

הרב משתמש כאן בלשון שאנו משתברים בכל הוייתנו, אין כוונת הרב ללשון של שבירה, אלא הכוונה ללשון שבר שמופיע בתורה, היינו לשון אוכל. וכך מובא בפסוק בבראשית.

בראשית פרק מב פסוק א

- *וַיַּרְא יַעֲקֹב כִּי יֶשׁ־שֶׁבֶר בְּמִצְרָיִם וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְבָנָיו לָמָּה תִתְרָאוּ׃*

משמעות הפסוק ההפך משברון, להיפך יש מילוי של החסרון בזכות האוכל שיש במצרים. וכן מצאנו בישעיה.

ישעיהו פרק נה פסוק א

[51] אפשר להרחיב את הנושא בסוגיא של הצמצום כפשוטו או לא, ועי׳ ליקוטי מוהר״ן תורה סד׳ ועוד, אבל אין כאן המקום להרחיב בעניין. בכללות נעיר על דבר הפלא, הוא נוצר מתוך הבנה שכל התקרבות לקב״ה דרך העולם יש לה ערך בתוך האינסוף. גם האינסוף כולל בתוכו את העבודה של הסוף ודוק.

- *הֲוֹי כָּל־צָמֵא לְכוּ לַמַּיִם וַאֲשֶׁר אֵין־לוֹ כֶּסֶף לְכוּ שִׁבְרוּ וֶאֱכֹלוּ וּלְכוּ שִׁבְרוּ בְּלוֹא־כֶסֶף וּבְלוֹא מְחִיר יַיִן וְחָלָב׃*

אם כן בזכות האור האינסופי אנו מרגישים כיצד על הזמן אנו מקבלים עוד מזון ועוד חיות שממלאה את ההויה, המציאות, שלנו.

הרב בכוונה משתמש בלשון שבר של אוכל, משום שהרב רוצה להדגיש עד כמה הקרבה אל אור ה' היא טבעית, בדיוק כמו האוכל. וכך כותב הרב בשמונה קבצים.

קובץ א' פסקה קב.

- *הדבקות בד', זאת היא התשוקה היותר טבעית לאדם, נתפתחה באדם בצורה מושכלת והרגשית, מה שהיא בכל המצוי כולו בצורה אילמת וחרשת, בצורה כחנית. ישראל, תכונת האומה, לקחה לה את התשוקה הזאת ליסוד חיי הלאומיות שלה, על פי גורלה ההיסתורי. אין התשוקה של הדבקות המוחלטת באלהים חיים, באור אין סוף, דבר שאפשר להיות חילופו בטבע ההויה. כשם שאנו מוכרחים לחיות, להיות ניזונים ומתגדלים, כך מוכרחים אנו להיות דבקים בד'...*

במקור זה הרב מבאר שהדבקות בה' היא הרגשה טבעית בסיסת באדם. בדיוק כמו המזון שהוא טבעי אצל האדם.

ומתעדנים אנו בנועמי אהבה ממתיקת ידידות החודרת בנו, ומיראה לגילה הננו מתגלגלים. ונפשנו מאושרה אושר אין קץ- הרב ממשיך לתאר את הפעולה המיוחדת שנובעת מן האור האינסופי. יש תענוד מיוחד, כיון שהאדם נמצא מול גודל אינסופי. כמו כן יש כאן התגלגלות שמבטאת הליכה מחיל אל חיל, מעבר מיראה לגילה. מעין התקדמות בתחומים שונים. התחומים האלה אפילו סותרים זה את זה, בכל זאת מול האינסוף התחומים יכולים להתחבר.

למשל אנו יכולים לראות כשהחסיד או תלמיד עומד מול רבו הגדול יש ערבוב של הרגשות סותרות. מצד אחד יש הרגשה גדולה של פחד ויראה, מצד שני יש מעין שמחה וגילה על עצם הקשר. יש כאן מעין ביטחון בעצם המפגש עם מציאות ואדם כזה גדול.

חשים אנו מבועי חיים הולכים ונובעים מעוצם הוייתנו, להרבות בנו שפעת חיי עולם. כי עמך מקור חיים, באורך נראה אור - הקרבה לאור אינסוף מקרבת את האדם אל מבועי החיים. מבוע החיים הוא המקור ממנו כל החיים נובעים. מבוע הוא המקור בו מתחילה הנביעה של המעין. כשהאדם מחובר אל הנביעה ממילא הוא מחובר אל שורשי החיים. ואם כן בצורה כזאת האדם מרגיש כיצד כל חייו מבטאים את הקישור אל האינסוף. כל פרט ופרט מן ההוויה של האדם מחוברת אל השורש האלוקי. בצורה כזאת בכל פעולה של האדם, האדם ירגיש כיצד שפע חיים נמצא באותה פעולה.

הרב מסיים בלשון הפסוק בתהילים.

תהלים פרק לו פסוק י

- *כִּי־עִמְּךָ מְקוֹר חַיִּים בְּאוֹרְךָ נִרְאֶה־אוֹר׃*

פסוק זה מבטא שהקישור אל הקב״ה הוא גורם חיים לאדם. מקור החיים נמצא אצל הקב״ה, ממילא ככל שנתקרב אל הקב״ה נראה יותר חיים.

מהלך על הפסקה הרב חידד את הגדלות והיתרון של הקרבה לאור אינסוף. הרב ביאר כיצד דווקא הקרבה אל האינסוף יכולה להכיל בתוכה גם את העולם הגשמי, גם החיים של האדם. יש החושבים שקרבה לאלוקות מבטלת את החיים. כאן הרב מסביר כשהאדם מתקרב לאלוקות בצורה של חיבור לאור אינסוף, ממילא אין ביטול של חיים. להיפך יש כאן מעין פלא גדול של חיבור לא

פסקה יד' אהבה ומסירות נפש [52] (עמוד שצט')

***הפשטיות** של אהבת ד', ותענוג הקודש שבה, כוללת בקרבה את כל אור העולמים, את כל חמדות החיים הגשמיים והרוחניים, וכל הענוגים שבעולם הנם כלולים ביסוד עונג זה, בתמצית הקדושה והטהרה, עד שהעונג העליון שבמסירות נפש הוא רק נצוץ קטן של אור מופלא זה.*

ודוקא באהבה בתענוגים הממתקת בעומק מתקה יסורי בשר נוראים, כמסרקות של ברזל בגופניות, ויסורי גיהנם ברוחניות, על ידי העברה של צדיקים במעמקיו, היא מכילה קצת התגלות של עומק אור עונג זה, שמהפך ברב כחו את כל המרירות למתיקות מוחלטת. וממילא מתעלה ציור זה, החי בלב קדושי הדורות למרום החיים, ועל ידי התערבות כח החיים בזרמי הנשמות הרבות מהפכים את כל החטאים, העונות והפשעים, וכל קטיגוריהם, לזכויות ואורות נעימים בנעם ד, של תשובה עילאה.

נושא הפסקה- כוללת בתוכה מסירת נפש ומרירות, ומסוגלת אהבה זאת להפוך את המרירות למתיקות.

ביאור הפסקה-

הפשטיות של אהבת ד', ותענוג הקודש שבה, כוללת בקרבה את כל אור העולמים- הרב ממשיך להתעסק בפעולה שפועלת אהבת ה'. הרב מדגיש כאן שעיקר כוחה של האהבה מופיע בזמן שהאהבה מתפשטת. היינו בזמן בו האדם מפשט את האהבה בליבו, כשהאדם נותן לאהבת ה' מקום להרחב בליבו. כשהאדם חושב על האהבה הזאת, שהאדם משקיע כוחות בנפשו בשביל להרחיב את אותה אהבה.

האהבה הזאת יש בתוכה תענוג של קודש. האהבה היא הכח הכללי בנפש, ואילו התענוג מבטא פירוט יותר ממוקד של פיתוח האהבה. תענוג זה מעין מימוש כוחה של האהבה. אהבה ותענוג של קדושה כוללים בתוכם את האור שנמצא בכל העולמים. כיון שזה אור שנמצא בתוך העולם ממילא

[52] מקור הפסקה, שמונה קבצים קובץ ב' פסקה ראי.

מובן למה הרב מסביר בהמשך הפסקה כיצד כל הדברים הקיימים בעולם נובעים מתוך האהבה הזאת.

הכח הזה עומד ביסוד הבריאה, זה מה שנאמר במסילת ישרים.

ספר מסילת ישרים פרק א

- *והנה מה שהורונו חכמינו זכרונם לברכה הוא, שהאדם לא נברא אלא להתענג על ה׳ ולהנות מזיו שכינתו שזהו התענוג האמיתי והעידון הגדול מכל העידונים שיכולים להמצא.*

הרמח״ל מסביר שעיקר עניינו של האדם להתענג על הקב״ה. התענוג הזה הוא בעצם הסיבה שהקב״ה ברא את העולם, כדי שנוכל להתענג ולקבל ממנו את הטוב. וכך מובא בדרך ה׳ לרמח״ל.

דרך ה׳ חלק א פרק ב אות א

- *והנה מצד אחר, הטוב הזה אי אפשר שיימצא אלא בו. על כן גזרה חכמתו, שמציאות ההטבה האמיתית הזאת תהיה במה שיתן מקום לברואים לשיתדבקו בו, יתברך שמו, באותו השיעור שאפשר להם שיתדבקו; ואז נמצא, שמה שמצד עצמם אי אפשר שיתוארו בשלמותו, יתברך שמו, הנה מצד התדבקם בו, יגיע להם באותו השיעור שאפשר ליתאר בשלמות ההיא מצד היותם מתדבקים בו, יתברך שמו, וייחצאו נהנים בטובה האמיתית ההיא בערך שאפשר להם ליהנות בה. ונמצא היות כוונתו בבריאה שברא לברוא מי שיהיה נהנה בטובו, יתברך שמו, באותו הדרך שאפשר שיהנה בו.*

ההטבה האמיתית המוחלטת תלויה בקרבת האנשים אל הקב״ה. בדבקות שאנו יכולים לדבוק בו יתברך. הדבקות הזאת צריכה להופיע בתוך העולם לכן שורש הדבקות כוללת בתוכה את האור של כל העולמים כולם.

תאוות הדבקות היא תאווה מאד יסודית בנפשו של האדם, אומנם יש חשש שהתאווה הזאת תגרום לקלקול, וכך כותב הרב בשמונה קבצים.

קובץ ז׳ פסקה קלט.

- *עומק הטבע הנפשי הוא טבע האמונה האלהית. תאות הדבקות האלהית, ברעיון ובחפץ פנימי, היא תאוה וחמדה עליונה, חזקה*

וגדולה יותר מכל התאוות שבעולם, ויסוד שרשה והתפשטותה הפנימית הוא בודאי בקדושה, אמנם יצאה לחוץ ונתחללה על ידי יצרא דעבודה זרה...

במקור זה מסביר הרב עד כמה האמונה והדבקות היא תאווה טבעית לאדם. הכח הזה כל כך עליון שהוא יותר חזק מכל התאוות שבעולם. התאווה הזאת בשורשה היא טובה, הבעיה שלפעמים היא מופיעה בצורה שלילית של יצר ע"ז וכדומה.

את כל חמדות החיים הגשמיים והרוחניים, וכל הענוגים שבעולם הנם כלולים ביסוד עונג זה, בתמצית הקדושה והטהרה- כיון שהאור הזה הוא התענוג האמיתי, הוא התענוג העומד בשורש הבריאה ממילא כל חמדות החיים כלולים בתוך העונג הזה. הרב מדגיש שהעונג הזה יכול להופיע גם בחמדה גשמית וגם בחמדה גשמית.

אומנם הדרך למצוא את העונג הרוחני בכל התענוגים הוא דווקא כשהאדם מגלה בכל עונג את התמצית הקדושה והטהורה של אותו עונג. היינו בתוך כל סוגי העונג עומד עונג של קדושה, אפשרות לעשות את העונג מתוך עומק של קדושה וטהרה. מתוך דברי הרב ניתן להבין את הקושי למצוא את הקדושה והטהרה, כיון שבעולם מצאנו אפשרות להשיג את העונג בצורה שלילית. בצורה חומרית שמבטאת רק חומריות.

עד שהעונג העליון שבמסירות נפש הוא רק נצוץ קטן של אור מופלא זה- עד כאן הרב התעסק בתאוות דבקות שאנו יכולים להבין, תאווה הקשורה אל כוחות החיים. כעת הרב מוסיף שמסירות נפש היא גם תענוג. הרב הזכיר שיש סוגים שונים של תאוות וסוגי עונג שונים שנובעים מהדבקות, גם תאוות מסירות הנפש היא נובעת מחלק קטן, מעין ניצוץ שנובע מתאוות הדבקות הכללית שיש לאדם כלפי הקב"ה.

ודוקא באהבה בתענוגים הממתקת בעומק מתקה יסורי בשר נוראים, כמסרקות של ברזל בגופניות, ויסורי גיהנם ברוחניות- יש כח באהבה בתענוגים שהיא מסוגלת למתק גם יסורים גדולים. כשהאדם רוצה למסור את הנפש הוא מסוגל למתק את כל היסורים שבאים ביחד עם מסירות הנפש. הרב משתמש בלשון שמופיע בגמ' בתיאור פטירתו של ר"ע.

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף סא עמוד ב

- *בשעה שהוציאו את רבי עקיבא להריגה זמן קריאת שמע היה, והיו סורקים את בשרו במסרקות של ברזל, והיה מקבל עליו עול מלכות שמים. אמרו לו תלמידיו: רבינו, עד כאן? אמר להם: כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה בכל נפשך - אפילו נוטל את נשמתך, אמרתי: מתי יבא לידי ואקיימנו, ועכשיו שבא לידי לא אקיימנו? היה מאריך באחד עד שיצתה נשמתו באחד. יצתה בת קול ואמרה: אשריך רבי עקיבא שיצאה נשמתך באחד.*

בגמ' מתארת שבזמן פטירתו של ר"ע סרקו את בשרו במסרקות של ברזל. כששאלו את ר"ע על גודל היסורים הוא אמר שמבחינתו הוא הצטער כל כך כדי שיוכל לקיים את מסירות הנפש הזאת. זאת הייתה שאיפתו.

הרב הסביר שהדבקות בה' יכולה למתק את היסורים שמגיעים בזמן מסירות הנפש. דברי הרב מזכירים מה שמופיע בתשב"ץ.

ספר תשב"ץ קטן סימן תטו

- *מהר"ם ז"ל אומר כשהאדם גומר בדעתו לקדש השם וימסור נפשו על קידוש השם כל מה שעושין לו הן סקילה הן שריפה הן קבורת חיים הן תליה אינו כואב לו כלום.*

במקור זה התשב"ץ מביא מסורת מהמהר"ם שכשהאדם גומר לקדש את הקב"ה, אז האדם לא מרגיש שום כאב בזמן מסירות הנפש. ההרגשה הזאת, מהפכת כל היסורין לעונג.

המיתוק הזה יכול למתק גם את יסורי הגיהנום הרוחניים. אדם השואף לדבקות יכול להרגיש יסורים רוחניים. יסורים גדולים של רצון להתקדש, היסורים האלה הם מעין יסורי גיהנום. גם את היסורים האלה האדם שמח לסבול בשביל הדבקות, גם יסורים אלו נהפכים להיות מעין תענוג.

הרב בשמונה קבצים מתאר את היסורים הרוחניים ואת המיתוק שהצדיקים יכולים להרגיש, וכך כותב הרב.

קובץ ז' פסקה קצא.

- *הצער שמרגישים בעת שנגשים אל כל דבר שבקדושה, הוא בא מתוך שאז הנשמה היא מאירה יותר, ומתגלה בה התוכן של השלמות המוחלטה, והיא רואה מתוך כך את האפסיות שבהגבלתה*

וצמצומה, והיא מתמרמרת על כל מה שגורם לה עיצור כח וכהות. וזו היא באמת יסוד התשובה מאהבה, שראוי לכל אדם בעל נפש לקבל את ההרגשה המרורה הזאת בשמחה וטוב לב, ואז עומק הצער הזה מתהפך הוא לתוכן של עונג עליון, ששפעות עדנים של קודש מתגלים בו.

במקור זה הרב מסביר שהצער הרוחני נובע מתוך ההגבלה והצמצום שקיים בעולם. הדרך למתק את הצער הזה הוא להמשיך לעבוד את הקב״ה, למרות כל הצער. כביכול אהבת ה׳ מולידה לאדם דבקות שהאדם לא מצליח ליישב את הדבקות הזאת. כשהאדם מוכן להמשיך לסבול בשביל התענוג הזה אז יש לאדם עונג עליון בו הצער נהפך לעונג. זה המיתוק שהופכים את המרירות למתיקות ועונג.

על ידי העברה של צדיקים במעמקיו, היא מכילה קצת התגלות של עומק אור עונג זה, שמהפך ברב כחו את כל המרירות למתיקות מוחלטת- היכולת למתק מופיעה בעומקו של הצדיק. כשהצדיק מעמיק ברצון להתקשר אל הקב״ה, אז הצדיק מרגיש קצת מן התענוג הזה. התענוג הזה מסוגל למתק את כל המרירות שבעולם לעונג. היכולת להפוך מרירות למתיקות מזכיר לשון הפסוק בשמות.

שמות פרק טו פסוק כה

- *וַיִּצְעַק אֶל־יְקֹוָק וַיּוֹרֵהוּ יְקֹוָק עֵץ וַיַּשְׁלֵךְ אֶל־הַמַּיִם וַיִּמְתְּקוּ הַמָּיִם שָׂם שָׂם לוֹ חֹק וּמִשְׁפָּט וְשָׂם נִסָּהוּ׃*

כדי להבין איך הצדיקים מהפכים את המרירות למתיקות, נביא פסקה נוספת משמונה קבצים.

קובץ ד׳ פסקה עא.

- *הצדיקים האמיתיים, קדישי עליונין, הם בעצמיותם מתנשאים מעל כל עמל ויגיעה. אף על פי שהיו חפצים בכל עמל ובכל יגיעה, בכל יסורין ובכל צער, בכל מסירות נפש ובכל עבודה מפרכת שבעולם, רק כדי לעשות רצון אלהים חיים ומלך עולם, יוצר נשמתם, מלך ישראל וגואלו, אדון כל הבריות, אלוה כל הנפשות, אבל למרות רצונם מלאים הם מנוחה ונחת, ושפע תענוגים זורם תמיד בנשמת קדשם. וחודר הרוח מלא דשן וחלב זה ברוייית עדניו בתוך רוחם, נפשם*

וגוייתם, וכל קרבם, עצמותם ובשרם. ומתוך עונג כבוד עליון זה, מתענגים הם ביראה ואהבה עליונה בעבודתם...

במקור זה הרב מסביר שהצלחת הצדיקים להפוך הכל לטוב נובעת מההתרוממות של הצדיקים להתנשא מעמל ויגיעה. היינו מרוב דבקות הם לא מרגישים את הקושי של העמל. בעומק הצדיקים מוכנים לעמול ולהתייגע, הכל בשביל הדבקות. בכל זאת הם מרגישים מנוחה ונחת. בתוך המנוחה הנפשית הם מרגיש עונג ותענוג.

כשהאדם מלא אהבה אז יש לו כוחות לפעול. כשיש אהבה לא מרגישים את היסורים. בדיוק כמו אדם שאוהב את אשתו, אז הוא מסוגל מרוב אהבה לעשות דברים שהם קשים[53].

וממילא מתעלה ציור זה, החי בלב קדושי הדורות למרום החיים- הרב מבאר את הדרך שהצדיקים פועלים. הם מעלים את הציור של מסירות הנפש למרום החיים. זה מה שנאמר לגבי ר״ע שהוא אמר שכל ימיו היה מצטער על פסוק זה. היינו ר״ע כל ימיו צייר את מסירות הנפש. כיון שהוא כל הזמן צייר ודמיין את מסירות הנפש לכן הציור הזה חי בלבם, בצורה שמפיע על כוחות החיים.

---

[53] מצאנו בסיפור של מפגש יעקב ורחל שהוא בא וגלל את האבן שעל פי הבאר בקלות. למרות שזאת הייתה אבן מאד גדולה. היה אפשר להבין שהיכולת שלו נובעת מאהבה חומרית, שהוא אהב את רחל. אומנם חז״ל אומרים שזאת הייתה אהבה נקיה שנובעת מזה שהיא אחות אמו. וכך מסביר ר׳ בחיי.

רבינו בחיי בראשית פרשת ויצא פרק כט פסוק י

- *ועוד יש בזה טעם אחר: שהרי כשיראה אדם או ישמע מה שהוא חפץ, הנה זה סבה לתוספת כח בכח תולדתו, ומפני שהיה אדם חושב כי טבעו של יעקב בראותו את רחל נמשך אחר תאוה גופנית והוסיף בו כח בגלילת האבן מה שלא היה עושה מתחילה, לכך הוצרך לומר כמה פעמים "אחי אמו", להורות כי לא נתוסף כח בטבעו לאהבת רחל, ולא היה לו בראייתה שום התעוררות כטבעי שאר בני אדם אבל הכל לאהבת אמו, ומפני זה הזכיר הכתוב את רחל ואת הצאן קודם שיזכיר: ויגל את האבן, ולא אמר: ויהי כאשר ראה יעקב את רחל בת לבן אחי אמו ויגל את האבן:*

בכל מקרה רואים שאהבה גורמת כוחות לעשות דברים שקשה לעשות. כך גם האדם בזכות האהבה יכול לעשות מסירות נפש.

הרשב״א בתשובותיו מתאר כיצד האדם צריך לצייר מסירות נפש בזמן קריאת שמע, וכך כותב הרשב״א[54].

שו״ת הרשב״א חלק ה סימן נה

- *והכלל שצריכין אנו לקבוע בנפשנו הסכמה מוחלטת בכל עת שנקרא הק״ש [הקריאת שמע] שאנו מסכימין למסור כל תאוותנו וחשקי לבבנו וכל נפשנו מן האברים ועד נטילת נפש, והממון על יחוד קדושת שמו וקבלת מלכותו. ושנראה בציור הלב כאילו באנו לידי כך וקיימנו. והוא אומרו כי עליך הורגנו כל היום. וכי אפשר ליהרג בכל יום אלא שבכל יום שאנו קורין בק״ש, ובכל נפשך, ומסכימים על כך הרי הוא כאילו הורגנו באותה שעה עליו יתי כי כל המסכים על זה כאילו עשאו.*

הציור של מסירות הנפש מהותי במהלך חייו של היהודי. ככל שהציור יהיה יותר משמעותי, יותר מרכזי, אז הוא יהפך להיות חי בתוך מרום חייו של האדם.

ועל ידי התערבות כח החיים בזרמי הנשמות הרבות מהפכים את כל החטאים, העונות והפשעים, וכל קטיגוריהם, לזכויות ואורות נעימים בנעם ד, של תשובה עילאה- כיון שהצדיקים על ידי מסירות הנפש שלהם הופכים את המר למתוק, ממילא הם מסוגלים לתקן את כל העולם. היינו גם החטאים שזה שלילי הם מסוגלים להפוך לטוב. זאת המעלה של תשובה עילאה. וזה מה שנאמר לגבי תשובה מאהבה, וכך מבואר במסכת יומא.

תלמוד בבלי מסכת יומא דף פו עמוד ב

- *אמר ריש לקיש: גדולה תשובה, שזדונות נעשות לו כשגגות, שנאמר שובה ישראל עד ה׳ אלהיך כי כשלת בעונך. הא עון מזיד הוא, וקא קרי ליה מכשול. איני? והאמר ריש לקיש: גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כזכיות, שנאמר ובשוב רשע מרשעתו ועשה משפט וצדקה*

[54] החשיבות לצייר את מסירות הנפש בצורה ממשית מבואר בהרחבה גם בנועם אלימלך ב׳צעטל קטן׳, וכן בספריו של האדמו״ר בפיאצסנה.

עליהם (חיה) +מסורת השי"ס: [הוא]+ יחיה! - לא קשיא; כאן - מאהבה, כאן - מיראה.

במקור זה הגמ' מתארת את ההבדל בין תשובה מיראה לתשובה מאהבה. תשובה מיראה הופכת את הזדונות לשגגות, לעומת זאת תשובה מאהבה הופכת הכל לזכויות. תשובה מאהבה מסוגלת למתק לגמרי את המרירות.

האדמו"ר הזקן בספר התניא מרחיב את מסירות הנפש הנובעת מתוך תשובה מאהבה, וכך כותב בעל התניא.

תניא ליקוטי אמרים פרק יח

- *ולתוספת ביאור באר היטב מלת מאד שבפסוק כי קרוב אליך הדבר מאד וגו' צריך לידע נאמנה כי אף מי שדעתו קצרה בידיעת ה' ואין לו לב להבין בגדולת א"ס ב"ה להוליד ממנה דחילו ורחימו אפי' במוחו ותבונתו לבד אעפ"כ קרוב אליו הדבר מאד לשמור ולעשות כל מצות התורה ות"ת כנגד כולן בפיו ובלבבו ממש מעומקא דלבא באמת לאמיתו בדחילו ורחימו שהיא אהבה מסותרת שבלב כללות ישראל שהיא ירושה לנו מאבותינו... ולכן אפי' קל שבקלים ופושעי ישראל מוסרים נפשם על קדושת ה' על הרוב וסובלים עינוים קשים שלא לכפור בה' אחד ואף אם הם בורים ועמי הארץ ואין יודעים גדולת ה'.*

במקור זה בעל התניא מקשר את תשובה מאהבה למסירות נפש. אומנם בעל התניא מדבר אפילו על פושעי ישראל, על אותם שמוסרים את הנפש בפועל. אבל בעומק לכל אחד יש את התכונה הזאת.

אומנם מה שהרב מתעסק בפסקה שלנו זה בצדיקים. אותם שלוקחים את האהבה המסותרת הזאת ועומלים לגלות את האהבה הזאת. צדיקים שמציירים תמיד את האהבה הזאת.

הרב מוסיף מדגיש שיתרונם של הצדיקים שהם פועלים לא רק על עצמם אלא גם הנשמות שסביבם. הרב בשמונה קבצים גם מתאר את גדלות עבודתם של הצדיקים וכך כותב הרב.

קובץ א' פסקה תרסט

- *... והצדיקים שבדור יכולים להמשיך שפע של חסד גדול כזה, עד כדי למחוק לגמרי את כל עונות הדור ולהפכם לזכיות ממש, גם בלא תשובה גלויה מצד הדור, כי אם על ידי התשובה השכלית של הצדיקים לבדם, שהם שבים בעד הדור כולו, ובמחשבתם הם מחברים אליהם את כל הנשמות כולן של הדור, עד שהן מתחברות עמהם, ונעשו כולן שלמות ומזוככות...*

הרב כאן מבאר את מעלת הצדיקים שמשפיעים חסד כל כך גדול שהם מסוגלים למחוק את עונות כל הדור למרות שהדור עצמו לא חסר בתשובה. בזכות עבודתם על הנשמות של הדור מתחברות אליהם ונעשות שלמות ומזוככות בלי חטאים.

הרב בשמונה קבצים מתאר מה הסיבה שצדיקים משפיעים על כל הסביבה, וכך כותב הרב.

קובץ ג' פסקה לב

- *האחדות הגדולה, שצדיקים טובים, אדירי הקודש, מרגישים בעצמם מרוב אהבתם את כל היצור, שהיא הולכת ומתרכזת בצדיקי ישראל באהבת ישראל האידיאלית, היא ממשכת אליה את אור החיים ויסודו של כל יחיד ויחיד, ומהפכת את כל הנטיות היחידיות והמעשים שלהם לטובה ולקדושה. מרוב תשובה מאהבה של אנשי מופת הללו, מתהפכים כל הפשעים לזכיות, ואור החיים היותר רוממים וקדושים מאיר על ידי כל פעולה וכל שיג ושיח של כל יחיד ויחיד שבישראל, והוא עומד הכן להתגלות בשעת הכושר, אשר מהרה יבוא ויגלה ויראה...*

הרב מתאר שהשפעת הצדיקים על הכלל נובעת מתוך האחדות הגדולה שהצדיקים מרגישים בעצמם. מתוך אהבה גדולה שיש להם כלפי כל היצורים. סעולתם היא מתוך תשובה מאהבה ולכן הפשעים של כל הסביבה נהפכים לזכויות.

פסקה טו' שבירת הכלים ותיקונם [55] (עמוד ת')

***אני מלא אהבה לאלהים**. אני יודע שמה שאני מבקש, מה שאני אוהב איננו נקרא בשום שם. איך יקרא בשם, מה שהוא יותר מן הכל, יותר מן הטוב, יותר מן המהות, יותר מן ההויה, ואני אוהב, ואני אומר אני אוהב את האלהים.*

שוכן הוא אור אין סוף בהביטוי של השם, בבטוי של האלהים, ובכל השמות והכנויים שלבב האדם הורה והוגה, בהנשא נשמתו למעלה למעלה.

איני יכול להשביע את נשמתי באותה האהבה הבאה מקשרי ההגיון, מחפוש אור אל שעל ידי העולם, שעל ידי ההויה, החודרת לתוך העינים.

נולדים לנו בנשמותינו אורות אלהיים, אלהים רבים, להשקפת רוחנו, אל אחד אמת. ולפני אחד בעומק אמתו, אלהים מתגלה, שולט בנו. כובש את כל רוחנו, רוח כל היקום. כל מקום שיש רעיון, רגש, מחשבה ורצון, כל מקום שיש חיים אציליים רוחניים, מולך אור אלהי, מושל, כובש, מתנוצץ, מתהדר, מהדר ומפאר, מחיה, מרומם, הכל מתוך הבהירות של אור ההויה. מולך ומת, הממלכה קצובה, כל זמן שהיא באה מתוך העולם, מתוך ההויה.

לפעמים מתגבר האור. רוצה החפץ באור יותר עדין, יותר פנימי, יותר אמת שהוא לעצמו, יותר עזיז בתוכן תוכיותו, מופיע האור על הכלי, המחשבה על ההויה, אין המעמד יכול להתקיים. אין התוכן הולם. משתברים הכלים, מתים המלכים, מתים האלים, נשמתם מסתלקת, מרקיעה לשחקים, הגופים יורדים לעלמא דפירודא, ההויה מתיצבת ערומה, בודדה, קרועה, פזורה, בקרבה כנוס, גנוז וטמיר, חשק עולמים לאור עליון. חסד עולמים הניח

[55] מקור הפסקה שמונה קבצים, קובץ א' פסקה קסד'.

בכלים הנשברים את אורו, את ניצוצותיו, בכל תנועה, בכל תוכן חיים, בכל מהות יש, יש ניצוץ. ניצוץ של ניצוץ, דק ודק מכל דק.

האור הפנימי, אור אלהים עליון, בונה ומיסד, מקבץ נפזרים, מתקן עולמי עד, מסדר ומחבר. מתגלה מלכות עולמים, מאור אין סוף שבתוכיות הנשמה, מהאלהים אל העולם, אור חדש נולד. אור זיו הדר פני אל.

נושא הפסקה- ישנה אהבה אינסופית לאלוקים, לפעמים מרוב אהבה יש שבירת כלים, צריך להאמין שהאור הפנימי מחבר את האורות שנתפזרו.

ביאור הפסקה-

אני מלא אהבה לאלהים. אני יודע שמה שאני מבקש, מה שאני אוהב איננו נקרא בשום שם- הרב מתאר את הרגשת האהבה שהוא בעצמו מרגיש כלפי הקב"ה. ההרגשה שהרב מתאר כאן זאת לא הרגשה רגילה של אהבה. זאת הרגשה שהאדם יודע שמה שהוא מבקש ומה שהוא אוהב אינו יכול להכנס בשום גדר ובשום שם.

תיאור לאהבה שהרב בעצמו אהב את הקב"ה, אפשר לראות בתיאור שהרב חרל"פ מתאר את הרב קוק, וכך מובא בשיחות הראיה.

שיחות הראיה עמ' שנא'

- *ביום פטירתו של מרן הרב, סיפר הרב חרל"פ על המראה אשר ראה באישון לילה, בנסיעתו עם מרן הרב בגליל בחורף תרע"ד. וכך סיפר: התעוררתי באמצע הלילה, וראיתי את הרב נישא בסערת רוח, הלוך ושוב לאורך החדר. נחרדתי והתרוממתי. והנה ניגש אלי ואחז בי, ידיו היו קרות כקרח, ופניו בערו-זהרו כלפידים, ומפיו פרצו דברי להבה: "רבי יעקב משה, איך וועט פארברענט פון אהבת השם!" "אני נשרף, מאהבת השם...'*

במקור זה הרב חרל"פ מתאר כיצד הרב ממש הרגיש שהוא נשרף באהבת ה'. להשרף בגלל אהבת ה' מבטאת את שבירת הכלים, מעין תבערה אינסופית של אהבת ה'.

ההבנה שאנו שואפים לקרבת ה' ואהבת ה' אנו רואים גם בדבריו של האור החיים הקדוש, וכך מובא בפרשת בראשית.

אור החיים בראשית פרק ב פסוק א

- *יש לך לדעת שאין תשוקה בעולם עריבה וחביבה ונחמדת ונאהבת ונתאבת ומקוות לנבראים ובפרט לחלקי הרוחני המכיר ויודע בחינת אור האלהות כהדבקות באורו יתברך ואליו יכספו כל נפש חיונית המגעת להכיר קצת מנועם אורו יתברך תצא נפשם לחזות בנועם ה'.*

במקור זה מתאר האור החיים הקדוש עד כמה התשוקה החביבה של העולם היא דבקות באורו יתברך. זאת התשוקה אליה כוספת כל הנפש החיונית.

הרב מתאר אהבה שאינה יכולה להכנס בשום שם. כיון שהאהבה לקב"ה היא אהבה למציאות אלוקית שאינה יכולה להיות מתוארת בשום שם, ממילא גם אהבה זאת אינה יכולה להיות מתוארת בשום שם.

הרב בדבריו מרמז על התפיסה שהופעת שמו של הקב"ה היא מבטאת את הצמצום מן האור אינסופי. היינו האלוקות בעצמה היא מופשטת מכל השמות. ביטוי של שם מבטא תפיסה ואחיזה מסויימת. כל השמות שאנו מכנים את הקב"ה אלו כינויים כלפינו. כמו כן אלו כינויים שנוצרו רק בשביל הנבראים, בשביל לגלות דרכי הנהגה שונים שהקב"ה מנהיג את העולם.

הקושי שהרב מרגיש שאינו יכול לבטא מה שהוא מרגיש בשום שם מובא גם בפסקה שנמצאת בספר חדריו על הרב קוק.

חדריו [56] עמ' מ' (התשנ"ט[57])

- ***וכי ריק הוא הצער הגדול על שאין אני רשאי להגות את השם באותיותיו?! וכי לא אש-קדש היא הצורבת ויוקדת בנשמה, המורה על עמק הגעגועים הטמירים שבה לאור אלהים אמת, אלהי ישראל, אשר רק בשם הקדוש, הנכתב, הוא מאיר באור יקרות של אמתת***

[56] *פרקים אישיים מלוקט מכתבי הראי"ה בעריכת רן שריד*

[57] הוצאה תשס"ח עמ' כז'

__הגלותו__ ?כל השמות הקדושים כלליים הם - משג האלהות שיכול כל אשר שכל במחו ורגש בלבבו לבטא ולשאף לו, להשתוקק אליו ולהתקשר בענינו. אבל מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ, הקשור באמתת האלהות, המתגלה רק בדרך הנס והפלא, בדרך האמת המחלטה של רוח הקדש העליון, של אספקלריא המאירה. ו'זה שמי לעלם' כתיב. אי-אפשר לנו לבטאו בתוך התבל החשוכה, __כל זמן שלא הופיע אור ישראל במכון קדשו, בבית חייו, במקדש עולמים. וצמאון האמת בוער, תשוקת הבטוי המרושם העצמי גדולה היא__" .נאלמתי דומיה, החשיתי מטוב וכאבי נעכר.

במקור זה הרב מתאר עד כמה הוא רוצה להגות את שם ה' באותיותיו. ההגיה הזאת היא מבטאת חיבור אל השם המפורש שנמצא מעל המציאות. הרב רוצה להתחבר אל האור הנמצא מעל האותיות הנגלות. דרך השם המפורש האדם יכול להתחבר אל אמתת הגלות אור ה'. אומנם אי אפשר בפועל לבטא שם זה כל עוד לא נבנה בית המקדש. כל עוד העולם חשוך אנו לא יכולים לגלות את השם העליון.

איך יקרא בשם, מה שהוא יותר מן הכל, יותר מן הטוב, יותר מן המהות, יותר מן ההויה- הסיבה שאי אפשר לבטא את האהבה בשום שם משום שהרב אוהב משהו שהוא יותר מן כל המציאות. בעצם יש כאן חיבור למציאות האלוקית כמו שהיא במקורה לפני הצמצום. כשהקב"ה ברא את העולם הוא היה צריך לצמצם את עצמו כדי לברוא עולם. בתחילה היה האור האלוקי מציאות אינסופית הממלאת את כל המציאות, וכך מובא באוצרות חיים.

עץ חיים ב, ב (למהרח"ו)

- *דע כי טרם שנאצלו הנאצלים ונבראו הנבראים היה אור עליון פשוט ממלא את כל המציאות. ולא היה שום מקום פנוי בבחינת אויר ריקני וחלל, אלא הכל היה מלא אור האין סוף הפשוט ההוא, ולא היה לו לא בחינת ראש ולא בחינת סוף, אלא הכל היה אור אחד פשוט שווה בהשוואה אחת. והוא הנקרא אור אין סוף. וכאשר עלה ברצונו הפשוט לברוא את העולמות ולהאציל את הנאצלים, להוציא לאור שלימות פעולותיו, שמותיו וכינוייו, שהיתה זאת סיבת בריאת העולמות. הנה אז צמצם את עצמו אין סוף בנקודה האמצעית, אשר בו באמצע ממש, וצמצם את האור ההוא.*

במקור זה האר״י מתאר לנו את האור שהיה קודם שנברא העולם. האור הזה הוא נמצא מעל השמות והכינויים, אור זה אי אפשר לתופסו. אור זה ממלא את הכל כך שאין שום יכולת לברוא עולם מצומצם כיון שיש אור אינסוף שתופס הכל. לכן הקב״ה צמצם את עצמו, מתוך הצמצום אפשר לגלות את שמותיו וכינוייו של הקב״ה. שהרי כל מטרת הבריאה היא לגלות את שמותיו של הקב״ה.

לפי דברים אלו ניתן להבין מה הרב התכוון שהוא מתקשר אל מציאות שהיא יותר מן הכל, יותר מן הטוב, יותר מן המהות יותר מן ההויה. הרב רוצה להתחבר אל אינסוף עוד לפני שהקב״ה החליט לברוא את הבריאה בשביל לגלות את טובו. כביכול היה שלב בתהליך הבריאה בו התחיל להופיע הרצון להטיב לנבראיו. ישנו מקום אלוקי שנמצא מעל הרצון הזה. הרב שואף להתחבר אל מקום שהוא מעל המהות, מעל מטרת הבריאה. וודאי שמרום זה הוא הרבה יותר גדול מן ההויה כולה, מכל המציאות כולה.

ראוי לציין שבכלל המושג שם של אדם, הוא רק דרך לגילוי הצד הגלוי של האדם. הרי האדם בעצמו הוא הרבה יותר גדול מן השם שלו. השם של האדם, זאת דרך בה החברים מסביבו יכולים לקלוט ולפנות אליו. אומנם עצמות האדם היא הרבה יותר גדולה משמו, שהרי מעולם החברים לא יכולים באמת לקלוט את עצמות האדם בעצמו.

ואני אוהב, ואני אומר אני אוהב את האלהים- אומנם בפועל כדי שבכל זאת יהיה אפשר להגיד איזה מילה, הרב אומר שהוא אוהב, אהבה לאלקים. כביכול משמעות הדברים שהרב אוהב את שם אלוקים, שזה השם המצומצם שאנו יכולים להכיל ולקלוט. האהבה הזאת צריכה להופיע באיזה נקודה שאנו אוחזים לכן האחיזה היא דרך שם אלוקים.

אפשר להביא משל מאהבה בין בעל לאשתו. אהבת הבעל לאשתו שורשה נמצא בעצם הנשמה, אומנם בגילוי הבעל צריך להסביר לעצמו ולאשתו מה הסיבות לאהבה. הבעל יכול להכניס את האהבה שלו לתוך מעשים מסויימים. אומנם כל הביטויים המעשיים של האהבה היא לא עצמות האהבה. זה רק מעין הכרח שהאדם מרגיש צורך מעשי לגלות את האהבה העליונה בצורה של דיבור ומעשה. בדיוק כך גם כלפי הקב״ה, יש מעין הכרח לגלות את האהבה בשם אלוקים, במילים מפורשות שאני אוהב את אלוקים, למרות שבאמת זאת האהבה שהיא מעל המילים ומעל הביטויים.

שוכן הוא אור אין סוף בהביטוי של השם, בבטוי של האלהים- היכולת לקחת את האהבה הגדולה ולראות את האהבה הזאת בשם אלוקים, היא מבטאת את היכולת להתחבר אל שם ה' לאחר הצמצום. שם אלוקים עניינו לגלות את הקב"ה בתוך העולם לאחר שהוא נברא. שם אלוקים הוא מעין ביטוי של הטבע. וכך מובא בספר התניא.

תניא שער היחוד והאמונה פרק ד

- *כי הנה כתיב כי שמש ומגן ה' אלהים פי' מגן הוא נרתק לשמש להגן שיוכלו הבריות לסבלו כמארז"ל לעתיד לבא הקדוש ברוך הוא מוציא חמה מנרתקה רשעים נידונין בה כו' וכמו שהנרתק מגין בעד השמש כך שם אלהים מגין לשם הוי"ה ב"ה דשם הוי"ה פירושו שמהוה את הכל מאין ליש.*

במקור זה בעל התניא מסביר את הפסוק המתאר את שם הויה כמו שמש, ואילו שם אלוקים הוא המגן. משמעות הדבר שאנו לא יכולים לסבול את אור השמש בלי המגן והכיסוי. אנו לא יכולים לקלוט את שם הויה בלי כיסוי. רק בזכות שם אלוקים שהוא מכסה ומסתיר את שם הויה, רק בזכות זה אנו יכולים לקלוט את הקב"ה. שם אלוקים מבטא את כח הצמצום שהוא מחיה את העולם. ברגע שלא יהיה צמצום של שם אלוקים ממילא ברגע אחד העולם כולו יתבטל ויתכנס בתוך האור האלוקי של שם הויה.

אם כן משמעות הדבר שהיכולת שלנו להתחבר אל אור אינסוף דווקא דרך השם אלוקים. השם הזה הוא באמת מכיל בתוכו אור אינסוף. בתוך הצמצום אנו יכולים לגלות גם את האור שהוא מעל הצמצום.

ובכל השמות והכנויים שלבב האדם הורה והוגה, בהנשא נשמתו למעלה למעלה- היכולת להתחבר אל אור אינסוף באה לידי ביטוי דרך שם אלוקים, אבל בעצם כל הכינויים וכל השמות של שם הויה אלו דרכי פעולה ודרכים שעל ידם אנו יכולים להכיל ולקלוט את שם ה'.

בספר שערי אורה הרחיב וביאר את כל עניינם של השמות והכינויים שאנו מכנים את הקב"ה, וכך כותב בהתחלה.

שערי אורה השער הראשון.

- *ואחר שהודענוך זה כי עיקר האמונה ויסוד הייחוד זה הוא להבין שימושי, כי כל שמותיו הקדושים הנזכרים בתורה כולם כלולים בשם בן ד' אותיות שהוא יהו"ה יתברך והוא נקרא גוף האילן, ושאר כל השמות, מהם שורש, ומהם ענפים, ומהם אוצרות וגנזים, וכל אחד מהם יש לו פעולה מיוחדת מחבירו. משל לאוצר שיש בו כמה חדרים, כל חדר מהם מיוחד לדבר בפני עצמו; בחדר זה אבנים טובות ומרגליות, ובחדר זה כסף, ובחדר זה זהב, ובחדר זה מיני מאכל, ובחדר זה מיני משקה, ובחדר זה מיני מלבוש. וכשהאדם צריך למיני מאכל ואינו יודע אותו החדר שהמזונות בתוכו אפשר שימות ברעב, והחדרים מלאים כל טוב, ולא מפני שמנעו ממנו בקשתו, אלא שאינו יודע באיזה חדר הוא הדבר שהוא צריך. ועל דרך זה בעצמו השגת שמותיו הקדושים יתברך: יש שמות ממונים על התפילה והרחמים והסליחות, ומהם על הדמעה, ומהם על הפגעים ועל הצרות, ומהם על המזונות והפרנסה, ומהם על הגבורה, ומהם על החסד, ומהם על החן*

במקור זה מסביר השערי אורה מה משמעות הכינויים של שם הויה. כל כינוי הוא בעצם מרמז על פעולה אחרת. כל השמות הם מעין ענפים שיוצאים מן השורש המרכזי.

הרב באגרות הראיה מסביר מה ההבדל בין שם הויה לכינויי השמות. וכך כותב הרב.

אגרות הראיה ח"ג עמ' מא' (אגרת תשעג')

- *שם המפורש הוא גילוי הכונה העצמית, העומק המחשבה האלהית. הכינויים- התרשמות הפעולות לסוגיהם, עולם החול איננו עומד בפני עצמו בישראל כי אם הוא מאוחד עם עולם המכוון וזהו יסוד הקודש.*

הרב מבאר ששם הויה הוא עומק השם העצמי של הקב"ה. לעומת זאת כל הכינויים הם התוצאות של הפעולות שהקב"ה פועל בעולם. בצורה כזאת אנו מבינים כיצד כל העולם כולו, גם החול שבעולם איננו עומד בפני עצמו, אלא הוא רק כלי של הופעת הצדדים הרוחניים העומדים מעליו.

הרב בפסקה שלנו מבאר, כל שם שהאדם הוגה, כל שם שהאדם מתחבר ומכיר אותו אז האדם מוצא עוד בחינה ועוד עילוי דרכו הוא יכול להתחבר אל הקב"ה.

בעולת ראיה הרב מתאר כיצד דרך השמות השונים אנו יכולים להתחבר אל השורש האינסופי, וכך כותב הרב.

עולת ראיה ח״א עמ׳ סה׳

- *ועיון תפילה ... הצפיה בפליאי שמות ותארי הוד, המעלים אותנו להשגב בקשר חי מלא האחדות המוחלטה, במקור חיי כל החיים אור אין סוף, אדון כל היש ומלא כל ההויה, מקור כל הרחמים ואב כל החסדים וכל גבורות נעם...*

במקור זה הרב מסביר שדרך הצפיה והקישור אל שמות ה׳ אנו יכולים להתקשר ולהתעלות אל מקור החיים האינסופי. החיבור אל האינסוף נעשה דווקא דרך כינויי שמות שאנו יכולים להכיל. בצורה כזאת האדם עולה ומתעלה מעלה מעלה, אל הרמז העומד בעומק השם הגלוי.

כמו המשל שהבאנו לעיל מבעל ואשה. הבעל יכול לפרט פרטים מעשיים שאשתו עשתה בשבילו שזה פיתח את הקישור ואהבה בניהם. כל פירוט כזה הוא מעין ענף שמתפשט מן השורש, השורש הוא חיבור הנשמות שבניהם.

איני יכול להשביע את נשמתי באותה האהבה הבאה מקשרי ההגיון, מחפוש אור אל שעל ידי העולם, שעל ידי ההויה, החודרת לתוך העינים - למרות שהדרך להתחבר אל האינסוף היא עוברת דרך כינויי ה׳, דרך הבריאה. בכל זאת הרב מתאר כיצד זה לא משביע את נשמתו. הרב מרגיש שאהבה שהיא נמצאת רק בתוך ההגיון הרגיל זאת הויה שאינה מספיקה. אהבה רגילה נובעת מתוך הכרת העולם, המפגש עם העולם מגלה לנו את אור ה׳. אהבה זאת יש בה יתרון שאנו יכולים להשתמש בהגיון כדי להכיר את האהבה הזאת. כמו כן זאת אהבה כמעט מוחשית, כביכול אהבה זאת חודרת לתוך העינים, היא גלויה לאדם. אומנם החסרון שאהבה זאת מצומצם. לכן אהבה זאת לא יכולה להשביע את הנשמה השואפת למציאות יותר גדולה.

אומנם כך הקב״ה הטביע בבריאה שאנו נוכל לפגוש אותו דווקא דרך הבריאה. מטרת כל הבריאה להמליך את הקב״ה בתוך המציאות הגלויה. וכך כותב בעל התניא.

תניא שער היחוד והאמונה פרק ז

- *ובזה יובן מ״ש בזהר הקדוש דפסוק שמע ישראל הוא יחודא עילאה וברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד הוא יחודא תתאה כי ועד הוא אחד בחלופי אתוון כי הנה סיבת וטעם הצמצום וההסתר הזה שהסתיר והעלים הקדוש ברוך הוא את החיות של העולם כדי שיהיה העולם נראה דבר נפרד בפני עצמו הנה הוא ידוע לכל כי תכלית בריאת העולם הוא בשביל התגלות מלכותו יתברך דאין מלך בלא עם פי׳ עם מלשון עוממות שהם דברים נפרדים וזרים ורחוקים ממעלת המלך כי אילו אפילו היו לו בנים רבים מאד לא שייך שם מלוכה עליהם וכן אפילו על שרים לבדם רק ברוב עם דווקא הדרת מלך ושם המורה על מדת מלכותו יתברך הוא שם אדנות כי הוא אדון כל הארץ*

במקור זה מסביר בעל התניא שיש יחוד עליון ויש יחוד תחתון. מטרת הבריאה היא לגלות את הקב״ה בתוך הבריאה המצומצמת. הקב״ה הסתיר את החיות בתוך העולם כדי שאנו נוכל לגלות אותו גם במקום הרחוק מאור ה׳. אם כן בעצם בכל פרט ופרט בבריאה, כל פרט שאנו רואים בעיניים, אנו יכולים לגלות את אור ה׳.

למרות שיש ייחוד תחתון בכל זאת התפיסה הזאת היא לא באמת משביעה את הנשמה, משום שהקב״ה הוא נמצא גם מעל העולם. זה מה שחז״ל מבטאים במדרש.

בראשית רבה (וילנא) פרשת ויצא פרשה סח סימן ט

- *ויפגע במקום, ר״ה בשם ר׳ אמי אמר מפני מה מכנין שמו של הקדוש ברוך הוא וקוראין אותו מקום שהוא מקומו של עולם ואין עולמו מקומו,*

מקור זה מבטא את המורכבות, מצד אחד הקב״ה הוא מקומו של עולם. כל העולם מבוסס על אור ה׳, אם כן הקשר שלנו אל הקב״ה הוא דרך העולם. מצד שני אין העולם מקומו של הקב״ה, הקב״ה נמצא מעל העולם.

נולדים לנו בנשמותינו אורות אלהיים, אלהים רבים, להשקפת רוחנו, אל אחד אמת- הרב מתאר כיצד האור האלוקי האחדותי מגיע ומופיע בנשמתו של האדם בצורה כפולה של אלקים רבים. היינו שביבי האור האלוקי מתחלק לחלקים שונים. אנו יודעים שהאידיאל האלוקי מתפרט לאידיאלים שונים. אנו יודעים שהכל יצא מאל אחד שהוא

האמת המוחלטת. זה מה שהבאנו לעיל בשם השערי אורה, ששם הויה הוא הבסיס ומתוכו יוצאים שמות שונים וענפים רבים.

הרמח"ל בספרו מאמר החכמה על עניין הספירות כותב כך.

מאמר החכמה.

- *והנה הגילוי הזה שזכרנו, בכלל נקראהו - הארה, ופרטיו נקראם - ספירות, והם פרטי גילוי, שהאדון, ברוך הוא, מתגלה ונמצא אל נמצאיו, להיות מציאויותיהם מתהוות ומתקיימות בהיתלותם בו. ואמנם כפי כל המצבים והמקרים, שגזרה חכמתו, יתברך, שיימצאו בנבראים, הנה כל כמה הבחנות ייבחנו בכלל הגילוי הזה שהוא הסיבה לכולם. ואולם הקבלה שבידינו היא, שהפרטים האלה כולם נכללים תחת עשרה סוגים, ונקראים עשר ספירות. וכולם אינם אלא אורו, יתברך, שנמצא לנמצאים כפי מה שצריך להם, ונבחנים בו הבחנות האלה לא מצד עצמו, אלא מצד הנמצאים כפי בחינותיהם, מצביהם ומקריהם:*

בדברי הרמח"ל אנו מסיקים שאומנם אנו רואים עשר ספירות, פרטים רבים ושונים של גילוי אלוקות, אבל השורש הוא אחד. כל החילוקים כמובן הם מצידנו, מצד הנבראים, אבל מצידו יתברך הכל הוא אחדות מלאה[58].

הרב כאן כותב שאנו מבינים שהכל נוצר מאל אחד באמת, היינו מבחינה אובייקטיבית מצידו של הקב"ה, הכל נמצא באחדות מלאה.

ולפני אחד בעומק אמתו, אלהים מתגלה, שולט בנו. כובש את כל רוחנו, רוח כל היקום- כדי לתאר את השורש המאוחד הרב משתמש בלשון לפני אחד, לשונו של הר מבוסס על ספר יצירה.

ספר יצירה פרק א' משנה ז

- *עשר ספירות בלי מה נעוץ סופן בתחלתן ותחלתן בסופן כשלהבת קשורה בגחלת שאדון יחיד ואין לו שני ולפני אחד מה אתה סופר:*

[58] בצורה כזאת יש לענות לאנשים שחשבו שבחוכמת הקבלה יש חשש של עבודה זרה. שיש שכ' נגד חוכמת הקבלה שיש כאן אמונה כביכול בעשר אלוקיות. וזה וודאי שלא נכון, אלא יש כאן אור אחדותי שמופיע בצורות שונות.

ספר היצירה מחדש שלפני הופעת עשר ספירות יש מציאות שנקראת לפני אחד. משמעות הדבר מציאות אחדותית שאפילו המילה אחד לא שייכת בו. אחד זאת כבר מציאות של התחלת הפירוד. לפני אחד זאת מציאות אינסופית, שנוצרה לפני כל הספירות.

הרב באורות הקודש גם מסביר את האחדות שנמצאת במילה לפני אחד, וכך כותב הרב.

אורות הקודש חלק א' עמ' טז (פסקה יב')

- *... הקשורים בחי העולמים, באור אין סוף, במקור הכל, באחדות השלם, שלפני אחד, המרומם מכל ברכה ותהלה, הם עומדים עדי עד על עמדם*

במקור זה הרב מסביר שעם ישראל יכול להתקשר אל מקור האחדות, האחדות הזאת היא נמצאת לפני אחד. זאת אחדות שנמצאת מעל כל המציאות.

מתוך האחדות המלאה שם אלקים מופיע במציאות, הכח שנמצא לפני אחד הוא עומד בשורש של המציאות כובש את רוחנו ונותן רוח ביקום כולו.

כדי להבין כיצד אור אחד יכול להופיע בצורות שונות, אנו יכולים לתת דוגמא מאור רגיל. הרי אור רגיל שברגע שהוא פוגש מנסרה, מגלים כיצד בתוך האור האחד יש הרבה גוונים. בדיוק כמו הקשת שמופיעה בעקבות שבירת קרני האור. בצורה כזאת אנו רואים כביכול גוונים שונים שיוצאים מאור אחד.

כל מקום שיש רעיון, רגש, מחשבה ורצון, כל מקום שיש חיים אציליים רוחניים, מולך אור אלהי, מושל, כובש, מתנוצץ, מתהדר, מהדד ומפאר, מחיה, מרומם, הכל מתוך הבהירות של אור ההויה- לאחר ההבנה שבהופעות החיים שבעולם יש אור אלוקי, אנו מבינים שיש בכל רעיון כל רגש כל מחשבה ורצון יש אור אלוקי שמחיה את אותו דבר[59]. האור הזה לא רק מחיה את אותו דבר אלא גם מנהיג את אותו רעיון.

[59] אפשר שהפירוט שהרב מפרט מסודר בסדר הופעה מלמטה למעלה. הרעיון הוא הגילוי בפועל כיצד מופיע אצל האדם. מעליו נמצא הרגש שהוביל לאותו רעיון. מעל הרגש יש את

הרב בשמונה קבצים מתאר כיצד הרעיונות מכילים אור אלוקי, וכך כותב הרב.

קובץ א' פסקה רכג. [מובא באורות התחיה יז'.]

- *כל מה שהיחיד והכלל עושה, בכל גילגולי הסבות, וכל הכחות המתגלים בחיי התרבות, הכל הולך הוא להשלים במעלה העליונה את האמונה ואת האהבה.*

במקור זה הרב מסביר שכל מה שהיחיד עושה, כל המציאות כולה מטרתה לגלות ולהשלים את המעלה העליונה של האמונה. המעלה העליונה של הקישור לקב"ה.

הרב מתאר בלשונות רבים כיצד האור האלוקי מופיע בתוך אותו רעיון. אפשר שריבוי התיאורים שהרב מתאר את אותו אור מבטא צורות שונות של הופעות שהאור האלוקי מופיע בתוך הרעיונות. לפעמים אנו יכולים ממש להרגיש כיצד האור האלוקי מולך בתוך אותו רעיון, אבל לפעמים אנו מרגישים כיצד האור האלוקי צריך לכבוש את אותו רעיון. כביכול האור האלוקי מצמצם את הרעיון. לפעמים האור האלוקי מופיע ברעיון בצורה של ניצוץ רגעי ולפעמים זה מופיע בצורה של הידור ופאר. לפעמים ברעיון אנו מרגישים רוממות ולפעמים ברעיון אנו מרגישים רק חיות בלי רוממות. כל התיאורים האלה נובעים מתוך הכרת הבהירות של אור הויה הנמצא במציאות.

מולך ומת, הממלכה קצובה, כל זמן שהיא באה מתוך העולם, מתוך ההויה- לאחר התיאור האופטימי, כעת הרב מסביר כיצד לפעמים האור הזה נמצא ברעיון רק זמן קצר. כיצד יכולים להיות חלקים של האור האלוקי שהם מופיעים רק זמן קצר.

דברי הרב מבוססים על דבריו של האר"י לגבי מיתת המלכים. האר"י ביסס את דבריו על הפסוקים שמופיעים בספר בראשית המתארים את כל המלכים שמלכו בארץ אדום ומתו[60].

המחשבה ומעל המחשבה יש את הרצון הראשוני. כל הדברים האלה הם מגלים חיים אציליים הנובעים מהאור האלוקי.

[60] עי' בראשית פרק לו' פסוקים לב'- לג'.

אומנם רמז לדברי האר״י אנו רואים כבר בדבריו של ר׳ בחיי, וכך כותב ר׳ בחיי.

[רבינו] בחיי בראשית פרק לו פסוק לט

- *ועל דרך הקבלה: ״ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום״. ירמוז על העולמות שברא הקדוש ברוך הוא במדת הדין קודם שברא העולם הזה, וקודם שיתגלה מלכותו בעולם הזה, זהו: לפני מלך מלך לבני ישראל. ומכאן שהיה בונה עולמות ומחריבן עד שברא את אלו ושתף בהם מדת הרחמים, ולא אוכל לפרש כי הדברים עמוקים נשגבים ונעלמים עומדים ברומו של עולם.*

בעצם המלכים המתוארים בפרשת וישלח הם מתארים את שבירת הכלים. מציאות של מלכות זמנית שבעצם נשברה בעקבות ריבוי אור. וכך מתואר בעץ חיים.

עץ חיים שער ח׳ פרק ד׳

- *כי המלכים הם אותיות הם כלים. לפני מלוך מלך, דהיינו קודם התיקון לבני ישראל. ונקראים מלכים, כי כולם בני מלכים הם, מלכות דא״ק... ודע כי כל אלו הם ענין המלכים הנזכר בפרשת וישלח ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום וזה פרטן ... פי׳ כאשר נשברו אלו המלכים כמ״ש במ״א כל האורות נסתלקו מתוכם ונשארו מאנין תבירין ולא נשארו בהם רק בחי׳ רפ״ח ניצוצין כמ״ש בע״ה בשער מיוחד ...*

עניין זה מתואר במקומות נוספים בכתבים. בכל מקרה היסוד שעולה מדברי האר״י שישנם אורות שמופיעים לרגע קטן, שהם מאירים ומיד נעלמים ומתים[61].

הרב באורות מתאר כיצד האור החדש שמגיע דוחה את האור הקודם, וכך כותב הרב.

אורות ישראל [פרק ה׳ אות יג׳ דף קנז׳]

[61] אפשר שדברי הרב כאן לא בדווקא מתעסקים במיתת ומקרה המלכים, אולי הרב בדבריו מרמז גם על שער מטי ולא מטי שם מדובר על הארה זמנית שמגיע ונעלמת. ודוק.

- *היצירה האלהית המתגלה בעולם, כחה מלא עולמים, מופיע על היצורים כולם, ושואף להשלמות היותר עליונה. מתוך כך הרי הוא מבלה את מעשי ידיו, יוצר יצורים ומוציא את צורתם השלמה לפועל, והצורה מתאזרת בגבורה ומתגברת ליצור יצירה יותר נשגבה, יותר מפוארה, יותר עדינה ומושגבת, והיא מוחקת את התגלמות הצורה הבלתי נשלמה, ועושה את דרכה בהופעה של חיים יותר שלמים, של מציאות יותר מתוקנת*

במקור זה הרב מתאר כיצד יש שלמות עליונה שמופיעה תמיד. ההתקדמות של העולם יוצרת שכל הזמן יש יצורים ויצירות יותר מפוארות ויותר שלמות. בצורה כזאת היצירה שהייתה לפני זה נמחקת. בקשר לפסקה שלנו זאת המשמעות של המלוכה הזמנית של אותו אור שלאחר זמן הוא מת שנשלם הזמן הקצוב לו. הסיבה שיש כאן מלוכה זמנים כיון שאנו מתעסקים באור שמופיע בעולם. הכלל שכל דבר שהוא נברא בעולם הוא זמני. לכן גילוי ההופעה האלוקית דרך אותו רעיון או אותו נברא בסופו של דבר, הוא זמני.

לפעמים מתגבר האור. רוצה החפץ באור יותר עדין, יותר פנימי, יותר אמת שהוא לעצמו, יותר עזיז בתוכן תוכיותו, מופיע האור על הכלי, המחשבה על ההויה, אין המעמד יכול להתקיים. אין התוכן הולם- כאן הרב מסביר בעומק איך נוצרת השבירה. הרב מתאר כיצד לפעמים האור מתגבר ורוצים אור יותר גדול ויותר עדין. יש כאן ביטוי של שאיפות יותר גדולות מאשר מה שהוא יכול להכיל. בצורה כזאת יש ריבוי אורות בלי כלים. בצורה כזאת כביכול המחשבות האלוקיות יותר גדולות מן ההויה עצמה. בצורה כזאת התוכן המוגבל לא הולם את האור.

לפעמים מרוב רצון לעשות טוב אז יש שבירה. לכן מצאנו בחז״ל שאומרים שיצר הרע הוא מרומז במילים טוב מאוד, המילה מאוד מרמזת על היצר הרע[62]. היינו ריבוי הטוב בסופו של דבר יכול ליצור שבירה. כמו שאדם מנפח בלון עם יותר מידי אויר, אז יש שבירה של הבלון. כמו כן לפעמים האדם מכין איזה דבר בצורה מאד טובה, רוצה לגלות האהבה כלפי אשתו, אבל מרוב אהבה הוא לא מצליח למצוא את הדרך לבטא את האהבה ואז הכל מתפרק. דווקא מתוך הרצון ליותר טוב.

[62] עי׳ בראשית רבה ט׳.

משתברים הכלים, מתים המלכים, מתים האלים, נשמתם מסתלקת, מרקיעה לשחקים, הגופים יורדים לעלמא דפירודא- התוצאה של ריבוי אור שנוצרת שבירת הכלים. כלי מהותו להחזיק ולהכיל את מה שבתוכו. כשיש ריבוי של אור, אז הכלי נשבר ואינו יכול להחזיק את מה שנכנס בתוכו. ריבוי האור גורם לכלי להשבר. השבירה יוצרת שני עניינים מצד אחד האור מסתלק מצד שני הכלי עצמו נשבר ונשאר בלי אור כלל.

ביטוי לחורבן העולם ושבירת הכלים אנו כבר רואים במדרש.

בראשית רבה (וילנא) פרשת בראשית פרשה ג אות ז'

- *אר"י בר סימון יהי ערב אין כתיב כאן, אלא ויהי ערב, מכאן שהיה סדר זמנים קודם לכן, א"ר אבהו מלמד שהיה בורא עולמות ומחריבן, עד שברא את אלו, אמר דין הניין לי, יתהון לא הניין לי, א"ר פנחס טעמיה דר' אבהו וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד דין הניין לי, יתהון לא הניין לי.*

במקור זה מתאר המדרש כיצד הקב"ה בורא עולמות ומחריבן. הקב"ה משכלל את העולם ולא מסתפק בעולם הראשון שיצר.

הרב בשמונה קבצים מתאר את הסיבה לשבירת הכלים וכך כותב הרב.

קובץ א' פסקה תסב.

- *למה באה השבירה? לפי שהאלהות נותנת היא לפי כחה, והמקבל מוגבל הוא, אם כן תהיה הטובה מוגבלת, על כן נותן הוא הטובה בלא שיעור, לפי מדתו, ותהיה אלהית, בלתי גבולית, ואף על פי שלא יוכל המקבל הנברא לקבל כי אם כשישבר לגמרי, ויבנה בתשוקתו לשוב למקורו הבלתי גבולי, להתאחד באלהות. ובזה יעשה הנברא את עצמו, ויהיה במדרגת השלמות של בורא, ויתעלה ממעל לגבול של נברא, מה שלא היה אפשר בלא שפעת רב טוב למעלה ממדרגת אפשרות קבלתו, שהיה תמיד רק במדרגת נברא, ולא במעלת בורא כלל.*

הסיבה לשבירה משום שיש פער בין האלוקות שאינה מוגבלת לבין האלוקות המוגבלת. היתרון בשבירה שהאדם הרגיש קצת את האלוקת האינסופית. בצורה כזאת יש לאדם תשוקה מסויימת לחזור אל המקור

הבלתי גבול. בצורה כזאת לאדם תהייה אחיזה וקשר לאינסוף. דבר כזה לא יכול להופיע בעולם בלי שבירה והופעת אור אינסוף.

כמו שביארנו לעיל בשבירה יש השפעה על הכלי ועל הנשמה. זה מה שהרב מדגיש כאן יש הסתלקות של הנשמה, עליית האור למעלה. מצד שני יש ירידה של הגוף והכלי כלפי מטה.

האדמו"ר הזקן בספרו תורה אור מתאר את שבירת הכלים וכך מובא בתורה אור.

תורה אור פרשת וישב ד"ה והנה.

- *כתיב אלה המלכים אשר מלכו וכו', שהן ז' מלכין קדמאין דתהו שנפלו בשבירת הכלים למטה לשם ב"ן דאצילות מקור דבי"ע ומשם ירדו בבי"ע. וזהו ענין מיתת המלכים כידוע. והנה בשבירת הכלים נפלו כמה בחי'. דהיינו הן בחנת נשמות והן בחינת מלאכים והן בחינת כוחות אלקיים עצמם כולם נשברו ונפלו למטה בבי"ע והכחות אלקים נפילתן היינו שירדו להחיות בי"ע וכו'. ופי' וענין השבירה של הכלים ושל הנצוצות וכו' הוא ענין התפרדותן לחלקים רבים ... שבירת הכלים דתהו שנתפרדו הכלים לחלקים רבים מפורדים זה מזה עד שנתסלק מהם האור שהיה מתלבש בהם קודם פירוד זה.*

במקור זה בעל האדמו"ר מסביר שיש במיתת המלכים ירידות ושינויים שונים. יש נפילה של נשמות וכן שבירת כלים. משמעות המיתה היא שהנשמות ירדו לעולמות שנמצאות מתחת לאצילות. הכל יורד אל עולמות תחתונים עולמות בריאה יצירה ועשיה. השבירה יוצרת גם התפרדות לחלקים שונים. בדיוק כמו שכלי נשבר אז הרסיסים של הכלי הולכים למקומות שונים. זה מה שהרב כותב כאן שהגופים יורדים לעלמא דפירודא.

עלמא דפירודא מבטא את החסרון ואת הרע של העולם. לכן נאמר לגבי רשעים בתהילים כך.

תהלים פרק צב פסוק י

- *כִּי הִנֵּה אֹיְבֶיךָ| יְקֹוָק כִּי־הִנֵּה אֹיְבֶיךָ יֹאבֵדוּ יִתְפָּרְדוּ כָּל־פֹּעֲלֵי אָוֶן׃*

הרב בשמונה קבצים מבאר שהחטא קשור לעלמא דפירודא, וכך כותב הרב.

קובץ ב' פסקה צז.

- *בשעה שאדם חוטא הוא בעלמא דפירודא, ואז כל פרט ופרט עומד בפני עצמו, והרע הוא רע בפני עצמו, ויש לו ערך רע ומזיק...*

אם כן עלמא דפירודא מבטא את החסרון את הזמן בו יש שבירה וקושי. בפסקה שלנו הרב מתאר שסיבת השבירה משום השאיפות הגדולות לאור אינסוף.

ההויה מתיצבת ערומה, בודדה, קרועה, פזורה, בקרבה כנוס, גנוז וטמיר, חשק עולמים לאור עליון- הרב מתאר כיצד בזמן השבירה העולם כולו נמצא ערום ושבור. ערום משמעותו שאין לבוש להלביש את האור. כמו כן העולם בודד וקרוע מן האור האלוקי. כמו שביארנו לעיל הקריעה מבטאת פיזור ופירוד שנוצר בעקבות השבירה. אומנם בתוך כל הקושי הזה יש אור כנוס בתוך המציאות השבורה.

נראה שהרב בדבריו מרמז על מה שחז"ל תיארו על רפח' ניצוצים שמחיה את העולמות בזמן השבירה. וכך מבואר בכתבי האר"י.

עץ חיים שער רפ"ח ניצוצין פרק א'

- *והנה עד"ז גם בז' מלכים נשאר בהם קצת רוחניות כדי להחיות את הכלים ההם בזמן תחייתם שהוא זמן תיקון האצילות. ... ופשוט הוא שהאור המעולה עלה למעלה ובחינה הגרועה שבהם הם ניצוצין ההם אשר נשארו בתוך הכלים כנ"ל שהם בחינת דינין גמורים כמ"ש.*

במקור זה מסביר האר"י שבזמן השבירה נשארה רוחניות שתפקידה להחיות את הכלים, היא מעין 'הבלא דגרמי' שיש בזמן המיתה. כמו מעין חיות שנשארת לאדם כשהוא נמצא בקבר, כך בזמן מיתת המלכים הקדמונים נשארה בהם חיות רוחנית מועטה. אותה חיות מטרתה ליצור בניין חדש ומתוקן.

זה מה שהרב מסביר כאן למרות כל השבירה והפיזור נשארה חיות שגנוזה בתוך השברים. החיות הזאת יוצרת מעין חשק עולמים שנוכל לקבל ולחזור אל אור העולמים.

חסד עולמים הניח בכלים הנשברים את אורו, את ניצוצותיו, בכל תנועה, בכל תוכן חיים, בכל מהות יש, יש ניצוץ. ניצוץ של ניצוץ, דק ודק מכל דק- הניצוצות שנשארו להחיות את המלכים שמתו זה נובע מן החסד העליון. מעין חסד שגם בזמן הקושי, גם בזמן החטא הקב״ה עדיין נותן חיות. אומנם החיות הזאת היא ניצוץ של ניצוץ, צמצום אחר צמצום של האור האלוקי. מעין חיות דקה מן הדקה, בכל זאת החיות הזאת היא נובעת מהרצון של הקב״ה לחסד עולמים.

ההסתכלות הזאת רואה את שבירת הכלים כתהליך של תיקון. יש מטרה לשבירת הכלים, וכיון שיש בזה מטרה ממילא בתוך השבירה יש תוכנית ורצון אלוקי. זה מעין סותר על מנת לבנות. הסתירה היא חלק מן התהליך של הבניין. וכך כותב הרב.

אורות- זרעונים (פרק ו למלחמת הדעות, עמ׳ קלא׳)

- *בכל יש ניצוץ אור, הניצוץ האלהי הפנימי זורח בכל אחת מהאמונות השונות, בתור סדרי חנוך שונים לתרבות האנושית וכו׳, אבל גם במעמקי הקלפות היותר גסות גנוז וחבוי הוא אותו הניצוץ הטוב, אור־ד׳ וכו׳, נשאר בחובו בעצם תקפו עז הרוח הפנימי הדוחף את ניצוצי הטוב להגלות, וניצוצי הטוב שהם זיקי אור אמת מזהר אור אלהים אמת, מתחילים להתראות מתוך חגוי ארצות־מאפליות. על־כן מתחילים להתנוצץ אבקי האמת והאור המפוזרים בין כל האמונות השונות, שכולן נובעות ממעין החי היחיד, שעיקרו ושרשו הוא תמיד אור ישראל, האמונה הטהורה העומדת על הבסיס היחידי שמעמידה לעד ושלעד לא ימעד*

במקור זה מסביר הרב שבכל דבר יש ניצוץ אלוקי. גם בקליפה הגדולה ביותר יש חיות אלוקית. המטרה שלנו לגלות את האור האלוקי הנמצא בתוך אותה קליפה. לזכך את האמת והטוב הנמצא בתוך אותו חסרון.

היתרון הגדל שדווקא בזכות השבירה אנו יכולים להגיע למקום יותר טוב, וכך כותב הרב.

קובץ א׳ פסקה רמד.

- *ועולם התוהו ושבירותיו ותיקוניו, מורים לנו, שעוצם הרצון לתיקון, לשכלול, להויה, שהם הטוב הגמור, פועל הוא בכח מלא, מלא מאד מאד. אין ההויה יכולה לקבל את כל עוצם הטוב של המהוה העליון, אמיץ כח אין סוף. ההויה החלקית מתמסמסת מרוב הטוב, מעוצם החיים, משתברת היא מרוב שאיפתה. אבל לא מפני זה יחדל הטוב הנשא לעשות את דרכו, הוא חוזר ובונה אחר השבירה, והבנין המתוקן עולה יפה יפה, באין ערוך ליקרתו. וכל כך מרובה היא מדה טובה ממדת פורענות, עד שכדאי לסבול את כל יסורי השבירה, את כל קלקולי הריסה, רק שיצאו עולמים משוכללים כאלה, שנושאים בכחם עושר חיים כזה, שהוא מצד עצמם למעלה מכחם. ואין המהוה העליון בוחר בדרך מדודה ומצומצמת, כדי שיעור היכולת של ההויה, שאם כן היה הטוב מוגבל, לא לפי עוצם עז חיי היוצר כל, אלא לגמרי לפי תנאי היצירה החלושה.*

במקור זה הרב מסביר שעולם התוהו מלמדים אותנו על הרצון לתיקון ושכלול. השבירה יוצרת בניין אינסופי, בניין יותר משוכלל. לאחר הבניה החדשה אנו מגלים שבעצם על הסבל והפורענות היו כדאיים. בצורה כזאת אנו בסוף נוכל לקבל אור שנמצא בשבירה, אור אינסופי, שאינו יכול להופיע בכלים.

האור הפנימי, אור אלהים עליון, בונה ומיסד, מקבץ נפזרים, מתקן עולמי עד, מסדר ומחבר. מתגלה מלכות עולמים, מאור אין סוף שבתוכיות הנשמה, מהאלהים אל העולם, אור חדש נולד. אור זיו הדר פני אל- אותם ניצוצות שנמצאים בכלים השבורים הם האור הפנימי שאותו אנחנו צריכים להעלות ולתקן. תיקון העולם נעשה בצורה שאנו מקבצים את כל הנפזרים ויוצרים חיבור. התיקון של השבירה נעשית על ידי האחדות.

וכך כותב הרב בזרעונים על התיקון.

אורות- זרעונים, (פרק ז' נשמת הלאומיות וגופה עמ' קלד'.)

- *אבל סוף כל סוף תנצח האהבה האנושית הכללית את הרשעה הסובבתה, והאהבה הלאומית המרכזית של כנסת ישראל תבער בעז גבורתה את כל קוציה. ... תשתל במקום בית חייה .**כליה הנשברים** ישובו ויתוקנו, נצוצי הטהרה אשר נפוצו ישובו ויתלקטו אחד אל אחד...*

במקור זה הרב מסביר שבסוף אהבת ה׳ תנצח. התיקון יהיה שהכלים הנשברים ישובו ויתוקנו. הניצוצות שהתפזרו יתאחדו לאחדות גדולה. זאת המטרה של השבירה להחזיר הכל אל הקדושה. להראות כיצד גם הרע, גם הפיזור יכול לחזור אל אחדות גדולה, להתקרב לאור האלוקי.

המטרה היא לגלות את מלכות ה׳ בעולם הרחוק מאור ה׳. לגלות אור חדש הנמצא בתוך העולם. יש כאן יצירה חדשה המופיעה בזכות השבירה[63].

[63] בקבלת האר״י מתואר אור חדש שנוצר משם מ״ה, היינו ישנו שם הויה שנכתב במילוי של שם מ״ה שהוא יוצר את התיקון של השבירה, שנוצרה בשם ס״ג. (ב״ן הוא השם שנשאר בזמן השבירה שאיתו שם מ״ה יוצר את התיקון)

פסקה טז' מלחמה פנימית [64] (עמוד תב')

***כמה גדולה** היא מלחמתי הפנימית, לבבי מלא עריגה רוחנית גבוהה ורחבה, חפץ אני שהנועם האלהי יתפשט תמיד בכל קרבי. לא מפני הנאת העונג שבו, כ"א מצד שכך צריך להיות, מצד שאך זהו המעמד של המציאות, משום שזה הוא תוכן החיים.*

והנני תמיד הומה, שואג בעצמיותי הפנימית, בקול גדול אור אלהים הבו לי, תענוג אל חי ושעשועו, גודל יפעת בקרת היכל מלך עולם, אל אלהי אבי, אשר בכל לבי הנני נתון לאהבתו. אשר פחדו ירוממני.

ונשמתי הולכת היא ומתנשאת, מתעלה היא על כל השפלות, הקטנות והגבולים, שחיי הטבע, הגויה, הסביבה, וההסכמה מגבילים אותה, לוחצים אותה בצבתים, משימים אותה כולה בסד.

והנה שטף חיובים בא, לימודים ודקדוקים לאין תכלית, סיבוכי רעיונות, והוצאת פלפולים מדייקנות של אותיות ותיבות, באה וסובבת את נשמתי הצחה, החפשית, הקלה ככרוב, הטהורה כעצם השמים, השוטפת כים של אור. ואני עוד לא באתי לזאת המדרגה, לסכות מראשית עד אחרית, להבין נועם שמועה, להרגיש מתק כל דקדוק, להיות צופה באור שבמחשכי עולם.

והנני מלא מכאובים, ומצפה אני לישועה ואורה, לרוממות עליונה, להופעת דעה ונהרה ולהזלת טל של חיים, גם בתוך אלה הצנורות הצרים, אשר מהם אינק ואשבע. אתענג בנועם ד'. אכיר טוהר הרצון האידיאלי, רום חביון עז עליון, הממלא כל אות וקוץ, כל הויה ופלפול, ואשתעשע במצותיך אשר אהבתי, ואשיחה בחקיך.

---

[64] מקור הפסקה, שמונה קבצים קובץ ג' פסקה רצ'.

נושא הפסקה- המלחמה הגדולה להרגשת התענוג האלוקי מסתבכת וכואבת עם הדקדוקים ופלפולי התורה.

ביאור הפסקה-

כמה גדולה היא מלחמתי הפנימית, לבבי מלא עריגה רוחנית גבוהה ורחבה, חפץ אני שהנועם האלהי יתפשט תמיד בכל קרבי- הרב מתאר כאן מלחמה שהוא בעצמו מרגיש. הרב מעיד שהוא בעצמו נמצא במלחמה פנימית. המלחמה נמצאת בתוך נשמתו. הסיבה למלחמה כיון שכנגד העריגה הרוחנית יש מציאות שכביכול לא נותנת לעריגה הרוחנית הזאת להופיע. המלחמה להרגיש את הנועם האלוקי שיתפשט תמיד בקרבו.

אפשר שהרב בדבריו מרמז על המלחמה התמידית בין היצר הטוב ליצר הרע. וכך מתאר בעל התניא את המלחמה הזאת.

תניא ליקוטי אמרים פרק ט

- *אך הנה כתיב ולאום מלאום יאמץ כי הגוף נקרא עיר קטנה וכמו ששני מלכים נלחמים על עיר אחת שכל אחד רוצה לכבשה ולמלוך עליה דהיינו להנהיג יושביה כרצונו ושיהיו סרים למשמעתו בכל אשר יגזור עליהם. כך שתי הנפשות האלהית והחיונית הבהמית שמהקליפה נלחמות זו עם זו על הגוף וכל אבריו*

במקור זה מסביר בעל התניא את עבודת האדם כמלחמה בין הכוחות השונים.

אומנם אפשר שאצל הרב יצר הטוב ניצח ושלט על היצר הרע, בכל זאת היצר הרע עדיין גורם צמצום וחוסר יכולת לראות את האור האלוקי בכל המציאות כולה. החומריות יוצרת חסימה וומילא החומריות יוצרת מלחמה.

הרב בשמונה קבצים מתאר את הסיבה למלחמה הגדולה, וכך כותב הרב.

קובץ א' פסקה רנח.

- *הצחצוחים של המדות הרעות, המעורבים בתוך הכשרון של הדבקות האלהית שבנפש, הם פועלים את פעולתם לרעה יותר מהמדות*

הרעות שאצל רוב בני אדם, מפני שאין בעולם פעולה כל כך אמיצה במעמקי הנפש, כמו הדבקות האלהית, אשר על כן אין לשער את עומק וגודל החיים של הצדיקים העומדים לפני ד', ומתענגים בנועם הדבקות והחשק האלהי. וכשהכח הכללי של החיים הוא גדול ואמיץ, גם החלק הרע שבהם הוא גם כן אמיץ, כתוכן הפנימי של כל הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו. ומפני כך עומדים הצדיקים תמיד במצב של מלחמה נגד צחצוחי הרע שבהם, המעורב עם הטוב, כל זמן שהעולם לא נתבסם כולו. אבל ד' לא יעזבם, והם תמיד הולכים מחיל אל חיל, כובשים ומנצחים, ולעד לא יעזבו את תוכן החיים העקרי, שהוא הדבקות האלהית, כי אם תמיד יעלו אותו, יאמצוהו ויבררוהו. ובעלייתו, ועלייתם עמו, הכל מתעלה, כל העולם, כל החיים, כל ההויה. בהתרוממות היסוד יתרומם הבנין, ובאימוץ השורש יתאמצו השריגים והעלים כולם, יחד עם כל המוני פרטיותיהם.

במקור זה הרב מסביר שדווקא אצל הגדולים יש מלחמה יותר גדולה[65]. מי שיש לו דבקות אלקית, אז כוחות החיים גדולים וממילא גם החלקים הרעים מתחזקים. כיון שיש כאן חיזוק גדול של כוחות רעים ואז המלחמה גדולה משום שהם נלחמים נגד צחצוחי הרע, ומעלת הצדיקים שהם ינצחו וילכו מחיל אל חיל.

לא מפני הנאת העונג שבו, כ"א מצד שכך צריך להיות, מצד שאך זהו המעמד של המציאות, משום שזה הוא תוכן החיים - הסיבה שיש רצון גדול לעונג האלוקי, הסיבה שיש רצון להרגיש כיצד העונג מתפשט בקרבו משום שזאת המציאות האמיתית. אין כאן רצון סובייקטיבי, אלא יש כאן רצון אובייקטיבי, היינו רצון שנובע מן הטבע של המציאות. תוכן חייו של האדם נובע מן הנאת הדבקות.

התאווה של האדם לדבקות ועריגה רוחנית מבואר במהר"ל וכך כותב המהר"ל.

ספר תפארת ישראל פרק ג

- *ובמדרש (ויק"ר ד, ב), "גם הנפש לא תמלא" ... אמר רבי לוי, משל לעירוני שהיה נשוי בת מלכים, אף על פי שמאכילה כל מעדני מלך,*

[65] אומנם הרב מוסיף שהסיבה שהמלחמה יותר גדולה, כיון שאין כאן רע מוחלט, אלא יש כאן צחצוחים של תיקון המידות. היינו ערבוב של דקויות, רע וטוב.

אינו יוצא חובתו, למה, לפי שהיא בת מלכים. כך כל מה שיפעול האדם עם נפשו אינו יוצא ידי חובתו, למה, לפי שהיא מלמעלה, עד כאן. וביאור ענין זה, כי הנפש הזאת שהיא מלמעלה, ועומדת בתחתונים, תמיד היא משתוקקת אל התורה ואל המצות, במה שהיא בתחתונים. ודבר זה לה לחסרון מדרגה נחשב לה, שהיא עצם נפש אלקי מלמעלה, עומדת בתחתונים. וכל דבר שהוא חסר, משתוקק אל השלמה. והתורה והמצוה הם השלמה אל הנפש. ובשביל כך משתוקקת הנפש אל התורה ואל המצות, לצאת אל הפעל ולהיות מושלם. אמנם לא תשבע מצות ומעשים טובים, במה שהיא עומדת בתחתונים בגוף האדם. שדבר זה ממדרגת עצם הנפש שהיא מלמעלה, ולכך אינה מושלמת בתחתונים בגוף החמרי. וכיון שאינה מושלמת, אינה שבעה מצות ומעשים טובים, רק היא משתוקקת תמיד להיותה מושלמת לגמרי, ואינה מושלמת עד שתבא אל התכלית, במה שהיא עצם אלקי מלמעלה.

המהר"ל מבאר כיון שהנפש שורשה עליון ממילא שום דבר לא יכול להשביע את הנפש. הנפש תמיד משתוקקת לדבוק בעליונים על ידי תורה ומצוות, אומנם כיון שעדיין היא נמצאת בתוך הגוף ממילא אפילו התורה והמצוות הם לא יכולים להשביע את הנפש. לכן הנפש תמיד לא תמלא. זה הדבר הטבעי לנפש כיון שהיא מגיעה מן העליונים.

יסוד זה מבואר גם בשמונה קבצים.

קובץ ז' פסקה קלט

- *עומק הטבע הנפשי הוא טבע האמונה האלהית. תאוות הדבקות האלהית ... חזקה היא מכל התאוות שבעולם...*

כאן הרב מסביר עד כמה התאווה חזקה דווקא בגלל שזה דבר טבעי שהושרש בטבעה של הנפש.

הרב בפסקה שלנו מוסיף לא רק שהעריגה האלוקית קיימת אצל האדם בטבעו, אלא העריגה הזאת היא תוכן החיים של האדם. כל מטרת החיים, כל מילוי החיים נובע מיסוד זה.

והנני תמיד הומה, שואג בעצמיותי הפנימית, בקול גדול אור אלהים הבו לי, תענוג אל חי ושעשועו, גודל יפעת בקרת היכל מלך עולם, אל אלהי אבי, אשר בכל לבי הנני נתון לאהבתו. אשר

פחדו ירוממני - הרב ממשיך לדבר על תאוותו ורצונו. הרב מדגיש עד כמה התאווה חזקה, ולכן הוא צריך ממש לשאוג בכוח גדול. השאגה היא נובעת מן פנימיות הנפש, לכן זאת שאגה שנמצאת בעצמיות הפנימית של האדם. השאגה היא שואפת לקבל את אור האלוקים. בקשה להתקשר אל התענוג האלוקי וגדל יפעתו.

השאגה מבטאת יציאה מן הטבע המוגבל, נסיון לקבל קדושה עליונה, וכך הרב מתאר את ההרגשה הזאת בשמונה קבצים.

קובץ ב' פסקה סב.

- *... אבל לפתע פתאום מתגברת התשוקה הנלהבה בחיי הזיו האלהי עצמו, להתעלות באהבת עדי עד למקור זיום, לאור חייהם, שפעת ההכרה והחיים מתעלים בתוך הזיו ממעל לכל ערך עולם ויצור, הערך התחתיתי של הזיו המחיה הולך ומתעלם, כל רישומי שפעת עדני עולמי עולמים הולכים ומתטשטשים, החיים נבלעים במקורם ... נשמות עליונות, צדיקי עולם, <u>כאריות שואגים בצמאון נפשם</u>, ומלאכי שלום כהמות גלים יהמיון, בשקיקה גדולה להתגלות אור אלהי עולם ונועמו, וכל העולמים כולם, ציחי צמא, <u>שואגים הבו אור</u>, ...*

בפסקה זאת הרב משתמש בלשון הדומה לפסקה שלנו. הדגש כאן שהשאגה נובעת מן תשוקה והתגברות שמעולה בנשמת האדם.

השאגה רוצה לקבל את אהבת ה' משלבת בתוכה אהבת ה' ביחד עם הכרה שצריך יראה. לכן בתוך האהבה יש שילוב של יראת הרוממות[66].

ונשמתי הולכת היא ומתנשאת, מתעלה היא על כל השפלות, הקטנות והגבולים, שחיי הטבע, הגויה, הסביבה, וההסכמה מגבילים אותה, לוחצים אותה בצבתים, משימים אותה כולה בסד - השאגה והרצון לקרבת ה' גורמת שהנשמה מתרוממות מעל ההגבלות של החיים. הגילוי הגשמי, החומרי של העולם הוא יוצר שפלות וקטנות. הטבע בטבעו הוא מגביל. ההגבלה של הטבע נוצרת בעצם חיי

[66] אפשר להרחיב כאן על השילוב בין יראה ואהבה, שמופיע בזהר שזה שני כנפיים שכביכול עובדים ביחד. כמו כן יראת הרוממות זאת היראה היותר משובחת, היא מעל היראה הרגילה. בזה יראת הרוממות היא נמצאת בדרגה מעל האהבה.

הטבע, בגויה, היינו בזה שהאדם והטבע כולו נמצא בתוך גוף גשמי. כמו כן גם הסביבה היא מגבילה את האדם, ההסכמות שהסביבה מכריחה את האדם.

כשהאדם רוצה לשאוג, לצעוק בשביל קרבת ה', אז הסביבה מגבילה אותו. ההסכמים החברתיים הגלויים יוצרים חסימה וקושי לרצון הזה. הרב מתאר את ההגבלה הזאת כמו צבת שלוחץ וחוסם את האדם. או כמו סד, היינו מעין גבס וקרש שלא נותן לרצון של הדבקות להופיע בצורה גלויה וחזקה.

הרב בשמונה קבצים מתאר כיצד הנשמה של האדם נמצאת בתוך כלא, וכך כותב הרב.

קובץ ח' פסקה רי.

- *זהו המכאוב היותר גדול, כשהנשמה רוצה להתגלות בכל עז חילה, מעינותיה עצורים בקרבה, והיא חפצה להשטיף אותם, לשום ברחובות פלגי מים, והיא עצורה בכלא. אין מכיר את צערה...*

במקור זה הרב מסביר שהכלא בו הנשמה נמצאת, זה המכאוב הגדול ביותר שיש לאדם.

הרמח"ל בדרך ה' מסביר את הקושי של הנשמה שלא יכולה לגלות את כל כוחותיה בגוף, וכך מובא בדרך ה'.

דרך ה' חלק א פרק ג

- *עוד נמשך מן הגזרה הזאת, שהנשמה, כל זמן היותה בגוף בעולם הזה שהרע דבוק בו שאי אפשר שייפרד ממנו לגמרי, תהיה גם היא חשוכה ועמומה. ואף על פי שעל ידי המעשים הטובים שהאדם עושה קונה היא בעצמה שלמות ויקר, לא יוכל הדבר להיגלות ולא תוכל להזדהר בזוהר שהיה ראוי לה להזדהר, כפי היקר ההוא שהיא משגת באמת, אלא הכל נשאר כבוש בעצמותה עד הזמן שיינתן להיגלות. ואולם אין העכבה מצדה כלל, כי אם מצד הגוף, והוא עצמו מפסיד בזה, שלא יקבל כל אותו הזמן הזיכוך שהיה ראוי שיקבל. אמנם גם היא מפסדת, שהיא כבושה בעצמה ואינה יכולה לפשוט זהריה*

במקור זה מסביר הרמח״ל בעקבות חטא אדם הראשון הנשמה לא יכולה לזכך לגמרי את הגוף. כיון שהגוף ישאר בחומריותו לכן הנשמה בעצמה גם מושפעת והיא כבושה ואינה יכולה לגלות את זהרה כלפי חוץ.

והנה שטף חיובים בא, לימודים ודקדוקים לאין תכלית, סיבוכי רעיונות, והוצאת פלפולים מדייקנות של אותיות ותיבות- הקושי של הנשמה לא בא לידי ביטוי רק בעצם זה שהנשמה נמצאת בתוך גוף או עצם זה שהאדם נמצא בתוך חברה. הבעיה שאפילו הצדדים הרוחניים, אפילו התורה מגבילה. לפעמים האדם מרגיש כיצד העיסוק בפרטים בדקדוקים בפלפולים, זה עצמו נחשב צמצום כלפי הרחבות הקיימת בנשמה. הנשמה יכולה להרגיש קושי מתוך כל הדינים ודקדוקי הדינים.

הרב בשמונה קבצים מתאר עד כמה הפלפולים מעכירים את רוחו, וכך כותב הרב.

קובץ ג׳ פסקה רכח.

- *כמה דקדוק הפרטים ההלכותיים והפלפול מעכירים לפעמים את רוחי השואף לגדולות ולכללות. ומכל מקום צריך אני להתגבר, ולהכשיר את עצמי הכשרה הגונה שאהיה ראוי גם כן לבירור הלכה, ולפעמים גם לפלפולים רגילים...*

במקור זה הרב מסביר שהדקדוק מעכיר את רוחו, כיון שהרב בעצמו שואף לגדולה וכללויות. אומנם כאן הרב מסביר שהקושי בגלל השאיפה לכלליות. אומנם וודאי שהשאיפה לכלליות נובעת מן הקשר אל הקדושה והאלוקות הכללית.

אומנם הרב במקור נוסף בשמונה קבצים מתאר את הקושי שנובע ממש מתוך השאיפה לאור העליון, וכך כותב הרב.

קובץ ג׳ פסקה שד.

- *השואף לאורה עליונה, ולבו הומה תמיד לגדולות ונשגבות, לתור בחכמות עליונות ולהתענג בנועם ד׳, אל יפול לבו בקרבו כלל אם איננו מוכשר לעסקי חול, לריעות חברותית, ואפילו אם הלימוד ההלכותי או ההגיוני המסודר קשה עליו, כי כל זה בא מרוב אורה וקדושה של אור המופיע בנשמתו משורש אצילותה. ...*

במקור זה הרב מסביר שהשאיפה לאורה העליונה גורמת שהאדם לא רוצה להתעסק בענייני חול. אבל אדם כזה לא רוצה אפילו את הלימוד ההלכתי, לפעמים אדם כזה לא יכול להצטמצם בכללים המסודרים וההגיוניים.

באה וסובבת את נשמתי הצחה, החפשית, הקלה ככרוב, הטהורה כעצם השמים, השוטפת כים של אור - הדקדוקים וההלכות הם באות ומסובבות וחוסמות את הנשמה הצחה. הנשמה שהיא רוצה את החופשיות ואת היכולת להיות קלים כמו מלאך, ככרוב[67]. יש בנשמה קישור אל טהרה גדולה שהיא כמו שטף של ים מלא אור. השטף הזה, הטהרה הזאת היא הפוכה מן ההרגשה הנובעת מדקדוקי ההלכות.

ואני עוד לא באתי לזאת המדרגה, לסכות מראשית עד אחרית, להבין נועם שמועה, להרגיש מתק כל דקדוק, להיות צופה באור שבמחשכי עולם - הרב מדגיש מה השאיפה, השאיפה להגיע למדרגה בה האדם יוכל להיות במרומי עולמים ומיד אחר כך לרדת אל המציאות. שהאדם יוכל להגיע מראשית עד אחרית, לראות את האלוקות והדבקות מהמקום החופשי אל תוך הפרטים. המדרגה העליונה להרגיש כיצד כל דקדוק מכיל בתוכו עוד יופי של אור. בצורה כזאת האדם מצליח לראות בתוך החושך, בתוך הצמצום דייקא את האור המיוחד המופיע בחושך ובצמצום.

הרב בשמונה קבצים מתאר את הקשר בין הדקדוק אל האור העליון, את הקשר בין הענף הפרט אל השורש, וכך כותב הרב.

קובץ א' פסקה תקסא.

- *דקדוקי הדינים הולכים ומתפצלים מהשרשים, והשרשים מוכרחים הם משרשי שרשיהם. וכל מילוי וקיום דקדוקי מעשי, מרחיב ומאיר הופעת אור מהשרש העליון, שעל פי הקשר ההגיוני המיוחד לחטיבה זו הדיוקים הללו מקושרים בשורש המאיר...*

במקור זה הרב מסביר שבעצם כל הדינים, כל הדקדוקים מתפצלים מן השורש. אומנם השורש הזה בדייקא הוא מרחיב את הופעת האור משורשו

[67] כרוב הוא סוג של מלאך עי' ספר יחזקאל פרק י' ועוד.

העליון. יש יתרון מיוחד בזכות הדיוקים המתגלים בענף. בעצם בזכות הצמצום של הענף אנו יכולים לקלוט אור מיוחד.

אומנם ההכרה הזאת היא מדרגה עליונה, שהרב כותב שהוא מצפה להגיע למעלה הזאת, אבל הוא מרגיש שהוא לא ממש נמצא שם.

ולכאורה האם באמת הרב לא יכל להכיר את הדבר הזה. נראה שיש כאן תהליך של עליה תמידית. היינו כשהאדם רואה את האלוקות בדרגה גבוהה, הוא מתפלא ולא מצליח להכניס את זה לקטנות ולפרטים. אחר כך יש תהליך בו האדם מכין כלים ולאט לאט מצליח לגלות את האלוקות בצמצום. אבל שלב נוסף ששוב האדם מתקדם ומכיר את האור בצורה יותר גדולה, בשלב הזה שוב האדם מרגיש קושי לגלות את האלוקות בפרטים. ואז שוב יש בשקה ושאיפה להגיע למדרגה שאפשר יהיה לראות את האור הגדול, האור החדש דווקא בתוך הפרטים. לכן נראה שיש כאן מעין רצוא ושוב, עליה על גבי עליה.

והנני מלא מכאובים, ומצפה אני לישועה ואורה, לרוממות עליונה, להופעת דעה ונהרה ולהזלת טל של חיים, גם בתוך אלה הצנורות הצרים, אשר מהם אינק ואשבע. אתענג בנועם ד'- כיון שהאידיאל הוא להכניס את האור הגדול בתוך הפרטים. האידיאל לראות בכל פרט אלוקות, ממילא כשהמדרגה הזאת לא מצליחה להופיע, אז האדם מלא מכאובים. בצורה כזאת הרב מתאר כיצד הוא בעצמו מצפה לישועה. מצפה שהקב"ה יאיר לו את הדרך בתוך הפרטים. הצפיה לגלות את האלוקות בתוך הצינורות הצרים. צינור הוא מעין כלי המצמצם את האור הגדול. אומנם שאיפה זאת היא הכרחית, כיון שדווקא בזכות הצינור האדם יכול לינוק ולשבוע. כשהאדם פוגש את האור בצורתו העליונה המופשטת יש קושי לשבוע, האדם מרגיש רעב כיון שזה גדול מאד.

כמו תינוק שלא יכול לשתות ישירות מן המעיין, התינוק צריך צמצום של בקבוק. בזכות הצינור המצמצם את המעין הגדול, אז אפשרי לתינוק לשבוע. לכן הכרחי ויש צפיה לישועה לזכות לראות בתוך הצינור את הטעם של האור האלוקי. רק בזכות הצינור אפשר להתענג בנועם ה' בצורה מדודה ומושגת אצל האדם.

הרב בשמונה קבצים מתאר עד כמה הכרחי הוא הצמצום, עד כמה הכרחי הוא הצינור, וכך כותב הרב.

קובץ א' פסקה קצט.

- *הפסק מוכרח להיות בין תוכן האידיאל המופשט של מגמת הכל, ובין המתגלה ממנו בההויה בפועל... מהמגמה המופשטת, צינורות משוכים בתוכיות של הגבולים, של החקיקות הפרטיות. הנם מזילים טל של חיים עליונים, והטל טל אורות הוא, מגרש את המחשכים, ומאיר את החיים. כה הולך הדבר באדם ובעם, בעולם ובהויה.*

במקור זה הרב מסביר שהאידיאל המופשט הוא צריך מעין הפסקה, מעין צמצום שדרכו נוכל לקבל את המגמה המופשטת. ההפסק הוא הגבול ובזכות הגבול אז האדם יוכל לקבל את הטל שנמצא בתוך הגבול. בזכות הטל הזה אנו יכולים לראות בתוך החושך של הגבול את האור הנמצא בגבול. לכן הטל הזה הוא מה שמאיר את החושך.

אכיד טוהר הרצון האידיאלי, דום חביון עז עליון, הממלא כל אות וקוץ, כל הויה ופלפול, ואשתעשע במצותיך אשר אהבתי, ואשיחה בחקיך - הרב שואף להגיע למצב בו הוא רואה טהרה של אידיאל גדול בתוך כל אות ובתוך כל קוץ כל הויה וכל פלפול בתורה. היכולת לראות את הרצון האידיאלי בתוך כל הפרטים מתואר גם באורות התורה

אורות התורה פרק ח' פסקה ג'.[68]

- *רוח הקודש העמוק של היהדות, החותר להשוות את החיים המעשיים עם החיים האציליים בפועל, הוא הכח הנשמתי המפרה את ההלכות ודקדוקיהן, והוא הנותן את העמילן להפלפול, המרחיב את גבוליו בחוגים המעשיים של ההוייות והסוגיות.*

במקור זה הרב מסביר כיצד רוח הקודש, היינו האידיאל העליון הטהור, יכול להכנס לתוך פרטי החיים, יכול להכנס לתוך הפלפולים ולהרחיב ולהפרות את הפרטים. זה האידיאל וזאת השאיפה שהרב שואף.

כשהאדם אוהב ומחובר מאד למציאות מסויימת, האדם יכול פתאום לגלות אהבה לכל פרט. פתאום האדם יכול להרגיש כיצד כל פרט חשוב ועוזר לגילוי של הגדלות. זה התהליך אותו הרב רוצה להרגיש. הרב רוצה להרגיש כיצד כל פרט מרחיב את האידיאל העליון.

[68] מקור הפסקה קובץ א' פסקה תפא'.

וכך כותב הרב בשמונה קבצים.

קובץ ג' פסקה רמא.

- *לשוב אל התורה המעשית כולה, בחיבוב כל פרטיה ולימודיה ואפילו פלפוליה, אפשר יחד עם התרבות העליונה, על ידי הופעה גדולה, רוחנית, שירתית, שמוצאת פלגים יבלי מים חיים, רוחניים, ציוריים, אידיאליים, גם בכל המקומות היבשים של החוקים ודקדוקי פלפוליהם. השירה מתפשטת על הכל, והרעיון הציורי, שמעבר מזה הרי הוא כחלום של הזיה, הוא מעבר השני המיטב שביצירות הרוח היותר נשגבות.*

מתוך הגדלות העליונה אנו יכולים לשוב אל העולם המעשי. לראות כיצד כל הפרטים הם נובעים מן השיר והרעיון הרוחני העומד מעל הכל.

בצורה כזאת אפשר להגיע אל החביבות הגדולה של התורה, אז האדם יוכל להרגיש בכל פלפול שעשוע ואהבה גדולה. בצורה כזאת כל שיחה של תורה מקבלת משמעות, לכן אשיחה בחוקיך.

פסקה יז' תשובה מאהבה [69] (עמוד תג')

התשובה מאהבה, שצדיקים גדולים מתלהבים לה בכל עת, היא גדולה מן הכל, מתעלה היא מכל תפקיד של עבודה, ושל קדושה מעשית.

בנשמות רבות מבוע של חיים גדולים קדושים ואצילייים, מתגבר על ידי השעשוע הגדול האלהי, שמשחק בנפשם הגדולה, שכל העולם כולו הוא הדום לרגליהם.

וחיי הקודש הללו פועלים גם על גויים רבים, לרומם ערכם.

נושא הפסקה- התשובה הגדולה של הצדיקים יוצרת מבוע של חיים בעולם.

ביאור הפסקה-

התשובה מאהבה, שצדיקים גדולים מתלהבים לה בכל עת- הרב מבאר את מעלת התשובה מאהבה של הצדיקים. ישנם שתי דרגות של תשובה, ישנה תשובה מיראה וישנה תשובה מאהבה. וכך מובא בגמ'.

תלמוד בבלי מסכת יומא דף פו עמוד ב

- *אמר ריש לקיש: גדולה תשובה, שזדונות נעשות לו כשגגות ... איני? והאמר ריש לקיש: גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כזכיות ... לא קשיא; כאן - מאהבה, כאן - מיראה.*

תשובה מאהבה משמעותה שהאדם מרגיש את קרבת ה', את הרצון לאהבה וממילא הוא שב מחטאיו. התשובה הזאת יכולה להופיע אצל הצדיקים בתמידות, זאת תשובה שיוצרת התלהבות. בשונה מיראה שזאת תשובה שיכולה לגרום לשיתוק ופחד, אהבה לעומתה יוצרת כח לעשות ולהתלהב.

[69] מקור הפסקה שמונה קבצים קובץ ג' פסקה ר'.

הסיבה שיש התלהבות כיון שזה טבעה של האהבה שהיא תמיד מתחדשת ומוסיפה, וכך מסביר הרב בשמונה קבצים.

קובץ א' פסקה תתב'

- *... והם שבים תמיד בתשובה מאהבה, וכל מה שהם יותר עסוקים בתשובה הנם יותר מתענגים, וממשיכים על כל העולם כולו את העונג והנועם הגדול של התשובה, שהיא עושה את העולם כולו לעולם חדש, חביב ורטוב כולו מטל עדנים, משוקה בלשד אהבה ונעימות עליונה. כולו ממתקים וחכו מחמדים.*

במקור זה מסביר הרב שתשובה מאהבה יוצרת תענוג, ככל שהאדם אוהב יותר, אז הוא מגלה עוד דרגה ועוד מציאות חדשה שהוא עדיין לא הכיר.

היא גדולה מן הכל, מתעלה היא מכל תפקיד של עבודה, ושל קדושה מעשית- תשובה מאהבה כשהיא מופיעה היא גדולה מכל המציאות. בצורה כזאת היא נעלית מכל תפקיד ומעשה גשמי. הקדושה המעשית, עבודת האדם הם רק כלים להופעת האור האלוקי. אבל כשהאדם נמצא בהרגשת האהבה הגדולה אז אין לו צורך לשום מעשה, הוא מרגיש שהמעשה קטן בשביל להכיל את העבודה הזאת.

הרב בשמונה קבצים על פי יסוד זה מנסה לבאר את הסברא של מאן דאמר שלעתיד לבוא מצוות יתבטלו וכך כותב הרב.

קובץ ג' פסקה שלו

- *... או בצורה שהמעשה כולו בכל סגולתו בלוע יהיה בהדרת יפעת תשוקת הרגשת הנועם האלהי העליון בשפעת קדשו ותמימות חמדתו, וזהו כמאן דאמר מצוות בטלות לעתיד לבוא. אבל לעולם לא יבוא מעמד עליון זה, כי אם אחרי שיוקדם לו מעמד של תחיה תורנית מצותית שלמה בכל הוד יפיה, בתשובה מאהבה, המקפת את כל האומה כולה, ופועלת גם כן על כל העולם, עד כדי השפעה על גרים גרורים. ונלוו גויים רבים אל ד' והיו לי לעם ...*

במקור זה הרב מסביר שכשבעולם תהייה תשוקה לנועם האלוקי, ממילא אין צורך במצוות. כל הזמן האדם ירגיש את הדבקות בה'. אומנם קודם שהדרגה הזאת תופיעה צריך העולם להכיר את מעלת המצוות, לעשות את המצוות בצורה של תשובה מאהבה, ואז גם גרים יתווספו. רק לאחר מכן

אפשר יהיה להגיע למציאות בו בפועל המצוות יתבטלו לעתיד לבוא. אומנם בשלבים לפני אנו צריכים להרגישות שיש תשובה מאהבה שהיא פועלת ומשפיעה על האומה ואפילו על הגויים.

בנשמות רבות מבוע של חיים גדולים קדושים ואצילייים, מתגבר על ידי השעשוע הגדול האלהי, שמשחק בנפשם הגדולה, שכל העולם כולו הוא הדום לרגליהם - עבודת הצדיקים הזאת משפיע בעולם מבוע של חיים. שורש החיים יכול להופיע בזכות עבודת הצדיקים. הרב מדגיש כאן שהצדיקים האלה עבודתם בצורה של שעשוע ומשחק. הסיבה שהרב משתמש בלשון זה משום שבדרגה הזאת המצוות והצד המעשי הוא נמוכים מעצם התענוג. ממילא ממשיכים לקיים מצוות, אבל הקיום זה הוא מעין שעשוע. כמו שהאדם משחק עם בנו או עם חברו, העיקר הוא האהבה שבניהם. הגילוי של האהבה נעשה בצורה של שעשוע ומשחק.

הרב בשמונה קבצים מתאר את עבודת הצדיקים, וכך כותב הרב.

קובץ א' פסקה תתמז.

- *שמחה, עבודה, שלוה, עונג, זהו השעשוע העליון שצדיקים זוכים בו, כל אחד על פי פעלו. וכשאורות הללו מתחברים יחד, אז רוח הקודש מקשקשת כזוג.*

במקור זה מסביר הרב את המעלה הגדולה של הצדיקים, הם מסוגלים לשלב את העבודה מצד אחד, מצד שני להרגיש שלווה ושעשוע. להרגיש כיצד העבודה היא רק שעשוע שנובע מתוך אהבה גדולה.

בעצם השעשוע מבטא את ההדמות הגדולה לקב"ה. וכך כותב הרב בשמונה קבצים.

קובץ ג' פסקה שיד.

- *המחשבות הנובעות מעמק האמונה בטהרתה הפנימית, הן החפשיות באמת, שאין עליהן שום עול של הגבלה, והן הן המתדמות ביותר למקור היצירה האלהית, ואהיה אצלו אמון, והיא מקור כל השמחות והשעשועים האציליים, משחקת לפניו בכל עת ושעשועי את בני אדם.*

במקור זה הרב מסביר שיש מחשבות של אמונה, מחשבות שאין עליהם הגבלה. המחשבות האלה הם נחשבות ההדמות הגדולה לקב״ה, שכביכול אצל הקב״ה אין הגבלה, אלא הכל מעין משחק של שעשוע. הרי כלפי הקב״ה כל העולם הזה הוא לא ממש אמיתי, העולם הזה הוא שעשוע. בדיוק כך הצדיקים נמצאים במעלת האהבה הגדולה.

דבריו של הרב שיש משחק ושעשוע אלוקי אצל הצדיקים מבוססים על דברי הזוהר, וכך מובא בזוהר.

זוהר כרך א (בראשית) פרשת לך לך דף עז עמוד א

- *ת״ח בשעתא דאתער פלגות ליליא וקודשא בריך הוא עאל לגנתא דעדן לאשתעשעא עם צדיקיא כלהו אילנין דבגנתא דעדן מזמרן ומשבחן קמיה דכתיב (דה״א ט״ז) אז ירננו עצי היער מלפני יי׳ וגו׳*

במקור זה הזהר מתאר כיצד בחצות לילה הקב״ה נכנס לגן עדן להשתעשע עם נשמות הצדיקים.

השפע הצדיקים משפיעים בזכות השעשוע נובע משום שהעולם כולו נחשב כלפי הצדיקים מעין הדום רגליים. היינו העולם הוא הבסיס עליו עומדים הצדיקים.

וחיי הקודש הללו פועלים גם על גויים רבים, לרומם ערכם- התוצאה שהצדיקים מסוגלים בכח הגדול הזה להשפיע לא רק על הקרובים עם ישראל, אלא גם על הגויים הרחוקים. זאת ההשפעה הגדולה של הצדיק שמסוגל לפעול בעולם כולו. [כבר הבאנו לעיל בזכות תשובה מאהבה מצטרפים גרים לעם ישראל.]

פסקה יח' האהבה בעד העולם כולו [70] (עמוד תג')

***המבקש** את אלהים תמיד, מי שחש בנשמתו תביעה פנימית לאור ד', לצמאון אלהי, יעז וישמח במתת גורלו. ידע שאהבתו וצמאונו הקדוש איננו בעבור עצמו לבדו, אלא בעד כל העולם כולו, ובכל עת יכוין לזכות את אחיו אתו, את עמו, את דורו, ואת כל הבריות וכל העולמים כולם.*

ויתגבר בקדושת רעיונו זה ובעז מחשבת קדשו זאת, ויגלו לו אוצרות חשך חדרי תבונות, ומטמוני חכמה ודעת קדושים. ותמיד יתרומם בשמחת אמת, בעז ובגבורה, בישע אלהים.

נושא הפסקה- הצמאון שקיים אצל הצדיקים נועד לזכות את העולם כולו.

ביאור הפסקה-

המבקש את אלהים תמיד, מי שחש בנשמתו תביעה פנימית לאור ד', לצמאון אלהי, יעז וישמח במתת גורלו- הרב מסביר שיש אנשים שיש להם בקשה מיוחדת לאלקים. זאת בקשה שהאדם חש בנשמתו. הרב בשמונה קבצים מתאר חלק מן הבקשה הזאת, וכך כותב הרב.

קובץ ד' פסקה פז'

- *... דגל האמת האלהית כי יתרומם בתוך לב מבקש אלהים, דורש חיים של אמת פנימית ...*

בתוך בקשת אלקים יש דגל של אמת, יש בעצם דרישה לחיים פנימיים. זה גם מה שהרב מדגיש בפסקה שלנו על התביעה הפנימית שהאדם צמא לאור ה'. כבר הבאנו לעיל את הפסוקים המתארים את הרצון לקרבת ה' בצורה של צמאון, וכך מובא בתהילים.

תהלים פרק סג פסוק ב

[70] מקור הפסקה שמונה קבצים קובץ ז' פסקה רח'.

- *אֱלֹהִים/ אֵלִי אַתָּה אֲשַׁחֲרֶךָּ צָמְאָה לְךָ/ נַפְשִׁי כָּמַהּ לְךָ בְשָׂרִי בְּאֶרֶץ־צִיָּה וְעָיֵף בְּלִי־מָיִם׃*

כשהאדם מרגיש את הדברים האלה בתוכו צריך לשמוח שזכה להרגשה הזאת. יש אנשים שאינם מרגישים את הצמאון ואת הבקשה הזאת. כשהאדם זוכה למעלה הזאת סימן שנשמתו הפנימית מופיעה, לכן צריך האדם להתמלא בשמחה ועוז בזכות חלקו המיוחד שזה בו.

ידע שאהבתו וצמאונו הקדוש איננו בעבור עצמו לבדו, אלא בעד כל העולם כולו, ובכל עת יכוין לזכות את אחיו אתו, את עמו, את דודו, ואת כל הבריות וכל העולמים כולם- לאחר שהאדם מכיר ושמח במתת חלקו הפרטי, על האדם להבין שכל האהבה והצמאון הזה איננו לעצמו. המטרה של הצמאון לזכות את כל העולם. הרי מטרת כל הבריאה שתוכל הבריאה לחזור אל הקב״ה, אל האלוקות. ממילא כשיש בבריאה אדם שמצליח לגלות את הצמאון, זה עצמו פועל על העולם כולו. בעצם הרגשת הצמאון שלו, הוא נהפך להיות מעין שליח לכלל העולם.

כשהאדם יכיר ויכוון שהוא שליח של כל העולם ממילא הוא יוכל לרומם ולזכות את כל הסביבה. הרב מתאר את ההשפעה הגדולה שיש לו, השפעה שמתחילה מן האחים שלו, היינו הקרובים שלו. אח״כ ההשפעה ממשיכה לעמו אח״כ לדור כולו, משמע לא רק עם ישראל. כמו כן משם ממשיך לבריות כולם, היינו כולל בעלי החיים ואפילו העולם כולו.

הרב בספרו נבוכי הדור מדגיש עד כמה האדם צריך לעבוד למען הכלל, וכך כותב הרב.

נבוכי הדור פרק יט

- *הדאגה הטהורה המקננת עמוק בלב כל איש בעל לב טהור ונפש מרגשת, איך להיות להועיל אל הכלל כולו, זהו הניצוץ האלוקי שבנשמת האדם ... על כן, מאד צריך האדם לפתח בו את הרגש הטהור הזה.*

הרב מדגיש במקור זה את ההרגשה שהאדם צריך לפתח בתוכו, האדם צריך להכיר שעבודתו הפרטית היא בשביל העולם כולו.

הרב בעין איה מסביר שזאת התשוקה היותר גדולה שיש בצדיקים, וכך כותב הרב.

עין איה שבת א' ט'

- *התשוקה היותר גדולה שממלאת את לב הגדולים שבבני האדם, השלמים והצדיקים, היא להיות תמיד עובד עבודת הכלל, להיטיב כפי כחו אל הכלל כולו כפי אשר תשיג ידו, שזוהי עבודת ד' התמימה במובנה האמיתי.*

הסיבה שבבקשת אלוקים דבר זה יותר חשוב, כיון שבקשת אלוקים היא נובעת מתוך החיבור שהאדם רוצה להתחבר אל השורש. הרצון הזה יופיע יותר כשהאדם בעצמו יהיה מקושר לכלל. לכן כל צדיק שמרגיש הרגשות אלו ישכלל את בקשתו דווקא בזכות ההבנה שהוא שליח שמשפיע על הכלל כולו.

ויתגבר בקדושת רעיונו זה ובעז מחשבת קדשו זאת, ויגלו לו אוצרות חשך חדרי תבונות, ומטמוני חכמה ודעת קדושים- כשהאדם יחיה בצורה כזאת, כשהצדיק ירגיש כיצד בעבודתו הוא משפיע על כולם, אז יתגברו בתוכו מחשבות של קדושה. בקשת האלוקים תשפיע עליו שהוא יראה בתוך החושך את הקדושה. הרבה פעמים אדם מרגיש בתוך החושך החומרי של העולם שהוא לא רואה את האלוקות. מי שדואג למען הכלל הקב"ה מאיר לו אור גם במקומות של חושך.

אפשר שיתרונו של המבקש את הקב"ה תמיד יוצר שהאדם יוכל לזהות את הדברים הטובים הנמצאים במציאות, וכך הרב מתאר בשמונה קבצים.

קובץ ו' פסקה רסז.

- *כשקדושתו של אדם מאירה, מבינים בכל דעה את המסקנה האחרונה שלה, אפילו אחרי אלפי תוצאות, ובזה מבחינים בין טהור לטמא. ... ולעומת זה ישנו בקדושה גם כן מין תוכן נסתר, ולמשכילים מזהירים מתגלים אוצרות חושך ומטמוני מסתרים במקום אשר לא יעלה על לב איש לבקש. ומשכיל על דבר ימצא טוב.*

במקור זה הרב מתאר כיצד קדושת האדם מאירה לאדם שיכיר את המסקנה הסופית, את האלוקות המסתתרת בתוך המציאות. בצורה כזאת האדם רואה אלוקות גם במקומות שנראים רחוקים מן האלוקות.

הרב מתאר את הארה הזאת בשם של חדרים תבונה ומטמוני חכמה ודעת קדושים. יש כאן את שלשת הדרגות של השכל. חכמה בינה ודעת. אומנם

הסדר מתחיל מן בינה שזה כח של התבוננות. בזכות ההתבוננות במציאות הקיימת, בזכות ההתבוננות המחפשת את הקדושה בתוך המציאות, אז האדם מקבל את המטמון. האדם יקבל את החכמה הטמונה. מתוך החכמה הזאת האדם יראה את הקדושה שנמצאת בדעת. הדעת מסמלת את החיבור, היינו יכולת לראות מעין חיבור בין החומריות העולם הקיים לקדושה.

ותמיד יתרומם בשמחת אמת, בעז ובגבורה, בישע אלהים- כמו שהבאנו לעיל בקשת אלוקים משמעותה רצון לאמת פנימית. התוצאה שהאדם ירגיש שמחה ורוממות אמיתית. כמו שהרב תיאר לעיל קודם הוא ירגיש בעצמו שמחה ועוז, אבל כעת בזכות החיבור אל הכלל. בזכות ההבנה שהוא משפיע על כולם, אז הוא מקבל את העוז והגבורה של כל העולם. בצורה כזאת הוא יוכל לראות בישע אלוקים, לראות את הקב״ה מופיע בעולם בצורה גלויה. כשהאדם רואה את העולם בצורה גלויה, נחשב הדבר כאילו האדם הושיע את הקב״ה[71].

[71] דברי הרב מזכירים את הפסוק בתהילים.

תהלים פרק נ פסוק כג

- *זֹבֵחַ תּוֹדָה יְכַבְּדָנְנִי וְשָׂם דֶּרֶךְ אַרְאֶנּוּ בִּישׁוּעַת אֱלֹהִים׃*

פסקה יט' האחדות ביסוד האהבה העליונה [72] *(עמוד תד')*

***כל מה** שהאדם מתגבר ועולה בקדושה ובתשובה מתאחדים אצלו כל הפירודים, והוא מתחיל להרגיש, איך כל הענינים מתקשרים זה בזה, והכל נשרש בשורש הרוחני העליון. והתביעה הגדולה שנשמתו העליונה תובעת ממנו, שיהיה חי בעולם של אחדות ושל הרמוניה והתאמה, מתחלת היא להתמלאות. והתשוקה להיות קבוע בחצרות ד' באהלה של תורה, בשנון הלכות ודקדוקי מצוות, מתעוררת ברב נועם, בחן ושכל טוב, וברוח חסד מלא נדיבות ויושר לבב, מיסוד האהבה העליונה, המלאה דעת ויראת ד'.*

נושא הפסקה- כשהאדם מוסיף קדושה כל הפירודים מתחברים אצלו לאחדות מלאה.

ביאור הפסקה-

כל מה שהאדם מתגבר ועולה בקדושה ובתשובה מתאחדים אצלו כל הפירודים- הרב מבאר שהקדושה והתשובה יוצרים אחדות של הפירודים. החטא הוא יוצר פירוד, לעומת החטא התשובה מתקנת את הפירוד.

הרב באורות התשובה מזכיר גם את פעולת התשובה ככח המאחד את המצאיות כולה. וכך כותב הרב.

אורות התשובה פרק ח' פסקה ג.

- *כל חטא מדאיב את הלב, מפני שהוא סותר את האחדות שבין האישיות הפרטית עם כל ההויה כולה, ומתרפא הוא רק ע"י תשובה, שזורח עליו בה אור השפע העליון של האידיאליות אשר להוית המציאות, ובזה חוזרת ההשויה הכללית וההתאמה להההויה להופיע בתוכו, ושב ורפא לו. אמנם יסוד הצער איננו מעצם החטא בלבדו כי"א מיסודו של החטא ומתוכן מהלך הנפש, שנעשה הפוך מסדר*

[72] מקור הפסקה שמונה קבצים קובץ ג' פסקה ריד'.

הישות, הזורחת באור הישר האלהי בכל המצוי המאורגן באחדות וכוון מעולה...

במקור זה הרב מסביר שהחטא מדאיב ומצער משום שהוא סותר את האחדות ואת ההרמוניה שבמציאות. בעצם החטא הולך בצורה שאינה מתאימה לזריחת האור האלוקי בצורה מסודרת. החזקה בתשונה מרפאת ומחזירה את המציאות לידי התאמה וסדר.

במקור נוסף באורות התשובה הרב מתאר כיצד התשובה מביאה רפואה וסדר לעולם כולו, לא רק לחוזר בתשובה עצמו. וכך כותב הרב.

אורות התשובה פרק ט' פסקה א'

- *... "גדולה תשובה שמביאה רפואה לעולם, ויחיד שעשה תשובה מוחלין לו ולעולם כולו". בצנור הגדול, שלשד החיים העצמיים שוטף שם, מתגלה האחדות של כל היש במקורו, וברוח- החיים המרחף של התשובה מתחדש הכל לטובה עליונה, מאירה ומצוחצחת....*

והוא מתחיל להרגיש, איך כל הענינים מתקשרים זה בזה, והכל נשרש בשורש הרוחני העליון- האחדות שנוצרת על ידי הוספת הקדושה, על ידי החזרה בתשובה משפיעה על האדם עצמו. ההשפעה יוצרת לא רק שמרגישים אחדות אלא מבינים כיצד על החלקים מתקשרים זה בזה.

ישנו הבדל בין הכרת האחדות, שהיא הבנה שהחלקים בעולם דומים זה לזה, להבנה כיצד החלקים מתקשרים בניהם, שזאת הבנה יותר עמוקה. כיון שהבנה כזאת מבינה לא רק שיש סדר בתוך המציאות, אלא יש ממש שיתוף פעולה בין החלקים השונים שבמציאות.

הרב בעולת ראיה מסביר איך האחדות מופיעה באומה הישראלית בצורה של ייחוד, היינו שיתוף פעולה וקשר גומלין בין החלקים השונים, וכך כותב הרב.

עולת ראיה ח"א עמ' קעט'

- *לא **כהתאחדות** חברתית, מקובצה מאישים בודדים, המתאחדים יחד לחטיבה אחת, אלא התגלות **יחוד** עליון, שהכללות כולה של האומה, היא אישיות יחידה ממש*

במקור זה הרב מסביר שבעם ישראל האחדות לא רק נוצרת מקבוצת אישים בודדים שמתאגדים אלא ממש צירוף שיוצר שיתוף פעולה שגורם מעין יחיד וגוף אחד שלם.

כשהאדם חוזר בתשובה האחדות מופיעה אצל האדם בהרגשה כיצד יש כאן קשרים בין החלקים, נוצרת כאן מציאות שהאדם מכיר כיצד העולם כולו הוא מעין גוף אחד גדול הפועל שיש שיתוף פעולה בין חלקיו.

הדרך בה האדם יכול להרגיש את הקישור הזה נובע כשהאדם מתקשר אל השורש הרוחני העליון. השורש הוא הקישור אל האלוקות. וכך מבאר הרב בעולת ראיה את הקישור שנוצר בזכות השורש הרוחני, האלוקות העליונה.

עולת ראיה ח״א עמ׳ רמה

- *האחדות כוללת את יחוד שלטון השי״ת בהתחלת הסבות הראשיות, המסבבות כל המון המעשים, שהן בערך השמים, ובגמר כל תכליתם, שהוא בערך הארץ, ובכל האמצעים הרבים, השונים והמסובבים, אשר ביניהם, שהם בערך ד׳ רוחות העולם, שכאילו מחברים את השמים עם הארץ. והנה עקר פרי המישרים, היוצא מהכרת האחדות, לטוב ההנהגה המעשית של האדם, הלא הוא סדור ההתנהגות בכל האמצעים הנראים כמפוזרים בארבע רוחות העולם, המקשרים שמים וארץ, ונמשכים מן הראשית של הסבות אל משגב התכלית הטובה.*

הרב מסביר שבעצם האדם צריך להכיר את יחוד שלטון הקב״ה בתור השורש והסיבה הראשית לכל סיבובי המעשים. כשהאדם מצליח לחזור אל השורש, ממילא האדם יוכל לאחד את כל המציאות כולה, כל החלקים הנראים מפוזרים במציאות מתאחדים ומתקשרים בזכות השורש הראשון היא האלוקות.

והתביעה הגדולה שנשמתו העליונה תובעת ממנו, שיהיה חי בעולם של אחדות ושל הרמוניה והתאמה, מתחלת היא להתמלאות- בזמן בו האדם חוזר בתשובה בקדושה אז מתמלאת התביעה הגדולה שנשמתו של האדם תובעת ממנו. הנשמה מבטאת אחדות והרמוניה, לכן היא שואפת לראות את האחדות בכל העולם. כשהאדם חוזר אל האחדות הזאת, אז התביעה של הנשמה מתמלאת.

והתשוקה להיות קבוע בחצרות ד' באהלה של תורה, בשנון הלכות ודקדוקי מצוות, מתעוררת ברב נועם, בחן ושכל טוב, וברוח חסד מלא נדיבות ויושר לבב, מיסוד האהבה העליונה, המלאה דעת ויראת ד'- אחת התוצאות של אחדות זאת, שהאדם שואף להיות קבוע באהלה של תורה. השאיפה הזאת היא למצוא את האחדות הבאה לידי ביטוי בשנון הלכות ודקדוקי מצוות. נראה שהרב בדבריו מביא מעין תשובה לקושי ולמלחמה שמתוארת בפסקה טז'. שם הרב תיאר כמה קשים לו דקדוקי ההלכות והפלפולים. הרב תיאר עד כמה יש לו מכאוב בעניין. כאן הרב מדבר על דרגה בה האדם דווקא מתוך האחדות שואף לגלות את כל החלקים של ההלכות. מתוך האחדות האדם רוצה את כל הפרטים.

השאיפה להיות קבועה באוהל התורה, בבית ה' מתוארת בספר תהילים[73].

תהלים פרק כז פסוק ד

- *אַחַת׀ שָׁאַלְתִּי מֵאֵת־יְקֹוָ֡ק אוֹתָהּ֮ אֲבַקֵּ֪שׁ שִׁבְתִּ֫י בְּבֵית־יְקֹוָ֥ק כָּל־יְמֵ֣י חַיַּ֑י לַחֲזֹ֥ות בְּנֹ֖עַם־יְקֹוָ֣ק וּלְבַקֵּ֣ר בְּהֵיכָלֹֽו׃*

דוד מבקש לשבת בבית ה' להרגיש את נועם ה'.

ההתעוררות הזאת נובעת מן האהבה העליונה. כשהאדם מחובר אל אהבת ה' מתוך דעת ויראת ה', אז יש רוח של חסד ונדיבות דווקא לשינון ודקדוק מצוות.

כשיש גילוי אהבה עליונה האדם מסוגל לראות בפרטים את היופי של הפרטים. הדרך לרצות את הפרטים משום שאהבה כזאת מצד אחד כוללת אהבה מצד שני כוללת יראה. יראה במהותה מבטאת כח של גבורה, כח של צמצום. כח שנותן דגש לכל פרט. לכן יש כאן שילוב מדוייק ונכון של אהבה ויראת ה'.

---

[73] וכן מובא במקום נוסף בתהילים.

תהלים פרק קלה פסוק ב

- *שֶׁעֹמְדִ֥ים בְּבֵית־יְקֹוָ֑ק בְּחַצְרֹ֖ות בֵּ֣ית אֱלֹהֵֽינוּ׃*

החיבור בין אהבה ויראה מבואר בספר התניא

תניא ליקוטי אמרים פרק מא

- *אבל בלי יראה כלל לא פרחא לעילא באהבה לבדה כמו שהעוף אינו יכול לפרוח בכנף אחד דדחילו ורחימו הן תרין גדפין [כמ"ש בתיקונים] וכן היראה לבדה היא כנף אחד ולא פרחא בה לעילא*

במקור זה בעל התניא מבסס את דבריו על תיקוני זוהר שם הזוהר ממשיל את האהבה והיראה לכנפיים. העוף לא יכול לפרוח אם לא יהיו לו שתי כנפיים, כך עבודת ה' של האדם צריכה לכלול את שני החלקים, אהבה ויראה.

הרב מוסיף כאן שהכח המשלב בין הדברים הוא הדעת. נראה שכוונת הרב שעל ידי הדעת האדם יכול לפתח ולאזן בין אהבה ליראה.

פסקה כ' האהבה האנושית ואהבת האמה [74] (עמוד תה')

***אהבת הבריות** צריכה טיפול מרובה, להרחיבה ברוחב הראוי לה, להלחם נגד השטחיות, הנראה בסקירה הראשונה, ע"י שימוש שאינו כל צרכו, מצד התורה, ומצד המוסר המנהגי, כאלו יש ניגודים ולפחות שויון נפש, לאהבה זו, שהיא צריכה להתמלא תמיד בכל חדרי הנפש.*

המעמד היותר עליון באהבת הבריות צריכה לקחת אהבת האדם, והיא גם כן צריכה להתפשט על כל האדם כולו.

למרות שינויי דעות בדתות ואמונות, ולמרות החילוקים של הגזעים והאקלימים, נכון הדבר לרדת לסוף דעתן של העמים והקיבוצים השונים, כמה שאפשר, ללמוד את אופיים ואת תכונותיהם, למען דעת איך לבסס את האהבה האנושית על יסודות המתקרבים למעשה

כי רק על נפש עשירה באהבת הבריות ואהבת אדם, תוכל אהבת האומה להתנשא בגאון אצילותה, וגדולתה הרוחנית והמעשית.

וצרות העין, הגורמת לראות בכל מה שמחוץ לגבול האומה המיוחדת, אפילו אם הוא חוץ לגבול ישראל, רק כיעור וטומאה, היא אחת מהמחשכים היותר נוראים, שגורמים הריסה כללית לכל בנין הטוב הרוחני, שכל נפש עדינה מצפה לאורו.

נושא הפסקה- נפש עשירה מצליחה לאהוב את העולם כולו, נפש צרה מוציאה מחוץ לגבול כל מי שאינו מישראל.

ביאור הפסקה-

***אהבת הבריות** צריכה טיפול מרובה, להרחיבה ברוחב הראוי לה*- בפסקה זאת הרב מתעסק במורכבות ביחס בין עם ישראל לשאר האומות.

[74] שמונה קבצים, קובץ א' פסקה תקצג'.

בפער בין המיוחדות של עם ישראל, לבין אהבת העולם כולו, כולל שאר האומות.

הרב פותח ביסוד שאהבת הבריות צריכה טיפול מיוחד. יש החושבים שאהבה זה דבר ספונטאני שאין צורך להעמיק בו. הרב מבאר שאין הדבר כן. אהבת הבריות זה דבר שצריך לימוד, זה דבר שמצריך העמקה. הרב מבאר שהטיפול צריך לכלול בתוכו הרחבה. המטרה של האהבה הזאת שהיא תוכל להתרחב ולכלול בתוכה בצורה נכונה המון אנשים והמון בריות.

להלחם נגד השטחיות, הנראה בסקירה הראשונה- ההרחבה והטיפול בעניין אהבת הבריות מצריך שהאדם ילחם בשטחיות. האדם צריך להלחם בהשקפה השטחית שהאדם חושב בהסתכלות הראשונה. אותה השקפה רואה את אהבת הבריות בצורה שטחית.

ע"י שימוש שאינו כל צרכו, מצד התורה- הרב מנמק מה הסיבה שיכולה להיות השקפה שטחית המונעת מאהבת הבריות להתרחב. הרב מסביר שזה יכול לנבוע משימוש ולימוד תורה שאינו נכון.

בשמונה קבצים הרב מסביר מה המקור לשימוש שאינו נכון, ומה המקור לעומק שמוביל לאהבת הבריות, וכך כותב הרב.

קובץ ב' פסקה רמ.

- *אנו רואים, שכשמביטים על העולם לשופטו מצד ההשפעה של הנגלות שבתורה לבד, בלא השפעתה של תורת חסד הנובעת ממקור ההשכלה האלהית הצפונה, מתגדלת מאד מדת הדין, שנאת הבריות, ויאוש מכל צד. ואין דרך לעמוד במעמד נפשי מתובל בקדושה בדור שפרצות רבות מזדמנות בו, כי אם בהצטרפות של הדייקנות העולה מהשפעתה של התורה הנגלית, עם חסדה ואור פניה של התורה הצפונה, שאז מתמזגים החסדים והגבורות ביחד ובאים לידי מיתוק.*

במקור זה הרב מבחין בין התורה הגלויה, לבין תורת הנסתר. הרב מסביר בצד הגלוי של התורה, אז שנאת הבריות גדלה. האדם מרגיש צורך לדקדוק ויציאה נגד העולם המלא חטאים. נראה שזה המקור לשימוש שאינו נכון. אומנם כנגד זה יש את תורת הסוד. תורת הסוד נקראת תורת חסד, התורה

הזאת רואה את העולם בצורה אחרת. העומק גורם שהאדם רואה פנימה, וממילא האדם יכול ללמד חסד ולאהוב את כל העולם.

הסיבה שתורת הנגלה היא יוצרת שנאה לבריות, משום שבדיני התורה אנו מוצאים ביטויים והלכות שמבטאים לפעמים שנאה והקפדה כלפי רשעים.

לדוגמא הגמ' בעבודה זרה.

תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף כו עמוד א

- *תני רבי אבהו קמיה דר' יוחנן: העובדי כוכבים ורועי בהמה דקה - לא מעלין ולא מורידין, אבל המינין והמסורות והמומרים - היו מורידין ולא מעלין.*

במקור זה רואים שאין מצווה להציל את הגויים, והמינים אפילו יש מצווה להרוג אותם.

כמו כן מצאנו בחז"ל קריאה כאילו הגויים הם לא בני אדם, וכך מובא בגמ'.

תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף קיד עמוד ב

- *דתניא, רבי שמעון בן יוחי אומר: קבריהן של נכרים אין מטמאין, שנאמר ואתן צאני צאן מרעיתי אדם אתם - אתם קרויין אדם, ואין נכרים קרויין אדם.*

וכן מצאנו גם בספרי חסידות וכדומה.

תניא ליקוטי אמרים פרק א

- *משא"כ נפשות אומות עובדי גלולים הן משאר קליפות טמאות שאין בהן טוב כלל כמ"ש בע"ח שער מ"ט פ"ג וכל טיבו דעבדין האומות עובדי גלולים לגרמייהו עבדין וכדאיתא בגמרא ע"פ וחסד לאומים חטאת שכל צדקה וחסד שאומות עובדי גלולים עושין אינן אלא להתייהר כו':*

במקור זה מסביר בעל התניא שהנפש של הגויים היא נוצרה מהקליפה. לכן אצל הגויים אין באמת טוב. כל טוב שיש בגויים זה נובע מן הקליפה, מן הרצון והאגו האישי של הגויים.

וכן בפשטות זה לשון הפסוק שהוא המקור למצוות האהבה, וכך מובא בפסוק.

ויקרא פרק יט פסוק יח

- *לֹא־תִקֹּם וְלֹא־תִטֹּר אֶת־בְּנֵי עַמֶּךָ וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ אֲנִי יְקֹוָק׃*

בפשטות יש מדייקים שאולי הכוונה רעך הכוונה רק יהודים. (אומנם יש מפרשים שכאן נאמר רעך ולא נאמר אחיך, ממילא זה כולל גם גויים)

ממקורות אלה בהשקפה הראשונה אנו יכולים לחשוב שאין צורך לאהוב את הגויים וכן אין צורך לאהוב את הכופרים, להיפך יש צורך להתרחק מהם. זאת ההשקפה הראשונית שיכולה להווצר בעקבות שימוש של לימוד תורה שאינו נעשה כצורכו.

אומנם זאת התבוננות שטחית. וכן מצאנו בגמ׳ דוגמא כיצד הייתה הוא אמינא לשנוא את כל הרשעים, אבל בעומק התברר שהשנאה צריכה להיות רק על החטא עצמו. וכך מובא בגמ׳ ברכות.

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף י עמוד א

- *הנהו בריוני דהוו בשבבותיה דרבי מאיר והוו קא מצערו ליה טובא, הוה קא בעי רבי מאיר רחמי עלויהו כי היכי דלימותו. אמרה ליה ברוריא דביתהו: מאי דעתך? - משום דכתיב: יתמו חטאים, מי כתיב חוטאים? חטאים כתיב! ועוד, שפיל לסיפיה דקרא: ורשעים עוד אינם, כיון דיתמו חטאים - ורשעים עוד אינם? אלא, בעי רחמי עלויהו דלהדרו בתשובה - ורשעים עוד אינם. בעא רחמי עלויהו והדרו בתשובה.*

במקור זה הגמ׳ מספרת שר׳ מאיר הצטער בגלל בריונים, ולכן התפלל שהם ימותו. ברוריה אשתו הוכיחה לו מן הפסוק, שעיקר התפילה צריכה להיות שהחטא יתבטל. לא להתפלל שימותו אותם בריונים, אלא להתפלל שהחטא יעלם מן העולם. בזכות שהחטא יעלם ממילא כבר לא יהיו חטאים בעולם.

ומצד המוסר המנהגי - הריחוק מן הגויים, שנאת הגויים יכולה להווצר לא רק מן התורה אלא גם מן ההתנהגות. היינו בסופו של דבר עם ישראל מבחינת המנהג צריך לשמור מרחק מן הגויים. עלינו להתרחק מן הגויים כדי לא ללמוד ממעשיהם. הריחוק הזה יכול להיות ריחוק פיזי, אבל הוא כולל בתוכו גם ריחוק מוסרי. אנו כל הזמן מדגישים את ההבדל המוסרי ביננו לבין הגויים. כמו שהבאנו לעיל בשם בעל התניא שאצל הגויים התפיסה המוסרית היא תפיסה 'אגואיסטית', בשונה מאצל עם ישראל.

לדוגמא אנו נדגיש את הבדל המוסרי ביננו לבין הגויים, כמו שמופיע בגמ'.

תלמוד בבלי מסכת יבמות דף עט עמוד א

- *אמר, שלשה סימנים יש באומה זו: הרחמנים, והביישנין, וגומלי חסדים; רחמנים, דכתיב: ונתן לך רחמים ורחמך והרבך; ביישנין, דכתיב: בעבור תהיה יראתו על פניכם; גומלי חסדים, דכתיב: למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו וגו', כל שיש בו שלשה סימנים הללו ראוי להדבק באומה זו.*

במקור זה הגמ' מדגישה את התכונות של עם ישראל. ממילא כל הגויים שאין להם את התכונות האלה צריך להתרחק מהם. גויים כאלה לא יכולים להתקרב ולהדבק בעם ישראל. ההבנה המוסרית הזאת יוצרת ריחוק נוסף ביננו לבין הגויים.

כאלו יש ניגודים ולפחות שויון נפש, לאהבה זו, שהיא צריכה להתמלא תמיד בכל חדרי הנפש - דברים אלה, השימוש שאינו נכון וכן ההנהגה המוסרית יוצרת הרגשה של ניגוד ביננו לבין הגויים. הניגוד יכול להיות ניגוד ממש, היינו שנאה. או לפחות מעין שוויון נפש, היינו התעלמות והרגשה שהגויים הם שייכים לחלק שאנו לא צריכים להרגיש כלפיו אהבה.

אומנם הרב מסביר שהאהבה הזאת צריכה להתמלא תמיד. היא צריכה למלא את כל חדרי הנפש שלנו. היינו למרות כל המקורות שהבאנו לעיל, למרות כל דברי התורה ולמרות כל ההנהגה המוסרית הגלויה, אנו צריכים להרגיש בתוכנו מילוי נפשי של אהבה.

המעמד היותר עליון באהבת הבריות צריכה לקחת אהבת האדם, והיא גם כן צריכה להתפשט על כל האדם כולו - באמת האהבה היותר עליונה צריכה לכלול בתוכה את אהבת כל בני האדם. יש אהבת הבריות

כולם, היינו כל הנבראים כולל בעלי החיים וכדומה. ואומנם בתוך האהבה הזאת אנו באמת אוהבים בעיקר את בני האדם כולם, כולל הגויים.

וכך הרב כותב בשמונה קבצים.

קובץ ג' פסקה קע

- *... כי לב הצדיק מלא אהבה רבה לכל הברואים, בין לצדיקים בין לרשעים, בין לישראל בין לאומות העולם, ואפילו לכל בעלי החיים, בכלל ובפרט, ואת הכל הוא מכריע לכף זכות...*

במקור זה הרב מסביר שליבו של הצדיק באמת אוהב את כולם. אפילו את אומות העולם.

וכן מובא בתומר דבורה.

תומר דבורה פרק ב' (בסופו)

- *לכבד הבריות כולם, אחר שיכיר בהם מעלת הבורא אשר יצר את האדם בחכמה. ויראה בעצמו שהרי הם נכבדים מאד, שנטפל יוצר הכל החכם הנעלה על כל (הקב"ה) בבריאתם. ואילו יבזה אותם, ח"ו נוגע בכבוד יוצרם*

וכן מובא בשערי קדושה למהרח"ו.

שערי קדושה חלק א' שער חמישי.

- *ויאהב את כל הבריות, אפילו גויים*

וכן מסביר הרב בשמונה קבצים את הצורך לאהבת הבריות הכללית. וכך כותב הרב.

קובץ א' פסקה תתז.

- *אהבת הבריות צריכה להיות חיה בלב ובנשמה, אהבת כל האדם ביחוד, ואהבת כל העמים כולם, חפץ עילוים ותקומתם החמרית והרוחנית, והשנאה צריכה להיות רק על הרשעה והזוהמא שבעולם. אי אפשר כלל לבוא לידי רום הרוח של הודו לד' קראו בשמו הודיעו*

בעמים עלילותיו, בלא אהבה פנימית, מעמקי לב ונפש, להיטיב לעמים כולם, לשפר את קניניהם, לאשר את חייהם. תכונה זו היא שמסגלת את רוחא דמלכא משיחא לחול על ישראל. בכל מקום שאנו מוצאים רמזי שנאה, הרינו יודעים ברור שהכונה רק על הרשעה, שהיא מרתקת בחזקה את האיגוד של עמים רבים, גם בהווה, וביחוד בימים מקדם, שהיתה זוהמת העולם יותר מסואבת...

במקור זה רב מסביר כיצד אהבת כל האדם צריכה להיות חיה בלב ובנשמה. הרב מסביר שאנו שונאים רק את הרשעה ואת הזוהמה עצמה. כלפי כל האומות אנו לא מגלים שנאה. להיפך אנו רוצים בתיקון ושיפור כל עניינם של הגויים. אנו רוצים את האושר הכללי של העולם כולו[75].

למרות שינויי דעות בדתות ואמונות, ולמרות החילוקים של הגזעים והאקלימים- הרב מסביר למרות ההבדל והוויכוח שיש ביננו לבין הגויים, בכל זאת אנו צריכים לאהוב גם את הגויים. הרב לא מבטל את ההבדלים, יכול להיות הבדל בדעה, באמונה ובדת. כמו כן הרבה פעמים יש הבדל בגזע או באקלים, היינו בהתנהגות השונה הקיימת אצל הגויים. בכל זאת ההבדלים האלה לא סותרים את מה שהבאנו בתחילת הפסקה, על החובה לאהוב את כולם.

נכון הדבר לרדת לסוף דעתן של העמים והקיבוצים השונים, כמה שאפשר, ללמוד את אופיים ואת תכונותיהם- הרב מוסיף העמקה נוספת, למרות ההבדלים, אנו צריכים ללמוד את האופי ואת התכונות של הגויים. למרות החילוקים אנו יכולים למצוא בעומק ההתנהגות שלהם דברים שיכולים לעזור לנו. אפילו בגויים הרחוקים יש חלקים שאנו יכולים ללמוד מהם.

הרב באורות ישראל מסביר שבאמת יכולים להיות כשרונות ודברים טובים שהם בכוונה נמצאים אצל הגויים, וכך כותב הרב.

אורות ישראל פ"ב פסקה ב.

- *צדקה עשה הקב"ה עם עולמו, מה שלא נתן כל הכשרונות במקום אחד, לא באיש אחד ולא בעם אחד, לא בארץ אחת, לא בדור אחד*

[75] מקור זה הרב מתרץ קצת את הסתירות, הרב מסביר שכל מה שמצאנו שנאה כלפי הגויים, אין הכוונה על הגויים עצמם, אלא על הרשעה עצמה.

ולא בעולם אחד, כי אם מפוזרים הם הכשרונות, והכרח השלמות, שהוא כח המושך היותר אידיאלי, הוא הגורם להמשך אחרי האחדות המרוממה, המוכרחת לבא בעולם, והיה ביום ההוא יהיה ד' אחד ושמו אחד. אוצר סגולת עולמים בישראל הוא גנוז. אבל כדי לאחד במובן כללי ג"כ את העולם עמם מוכרחים צדדי כשרונות מיוחדים להיות חסרים בישראל, כדי שיושלמו ע"י העולם, וכל נדיבי עמים. ובזה יש מקום לקבלה שישראל מקבל מהעולם ... כלומר פנימיות החיים שלמה היא בישראל, באין צורך להעזר משום כח זר בעולם, וכל שלטון משרה בישראל מקרב פנימיות החיים הוא נובע, "מקרב אחיך - ממובחר שבאחיך", ולחיצוניות החיים מזדמן שצריך השלמה דוקא מבחוץ, "יפיפותו של יפת באהלי שם", "חיל גוים תאכלו ובכבודם תתימרו", ומשפע פנימיות החיים כנסת ישראל היא רק משפעת ולא מקבלת, ד' בדד ינחנו ואין עמו אל נכר

במקור זה מסביר הרב שיש דברים יפים אצל הגויים. לכן מצאנו יופי שנמצא אצל יפת, והיופי הזה יכול להשפיע ולהועיל לנו. להועיל לצאצאי שם. הרב מסביר שיש שכרונות שעם ישראל חסר, ואנו צריכים להשלים את החסרונות הקיימים אצלנו על ידי למידה ולקיחת הדברים מן הגויים.

למען דעת איך לבסס את האהבה האנושית על יסודות המתקרבים למעשה- הכרת היתרונות של הגויים. הכרת התכונות המיוחדות, והאופי המיוחד שיש אצל הגויים, מועילה לביסוס האהבה האנושית. בצורה כזאת אנו יכולים להרגיש מבחינה מעשית כיצד אפשר בכל זאת לאהוב את אומות העולם. למרות שראינו לעיל ביטויים מעשיים של ריחוק, בכל זאת, על ידי הכרת התכונות של הגויים, אנו יכולים להרגיש חיבור מעשי, מעין יסודות של אהבה הקרובים את הצורה המעשית. בצורה כזאת האהבה האנושית הכללית, מתרחבת אצל האדם.

כי רק על נפש עשירה באהבת הבריות ואהבת אדם, תוכל אהבת האומה להתנשא בגאון אצילותה, וגדולתה הרוחנית והמעשית- הרב מוסיף כאן חידוש מיוחד. התפיסה הפשוטה היא שיש סתירה בין אהבת ישראל לבין האהבה האונברסלית. התפיסה הפשוטה רואה סתירה בין סוגי האהבות. יש הרבה החושבים שמי שאוהב את ישראל הוא לא יכול להיות אונברסלי, ולהיפך חיזוק התפיסה האונברסלית היא סותרת את אהבת ישראל.

הרב מחדש שהדבר אינו נכון, ההיפך הוא הנכון. דווקא מי שעשיר באהבת הבריות ואהבת האדם. דווקא מי שמכיר את היתרונות אצל הגויים, דווקא

הוא יכול להרגיש את אהבת האומה הישראלית הנמצאת מעל כל האהבות. מי שמעמיק את אהבתו הכללית, הוא יכול ליצור אהבה פרטית לאומה הישראלית.

אפשר לתת דוגמא אצל הרב קרליבך, הוא היה מלא באהבה אונברסלית לכל העולם כולו. הוא אהב גם גויים. אבל מצד שני הוא היה קנאי לקדושת ישראל. הוא אהב את ישראל וחיפש תמיד יהודים שניתן לחזק ולהועיל להם. הוא שמר והפקיד שלא נגיע להתבוללות וערבוב. דווקא מתוך האהבה הכללית הוא הצליח לגלות אהבה פרטית לאומה הישראלית.

אפשר שהסיבה שאהבת ישראל היא יכולה להתחזק ולהתרומם בזכות אהבת הבריות, משום כשהאדם אוהב משהו באופן כללי, ומעל זה יש בתוך האהבה הכללית אהבה פרטית לסוג מסויים, ממילא אותו דבר נמצא במעין כפילות של אהבה.

כמו מי שאוהב ילדים הרבה יותר קל לו להבין ולהתחבר לאהבה המיוחדת דווקא לילד שלו. אבל מי שאינו אוהב ילדים באופן כללי, ממילא גם כשהוא יאהב את בנו, יכול להיות שהאהבה הזאת תהייה חסרה. יכול להיות שיהיה לאותו אדם פחות סבלנות, ממי שאוהב את כל הילדים באופן כללי.

כמו כן דווקא ההבנה שכולם נבחרים ומתוך זה יש בחירה מיוחדת בעם ישראל ממילא כל האהבה היא משתכללת.

הרב מעיד בעצמו שהוא חי את שני חלקי האהבה בצורה כזאת, וכך כותב הרב.

קובץ ב' פסקה עו.

- *אני אוהב את הכול. איני יכול שלא לאהוב את כל הבריות, את כל העמים. רוצה אני בכל מעמקי לב בתפארת הכול, בתקנת הכול. אהבתי לישראל היא יותר נלהבה. יותר עמוקה, אבל החפץ הפנימי מתפשט הוא בעזוז אהבתו על הכול ממש. אין לי כל צורך לכוף את רגש אהבה זה, הוא נובע ישר מעומק הקודש של החכמה של הנשמה האלהית.*

במקור זה הרב מסביר כיצד הוא אוהב את הכל, ודווקא מתוך זה יש לו אהבה נלהבת ואהבה יותר עמוקה לעם ישראל.

הרב באורות גם מדגיש עד כמה אהבת ישראל תלויה באהבת כל בני האדם, וכך כותב הרב.

אורות ישראל קמט׳

- *אהבת ישראל מחייבת אהבת כל האדם, וכשהיא מטביעה שנאה לאיזה חלק מן האדם הוא סימן שלא נטהרה עדיין הנשמה מזוהמתה*

במקור זה הרב מסביר שאהבת ישראל מחייבת אהבת כל אדם. אם ישנה מציאות שהאוהב לא אוהב את כלל בני האדם, סימן שעדיין הוא באמת לא אוהב את עם ישראל.

בעצם היכולת לאהוב את הכל, ומתוך האהבה הכללית להגיע לאהבה מיוחדת לעם ישראל אנו רואים במסכת אבות.

משנה מסכת אבות פרק ג משנה יד

- *הוא היה אומר חביב אדם שנברא בצלם חבה יתירה נודעת לו שנברא בצלם שנאמר (בראשית ט) בצלם אלהים עשה את האדם חביבין ישראל שנקראו בנים למקום חבה יתירה נודעת להם שנקראו בנים למקום שנאמר ...*

במקור זה אנו רואים שיש חביבות יתירה לכל בני האדם. אומנם מעל כל החביבות הזאת, יש חביבות מיוחדת דווקא לעם ישראל. על פי דברי הרב אנו יכולים להבין שבעצם הדרך להגיע להכרת החביבות המיוחדת של עם ישראל, אנו צריכים קודם כל להכיר את החביבות המיוחדת הקיימת בכל בני האדם.

הרב לעיל בחלק החסידות מסביר את מעלת אותם חסידים שאוהבים את הנבראים כולם, וכך כותב הרב.

אורות הקודש חלק ג׳ עמוד שמט׳

- *ישנם צדיקים כאלה, שהם גדולים ועצומים מאד, שאינם יכולים לצמצם עצמם בכנסת ישראל לבדה, והם תמיד דואגים ושוחרים את הטוב בעד כל העולם כולו. ומכל מקום גם הם קשורים בנקודתם הפנימית דוקא בכנסת ישראל, מפני שכנסת ישראל היא התמצית*

של הטוב והמעולה שבכל העולם כולו, ובאהבה וטובה שתבוא לכנסת ישראל, חוזרת היא ומקפת את כל היצור.

הרב מסביר שגם אותם חסידים שהם כל כך גדולים, לכן הם חייבם לאהוב את כל הנבראים. אותם חסידים עדיין מכירים את מעלת כנסת ישראל. הם עדיין מכירים שהשורש של הטוב הוא דווקא עם ישראל. ההכרה הזאת אינה סותרת את ההרחבה והקישור ואהבה לכל הנבראים כולם.

הרב מסביר שהתפיסה הזאת, ההרחבה הזאת היא מתאימה לנפש עשירה, נפש המסוגלת לראות את הדברים בצורה כללית.

וצרות העין, הגורמת לראות בכל מה שמחוץ לגבול האומה המיוחדת, אפילו אם הוא חוץ לגבול ישראל, רק כיעור וטומאה, היא אחת מהמחשכים היותר נוראים- אלו ששונאים את כל מי שהוא מחוץ לעם ישראל, הם אנשים צרי עין. לעומת הנפש העשירה המסוגלת לראות את המורכבות. כאן יש נפש צרה, נפש שרואה את הדברים בצורה צרה מעין שחור לבן. או טוב או רע. ממילא הסתכלות כזאת היא מרבה את החושך. כיון שכל מה שהוא לא לגמרי מאיר, ממילא הוא מחוץ לקדושה. הצרות הזאת נחשבת חושך גדול, היא פוסלת את רוב העולם.

שגורמים הריסה כללית לכל בנין הטוב הרוחני, שכל נפש עדינה מצפה לאורו- הרב מסביר שהצרות הזאת חושבת שכל מה שהוא מחוץ לגבול של האומה הוא נחשב דבר שלילי, דבר המכיל בתוכו כיעור וטומאה[76].

---

[76] נוסח המשפט מבחינה תחבירית לא כל כך ברור. לכאורה המשפט אומר שכל מה שהוא מחוץ לאומה הישראלית או מחוץ לגבול ישראל הוא כיעור ושלילה. הבעיה שהרב הוסיף את המילה אפילו אם הוא מחוץ לגבול ישראל, מה הכוונה במילה הזאת.

אפשר להסביר עדיין כמו שהסברנו למעלה, היינו יש כאלה שחושבים שכל מה שהוא חוץ לאומה המיוחדת. או אפילו חוץ לגבול הישראל, היינו אפילו קרוב לאומה אבל קצת בחוץ, הוא שלילי. אם כן כביכול אנו נניח את הפסיק אחרי המילה חוץ לגבול ישראל לפני המילים רק כיעור וטומאה. היינו המילים כיעור וטומאה זה תיאור של המחשבה שמסתכלת על חוץ לגבול האומה וחוץ לגבול ישראל.

אומנם אפשר אולי לפרש שהפסיק הוא אחרי המילים חוץ לגבול האומה המיוחדת. היינו מכאן והילך יש תיאור של המחשבה. היינו יש מחשבה שרואה את כל מה שהוא חוץ לאומה אפילו דברים שהם באמת חוץ לגבול ישראל שהם באמת דברים שהם כיעור. היינו זה תיאור

לא של המחשבה, אלא תיאור של המציאות. יש כאלה הסוברים שדברים של כיעור וטומאה הם מחוץ לגבול ישראל, אבל מחשבה זאת אינה נכונה. שאפילו כיעור וטומאה יש דרך להכניס אותם אל הקודש. אומנם לענ״ד הסבר זה יותר דחוק.

פסקה כא' האהבה המתפשטת [77] (עמוד תו')

***האהבה** בטהרתה מתפשטת על הנפשות, הכוללות ומוקפות מהנפש האוהבת. הנפש האוהבת היא לעולם גדולה וארוכה מהנפש האהובה. ויש שצריכה האהבה להתפשט במספר נפשות. לפי הכללתה של הנפש האוהבת והמקיפה.*

וזהו רז של ״ח הנשים של המלך והאלף אשר לשלמה. ובכלל, אי הגבלת הנשים של התורה. הנשמה הגברית היא יותר מקיפה, ארוכה, רחבה ועמוקה מהנפש הגבירית. ומילוא האהבה משתלם בהתכנסות פרטי ההכללה אל הכללות בעצם כח גבורתו.

והדוגמא העליונה היא האהבה האלהית אל כל העולמים, כל המעשים, כל היצורים, האצולים. הברואים, וכל חפציהם. הכל יוכל וכוללם יחד

נושא הפסקה- תכונת האהבה בטהרתה מסוגלת להתפשט על מספר נפשות, פעולה זאת מתאימה יותר לנשמה גברית.

ביאור הפסקה-

האהבה בטהרתה מתפשטת על הנפשות, הכוללות ומוקפות מהנפש האוהבת. הנפש האוהבת היא לעולם גדולה וארוכה מהנפש האהובה- הרב בפסקה מסביר את כוחה של אהבה שהיא מתפשטת. מהותה של מי שאוהב שהוא יוצר כח של התפשטות. החסד הוא כח שמתפשט על במציאות. אומנם היכולת לאהוב תלויה ביכולת של האדם לפשט את כוחותיו על מי שהוא אוהב. כשהאדם אוהב הוא מנסה לכלול בתוכו ולהקיף בתוכו את האהוב.

הרב מכנה את התכונה הזאת של ההתפשטות לאהבה בטהרתה. בעצם אהבה יכולה להיות הופעה נמוכה ומצומצמת, אהבה אגואיסטית של האדם. בעצם האדם יכול לאהוב, אבל בעצם האדם אוהב את עצמו. כאן מדובר על אהבה שהיא בעצם הרצון להשפיע, הרצון לתת. לכן כזאת

[77] מקור הפסקה שמונה קבצים קובץ ח׳ פסקה נד׳.

האהבה כוללת בתוכה את כל מי שאני רוצה להשפיע עליו. מהותו של המשפיע שהוא נמצא וכולל בתוכו את כל מי שתחתיו. זאת אהבה המכונה בשם אהבה בטהרתה[78].

הרב מבחין בין אוהב לנאהב, בעצם דבר זה מקביל למשפיע ומקבל. עניין זה מבואר בהרחבה בספריו של הרב אשלג שם הרב אשלג מבסס את כל עבודת האדם להפוך את עבודתו מקצון לקבל לרצון להשפיע. בעצם החסרון של הרצון לקבל שהוא מבטא מעין אגו. יש ברצון לקבל צמצום, התרכזות בעצמו. בשונה מן הרצון להשפיע שהוא כולל בתוכו הרחבה ויציאה של האדם מעצמו, יציאה לקראת האנשים שנמצאים סביבו.

היכולת להיות משפיע, היכולת לאהוב, זאת תכונה הדומה לקב״ה. הרי הקב״ה כשהוא ברא ויצר את העולם, הוא כלל בתוכו את כל העולם. הכל כלול בתוך האלוקות, והכל מקבל טוב מן האלוקות. אם כן תכונת האהבה האמיתית זאת תכונה כוללת ומקיפה. בדיוק כמו שהקב״ה המשפיע כולל ומקיף את העולם כולו.

כיון שבתוך תכונת אהבה גנוז הכל להשפיע, אם כן ברור שההשפעה היא יותר גדולה מאשר מי שמקבל את ההשפעה. הרי כדי להשפיע האדם צריך לכלול בתוכו כוחות נוספים. הרי האדם לא יכול להשפיע הכל, לכן בעצם ההשפעה מוכח שיש למשפיע יותר כוחות מאשר המושפע.

כמו למשל היחס בין העשיר, הגביר המעניק לבין העני המקבל. הרי ככל שהאדם יהיה יותר עשיר ממילא הוא יוכל יותר להשפיע. וודאי שבתוך תכונת הנתינה של העשיר יש את העושר וההרחבה הגדולה שוודאי שהעני לא יכול לקבל יותר ממה שיש אצל העשיר. רק בזכות שהעשיר כולל בתוכו הרחבה יותר גדולה מן העני, לכן הוא יכול להעניק לעני. עשיר שאינו כולל הרבה כסף לא יכול לכלול בתוכו את העני. בדיוק כך גם תכונת האהבה, כדי לאהוב הרבה חלקים האדם צריך לכלול בתוכו תכונה כללית וגדולה של אהבה.

ויש שצריכה האהבה להתפשט במספר נפשות. לפי הכללתה של הנפש האוהבת והמקיפה- הרב מוסיף כיון שיש מקרים בהם ההשפעה רוצה להופיע בכמה נפשות. יש לפעמים שמספיק לאדם לרכז את האהבה

[78] אהבה בטהרתה מקורה מן האלוקות, כמו שהקב״ה אוהב את כל המציאות. זאת אהבה נקיה מאגואיסטיות, בדיוק כמו שהקב״ה בורא את העולם בשביל לגלות את אהבתו הגדולה לבורא.

שלו באדם אחד. אבל לפעמים יש מקרים בהם האהבה צריכה ושואפת להופיע על אנשים שונים. הסיבה שהאהבה יכולה להרחב משום שבסופו של דבר ההשפעה היא כח מתפשט ומתרחב. כיון שיש רצון להרחבה ממילא כל מה שיש לו איזה קשר אל המשפיע, המשפיע רוצה לתת לו את ההשפעה. אם כן יכולה להיות תכונה רחבה של השפעה, של אהבה לכמה אנשים. כמובן זה תלוי האם אותם אנשים יש להם מעין שייכות והתכללות בתוך הנפש האוהבת.

וזהו רז של "ח הנשים של המלך והאלף אשר לשלמה. ובכלל, אי הגבלת הנשים של התורה- כאן הרב מחדש בדבריו הסבר מהותי ליכולת של האיש לשאת כמה נשים. הרב מבסס את דבריו על מעלתו של דוד ושלמה. וכך מצאנו לגבי דוד מלך ישראל.

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף כא עמוד א

- *הני שמונה עשרה מנלן? - דכתיב ויולדו לדוד בנים בחברון ויהי בכורו אמנון לאחינעם היזרעאלית ומשנהו כלאב לאביגיל אשת נבל הכרמלי והשלישי אבשלום בן מעכה והרביעי אדניה בן חגית והחמישי שפטיה בן אביטל והששי יתרעם לעגלה אשת דוד אלה ילדו לדוד בחברון. וקאמר ליה נביא: אם מעט ואסיפה לך כהנה וכהנה. כהנה - שית, וכהנה - שית. דהוו להו תמני סרי.*

אומנם הרב מתאר שזאת התכונה של המלך, שהרי דוד הוא רק דוגמא. הרי הגמ' מביאה את הדין הזה לגבי כל מלך שאסור לו להרבות נשים יותר מאשר שמונה עשרה.

וכן מצאנו לגבי שלמה המלך שיש לו אלף נשים. וכך נאמר בספר מלכים[79].

מלכים א פרק יא פסוק ג

[79] אומנם הלשון שהרב מביא כאן מובא במגילת שיר השירים.

שיר השירים פרק ח פסוק יב

- *כַּרְמִי שֶׁלִּי לְפָנָי הָאֶלֶף לְךָ שְׁלֹמֹה וּמָאתַיִם לְנֹטְרִים אֶת־פִּרְיוֹ׃*

- *וַיְהִי־לוֹ נָשִׁים שָׂרוֹת שְׁבַע מֵאוֹת וּפִלַגְשִׁים שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וַיַּטּוּ נָשָׁיו אֶת־לִבּוֹ׃*

במקור זה אנו רואים שבסך הכל לשלמה יש אלף נשים.

נראה שהכמות הגדולה הזאת מתאימה רק למלכים, שהם בסופו של דבר אנשים שיש להם הרחבה גדולה. עצם זה שהאדם מלך הוא כולל בתוכו הרבה מאד נפשות.

לכאורה מה הסיבה שיש לדוד ושלמה כל כך הרבה נשים. ובעצם למה התורה התירה לגבר לקחת כמה נשים ?

הרב מסביר הסיבה שיש יכולת כזאת כיון שיש כאן סוד מיוחד של אהבה גדולה וכוללת שיש לדוד המלך ולשלמה. דווקא בגלל גדולתם הם יכולים להיות אוהבים ומשפיעים לכמה נשים. לכן התורה לא מגבילה את היכולת של הגבר לשאת כמה נשים. אומנם משום חרם דרבינו גרשום, אסור לשאת כמה נשים[80].

הנשמה הגברית היא יותר מקיפה, ארוכה, רחבה ועמוקה מהנפש הגבירית. ומילוא האהבה משתלם בהתכנסות פרטי ההכללה אל הכללות בעצם כח גבורתו - הרב מסביר מה ההבדל בין הגבר לאשה. הגבר הוא הכח הכולל הכח האוהב, הכח המשפיע. לעומת זאת הנפש הגבירית, היינו הנפש של האשה, זאת נפש שהיא אהובה, זאת נפש המקבלת את האהבה.

כחלק מההבדל בין איש לאשה הרב מכנה את הגבר בשם נשמה ואילו את האשה הרב מכנה בשם נפש. נשמה זאת תכונה יותר עליונה ויותר מקיפה, לעומת הנפש שזה צד יותר תחתון, צד שיותר בבחינת מקבל[81].

בקבלה האיש נמשל לכח המשפיע, לעומת האשה שהיא הכח המקבל. לכן האשה מכונה בשם נקבה, היינו לשון נקב, וכן אנו רואים במציאות שהאשה היא הנקב, היא מקבלת. לעומת הזכר שיש לו בליטה, הוא הכח

[80] כנראה הסיבה של החרם משום שאין יכולת בזמן הזה להשפיע כמו פעם, אין לנו את אותם כוחות גדולים.

[81] בספרות הקבלה מתארים שיש דרגות להופעת הנשמה, הדרגה הנמוכה ביותר זאת הנפש, מעליה יש את הרוח ואחר כך את הנשמה. (מעל כל זה יש שתי מקיפים חיה ויחידה.)

הנותן, הוא המשפיע. הרב הופך את המשפיע והמקבל, לגדר של אוהב מול נאהב.

בספר נועם אלימלך מזכיר את ההבדל בין מעלת הזכר והנקבה כך.

נועם אלימלך שמות פרשת שמות

- *והצדיק הזה נקרא בשם דוכרא, כי כל דבר שבקדושה יש לו דכר ונוקבא, והצדיק המשפיע נקרא בשם זכר אבל הצדיק שאינו במדרגה זו להשפיע נקרא בשם נוקבא.*

במקור זה מסביר הנועם אלימלך, שהצדיק המשפיע הוא דוכרא. לעומת זאת לפעמים יש מציאות שהצדיק לא במעלתו, אז הצדיק הוא נקבה. זאת מציאות שהצדיק אין לו כח להשפיע.

ההבדל בין איש לאשה מופיע גם בדבריו של הרב בעולת ראיה, וכך כותב הרב.

עולת ראיה באי"י, אמי"ה, שלא עשני אשה.

- *הנשמות בגורל חייהן, מחולקות הן לפועלות ולנפעלות, לרושמות את החיים ואת הויתם בכל מכמניהם, ולנרשמות מהם. וזהו ההבדל העצמי, שיש בין נפש האיש, הפועל, החוקק, הכובש והמדביר, ובין נפש האשה, הנרשמת, הנפעלת, הנחקקת והנכבשת והמתדברת, בהנהגתו של האיש. וכמה מדות עליונות וטובות, וכמה אושר ומרחב יש בחלק הטוב הזה, של היות הנשמה נשמת איש פועל, יוצר, מחדש ומרחיב פעלים והגיונים, שאיפות ומעשים, ע"פ עצמיותו הפנימית במערכי קדושתו, הנעלה מנפש האשה, הנחשבת כחומר לגבי צורה, לעומת נשמת האיש הצורתית, ורבה היא ההודאה המחויבת ליוצר הנשמה, מכל איש ואיש, שלא עשני אשה*

הרב מסביר את מעלתו של האיש. הרב מסביר שהאיש שייך לנפש הפועלת. נפש פועלת היא נפש שמתרחבת, שיוצרת. נפש כזאת יש לה אושר גדול, כיון שיש לה שאיפות והתקדמות.

אומנם יש יתרון להיות בעמדה של משפיע. אבל באמת יש יתרון גם בצורה של הכח המקבל. וכך כותב הרב בברכה שהנשים מברכות.

עולת ראיה נשים אומרות: באי״י, אמי״ה, שעשני כרצונו.

- *עם כל היתרון של האיש הפועל והרושם את רשמי השפעתו ומפעלותיו בחיים ובעולם, הנה יש לעומת זה ג״כ יתרון להאשה הנפעלת, שהיא עשויה בתכונה כזאת של קבלת רשמים, בזה שהפעולות והתעוררות המעשה העצמיות ירשם האדם על ידן בצמצום של כחו החמרי והרוחני, ויוכל לפעמים לסור עי״ז מהמגמה האלהית העליונה, מה שא״כ התכונה הנפעלת של האשה כשהיא ישרה, היא עלולה להרשם ולהפעל מתכונת השפע של המעשה אשר עשה האלהים, מהתכונה הישרה, כאשר עשה את האדם ואת העולם, את התכן החמרי והרוחני שבהויה, ישר מכוון לרצונו העליון הפשוט והישר, וע״כ מברכת היא האשה בהודאה על חלקה הטוב: שעשני כרצונו.*

במקור זה הרב מסביר את היתרון של הנשמה הנפעלת. נשמה נפעלת היא שמורה, כיון שהיא בתכונתה אינה פורצת מן הגבול לכן היא יותר שמורה. בעצם כשהאדם מעמיק במה שהוא קיבל ממילא הוא יותר מכוון לרצון של הנותן. ממילא האשה יותר שמורה מן האיש כיון שהיא עשויה כפי רצונו של הקב״ה. בזה האיש יותר עלול לחטא מאשר האשה. כיון שהאיש פורץ ויוזם לכן יש יותר חשש לנפילה ולטעות. משא״כ האשה היא מעמיקה בדברים שנטבעו בה על פי רצון ה׳.

דבריו של הרב על ההבדל בין האיש לאשה, בין האיש הכולל לאשה הפרטית, מבוססים על דבריו של המהר״ל.

נתיבות עולם נתיב האמונה פרק א

- *ואין אמונה כמו אמונת השמים והארץ שהם כמו זכר ונקבה שהזכר משפיע והנקבה מקבלת, וכך השמים משפיעים והארץ מקבלת. וכאשר האשה מזנה נאמר בזה כי תשטה אשתו ומעלה בו מעל, ולכך מביא אחריו כמה גדולה האמונה של איש ואשה, ... ותדע עוד כי הזכר והנקבה הוא כנגד אמת ואמונה, ויש לך להבין למה האשה עמדה באמונתה ביותר, וזה בודאי בשביל כי אמונת אשה לאיש יותר מן אמונת האיש לאשה כי אמונה לשון נקבה ואמת הוא לשון זכר, ואין כל כך נמצא האמת באשה כמו שנמצא האמונה ולכך עמדה האשה באמונתה ולא האיש, ותבין זה כי האיש מותר באחרת ואין האשה מותרת באחר:*

המהר״ל מסביר שהאיש הוא כנגד אמת, ואילו האשה כנגד אמונה. אמת זה לשון זכר, ואילו אמונה לשון נקבה[82]. נראה להסביר כוונת המהר״ל שיש שני דרכים להוכיח דברים. יש אמת ויש אמונה. אפשר להמשיל את ההבדל בין הדברים, כמו אמת- שכל, מול אמונה- אנטואיציה.

כדי להבין את הדברים, אפשר לתת דוגמא לדיון שקיים במי שבא לשדך בחור לבחורה. יש הסוברים שהשידוך צריך להתבסס הרבה על אמת, היינו בירור שכלי, לראות את הנתונים הרשומים ועל פי להציע ולהחליט. לעומת זאת יש משדכים שמשתמשים באינטואיציה, היינו יש להם מעין רגש פנימי הרגשה מה להציע. בכל צורה יש יתרון וחסרון. אומנם נראה שעיקר ההבדל, כשרואים את האמת אפשר להכניס לתוך התכונות האלה הרבה אפשרויות. לעומת זאת באמונה, באינטואיציה, יש איזה נקודת אמת שהיא פנימית שאינה ניתנת לשינוי.

במימד זה אמונה יותר עמוקה מן האמת, כיון שאמת זה משהו חיצוני וממילא בדבר החיצנוי הזה יכולים להכנס דברים אחרים. לעומת זאת אמונה זה דבר פנימי שהאדם מרגיש מתוכו. כיון שזה בתוכו ממילא אמונה היא יותר עמוקה וממילא יותר בלעדית. לכן האמונה של האשה יותר חזקה, וממילא היא נחשבת יותר נאמנת מן הבעל.

בעצם זאת תכונת האשה שאנו רואים שהיא לוקחת את הדברים ומפתחת את הדברים בתוך האישיות שלה. כיון שזה פיתוח פנימי של לקיחת הדברים, לכן היא לא מסוגל ואינה רוצה לקחת הרבה דברים. העומק יותר צמצום. זאת לעומת הגבר שהוא מעין התבוננות שכלית, שיש לה מימד חיצוני. ההתבוננות החיצונית הזאת, יש לה יתרון בזה שהיא משפיעה ומרחיבה. אבל החסרון שלה שהיא פחות מייצגת נאמנות. אפשר לבלבל את האמת.

והדוגמא העליונה היא האהבה האלהית אל כל העולמים, כל המעשים, כל היצורים, האצולים. הברואים, וכל חפציהם. הכל יוכל וכוללם יחד - כאן הרב ממשיל את היחס בין אוהב לאהוב, בין איש לאשה, ליחס בין הקב״ה לנבראים. בעצם הקב״ה הוא המשפיע. הוא האוהב הכולל את העולם כולו. אצל הקב״ה ישנה אהבה עליונה אינסופית שהיא יכולה לכלול את העולם כולו. בני האדם לא יכולים להיות באהבה

[82] דבריו של המהר״ל ארוכים ועמוקים, כדאי לעיין שם בכל הסיפור על האמונה שהאשה נשארה באמונה לבעלה, ואילו הבעל לא שמר אמון. וכל הסיפור על הבור והחולדה שהיו עדים עי״ש באריכות.

כזאת גדולה, כיון שאנו שייכים גם לצד של להיות אהובים, לא רק אוהבים. לעומת זאת הקב״ה שהוא רק יוצר רק משפיע, ממילא הוא רק אוהב. לכן אהבת הקב״ה זאת אהבה עליונה הכוללת את על המעשים, את כל היצורים וכל האצולים שהושפעו מן הקב״ה. לכן כל החפצים וכל מה שיוצא מן הקב״ה, כלול בתוך האהבה העליונה של הקב״ה. ממילא כשהאדם מתרומם לאהבה לנבראים, אהבה שכוללת ומשפיעה, בזה האדם מתדמה ונדבק במעלתו של הקב״ה.

הרב מסיים את דבריו בלשון שאנו אומרים בתפילת ראש השנה בפיוט וכל מאמינים. שהקב״ה הוא ׳הכל יכול וכוללם יחד׳[83].

[83] באורות הקודש וכן בשמונה קבצים הנדפסים הנוסח הוא הכל **יוכל**, אבל אולי הגירסא, הכל **יכול**׳. [אומנם נוסח זה מופיע בעוד מקומות בשמונה קבצים.

פסקה כב' האהבה הכוללת[84] (עמוד תז')

***אל** יתירא אדם, כשרואה אור האהבה העדינה העליונה מתרחבת בו בשכל טוב ובנעימה קדושה, מכל דבר חוצץ, מכל חטא ועון, מכל מניעה בעולם. אור העונג המתפשט אור שבת הוא, שגם הגיהנם שובת בו, וחייביא דביה נייחין, וקל וחומר שאין לו להעלות על דעתו הגאיונה בגאות קודש את אותה היראה הרעה, דרצועה בישא. או כל פחדים שבעולם. מרפי רוח.*

ידוע ידע האדם, שבאותן השעות, שהעונג העליון של רוחב הדעת הרוחני שורה בו, הוא מתעלה בעילוי עליון. ששנים רבות של עבודה פשוטה ותמימה, גם אם תהיה נקיה מתערובות של פניות גסות לא יוכלו ליתן לו את ערכן.

וכשם שהוא בעצמו מתעלה, כך כל התלוי בו, וכל העולם כולו מתעלה עמו, אשרי דורשי ד' המתענגים על נועמו.

נושא הפסקה- כשהאדם רואה אהבה גדולה, לא יחשוש מפני הדברים המונעים את האהבה.

ביאור הפסקה-

אל יתירא אדם, כשרואה אור האהבה העדינה העליונה מתרחבת בו בשכל טוב ובנעימה קדושה, מכל דבר חוצץ, מכל חטא ועון, מכל מניעה בעולם- הרב מתאר הרגשה שהאדם יכול להרגיש בזמן בו יש גילוי של האהבה. לפעמים כשהאדם מרגיש אהבה אז האדם חושש מפני הדברים המונעים את האהבה. לפעמים אדם יכול לחשוש בגלל מצבו הרוחני. אדם יכול לחשוב שאולי החטאים העוונות או אולי המניעות שקיימות בעולם, הם חוסמות את גילוי אור האהבה.

[84] מקור הפסקה, שמונה קבצים קובץ ד' פסקה נג'

הסיבה שהאדם לא צריך לחשוש מפני המניעות של האהבה, כיון שבאמת האהבה האלוקית כוללת בתוכה גם את המניעות. בתוך כל המניעות אנו יכולים לגלות אהבה גדולה.

נראה שהרב בתוך דבריו טומן את החידוש שבעצם גם בזמן החטא הקב״ה ממשיך להשגיח על העולם. כל זמן גם בזמן חטאים ומניעות עדיין יש הארה אלוקית, הקב״ה ממשיך את גילוי אור האהבה. הסיבה כיון שתמיד הקב״ה ממשיך להוביל את העולם אל תיקונו, אל הטוב המוחלט.

ישנה מורכבות בעולם מצד אחד חטא מצד שני המשך השפעה לעולם. כמו כן גם בזמן בו הקב״ה מביא דינים והקפדות לעולם, בכל זאת בתוך כל ההקפדה ישנה אהבה גדולה. כמו שמצאנו לגבי אבא שאוהב את בנו ובכל זאת מביא עליו קושי ויסורים. וכך נאמר בספר משלי.

משלי פרק יג פסוק כד

- *חוֹשֵׂךְ שִׁבְטוֹ שׂוֹנֵא בְנוֹ וְאֹהֲבוֹ שִׁחֲרוֹ מוּסָר׃*

ספר משלי מסביר שלפעמים המשפט וההקפדה היא עצמה מביאה לידי ביטוי ומימוש אהבה גדולה. אם כן גם בזמן שבהסתכלות הראשונה נראה כאילו האבא לא אוהב את בנו, בכל זאת בתוך כל ההקפדה ודין יש אהבה מסותרת.

דוגמא נוספת אנו יכולים לראות גם בזמן בו הקב״ה מביא עלינו גלות עדיין הוא שומר עלינו מרחוק. עדיין יש גילוי של אהבה. וכן מבאר הרמח״ל בדעת תבונות באריכות.

דעת תבונות מציאות הבריאה ותפקיד ישראל בה אות קל

- *וישראל בגלות הורידם עד עפר, שנאמר בהם (איכה ג, ו): ״במחשכים הושיבני כמתי עולם״, ועם כל זה קרא כתיב (ויקרא כו, מד): ״ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלותם״ וגו׳, וכתיב (מלאכי ג, ו): ״כי אני ה׳ לא שניתי ואתם בני יעקב לא כליתם״. והיינו, כי אין הקדוש ברוך הוא נחם על מעשיו הטובים שימאסם, ואף על פי שמניח להם קלקול, אינו שעזבם ודחם בשתי ידים ח״ו, אלא מניח להם לסבול, מה שהוא יודע היותו סוף סוף לטובתם; על כן הוא מקיים מציאותם. ... **אפילו בתוך ההפסדים***

בשעת קלקלתו, ולא זז מרחף עליהם כדי לקיים הטוב, שלא יתבטל ביטול גמור.

במקור זה מסביר הרמח"ל תמיד הקב"ה נשאר מרחף מלמעלה ושומר לקיים אותנו גם בזמן גילוי הדינים וההקפדות.

אור העונג המתפשט אור שבת הוא, שגם הגיהנם שובת בו, וחייביא דביה נייחין- על פי הבנת אור האהבה הזאת הרב מסביר את משמעות ביטול הגיהנום שקיים בשבת. דבריו של הרב מבוססים על הזהר.

זוהר כרך ב (שמות) פרשת תרומה דף קנ:- קנא.

- *בכל מעלי שבתא כד יומא אתקדש כרוזין, אזלין בכל אינון מדורין דגיהנם סליקו דינא דחייביא דהא מלכא קדישא אתיא ויומא אתקדש ואיהו אגין על כלא, ומיד דינין אסתלקו וחייביא אית לון נייחא.*

במקור זה מחדש הזהר שבכל שבת יוצא כרוז בכל מדורי הגיהנום וכל החייבים שנמצאים בגיהנום יש להם מנוחה.

הרב בעצם מסביר שהסיבה שיש להם מנוחה, כיון שבשבת מופיע אור האהבה. כשיש גילוי של אור אהבה ממילא אין רע. פתאום רואים כיצד גם הרע לא מפריע לגילוי האהבה. זה אור כל כך גדול שיוצר מנוחה לחייבים.

וקל וחומר שאין לו להעלות על דעתו הגאיונה בגאות קודש את אותה היראה הרעה, דרצועה בישא- הרב ביאר שהאדם צריך להכיר כיצד כל המציאות כולה כלולה בתוך אור אהבת ה'. אפילו החטאים כלולים ונמצאים תחת שליטתו של הקב"ה. אם כן קל וחומר שכשיש דינים בעולם האדם צריך להכיר שמקור הדינים הוא מהקב"ה ולא מדברים אחרים. וכך מבואר בהקדמה לספר הזהר.

זוהר - הקדמה דף יא עמוד ב

- *בכה רבי שמעון ואמר ווי אי אימא ווי אי לא אימא, אי אימא ינדעון חייבין היך יפלחון למאריהון אי לא אימא יאבדון חברייא מלה דא באתר דיראה קדישא שרי מלרע אית יראה רעה דלקי ומחי ומקטרג ואיהי רצועה לאלקאה חייביא ומאן דדחיל בגין עונש דמלקיותא וקטרוגא כמה דאתמר לא שריא עליה ההיא יראת ה' דאקרי יראת*

ה' לחיים, אלא מאן שריא עליה ההיא יראה רעה ואשתכח דשריא עליה ההיא רצועה יראה רעה ולא יראת ה'

במקור זה מסביר הזהר שיש מקור שבו נמצא הכח להביא מלקות לעולם. אומנם מקור כח זה הוא מן הקב"ה. אלא שישנה בעיה יש אנשים שחוששים רק מהמלקות עצמם ושוכחים שמקור המלקות הוא ממקור אלוקי. כשיש שכחה כזאת אז האדם בעצם שוכח את יראת ה'. במקום להכיר כיצד יראת ה' היא כוללת את כל המציאות, האדם מפריד בין היראה מן האלוקות. כשהאדם חושש רק מהעונש ושוכח ממקור העונש, שוכח לפחד מן הקב"ה, זה חסרון משמעותי.

כשהאדם נמצא בגאונות של הקודש, כשהאדם מכיר את שליטתו הגדולה של הקב"ה, אז האדם מכיר כיצד הכל ממנו. לכן כשיש דינים האדם לא חושש שהם סותרים את אור האהבה.

או כל פחדים שבעולם. מרפי רוח- וכן לא רק מלקות פיזיים שהאדם חושש מהם. אלא גם החשש המדומה, חשש של פחדים שקיימים באופן טבעי בעולם. האדם צריך להבין שמקור הפחד הוא מן הקשר אל הקב"ה. הפחד הוא לא מקור העומד בפני עצמו.

הפחדים הטבעיים שקיימים בעולם הם מרפים את הרוח של האדם. הם מנמיכים את עבודתו של האדם להיות עבודה של פחד ושיתוק. עבודה שאינה קשורה אל הקב"ה, אלא עבודה שהאדם פועל מתוך פחד אישי ואגואיסטי.

ידוע ידע האדם, שבאותן השעות, שהעונג העליון של רוחב הדעת הרוחני שורה בו, הוא מתעלה בעילוי עליון- בזמן בו האדם מרגיש אהבה לכל הנבראים, אז האדם נמצא בעולם עליון. הסיבה שיש כאן עונג גדול כיון שהאדם אוחז במעלה של העתיד לבוא. מציאות בה העולם מגיע לתיקונו. בדיוק כמו ששבת היא מעין העולם הבא, כך העונג הזה הכולל ביטול של החטאים והעוונות, ביטול של הדינים, ראיית הטוב בכל הדברים. הדבר הזה משוייך לעולם הבא, לכן הוא מביא עונג אינסופי. זאת מעין אהבה השייכת לאור המקיף, אור הכולל את הכל.

הרב בשמונה קבצים מתאר את החוויה שהאדם חווה כשהוא מתקשר אל אור האהבה האלוקית, וכך כותב הרב.

קובץ א' פסקה תתלב.

- *העונג היותר גדול הוא, מה שמתענגים על העונג של ה' מצד עצמו. זה תפיס ברעותא דליבא, אף על גב דלא תפיס בשום מחשבה. וכל מגמת השכליות התורניות והעבודות כולן, הן כדי לפתח שבילין לעונג בהיר עליון זה, שאין קץ להעילויים שבו, ומדרגותיו אין להן תכלית וקץ. ובכל עת שהנשמה מציירת נטף אחד מעדן עליון שבעליונים זה, נעשית מדושנת עונג, ואור האהבה ממנה הוא נובע. ושיר השירים מיוסד על נקודה זו, המתגלה באהבה בתענוגים, שכל עדוני עולמים הם רק ניצוצים קלים מאור זוהר עדן נחלי תענוגיה. אשרי המחכה לאור עדן זה, עין לא ראתה אלהים זולתך יעשה למחכה לו.*

במקור זה הרב מתאר את העונג שהאדם יכול להתענג על ה'. העונג הזה נמצא במעין רעותא דליבא, לא מציאות שהאדם ממש יכול להרגיש אלא מעין תפיסא רחוקה של האור הזה. אומנם כל עבודת האדם היא להכין כלים בשביל האור הזה. כיון שהאור הזה מבטא את נקוד האהבה בתענוגים, אהבה ששייכת לעונג של העתיד לבוא.

ששנים רבות של עבודה פשוטה ותמימה, גם אם תהיה נקיה מתערובות של פניות גסות לא יוכלו ליתן לו את ערכן - גילוי והרגשת אור האהבה הזאת, היא שוות ערך לשנים רבות של עבודה. הרב מתאר כיצד האדם יכול לעבוד את הקב"ה מתוך פשיטות, מתוך תמימות ובכל זאת שנים אלה לא יהיו שוות ערך לחווית אור האהבה. הרב מתאר כאן עבודה גדולה של האדם, מציאות בה האדם עובד בשביל בוראו, לא בשביל לקבל פרס, לא בשביל שום פניות זרות. בכל זאת כל עוד האדם לא הרגיש ולא חווה את האהבה הגדולה, אז האדם חסר.

אפשר שמהות האור הזה היא מעין תשובה ומענה שהקב"ה עונה לאדם. יכול להיות אדם שעובד כל הזמן את בוראו, אבל מעולם לא הרגיש כיצד הקב"ה מחזיר לו תשובה. בעצם הרגשת אור האהבה הנעימה הזאת הקב"ה מחזיר לו תשובה. אפשר שזאת מעלת הקדושה שמתאר הרמח"ל.

ספר מסילת ישרים פרק כו

- *ואמנם לפי שאי אפשר לאדם שישים הוא את עצמו במצב הזה כי כבד הוא ממנו, כי סוף סוף חומרו הוא בשר ודם, על כן אמרתי שסוף הקדושה מתנה, כי מה שיוכל האדם לעשות הוא ההשתדלות ברדיפת הידיעה האמתית והתמדת ההשכלה בקדושת המעשה, אך הסוף הוא שהקב"ה ידריכהו בדרך הזה שהוא חפץ ללכת בה, וישרה*

עליו קדושתו ויקדשהו, ואז יצלח בידו זה הדבר, שיוכל להיות בדביקות הזה עמו יתברך בתמידות ... אך הקדוש הדבק תמיד לאלהיו, ונפשו מתהלכת בין המושכלות האמתיות באהבת בוראו ויראתו, הנה נחשב לו כאילו הוא מתהלך לפני ה' בארצות החיים עודנו פה בעולם הזה, והנה איש כזה הוא עצמו נחשב כמשכן, כמקדש, וכמזבח

במקור זה מסביר הרמח"ל שקדושה זאת עבודת האדם שמתחיל מן האדם, אבל הסיום הוא תלוי ברצון ה'. רק כשהקב"ה ירצה, אז הקב"ה ידריך אותות להגיע לדבקות התמידית. המידה הזאת להרגיש דבקות ואהבה זאת מידה אינסופית שהרבה אנשים למרות כל עבודתם לא זוכים. יתרונו של האדם שמגיע למעלה הזאת שאצלו הכל קדוש. גם המציאות של הדברים הגשמיים יש בהם קדושה ודבקות.

וכשם שהוא בעצמו מתעלה, כך כל התלוי בו, וכל העולם כולו מתעלה עמו, אשרי דורשי ד' המתענגים- כיון שהאדם הגיע למעלה כזאת הוא מעלה את עצמו וגם את כל התלויים בו. לכן הרמח"ל במהלך תיאור מדרגת הקדושה הרמח"ל מסביר את החשיבות של הדבקות בתלמידי חכמים, כיצד תלמידי החכמים יכולים להעלות את כל מי שקשור אליהם. וכך כותב הרמח"ל.

ספר מסילת ישרים פרק כו

- *והוא הענין שאמרו עליו ז"ל (כתובות ק"ה): כל המביא דורון לת"ח כאילו הקריב בכורים. וכן אמרו (יומא ע"א): ימלא גרונם של ת"ח יין במקום נסכים, ואין הדבר הזה שיהיו הת"ח להוטים אחרי האכילה והשתיה ח"ו שימלאו גרונם כמלעיט את הגרגרן, אלא הענין הוא לפי הכונה שזכרתי, כי הת"ח הקדושים בדרכיהם ובכל מעשיהם הנה הם ממש כמקדש וכמזבח, מפני שהשכינה שורה עליהם כמו שהיתה שורה במקדש ממש, והנה הנקרב להם כנקרב על גבי המזבח, ומילוי גרונם תחת מילוי הספלים (ספלים שהיו על גבי המזבח שהיו מנסכים לתוכם יין). ועל דרך זה כל תשמיש שישתמשו מדברי העולם אחרי היותם כבר דבוקים לקדושתו יתברך, הנה עילוי ויתרון הוא לדבר ההוא שזכו להיות תשמיש לצדיק, וכבר הזכירו ז"ל בענין אבני המקום שלקח יעקב ושם מראשותיו (חולין צ"א): אר"י מלמד שנתקבצו כולן והיתה כל אחת אומרת עלי יניח צדיק ראשו.*

במקור זה מבואר כיצד הצדיק מעלה את כל מה שקשור אליו. היכולת להעלות את כל מה שקשור עליו זאת מעלת הצדיק, הקדוש.

כיון שהצדיק קשור אל העולם כולו, הצדיק רואה כיצד כל העולם כולו מבטא קדושה, ממילא הוא מסוגל להעלות אל רק את מי שתלוי בו אלא גם את העולם כולו.

הרב מסיים את הפסקה במעין ברכה לאותם אנשים שהם זוכים להתענג על נועם ה'. אשריהם שזכו למעלה הזאת.

פסקה כג התאחדות האהבה והיראה [85] (עמוד תח')

***הצדיקים העליונים** יודעים שהם אוהבים את ההתיחדות עם נשמתם, כשהיא מתיחדת בשרשה העליון ומשפיעה שפע חיים גדול על כל ענפיה, יותר מכל העבודות של קבלת פרס שבעולם. ומתוך אהבה זו באים הם להאהבה העליונה, המתאחדת עם היראה הנפלאה, המרהבת את העין של כל הבריות.*

וכל צבא מעלה מתנשאים בזיו עליון מגודל חמדת עולמי עולמים זאת, וכל הנשמות מתעלות על ידי חשק נועם ידידות, שבאה מהשקפת קודש זו, המספרת כבוד אל, ברב חסד והדרת קודש. ולא יגעו לריק ולא ילדו לבהלה, כי ברוכי ד' המה וצאצאיהם אתם.

נושא הפסקה- ההתייחדות של הצדיקים בעצמם משפיעה אהבה ושפע לעולם.

ביאור הפסקה-

הצדיקים העליונים יודעים שהם אוהבים את ההתיחדות עם נשמתם - הרב מבאר את עבודת הצדיקים. הצדיקים אוהבים להתייחד עם נשמתם, להתבונן בשורש נשמתם. החיבור שהצדיק מתחבר לנשמתו נובע משום שהנשמה היא מגלה את ניצוץ האלוקות בעולם. בעצם הנשמה של האדם היא חלק אלוה ממעל, וכך מובא בתניא.

תניא ליקוטי אמרים פרק ב

- *ונפש השנית בישראל היא חלק אלוה ממעל ממש כמ"ש ויפח באפיו נשמת חיים ואתה נפחת בי וכמ"ש בזוהר מאן דנפח מתוכיה נפח פי' מתוכיותו ומפנימיותו שתוכיות ופנימיות החיות שבאדם מוציא בנפיחתו בכח:*

[85] מקור הפסקה שמונה קבצים קובץ ג' פסקה קלי'.

בעל התניא מסביר שהנשמה של כל יהודי היא חלק ממש מן האלוקות. זה ממש נפיחה ורוח שהקב"ה נפח באדם. כיון שהנשמה היא חלק אלוה ממש, אפשר להבין את הסיבה שהצדיקים אוהבים להתייחד עם נשמתם.

אומנם בדברי הרב אפשר שישנה הדגשה נוספת. כשהצדיק מתייחד בנשמתו בעצם הצדיק מחפש ומברר מה הדרך המיוחדת שלו לעבודת ה'. הרב בשמונה קבצים מתאר את החשיבות שהאדם יעבוד לפי ההכרה המיוחדת והמתאימה לאישיותו. וכך כותב הרב.

קובץ ד' פסקה ו. (מובא באורות הקודש ח"ג עמ' רכא')

- *כל אדם צריך לדעת, שקרוי הוא לעבוד על פי אופן ההכרה וההרגשה המיוחד שלו, על פי שורש נשמתו, ובעולם זה, הכולל עולמים אין ספורות, ימצא את אוצר חייו. ... הוא צריך לרכז את חייו בעולמותיו הוא, בעולמות הפנימיים שלו, שהם לו מלאים כל ומקיפים את כל. חייב אדם לומר בשבילי נברא העולם. גדולה-ענותנית זו מאשרת היא את האדם, ומביאתו לשלימות העליונה העומדת ומחכה לו, ובהיותו צועד בדרך חיים בטוחה זו, במסלולו המיוחד, באורח צדיקים המיוחדה שלו, ימלא גבורת חיים ועליזות רוחנית, ואור ד' עליו יגלה, מהאות המיוחדת שלו בתורה יצא לו עזו ואורו.*

במקור זה מסביר הרב שהאדם צריך לרכז את חייו בעולמות הפנימיים שלו. רק כשהוא יתרכז בעצמו, אז הוא יוכל להגיע אל השלמות.

כשהיא מתיחדת בשרשה העליון ומשפיעה שפע חיים גדול על כל ענפיה, יותר מכל העבודות של קבלת פרס שבעולם- כשהנשמה חוזרת אל שורשה העליון היא מסוגלת להשפיע לכל הענפים. כל מאורעות חייו של הצדיק הם מעין ענפים של השורש העליון. בצורה כזאת השפע הוא שווה יותר מכל העבודות שהאדם עובד בשביל לקבל פרס בעולם. בעצם כשהאדם עובד עבודות בעולם העבודה היא רק אמצעי בשביל התכלית. התכלית זה הפרס ואילו העבודה היא אמצעי. לכן הצדיק לא מרגיש תענוג בעבודה כזאת. העבודה המעולה, זאת עבודה שהאדם חוזר אל עצמיותו, בצורה כזאת ישנו שפע כל כך גדול, שפע שנובע מתוך האדם. שפע שאיננו שפע של אמצעי, אלא שפע שהוא עצמו המטרה.

דבריו של הרב על הצורך לעבוד ללא רצון לקבל פרס, יסוד זה מופיע במסכת אבות.

משנה מסכת אבות פרק א משנה ג

- *אנטיגנוס איש סוכו קבל משמעון הצדיק הוא היה אומר אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס אלא הוו כעבדים המשמשין את הרב שלא על מנת לקבל פרס ויהי מורא שמים עליכם:*

ומתוך אהבה זו באים הם להאהבה העליונה- כשהאדם נמצא בדרגה הזאת, בעצם האדם עובד את הקב"ה לשמה. מתוך שורש נשמתו, בדרגה הזאת האדם נמצא בעבודה של אהבה לקב"ה. כמו אהבה למשהו אחר שהאדם פועל בזכות האהבה הגדולה. היכולת לעבוד ללא רצון לקבל פרס, זאת יכולת לגלות אהבה גדולה לקב"ה. לכן הצדיקים שמגיעים למעלה הזאת הם נמצאים בדרגת אהבה. וכך מבאר הרמב"ם בפירושו על מסכת אבות.

רמב"ם על משנה מסכת אבות פרק א משנה ג

- *ואמר זה החסיד, שאתם לא תעבדו את ה' על תנאי שייטיב לכם ויגמלכם חסד, ותקוו לגמול ותעבדו בעבורו, אלא עבדוהו כעבדים שאינם מקווים לחסד ולא להטבה, רצה בזה: שיהיו עובדים מאהבה, כמו שבארנו בעשירי מסנהדרין.*

הרמב"ם מסביר עבודה ללא רצון לשכר נובעת שאנו עובדים מתוך אהבה אמיתית, ללא רצון לחסד והטבה מן הבורא. זאת האהבה העליונה שהצדיקים מסוגלים להגיע.

המתאחדת עם היראה הנפלאה- הצדיקים העליונים יודעים לשלב בין אהבה ליראה. היסוד לשלב בניהם מבוסס על תיקוני הזהר כמו שמובא בתניא.

תניא ליקוטי אמרים פרק מא

- *אבל בלי יראה כלל לא פרחא לעילא באהבה לבדה כמו שהעוף אינו יכול לפרוח בכנף אחד דדחילו ורחימו הן תרין גדפין [כמ"ש בתיקונים] וכן היראה לבדה היא כנף אחד ולא פרחא בה לעילא אף שנקי עבודת עבד וצריך להיות ג"כ בחי' בן לעורר האהבה הטבעית עכ"פ המסותרת בלבו שתהא בהתגלות מוחו עכ"פ לזכור אהבתו לה' אחד במחשבתו וברצונו לדבקה בו יתי.*

במקור זה מסביר בעל התניא שהאהבה ויראה אלו שני כנפיים, כמו שעוף צריך שני כנפיים כדי לפרוח, כך עבודת ה'. אדם לא יכול לבסס עבודתו רק על היראה או רק על אהבה.

כמובן כאן מדובר על יראה עילאה, לא יראת החטא, אלא יראת הרוממות שהיא נובעת מתוך האהבה. ככל שיש יותר אהבה עליונה, אז יש יותר יראת הרוממות.

החיבור בין אהבה ליראה בעצם מופיע במשנה באבות שהבאנו לעיל, בסוף המשנה נאמר 'ויהי מורא שמים עליכם'. וכך הסביר הרמב"ם בפירוש המשנה.

רמב"ם על משנה מסכת אבות פרק א משנה ג

- *רצה בזה: שיהיו עובדים מאהבה, כמו שבארנו בעשירי מסנהדרין. ועם זה לא פטרם מן היראה, ואמר: ועם היותכם עובדין מאהבה, אל תניחו היראה לגמרי, ויהא מורא שמים עליכם, כי כבר באה גם כן בתורה המצוה ביראה, והוא אומרו: +דברים ו יג+ "את ה' אלהיך תירא". ואמרו החכמים: "עבוד מאהבה, עבוד מיראה". ואמרו: "האוהב לא יחמיץ מצוה, והירא לא יעבור על אזהרה", כי ליראה מבוא גדול במצוות לא תעשה, וביחוד במצוות השימעיות.*

הרמב"ם מסביר למרות שעיקר המשנה היא עבודה מאהבה, בלי פרס. בכל זאת צריך להכניס לעבודה הזאת את היראה.

המרהבת את העין של כל הבריות. וכל צבא מעלה מתנשאים בזיו עליון מגודל חמדת עולמי עולמים זאת- היכולת לאהוב אהבה עליונה בשילוב עם יראה זאת פעולה מיוחדת. פעולה שיש לה מעין רהב, יופי שכל הבריות מתפעלות ממנו. לא רק הבריות הגשמיות, אלא גם צבא מעלה, מלאכים מתנשאים מרוב זיו כשהם רואים את העבודה והפעולה הזאת. זאת חמדה מאד מיוחדת להיות בדרגה של אהבה הנובעת מעומק הנשמה של הצדיקים.

וכל הנשמות מתעלות על ידי חשק נועם ידידות, שבאה מהשקפת קודש זו, המספרת כבוד אל, ברב חסד והדרת קודש- כעת הרב מסביר כיצד ההתייחדות ההתמקדות הפרטית של הצדיקים בעצמם בסופו של דבר משפיעה כלפי חוץ. יש כאן חידוש, היה צד להגיד כשהצדיק מתייחד בעצמו הוא מתנתק מן הכלל. כאן הרב מדגיש שבעצם בזכות

שהצדיק התייחד בנשמתו, בעצמו, אז כעת ההשפעה היא כלפי חוץ. בצורה כזאת כל הנשמות מתעלות, ויש חשק וידידות גדולה, לכל הסביבה. כולם רואים את ההשפעה הטובה של האהבה הזאת, כולם רואים את כבוד ה' המופיע בזכות הצדיקים.

הרב בכמה מקומות מדגיש את השפעתם של הצדיקים, ונביא שני מקורות בעניין.

קובץ א' פסקה תקמג.

- *הזוהר שיש בכל פעולה וכל ענין בהיותו מואר באור האלהי, הוא מרומם, מקדש, מגביר, מעדן, ומרוה כל טוב. וכל מה שהופעת הקודש מתגברת, על ידי התגברות המחשבה במרומי הקודש, כל ניצוצות הטוב מתגדלים ... וכל מה שהוא מתעלה על ידי מחשבתם של צדיקים, הוא עולה ביקר שגיא. ואין קץ לאושר העולם כולו הבא על ידי הרחבת הלב של צדיקים עליונים, שחבת החיים שלהם היא חבת קודש, הנובעת מכליון נפש בגבורה ועז למקור חיי החיים כולם, כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו, הוד בית חיינו.*

במקור זה הרב מסביר שככל שהאדם מגביר את המחשבה האלוקית, כך הדבר יותר מרומם. הרב מדגיש כאן שמחשבתם של הצדיקים היא עולה במעלה נשגבת, ועל ידי הרחבת מחשבת הצדיקים, אז אין כל העולם מושפע מהם. זאת הסיבה שהרב מדגיש שאין קץ לעושר העולם כולו, בזכות מחשבת הצדיקים.

וכך כותב הרב בעוד מקום.

קובץ א' פסקה תשכג.

- *הנטיה שמתגלה בצדיקים עליונים, שכל נטות חפצם וכל רעיוני לבבם הנם מלאים קודש של מטרות נשגבות, המביאים ברכה רבה לעולם כולו...*

גם כאן הרב מדגיש כיצד נטיות חפצם של הצדיקים מלא קודש ומביא ברכה לעולם כולו.

ולא יגעו לריק ולא ילדו לבהלה, כי ברוכי ד' המה וצאצאיהם אתם - הרב מסיים את הפסקה בפסוק המופיע בספר ישעיה.

- *לֹא יִיגְעוּ לָרִיק וְלֹא יֵלְדוּ לַבֶּהָלָה כִּי זֶרַע בְּרוּכֵי יְקֹוָק הֵמָּה וְצֶאֱצָאֵיהֶם אִתָּם׃*

הרב משה צוריאל כתב שנראה הדגש כאן הוא על סוף הפסוק, שבסופו של דבר הצדיקים משפיעים על צאצאיהם, על כל המציאות שסביבם. אומנם אפשר שהדגש כאן גם על תחילת הפסוק. בפסוק מודגש ההבדל בין הצדיק שעובד שלא על מנת לקבל פרס לאדם רגיל. מי שעובד על מנת לקבל פרס העיקר הוא התוצאה. לדוגמא נגר העיקר היא התוצאה שבסוף יהיה ארון. אם הנגר לא הצליח התוצאה לא יצאה. בעצם העבודה עצמה אין לה תכלית אילולי התוצאה. לעומת זאת הצדיקים העליונים עצם החיבור לנשמתם, זה עצמו נחשב כתוצאה. עצם זה שהם יגעים להכיר את נשמתם, זאת התוצאה. לכן מעולם הם לא יהיו במצב בו הם יגעים לריק.

פסקה כד' האמונה והאהבה והיראה והדבקות [86] (עמוד תח')

***האמונה הגדולה** שהאהבה, היראה, והדבקות האלהית, נמשכות עמה, כל הטוב שבעולם מאיר בה. כל ההשכלות, הגדולות, עם הקטנות, נמשכות בה ועל ידה חכמה, גבורה, שמחה, קדושה גדולה וטהרה, חסידות וענוה, יופי וחן, הכל כלולים בה, הכל נמצאים עמה, כל סדר וכל מנוחה, כל שלוה וכל שקט, כל כבוד וכל תפארה.*

אוצר החיים של אמונת אומן העליונה, כולל הכל, כל גודל וכל עז, וצדיק באמונתו יחיה.

נושא הפסקה- האמונה משפיעה שפע גדול בעולם.

ביאור הפסקה-

האמונה הגדולה שהאהבה, היראה, והדבקות האלהית, נמשכות עמה, כל הטוב שבעולם מאיר בה- הרב מסביר כיצד האמונה מולידה תכונות רבות. הרב מסביר שבעצם בשלב הראשון אמונה מולידה אצל האדם אהבה יראה ודבקות אלוקית.

כבר ראינו בפסקה הקודמת שיש קשר הדוק בין אהבה ליראה, אלו שתי תכונות שהאדם צריך לתקן בעצמו. השלמות של תכונות אלה, מביא את האדם לידי דבקות. ביטוי לשילוב בין אהבה יראה ודבקות, אנו יכולים למצוא בדבריו של הרמב"ם ביסודי התורה, וכך כותב הרמב"ם.

רמב"ם הלכות יסודי התורה פרק ב הלכה ב

- *והיאך היא הדרך לאהבתו ויראתו, בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים ויראה מהן חכמתו שאין לה ערך ולא קץ מיד הוא אוהב ומשבח ומפאר ומתאוה תאוה גדולה לידע השם הגדול כמו שאמר דוד צמאה נפשי לאלהים לאל חי, וכשמחשב בדברים האלו עצמן מיד הוא נרתע לאחוריו ויפחד ויודע שהוא בריה*

[86] מקור הפסקה שמונה קבצים קובץ ו' פסקה מח'.

קטנה שפלה אפלה עומדת בדעת קלה מעוטה לפני תמים דעות, כמו שאמר דוד כי אראה שמיך מעשה אצבעותיך מה אנוש כי תזכרנו ...

במקור זה מסביר הרמב״ם שישנה התבוננות שמביאה את האדם לידי אהבה ויראה. בחלק מן התיאור הרמב״ם מתאר כיצד האדם מתאוה תאווה גדולה לידע את ה׳. כמו שנאמר ׳צמאה נפשי לאלקים׳, הצמאון הזה הוא ממש דבקות.

הרב מוסיף כאן שמתוך הדבקות כל הטוב בעולם מאיר בזכות האמונה הזאת. בעצם הבסיס של האדם לגילוי הטוב זה נעשה על ידי האמונה של האדם. וכך כותב הרב בשמונה קבצים על פעולת האמונה והטוב.

קובץ א׳ פסקה תתעח.

- *האמונה האלהית היא הקרקע שכל טוב החיים ממנה פורה. ... כן תורת האמונה תאשר אושר גדול ומפותח את כל ההמון כולו הקשור בקשר תום האמונה, על ידי מה שיראו להם את העושר הגדול שבאוצריה...*

הרב מתאר שהאמונה היא מעין קרקע של שממנה צומח כל הטוב שבעולם, זאת קרקע המפרה את האדם בהרבה אוצרות.

כל ההשכלות, הגדולות, עם הקטנות, נמשכות בה ועל ידה חכמה, גבורה, שמחה, קדושה גדולה וטהרה, חסידות וענוה, יופי וחן, הכל כלולים בה, הכל נמצאים עמה, כל סדר וכל מנוחה, כל שלוה וכל שקט, כל כבוד וכל תפארה- הרב מביא דוגמאות כיצד כל הטוב יוצא מן האמונה. הרב מתחיל מן השורש היא ההשכלה, החכמה שבעולם[87]. ומשם הרב יורד את המידות של האדם, גבורה ושמחה. מתחת למידות הרב מכניס את המעלות הרוחניות של האדם, קדושה טהרה חסידות וענווה. משם הרב יורד לתאר יופי וחן שיש לאדם בעל האמונה, נראה שהדגש כאן כלפי אחרים. בסוף הרב מדגיש את הצורה הנפשית של האדם בעל האמונה, יש לו שלוה מנוחה ושקט. ושוב הרב חוזר לתאר את הכבוד והתפארת שיש

[87] האמונה מקשרת את האדם אל ההשכלה, כיון שהקב״ה הוא השכל הפועל, ממילא דבקות היא מביאה לאדם תובנות נכונות של שכל פועל.

לבעל האמונה. הרב בדבריו כלל את המעלות השונות שיש לאדם באישיות שלו.

אוצר החיים של אמונת אומן העליונה, כולל הכל, כל גודל וכל עז, וצדיק באמונתו יחיה- הרב מסביר שבעצם האמונה היא מעין אוצר שכולל בתוכו את כל הטוב וכל השפע שיש בעולם. אוצר הוא מעין מחסן בו האדם שומר את כל השפע שהוא צריך. כמו מחסן מלא חיטה ואוכל, שמידי פעם האדם מושך מן המחסן הזה את מה שהוא צריך לשובע נפשו.

מי שמקושר אל האמונה הזאת, אז הכל כלול בתוכו. כל הגודל נמצא בתוכו.

הרב מסיים את הפסקה בפסוק המופיע בספר חבקוק.

חבקוק פרק ב פסוק ד

- *הִנֵּה עֻפְּלָה לֹא־יָשְׁרָה נַפְשׁוֹ בּוֹ וְצַדִּיק בֶּאֱמוּנָתוֹ יִחְיֶה׃*

חז״ל דורשים על הפסוק הזה שבעצם חבקוק העמיד את כל עבודת האדם על האמונה, וכך מובא בגמ׳.

תלמוד בבלי מסכת מכות דף כד עמוד א

- *בא חבקוק והעמידן על אחת, שנאמר׃ וצדיק באמונתו יחיה.*

הרב בפסקה שלנו מסביר שזה לא רק מצד עבודת האדם, אלא בעצם כל עבודת האדם יכולה להיות מושפעת מן האמונה. בעצם המאמין כל השפע נמצא באוצר של האמונה.

פסקה כה' (א) האהבה הישראלית העולמית [88] (עמוד תט')

***מאירה היא** נגד עיני אבוקת הקודש של אור העולם, העדין והנערץ. אור ישראל, עדניו ממלאים כל היקום שיגוב טהור. האיכות הכבירה של החיים בעוצם מקוריותה הטהורה שוטפת היא מנחליו. נשמות נשאות יונקות חייהן ממעיניו, מזיו העולמים, מהוד הנצח.*

האורות מופיעים בהכרת האלהות בטוהר. ברעננות החשק של מרכזיות היש בעוצם עליונותו. נדחקת היא הנשמה הישראלית להצצת האהבה, הממלאה אור חייה, הלוקחת כל עמדתה. גלים נשאים הומים בהמיה רבה מסוף העולמים כולם ועד סופם, בקרב נשמתה פנימה.

וטוהר על טוהר מתגבר, ונצח על נצח מתאדר, ורז חיי עולם דוחה את גלגלי התולדה, והתולדה הישראלית מתגלה בתפארת גווניה, הולכת היא ועופפת בגאון עוזה, לפעולתה העליונה, לתעופת קודש, קודש קדשים.

ומתחת לה שוטפים עביבים, אורות כהים, מהולים בצללים, יונקים מלשדה, מוארים ברשמי אורה. והמחשכים מתערבים בהם, ומעבים את הנפשות המקושרות עמהן. כי ככה הנן ביסודן וככה יאהבו. ועד המורד שם המון מחשכים, רוחות סועה וסער, ורסן מתעה על לחיי עמים, ובתוך כל חושך זיקים מזיוה ירוצדו.

נושא הפסקה- אבוקת קודש של אהבה מתפשטת, גם מקומות רחוקים שיש הסתרה בתוכם יש זיק של אור אהבה.

ביאור הפסקה-

מאירה היא נגד עיני אבוקת הקודש של אור העולם, העדין והנערץ. אור ישראל, עדניו ממלאים כל היקום שיגוב טהור- הרב מתאר את

[88] מקור הפסקה שמונה קבצים קובץ ה' פסקה ח'.

המקור של אור העולם. אור העולם הוא אור שבא לעולם על ידי ישראל. עם ישראל ממלא את העולם כולו, את היקום כולו בשיגוב טהור של אור עולם. הרב מכנה את הופעת האור הזה בשם אבוקה. מהותה של האבוקה שהיא מופיעה בריבוי גדול של גוונים, בריבוי של אור גדול. לכן אנו צריכים להיות משפיעים בכל העולם, וכך כותב הרב בשמונה קבצים.

קובץ ג' פסקה רעד.

- *כשעם הקודש יהיה בריא וחזק בגופו, תתגבר ותתחזק הקדושה בעולם. כשילדי ישראל יהיו חזקים, בריאים ומוצקים, יהיה אויר העולם קדוש וטהור. כל תוכן גשמי של צדיקים, מעלה את העולם כולו ברוחניותו, ואין צדיק בעולם שיגיע לקרסוליה של כנסת ישראל כולו, ומובן בזה, שהבריאות והיתרון הגשמי של כללות ישראל, זהו היסוד לאור העולם, לקודש העולם, לגילוי האלהות בעולם, לטהרת המדות, לרוממות הצדק והופעת המוסר בנצחונו בעולם....*

במקור זה הרב מסביר את ההשפעה של עם ישראל על העולם. כל העולם מתעלה רוחנית בזכות העליה של עם ישראל. כיון שעם ישראל מביא לעולם את אורו, לכן כל חיזוק של האומה הישראלית מאיר לעולם. הרב מוסיף ומחדש אפילו חיזוק גופני של האומה הישראלית משפיע קדושה על העולם כולו.

הרב במקור נוסף בשמונה קבצים מתאר את הכרת העולם בהשפעתם של ישראל, וכך כותב הרב.

קובץ ג' פסקה שנו

- *... אבל בבא התור של אור העולם להגלות, יודע לעולם שדרכי החיים של העונג האמיתי אנחנו משפיעים בעולם, את אושר החיים, הנותן להם את ערכם, אשר מבלעדיו הם שלולים כל ערך...*

במקור זה הרב מסביר שבעתיד העולם ירגיש ויכיר כיצד כל העונג האמיתי, הוא נובע מן האומה הישראלית.

האיכות הכבירה של החיים בעוצם מקוריותה הטהורה שוטפת היא מנחליו. נשמות נשאות יונקות חייהן ממעיניו, מזיו העולמים, מהוד הנצח- כיון שעם ישראל מקבל הארה מן אור עולם, ממילא דרכנו עובר אור מאד איכותי. אנו חיים את החיים בצורה מקורית. אפשר שזאת

הסיבה שעם ישראל במהלך חייו מבטא קידוש של העולם הגשמי והחומרי. אנו מתעסקים בכל מכלול החיים. וכך כותב הרב בעין איה.

עין איה מסכת ביכורים פסקה כט.

- *השור הולך לפניהם וקרניו מצופות זהב ועטרה של זית בראשו. אומה שיש לה מטרה עליונה ונשגבה היא מציינת את דרכה לחבב את העבודה, כי רק בעבודה ויגיע כפים בלאום יסודרו חיים כשרים וישרים. והנה אם לא הי' לה שאיפה יותר גבוהה מחיי הגוף לא הי' לה לפנות לעושר וגדולה. אבל כיון שיש לה נפש רמה השואפת להגדיל פעלה בעולם ע"כ תשאוף ג"כ לעושר ע"י העבודה. אמנם העושר לא יהי' מכוון לעצמו כ"א כדי שעל ידו תבא להאיר את עצמה ואת העולם באור החכמה והדעה האמתית, אור ד' אלהי עולם. וזאת היא תעודת ישראל, ...*

במקור זה הרב מסביר שעם ישראל יש לו שאיפה גם לחיי גוף גדולים. כיון שאנו בעלי שאיפה גדולה שאיפה הגבוהה מן החיים, לכן אנו משפיעים גם על העושר ועל העבודה. כיון שאנו יונקים ממקור כל כך מקורי לכן אנו משפיעים על הכל.

מתוך הסיבה הזאת ניתן להבין למה הנשמות הגדולות יונקות ממקור זה. בעצם כשהאדם יונק מן נשמת האומה הישראלית, ממילא האדם מקבל חיות גדולה. הרב מכנה את היניקה בשם נצח והוד, ובאמת בספרות הקבלה מתארים שנצח והוד הם החלקים היוצרים יניקה[89]. [אומנם כאן הרב כינה את היניקה בשם הוד הנצח, היינו ההוד שנמצא בנצח, אבל ספירת הוד נצח הם משולבות זו בזו.]

האורות מופיעים בהכרת האלהות בטוהר. ברעננות החשק של מרכזיות היש בעוצם עליונותו- כשהאומה הישראלית מביאה לעולם את האור האלוקי, אז האורות מופיעים בצורה רעננה וטהורה. עם ישראל תפקידו להביא לעולם את הכרת האלוקות בטהרה. הסיבה שזה תפקידנו כיון שבטבע הישראלי מונחת התכונה האלוקית, הצמאון לאלוקות. וכך כותב הרב בשמונה קבצים.

---

[89] ר' חיים ויטאל בעץ חיים מתאר כיצד עולמות עליונים יורדים ומשפיעים לעולמות שתחתיהם על ידי יניקה של הוד ונצח, שזה החלק החתון של גוף האדם. מעין דדי בהמה שיוצרים יניקה לעולם שתחתיו.

קובץ א' פסקה תשעד (אורות התחיה י')

- *... אמנם בישראל מונחת התכונה האלהית במעמקי טבע נשמת האומה. הצמאון לדעה והרגשה אלהית, בתכלית עליונותה וטהרתה, היא הנקודה שהחיים בה מורגשים ... הכרה זו היא גם כן ענין מיוחד לישראל, שמונח בטבע נשמת האומה, מתגלה בהכרה פנימית אפילו להמוני המונים, והולכת ומתחוורת ומתבררת לסגולי הסגולות בכל דור ודור. הענין האלהי, בתוך כל הערך של החיים, בעומק הטבע של הנשמה...*

במקור זה הרב מסביר עד כמה הקישור לאלוקות מונח בטבע הישראלי, עד כדי כך שזה מופיע גם אצל ההמון הישראלי. רק בקישור אל האלוקות אנו יכולים להרגיש את נקודת החיים שלנו.

כשההכרה האלוקית מופיעה אז ה'יש', היינו האלוקות יכולה להופיע בגדלות. בעצם תפקיד עם ישראל לגלות לעולם שיש בתוך העולם הגשמי, בתוך הנסתרות של העולם יש את האלוקות. בעצם יש בעולם 'יש', בעולם ישנה משמעות ורוחניות שנותנת כיוון לעולם.

נדחקת היא הנשמה הישראלית להצצת האהבה, הממלאה אור חייה, הלוקחת כל עמדתה- הרב מתאר כיצד האהבה הקיימת באומה הישראלית היא מציצה החוצה. בעצם האהבה במהותה היא כח מתפשט שכביכול פורץ מתוך האומה החוצה, מתוך האומה אל כל מהלך חייה של האומה. האהבה היא כנגד ספירת החסד. מהותו של החסד שהוא יוצא החוצה, שהוא מתרחב. זאת לעומת הגבורה שהיא מצמצמת. לכן יש כאן הצצה, יש כאן דחיקה הכרחית של אהבה שרוצה לצאתה החוצה. כשאהבת ה' מציצה כלפי חוץ היא ממלאת את החיים של האדם, של העולם. כשהאהבה מופיעה היא לוקחת ומביאה את עמדה לכל מקום. בזכות ההצצה הזאת אז כל החיים מקבלים השפעה של העמדה הזאת, העמדה המלאה אהבת ה'.

גלים נשאים הומים בהמיה רבה מסוף העולמים כולם ועד סופם, בקרב נשמתה פנימה- הרב מבטא את ההשפעה של הכרת האלוקות שהם כמו גלים. יתרונם של הגלים שהם תמידיים. הגלים כל הזמן משפיעים. כמו כן יתרונם של הגלים שהם בתזוזה, והם נמצאים בכל מקום. הים כולו מלא בגלים. לכן הגלים נחשבים ככח המופיע מכל העולם מסוף העולם ועד סופו. תיאור השפעת הגלים כותב הרב בשמונה קבצים כך.

קובץ ח' פסקה טו.

- *הגלים העליונים פועלים על נשמתנו בלא הרף. תנועות הרוח הפנימיות שלנו, הרי הן תוצאות מאותן ההמיות שהכינור הנשמתי שלנו הומה, מתוך הקשבותיו שהוא מקשיב את הד קול האצילות העליונה...*

במקור זה הרב מסביר שהגלים שנמצאים בתוך פנימיות הנשמה שלנו הם פועלים ללא הרף, מופיעים בנו בצורה תמידית.

וכך כותב הרב במקור נוסף בשמונה קבצים.

קובץ ח' פסקה ע'

- *רז האמונה, אור האלהי שבנשמה ... מתפצל לפצלי ענפים, משתרג לשריגים, ומכה גלים בים החיים.*

כאן הרב מדגיש כיצד הגלים מגיעים לכל מקום בחייו של האדם. האמונה וגליה משפיעים על כל ענפי החיים.

וטוהר על טוהר מתגבר, ונצח על נצח מתאדר- הרב מסביר כיצד השורש הזה מתגבר בעולם. טהרה מבטאת נקיות שקיימת בעולם. לכן הרב מכנה את התקדמות הטהרה כגבורה, היינו כח המזקק ומדייק את המציאות בטהרתה. לכן הכח הזה נחשב כתגבורת מעין הגבלה וגבורה של נקיות.

פעולה זאת היא לצד הנצח, שהנצח הוא מבטא הידור יופי. נצח קשור להוד, מעין שילוב של גוונים. לכן תגבורת של נצח על נצח יוצרת התאדרות.

ורז חיי עולם דוחה את גלגלי התולדה, והתולדה הישראלית מתגלה בתפארת גווניה, הולכת היא ועופפת בגאון עוזה, לפעולתה העליונה, לתעופת קודש, קודש קדשים- הרב מסביר שבעצם ההכרה הזאת היא הרז שמניע את כל התולדה הישראלית, כל ההיסטוריה הישראלית היא פועלת ומתקדמת לפי הרז הנסתר הזה. יש מעין חיות פנימית שמניעה את עם ישראל להתקדם ולפעול.

הרב בשמונה קבצים מתאר כיצד הכרת ההתגלות האלוקית היא עומדת כבסיס לאומה הישראלית.

קובץ ז' פסקה כח.

- *התגלות תפארת ישראל. אומה שכולה היא בסיס ונר למאור העליון של ההתגלות האלהית העליונה, הטהורה, המאירה ממעל כל עולמים, ומחיה כל עולמים באור עולם. המביאה על ידי הוייתה, מציאותה, תכונתה, אצילותה, המתגלים בכל סעיפי פרטיותיה, אישיה, מאורעותיה ... מאיר ומתמם על ידה, את החזיון העליוני, את אור חי העולמים, תאות כל נפש, חמדת כל עולמי עולמים, תשוקת כל בריה, ותקות כל מעשה וכל מפעל. אומה שכל התולדה העולמית אשר לעמים כולם, ושכל יצירת עולמים מראש ועד סוף, עדנת עדני עדנים אשר ברוח כל יצור, וענוגי חיי עולם אשר בכל נחלי עדנים, והמערכות הולכות בהווה, כמו בעבר ובעתיד, ברוח אחד ומיוחד, ובקרב כל נשמה מבניה הכל פועם, הכל מתרכז בגלוי ובסתר...*

במקור זה הרב מסביר כיצד תפארת ישראל כוללת בתוכה את הבסיס להופעת האור העליון של ההתגלות האלוקית העליונה. בעצם כל ההופעה האלוקית היא נוצרת על ידי האומה הישראלית. לכן כל המאורעות של האומה הישראלית, כל הסעיפים שמתרחשים באומה הישראלית הם קשורים אל ההופעה האלוקית הזאת.

כשהאדם מכיר יסוד זה, בעצם האדם מכיר שישנו רז פנימי שמחיה את האומה הישראלית. הרז הזה הוא הכח המניע את התולדה וההתפתחות של האומה הישראלית. בצורה כזאת התולדה הישראלית מתגלה לא רק כתהליך טבעי של היסטוריה, אלא בצורה של תפארת גדולה. ריבוי גוונים שקיימת באותו אור עליון. בצורה כזאת התולדה מתעופפת, היינו יוצרת מציאות רוחנית עליונה שכל עניינה הוא להופיע את ההופעה העליונה של קודש הקודשים, מקור הקדושה העליונה.

ומתחת לה שוטפים עבים, אורות כהים, מהולים בצללים, יונקים מלשדה, מוארים ברשמי אורה- בתוך ההופעה הגדולה של האור האלוקי יש גם חלקים המחשיכים את האור האלוקי. בספרות הקבלה מסבירים שתמיד יש יניקה של החסרון של הרע שלוקח מן האור והטוב.

הדגש העיקרי כאן למרות שאנו באים להשפיע אור ואהבה, אנו יודעים שחלק מן השפע יגיע למקומות של חושך. ההבנה הזאת משלימה את האחדות הקיימת בעולם. שהכל נעשה מן האור האלוקי, כולל החלקים שהם נראים כאינם טובים.

אומנם האורות האלה הם כהים ומלאים בצללים, בכל זאת כיון שהשורש שלהם הוא יונק מן האור הזה לכן יש מעין רשימו שמשתייך את הטוב ואל האור. היינו גם החלקים שמכילים חסרון יש להם קישור אל הטוב, אומנם הקישור אל הטוב לא מופיע בצורה של הארה ישירה, אלא רק בצורה של רשמי אורות, מעין רשימו.

והמחשכים מתערבים בהם, ומעבים את הנפשות המקושרות עמהן. כי ככה הנן ביסודן וככה יאהבו - הרב מתאר את הנפשות שהם מקושרות אל העביות. כל הנשמות הישראליות יש להם קישור אל האור האלוקי, אומנם יש נפשות שהם גם קשורות אל החושך ואל העביות. לכן יש כאן ירידה של האור האלוקי עד הנפשות האחרות. נפשות שהם מלאי עביות, ובכל כזאת ביסודן יש להם קישור אל אור האהבה הגדול. בשביל אותם נפשות הדרך לגלות את האהבה לעולם נעשה דווקא דרך החושך. [בדברי הרב יש תקווה, כיון שהרב מכיר שגם בתוך החושך יש גילוי אהבה שכך אותם נפשות רוצות, ממילא אפשר שגילוי האהבה הזאת ישפיע על החושך ועל העביות.]

ועד המורד שם המון מחשכים, רוחות סועה וסער, ורסן מתעה על לחיי עמים, ובתוך כל חושך זיקים מזיה ירוצדו - כיון שהאור משפיע ונותן חיות גם בחושך, ממילא גם במורד אפשר לראות מעין זיקים של אור אלוקי. אומנם זה לא ממש אור מלא של אהבה, בכל זאת יש מעין ניצוצות וזיק של חיות.

אפשר שהרב בדבריו מרמז לרפ"ח ניצוצים שמחיים את החסרון ואת השבירה. וכך מובא בכתבי האר"י.

עץ חיים שער רפ"ח [שער יח'] פרק א'

- *הב' הוא בחינת רפ"ח ניצוצין של אור שנשארו בתוך הכלים בהיותן שבורים כדי להחיותן חיות מצומצם, כדי שעל ידי כן יהיה בהם מציאות לחזור ולהתתקן ולהחיות על ידי עיבור. ואל תתמה מזה, כי כן האדם התחתון בעולם הזה אחר שמת ויצאה נפשו ממנו נשאר חלק מנפשו בתוך הגוף כדי שעל ידי זה יוכל לקום בתחיית המתים... והנה הרוחניות הנשאר בהם הנקרא "הבל דגרמי" הם בחינת ניצוצין של האורות העליונים שנשארו בכלים המתים ההם ועיקרי האורות נסתלקו למעלה וקצת ניצוצין מהם נשארו בכלים להחיותן בזמן תיקון של אצילות.*

במקור זה מסביר האר״י גם בזמן שבירת הכלים, היינו בזמן בו האור לא יכול להופיע. בזמן של חושך, אז אומנם האור העיקרי לא יכול להופיע, בכל זאת יש מעין ניצוצות שנותנים חיות לכלי. הניצוצות האלה הם בטלים בתוך השבירה, בתוך כל החסרון, ותפקידם לתת את החיות הבסיסית לאותם חלקים שבורים. אומנם גם כאן יש תקווה, שהרי בסופו של דבר תחיית המתים, תיקון הכלים שנשברו הוא יופיע בזכות אותם ניצוצות.

זה מה שהרב מכנה כאן בשם זיק שנמצא בכל מקום ומחיה את החושך הגדול. הזיו של הזיק מרצד בצורה רגעית קטנה וזמנית בתוך החושך. כיון שהוא רק זיק, הוא קטן וזמני לכן אין בכוחו להאיר באמת את החושך. אומנם ההכרה הזאת נותנת מקום לאהבה, ומקום לתקווה כלפי החסרון והחושך.

פסקה כה' (ב') אשר האהבה האלהית הטבעית [90] (עמוד תי')

כל אושר הנשמות. כל זיו החיים וכל המדות הטובות, הנם ענפים, מסתעפים מהאהבה האלהית, הטבועה עמוק עמוק בכל נשמת חיים. והיא הולכת ומתפתחת, הולכת ומתענפת, מזדרחת ומתנהרת ע"י עמל הרוח בהגיון ומפעלים.

ההמון מתפרנס מהגרעין הנסתר, והוא נמשך מתוך האהבה האלהית, הטבעית. אל הטוב והיושר, ונשמתו הולכת ומתכוננת עד אשר יוכשר להיות מבסס את היסוד המעודן של אהבת עולם זו על מוסדי הדעת והתבונה המחשבית.

כל מה שמתנוצץ לעיני ההמון הגדול מגדולת ד' הרי הוא שביל שאהבתו האלהית מתגדלת, ומדותיו מתישרות ואחריתו הטובה קרובה היא יותר לבוא. אמנם ההמון, שאיננו מוכשר להיות מצייר מחשבות שכליות ולהכיר הכרות פנימיות וכלליות, איננו מבחין את המהות של השלמות כ"א לפי דמיונו, ודמיונו מלא ציורים כהים ומעורפלים, שאע"פ שעצם טיבם התיאורי הוא מלא שקרים וכהות חזיון, בכל זאת תמציתו היא נשגבה ונאדרה ומעורה בגדולת האמת לאמתתה

אם יגלה לעיני ההמון סתרי מעשה בראשית מעמקי הטבע, גדולת העלילות העולמיות. וארחות הסיבוך הנראה בהם לפום ריהטא, לא יוכל לחדור אל גודל היפעה המתגלה על ידם, ויגרמו אלה הידיעות להעביב עליו את הציור של הגודל, של השיגוב ושל השלימות, וממילא מתמעט ומתטשטש ציור אהבתו האלהית ואמונתו, שיסוד חייו האמיתיים תלוי כה, מתקטנת.

אבל ע"י החינוך הארוך, שמשתרשת יפה מעומק האמונה, שהיא בעצמה תהילת ד' וסקירת השלמות העליונה, בא הדבר עד

[90] מקור הפסקה, שמונה קבצים קובץ ז' פסקה קמג'.

לידי אותה מידה, שכוחה העצמי בכל, יספיק להסיר את כל המחשכים.

וכל מה שיתגלה יותר זוהר האמת בסידור העולם, במפעלות הטבע, בעלילות המצעדים העולמיים, והמון כוחותיהם, כה יוסיף אור האמונה הפנימי, המרחיב את יסודות האהבה האלהית, וכל החמודות המדותיות, ההגיונות, והמעשיות התלויות בה, להרבות את כוחו, ולהגדיל את קרני הודו, עד שכל החיים כולם ילכו הלוך ואור, בהשתרשם במעונם העליון. מעונה אלהי קדם, ד' מעון אתה היית לנו בדור ודור, בטרם הרים יולדו ותחולל ארץ ותבל, ומעולם עד עולם אתה אל.

הרינו רואים שהסתרת האור החיצוני של הסידור המציאותי והעלמתן של החכמות החיצוניות העולמיות, גורמות להמון האפשרות של חינוך רוחני פנימי איתן. והעמקתה של הרוחניות הפנימית היא מביאה באחרית לאושר עליון של השבת כל האבדות כולן, והארץ תמלא דעה את ד' כמים לים מכסים.

ומזה נדע ג"כ שלפי אותו הערך של השתרשותה הטבעית של רוח קדושת האמונה והתקלטותה בטבע הנפש בעומק, כן יבוא התור להתגלות חיצונית, שיספיק נגדה אותו הכוח העלום הרוחני של סקירת הקודש להעמידו על מכונו.

ויש אשר יבואו הדברים בצורה כזאת, שסמוך להתגלותם לא יוכר עדיין אותו הכוח הפלאי שבהם לרומם את רוח החיים הפנימיים של העולם, וידמה לפעמים שהם משפילים אותן, אבל בסוף דבר יגלה וירא לעין כל, כי גם כל אלה ההשפלות לא היו כ"א שבילים, המביאים אל הרוממות, אל אושר העולם אל האהבה האלהית ואל כבוד אל שיאיר בכל היקום.

נושא הפסקה- אושר הנשמות נובע מאהבת ה' ועל ידי חינוך ארוך ההמון יכיר את האמונה הזאת.

ביאור הפסקה-

כל אושר הנשמות. כל זיו החיים וכל המדות הטובות, הנם ענפים, מסתעפים מהאהבה האלהית, הטבועה עמוק עמוק בכל נשמת חיים- בפסקה זאת הרב מתאר את הקשר בין אושר הנשמות לאהבת ה'. הרב מסביר שיש קשר הדוק בין אהבת ה', לאושר הנשמות. אהבת ה' היא הארה גדולה, שיוצרת מעין ענפים שמסתעפים עד הנשמה הפרטית של כל אחד ואחד. הסיבה שהאושר תלוי בדבר הזה, כיון שבעומק של כל נשמה יש רצון וקשר לקב"ה.

אהבת ה' משמעותה האהבה שהקב"ה אוהב אותנו, את העולם. כיון שהקב"ה אוהב את העולם ממילא הוא משפיע לכל הנשמות שבעולם את האושר. כמו כן וודאי שיש כאן גם בחינה הפוכה, היינו שהאדם עצמו מתקשר אל אהבת ה', שהאדם בעצמו אוהב את הקב"ה, אז הוא יותר קשור אל האושר הגדול.

הרב בשמונה קבצים מתאר כיצד האמונה והקשר אל הקב"ה מביא את האושר לאדם, וכך כותב הרב.

קובץ א' פסקה פח.

- *אמונת אלהים מאשרת את בני האדם, רק כפי אותה המדה שהגדולה האלהית היא נחקרת ונלמדת, מאותו החלק החשוב שלהם שהוא ראוי לכך, שאז מאירה הנשמה מאור העליון על ידי מה שהיא נדבקת באהבה ודעה שלמה לחיי החיים, וכל ההרגשות הדעות והמעשים מתעדנים. אבל על ידי ביטול של תורה העליונה, המביאה להכרת גדולת אלהים ושלמות העליונה שאין לה סוף וערך, נפגמת האמונה עצמה, ואינה נותנת את אותו הפרי הטוב שהיא צריכה לתת, ואינה מרוממת את הנשמות בגלוי משפלותם....*

בפסקה זאת הרב מתאר שהאמונה היא הכח הנותן את האושר לאדם. ככל שאנו נכיר את הקשר לאלוקות, אז נרגיש יותר את האור הזה, ובצורה כזאת הנשמה תאיר בצורה יותר משמעותית. הדגש במקור זה שהדרך להעשיר את האמונה, הדרך להעשיר את ההרגשה הזאת תלויה בעבודה שלנו שאנו נחקור ונלמד את האלוקות.

במקור נוסף בשמונה קבצים הרב מתאר את האושר הזה כדבר הגדול ביותר, וכך כותב הרב.

קובץ ז' פסקה קע.

- *הקישור המחשבתי באלהים הוא האושר היותר גדול, התוכן הנותן את המציאות היותר מלאה, בטחו בד' עדי עד כי ביה ד' צור עולמים, ואומה אשר ד' מבטחה, היא קונה את העמדה הנצחית...*

במקור זה הרב מסביר שהקשר אל הקב"ה הוא האושר הגדול ביותר, כיון שהוא נותן למציאות קיום וביטחון.

הרב בדבריו מסביר כיצד הנשמות מתמלאות אושר, וממילא גם מידות טובות. כיון שהקב"ה הוא טוב ממילא המידות הטובות נובעות ממנו. כמו שכתב הרמב"ם על פי חז"ל.

רמב"ם הלכות דעות פרק א הלכה ו

- *כך למדו בפירוש מצוה זו, מה הוא נקרא חנון אף אתה היה חנון, מה הוא נקרא רחום אף אתה היה רחום, מה הוא נקרא קדוש אף אתה היה קדוש, ועל דרך זו קראו הנביאים לאל בכל אותן הכניין ארך אפים ורב חסד צדיק וישר תמים גבור וחזק וכיוצא בהן, להודיע שהן דרכים טובים וישרים וחייב אדם להנהיג עצמו בהן ולהדמות אליו כפי כחו.*

במקור זה מסביר הרמב"ם הדרך להדמות ולדבוק בקב"ה היא ללכת בדרכיו. ההליכה בדרכיו היא הדבקות במידות הטובות. אם כן הקשר אל הקב"ה, הוא בעצמו מנביע מידות טובות. המידות הטובות משפיעות טוב לא רק לאדם הפרטי אלא לבריות כולם, שהאדם משפיע אהבה וטוב כלפי הסביבה. וכך כותב הרב בשמונה קבצים.

קובץ א' פסקה מח.

- *כל מה שדרישת ד' מתגברת ביותר בלבו של אדם, אהבת כל הבריות כולם מתרחבת בקרבו...*

במקור זה הרב מחדד את הקשר שבזכות הקשר אל הקב"ה אז אהבת הבריות מתרחבת בקרבו של האדם. כמו כן בשמונה קבצים הרב מבאר את המילוי לאהבת הבריות שנובעת מתוך אהבת הבורא.

קובץ א' פסקה קא

- *... אהבת ההויה כולה ממלאת את לב הטובים, החסידים שבבריות ושבבני אדם. לאושר של הכל הם מצפים, לאורה ולשמחה של הכל הם מיחלים. הם שואבים את אהבת כל ההויה, המגוונת בריבוי יצוריה, מאהבת ד' העליונה, מאהבת השלמות המוחלטת והגמורה, של סבת הכל, מחולל כל ומחיה את כל. כשהאהבה יורדת מעולם האצילות לעולם הבריאה, היא יורדת בהתפרטותה לפרטי פרטים, לניגודים וסתירות, לצורך של צמצום ומיעוט ערך ואהבה, לכל פרט מיוחד בשביל פרט אחר, ולפרטים רבים בשביל אחרים הרבים, ולפרטים בכלל מפני כלליותם הכוללת ...*

במקור זה הרב מסביר שאהבת ההויה כולם, אהבת כל המציאות נובעת מן אהבת ה'. כשהאדם מכיר כיצד הקב"ה אוהב את כל הבריה, ממילא גם האנשים שנמצאים בעולם אוהבים את הבריות כולם.

והיא הולכת ומתפתחת, הולכת ומתענפת, מזדרחת ומתנהרת ע"י עמל הרוח בהגיון ומפעלים- כדי להעצים את הקשר לקב"ה, וממילא את האהבה הגדולה לכל הבריות, צריך לפתח את האהבה הזאת. הפיתוח יוצר שהאהבה הזאת יוצרת עוד ענפים, מעין צינור נוסף שמופיע בעולם. כמו כן הפיתוח יכול ליצור הזרחה והנהרה של האור הזה. הדרך להעצים היא נעשית על ידי עמל רוח והגיון, היינו שהאדם יעמיק בדברים, ילמד את הופעת האמונה האלוקית בעולם. העיסוק בתכנים הפנימיים הם מגבירים את האור הזה בעולם.

ההמון מתפרנס מהגרעין הנסתר, והוא נמשך מתוך האהבה האלהית, הטבעית. אל הטוב והיושר, ונשמתו הולכת ומתכוננת עד אשר יוכשר להיות מבסס את היסוד המעודן של אהבת עולם זו על מוסדי הדעת והתבונה המחשבית- הרב מסביר כיצד ההמון שאין לו יכולת שכלית להעמיק בהכרה האלוקית, בכל זאת ההמון יכול לקבל אושר. הדרך שההמון מתקשר אל האושר והמידות הטובות האלה, זה נעשה על ידי גרעין נסתר. בעצם יש כאן המשכה פנימית שאומנם האדם לא מכיר אבל היא משפיעה על האנשים הפשוטים. מתוך הגרעין הנסתר שקיים במציאות אז נותר ביסוס לאפשרות לאהבת ה' מלאה הכרה דעת ותבונה.

הרב בשמונה קבצים מתאר את ההשפעה של אותה הכרה על ההמון.

קובץ ב' פסקה פו

- *... ההמון מרגיש את קישורו הטבעי לדיעות הנשגבות בפנימיותן, והוא נושאן מעוטפות בקליפות דקות או גסות, לפי מצבו...*

במקור זה הרב מסביר שיש אצל ההמון מעין קישור טבעי לדיעות האלה. אומנם הקישור הזה הוא נמצא בצורתו הטבעית, בצורה בלתי מפותחת, לכן ההכרה הזאת יכולה להופיע בערבוב של קליפות וגסות. כיון שיש כאן הופעה טבעית לא מעובדת בשכל.

כל מה שמתנוצץ לעיני ההמון הגדול מגדולת ד' הרי הוא שביל שאהבתו האלהית מתגדלת, ומדותיו מתישרות ואחריתו הטובה קרובה היא יותר לבוא- ההמון אומנם לא יכול ממש ללמוד ולהכיר את האהבה האלוקית, את הגדולה האלוקית. אבל ההמון יכול לקבל ניצוצות מהגדלות האלוקית. הניצוצות הם מעין הארה מועטת שההמון בכל זאת יכול להכיר. ההתנוצצות הזאת היא מעין שביל דרך שם הגדלות האלקית תשפיע על ההמון. בצורה כזאת המידות של ההמון יתיישרו.

אמנם ההמון, שאיננו מוכשר להיות מצייר מחשבות שכליות ולהכיר הכרות פנימיות וכלליות, איננו מבחין את המהות של השלמות כ"א לפי דמיונו, ודמיונו מלא ציורים כהים ומעורפלים- הבעיה שאצל ההמון הכשרון להכרת הדבקות, הכשרון לפיתוח המחשבות השכליות הוא נמצא רק בדמיון. היכולת השכלית היא איננה מפותחת וממילא הדמיון שולט במחשבתם של ההמון. הבעיה שההכרה הפנימית הכללית היא מבוססת על דמיון, אז הציור שההמון מצייר הוא ציור כהה ומעורפל. [כמו שהבאנו לעיל משמונה קבצים שהצורה שהדבקים מופיעים אצל ההמון היא בצורה מלאה קליפות.]

הרב בשמונה קבצים מבאר שהדמיון המעורפל נוצר בעקבות מיעוט ההכרה השכלית, וכך כותב הרב.

קובץ א' פסקה ר'

- *... כשהרוח נחלש, מזדלזלים הדמיונות הקדושים אצל ההמון, ועל ידי זה הם אובדים את דרכם, עד שזורח שמש של בעל שכל כביר, חמוש ביושר לבב, שמורה לרבים את הכבוד הראוי גם לדמיונות הקודש, ומראה את יחושם אל האושר העליון שבצחצחות הנצחיות....*

במקור זה מסביר הרב כשהרוח נחלש אז הדמיון שנמצא אצל ההמון מתרחב. כיון שהדמיון מופיע ממילא הדמיון הזה מאבד את דרכם של ההמון. לכן צריך להחזיר את הופעת השכל שמכוון ומנהיג את הדמיון בצורה נכונה.

שאע"פ שעצם טיבם התיאורי הוא מלא שקרים וכהות חזיון, בכל זאת תמציתו היא נשגבה ונאדרה ומעורה בגדולת האמת לאמתתה. אם יגלה לעיני ההמון סתרי מעשה בראשית מעמקי הטבע, גדולת העלילות העולמיות- למרות הבעיה בתפיסה של ההמון, למרות שמבחינה חיצונית ההמון תופס את האלוקות בצורה מעורפלת, עם דמיון, יש משהו בתפיסה הזאת. הרב מבאר שיש בתוך התפיסה המעוותת תמצית של אמת, תמצית ושאריות של גדלות. סתרי בראשית עומקי הטבע שהקב"ה מנהיג את העולם הם מצליחים לרדת ולהופיע בצורה תמציתית בתוך התפיסה של ההמון.

בעצם הרב מבחין בין הצד ה**תיאורי**, היינו הצד החיצוני שההמון תופס את האלוקות, את אהבת ה', לבין התפיסה האמיתית ה**תמציתית** שהיא נמצאת בשורשם של הדברים.

וארחות הסיבוך הנראה בהם לפום ריהטא, לא יוכל לחדור אל גודל היפעה המתגלה על ידם, ויגרמו אלה הידיעות להעביב עליו את הציור של הגודל, של השיגוב ושל השלימות, וממילא מתמעט ומתטשטש ציור אהבתו האלהית ואמונתו, שיסוד חייו האמיתיים תלוי כה, מתקטנת- כיון שהתפיסה של ההמון היא חיצונית, לכן לפום ריהטא, היינו לפי מרוצת הדברים בהסתכלות שאינה פנימית, אז לא רואים את הגודל של האלוקות. כיון שיש כאן תפיסה שהיא חיצונית, לכן התפיסה הזאת יוצרת עב, ענן על הציור האמיתי הגדול. הרב מכנה את ההסתרה הזאת ב'עביב' שמסתיר, היינו עב שמסתיר על הדברים.

הרב בשמונה קבצים מתאר את הריחוק וההחשכה כך.

קובץ ה' פסקה ל.

- *הריחוק מהאורה האלהית בקישור הנשמה, מונע את הברקים הרוחניים שלא יופיעו בנשמה ובעולם. ובזה הולך האדם במחשכיו, והעולם כולו שרוי באופל, הרצון מתעות, והנטיות העצמיות מתהפכות לרשעה וקצפון, ותכונת הנפש הולכת ומתהרסת, וחורבן*

על חורבן מתגבר, כל סידור פנימי מתבלבל, והיצירה העולמית סופגת בקרבה המון יסודות מרעילים...

במקור זה מסביר הרב שהריחוק מן הקישור האלוקי יוצר שההופעה הרוחנית הבהירה לא תופיע באדם ובעולם. לכן יש חושך והרס, האדם מרגיש שסידור חייו הפנימיים מתבלבל.

הרב בשמונה קבצים נותן דוגמא נוספת לגבי שפת הרזים, לגבי לימוד הפנימיות, שצריך זהירות מטעות מהבנה טעותית, וכך כותב הרב.

קובץ ה' פסקה רלז.

- *שפת הרזים היא השפה העליונה, היא המדברת את האמת המוחלטה, בלא שום נסיגה לאחור. ושמירה צריכה היא שפה ברורה זו מפני הנפילה של אור אמתה, שלא יפול ממעלתו העליונה, ממקום ששם אור הסודי שורה בטבעו, וכל אותו הקישור השפתי קשור בו בעומק האמת, אל המקום הנמוך של עולם המעשה, ששם לא יש כי אם לשון שקר, והשקרים נעשים למין תוכן מתקבל ומטבע עוברת לאמת. ועל פי אותו השקר המתגנב בלבוש האמת של כזב בני אדם, אם יחשבו אותם המבטאים של השפה העליונה של מקור האמת על פי הערך של המשקולת המזויפה הזאת, הרי הם מחריבים את העולם ....*

במקור זה הרב מסביר שהסיבה לטעות במקום בו אדם מנסה להוריד את השפה הזאת אל עולם המעשה. בעול המעשה השפה ההזאת מתלבשת בצורה לא נכונה. לכן מי שחושב להוריד את השפה למקום כזה, הוא יוצר טעות ובזה הוא מחריב את העולם.

הרב בפסקה שלנו מחדש, למרות החושך והעביות שיש בהקטנה, מצד האמת יש שיגוב ושלמות גדולים. בעצם האמת כן נמצאת בתוך הדמיון והטעות, אלא שהאמת והגודל, מוסתרים בתוך סיבוך והתפיסה המוטעית שיש אצל ההמון. כיון שהתפיסה הנכונה מוסתרת, כיון שיש טשטוש של הציור האמיתי, לכן יסוד חייו של האדם מתקטנים. בתחילת הפסקה הרב תיאר כיצד חייו של האדם נובעים מן אהבת ה' הגדולה. אם כן ברגע שיש הקטנה של אהבת ה', כשיש הקטנה של השיגוב והציור הגדול, אז שורש חייו של האדם מתקטנים. האדם מרגיש שכוחותיו נחלשים.

אבל ע"י החינוך הארוך, שמשתרשת יפה מעומק האמונה, שהיא בעצמה תהילת ד' וסקירת השלמות העליונה, בא הדבר עד לידי אותה מידה, שכוחה העצמי בכל, יספיק להסיר את כל המחשכים- הדרך שההמון יכול לקבל את האורה והאהבה האלוקית בצורה נכונה זה תלוי בחינוך ארוך. צריך להרגיל את ההמון לאט לאט להסתכלות פנימית. ככל שאנו נחנך בצורה איטית ויסודית את ההמון, אז האמונה בעומקה תוכל להשתרש בתוך הבנת ההמון.

הרב נקט שצריך חינוך ארוך, נראה שכוונת הרב שזה תהליך ארוך שלוקח בעצם דורות על גבי דורות. היינו זה חינוך שהעולם מתקדם וצועד לקראת ההכרה הזאת. לכן הרב מדגיש שזה חינוך ארוך.

הרב מסביר שהחינוך צריך להתמקד בתהילת ה' שהיא סקירת השלמות, היינו האחדות הקיימת במציאות. בצורה שההאדם יכיר את השלמות ואת האחדות, אז זה יספיק ויועיל כדי להסיק את ההחשכות שיש להמון.

דוגמא לחינוך והתקדמות חינוכית של ההמון, אנו יכולים לראות בתנועת החסידות, וכך כותב הרב.

קובץ ב' פסקה רלד. [מובא באורות התחיה להי']

- *כל מה שמקיף את המציאות בכל הדרגותיה, בהשפעה רוחנית, מוסרית וקדושה, צריך לטהרה יותר גדולה. המקדש וקדשיו כוללים את רוממות אצילות ההשכלה, ואת תחתית טהרת הדם, הבשר, הדמיון והרגש. ובשביל אלה השלבים התחתיים, המקושרים לכללות הכל באיגוד חי, נדרשת היא הטהרה המדויקת. ההשפעה העליונה לבדה, המכוונת אל הדעת, וממלאה בזה את תפקידה בתקוה שממעין הרוחני יטהר הכל, היא אינה צריכה כל כך לפרטי טהרה מעשית. הלא כה דברי כאש נאם ד', מה אש אינו מקבל טומאה, אף דברי תורה אינם מקבלים טומאה. החסידות האחרונה פנתה אל הרגש והדמיון יותר מאל השכל והמעשה, ובשביל כך העירה הרבה את תביעת הטהרה. לכתחילה, בימי עזרא, היתה המגמה לקשר את ישראל אל הקודש והמקדש גם בצד התחתיתי, שהוא אחד מדרכי החינוך הכלליים של האומה, והובלטה הטהרה. הגלות דלדלה את הכחות הרגשיים והציוריים..*

במקור זה הרב מסביר את דרגת הטהרה. הטהרה היא קשורה אל החסידות, היא משפיעה על הגוף, על הבשר והדמיון של האדם. היא

מחברת את הכוחות הנמוכים של האדם אל השכל. זאת הפעולה שיצרה החסידות. קישור זה בזמן בית המקדש היה חיבור טבעי, אבל בעקבות הגלות החיבור הזה נעלם. לכן ההמון לא הצליח לראות אלוקות בעולם, כיון שהאלוקות כביכול עזבה את הצד הגשמי. וכעת לקראת הגאולה אנו החזרנו את ההופעה הזאת בזכות שיטת החסידות.

וכל מה שיתגלה יותר זוהר האמת בסידור העולם, במפעלות הטבע, בעלילות המצעדים העולמיים, והמון כוחותיהם, כה יוסיף אור האמונה הפנימי, המרחיב את יסודות האהבה האלהית- הדרך להחדיר את העומק הזה, את האמונה הזאת נובעת מתוך החיבור שהאדם יחבר את הטבע אל האלוקות. ככל שהאדם יגלה שיש זוהר אלוקי בתוך סידור העולם, בתוך מפעלות הטבע, אז האהבה האלוקית תתרחב.

ההבנה שהקב"ה נמצא בתוך הטבע, הזכרנו כמה פעמים, ונביא מקור נוסף על החשיבות להכיר את האלוקות המסתתרת בתוך הטבע, וכך כותב ר' לוי יצחק מברדיטשב.

קדושת לוי שמות פרשת בא

- *ונראה, כי יש שני בחינות בעבדות הבורא יתברך. בחינה אחד, כשאנו רואים ניסים ונפלאות שמשנה דברים הטבעיים ועושה בהם כרצונו, מכח זה ניכר שהוא יתברך מושל בכל, ומחויבים כל ברואיו לעבדו ביראה. והדרך השני, הכרה אמיתית במה שהוא יתברך ברא כל הברואים במאמר פיו, משום הכי בידו לשנותן, וזהו הדרך היותר טוב, ומכח זה אין חשוב אצלו הידיעה מצד הנס, כי זה לא יפלא שהבורא יתברך יכול לשנות הטבע, מאחר שיש לו השגה אמיתית שהבורא ברוך הוא ברא כל הנמצאים, וידוע זאת אצלו כי 'כל אשר חפץ ה' עשה בשמים ובארץ' (תהלים קלה, ו), ובבראיהם בכל עת ורגע. והנה החכם בחכמה אמיתית אין זה דרך הכרה מצד ניסים של השם יתברך חשוב אצלו, כי כבר הגיע למדריגה גדולה מזו, ומשום הכי אין הנס בעיניו פלא כלל, כיון שהוא ברא הכל בידו לשנותן לכל אשר יחפוץ.*

במקור זה מסביר הקדושת לוי שהכי קל לראות את האלוקות בניסים גלויים. אבל זאת לא מעלה עליונה. המעלה העליונה היא להכיר את האלוקות בתוך הטבע. להכיר שבעצם הקב"ה שולט ונמצא תמיד בתוך הטבע.

בפסקה שלנו הרב מסביר שההכרה הזאת היא יוצרת שהאדם משכלל את עצמו ומכיר את קדושת הטבע, את אהבת הקב״ה המופיעה בעולם.

וכל החמודות המדותיות, ההגיונות, והמעשיות התלויות בה, להרבות את כוחו, ולהגדיל את קרני הודו - אנו צריכים להגביר את הכרת האור האלוקי בתוך העולם. ברגע שאנו נגביר את ההכרה האלוקית, אז המידות של האדם יתוקנו ויושפעו מן ההכרה הזאת. ההגיון השכלי של האדם יקבל ישרות הנובעת מן ההכרה הזאת. המעשים יושפעו מן ההכרה הזאת. בצורה כזאת האדם ירבה ויגדיל את כוחו של ההכרה האלוקית, תהייה הגדלה של האור האלוקי בעולם.

עד שכל החיים כולם ילכו הלוך ואור, בהשתרשם במעונם העליון. מעונה אלהי קדם, ד׳ מעון אתה היית לנו בדור ודור, בטרם הרים יולדו ותחולל ארץ ותבל, ומעולם עד עולם אתה אל - בצורה כזאת כל החיים יקבלו משמעות ואור אלוקי. בעצם יתברר לאדם כיצד העולם הגשמי מתחבר ומשתרש במעון העליון, בצד העליון של המציאות.

הרב מסיים חלק זה בשילוב של פסוקים מפרשת וזאת הברכה וספר תהילים.

דברים פרק לג פסוק כז

- *מְעֹנָה֙ אֱלֹהֵ֣י קֶ֔דֶם וּמִתַּחַת֙ זְרֹעֹ֣ת עוֹלָ֔ם וַיְגָ֥רֶשׁ מִפָּנֶ֖יךָ אוֹיֵ֑ב וַיֹּ֖אמֶר הַשְׁמֵֽד׃*

פסוק זה מתאר כיצד הקב״ה הוא נמצא במעון העליון, ובכל זאת תחת זרעותיו נמצא כל העולם.

וכך מסביר הרא״ש על התורה.

פירוש הרא״ש על התורה דברים פרשת וזאת הברכה פרק לג פסוק כז

- *מעונה אלהי קדם. הוא שמים מעון של הקדוש ברוך הוא שהוא קדם הכל ומתחת זרועות עולם כלומר מתחת השמים הוא מושל כמו בעליונים והוא תקפו וכחו של עולם שהוא מושל בעליונים ובתחתונים׃*

בפסקה הרב מביא עוד פסוקים מתהילים.

תהלים פרק צ

- *(א) תְּפִלָּה לְמֹשֶׁה אִישׁ־הָאֱלֹהִים אֲדֹנָי מָעוֹן אַתָּה הָיִיתָ לָּנוּ בְּדֹר וָדֹר׃*
(ב) בְּטֶרֶם/ הָרִים יֻלָּדוּ וַתְּחוֹלֵל אֶרֶץ וְתֵבֵל וּמֵעוֹלָם עַד־עוֹלָם אַתָּה אֵל׃

פסוקים אלה מתארים שהקב״ה הוא מעון עליון ובכל זאת הוא יצר את הארץ ואת התבל. הוא יצר ותמיד נמצא בעולם מעולם ועד עולם הוא מנהיג ויוצר.

פסוקים אלה מתארים כיצד הקב״ה העליון, האלוקות שמעל הטבע, יורדת ויוצרת, יורדת ומחוללת את הטבע. זאת הכרה שאנו צריכים להכיר ולחנך את עצמנו, להכיר את הקב״ה מתוך הטבע.

נראה שהדגש בחינוך הזה נצרך להמון הגדול. הרי ההמון הגדול הוא מקושר אל החומריות, אל הטבע וחוקי הטבע. לכן הדרך להחדיר את האלוקות להמון צריכה לעבור דרך הטבע. אם יהיה דילוג, אם יהיה ניסיון להכניס אלוקות להמון לא דרך הטבע, להסביר להמון אלוקות דרך האלוקות בלבד, אז יהיה טשטוש והסתרה.

לפי תפיסה זאת הכרת האלוקות לא סותרת את הטבע, להיפך הכרה זאת משכללת את הקישור אל הטבעיות, וכך כותב הרב בשמונה קבצים.

קובץ ה׳ פסקה קסב.

- *ההשכלה הנקיה, עם הבריאות הגופנית והנפשית ביחד, כשהן מתחברות על ידי חינוך הגון במדות טובות, מגלות הן לנו את האור האלהי בישותו, בעשרו וישובו, עד שכל הרמה נשמתית שבאה בקרבנו אל העולם העליון, כל געגוע וחשק פנימי לדבקות האלהית, מציירת בקרבנו עולם מלא של ישוב, של עושר ושל בנין, ונשמתנו בקרבנו נעשית יותר עשירה בצבעים, בבנינים, והכשרה לכל עבודה רוחנית וגשמית נעשה יותר אדיר. ...*

במקור זה מסביר הרב שההשכלה הנקיה באה ביחד עם הגופניות. אין סתירה. צריך האדם לקבל חינוך הגון במידות טובות כדי לקבל את האור האלוקי בצורה נכונה בצורה כזאת שלא תיווצר סתירה בין הדברים. שההכרה האלוקית לא תבטל את הטבע. דבקות אלוקית נכונה מציירת ומעשירה את העולם המעשי.

הרינו רואים שהסתרת האור החיצוני של הסידור המציאותי והעלמתן של החכמות החיצוניות העולמיות, גורמות להמון האפשרות של חינוך רוחני פנימי איתן- הרב מתאר מה יכול לעזור להמון להכיר את האלוקות. הדרך שיכולה לעזור להמון היא להבין שהאור החיצוני הוא לא שלם. כשהאדם רואה שהוא לא יכול להסביר את כל המציאות דרך המשקפיים הטבעיים. כשהאדם רואה שיש קושיות על הסידור המציאותי הטבעי. כשיש דברים נעלמים בפני החכמות החיצוניות, אז המדע והעולם מוכנים לקבל שיש גם צדדים נסתרים בעולם.

אנו יכולים לראות את זה במציאות, כשיש איזה דבר רפואי שאינו מובן, שיש איזה חוק שהמדע לא כל כך מבין, אז המדע אומר זה פעולה אלוקית. המדע יורד לשורש הדברים, עד מקום בו המדע אומר, כעת ההשפעה היא אלוקית. ההסתרה הזאת יוצרת מעין כלי קיבול לאפשרות האמונה בקב"ה. בצורה כזאת אפשר ליצור חינוך רוחני פנימי, כיון שהוא בסופו של דבר משלים את המדע הטבעי.

הרב בשמונה קבצים מתאר כיצד המדע מוביל להכרה האלוקית, ובעצם המדע בעצמו מקבל את חיזוקו דווקא מן ההכרה האלוקית. וכך כותב הרב.

קובץ ח' פסקה קנג' (מובא באורות הקודש ח"א עמ' ב')

- *הידיעה מן העולם והמציאות שבאה מצד החול, אינה עולה אפילו לחלק אחד מני רבבה בערך האמת, לעומת הידיעה העמוקה של העולם והישות בכלל שבאה מצד הקודש. כי אמתת המציאות והיש הגמור של הכל, היא רק בהיות הכל נמשך ובא מצד ההופעה האלהית, מצד הסתעפות חיים וישות ממקור החיים והיש, שכל מה שמתגלה בתור עולם והויה, הוא רק כעין צל קלוש לגבי הישות הטהורה והאדירה שבמקור האלהי. ונמצא שכל ההון המדעי של האדם יעלה ברוממות פאר גדלו, רק כשיאצר ויחסן במקור הויתו, שהיא דעת ד' ועזו, הכרת הכל מצד מקור הכל.*

הרב מסביר שהמדע רואה רק את הצל, רואה רק חלק מאד קטן מן המציאות. אמיתת המציאות נובעת מהכרת השורש של הצל. ההבנה שהראיה החיצונית שורשה נובע מעומק פנימי. לאחר שהאדם יכיר את הדברים, אז המדע יקבל את ערכו האמיתי, בצורה כזאת המדע לא יתבטל, אלא להיפך המדע יתחזק ויקבל את ערכו ואת כוחו.

והעמקתה של הרוחניות הפנימית היא מביאה באחרית לאושר עליון של השבת כל האבדות כולן, והארץ תמלא דעה את ד' כמים לים מכסים- כשהעולם יתשכלל למקום הזה אז העמקה הזאת תביא לאדם אושר עליון. כל האבדות, היינו ההסתרות והקושיות שיש למדע יקבלו את התשובה. בזכות השילוב הנכון בין ההכרה האלוקית לבין המדע אנו נוכל להגיע לדעה נכונה. דעה של גאולה שמתוארת בפסוק בישעיה.

ישעיהו פרק יא פסוק ט

- *לֹא־יָרֵעוּ וְלֹא־יַשְׁחִיתוּ בְּכָל־הַר קָדְשִׁי כִּי־מָלְאָה הָאָרֶץ דֵּעָה אֶת־יְקֹוָק כַּמַּיִם לַיָּם מְכַסִּים׃ פ*

בצורה כזאת הדעה האלוקית תופיע בכל מקום בעולם. בדיוק כמו המים שהם מכסים ונמצאים בכל הים, כך הדעה האלוקית, הדעה הנכונה תכסה את כל מהלך חייו של האדם.

ומזה נדע ג"כ שלפי אותו הערך של השתרשותה הטבעית של רוח קדושת האמונה והתקלטותה בטבע הנפש בעומק, כן יבוא התור להתגלות חיצונית, שיספיק נגדה אותו הכוח העלום הרוחני של סקירת הקודש להעמידו על מכונו- הרב מסביר כיון שהכרת האלוקות איננה סותרת את המדע, להיפך הכרת האלוקות משכללת ומופיעה ביחד עם המדע. לכן אנו יכולים להבין שלפי הערך של הכרת האמונה, כך נוכל לגלות חלקים מדעיים נוספים בעולם. בעצם בזכות פתיחת שערי המדע אנו יכולים לקלוט יותר את הכוח האלוקי. יש חיבור בין החלקים, ההכרה המדעית היא מעין כלי להכרה האלוקית. לכן צריך הופעה יותר גדולה שהכח האלוקי והסקירה האלוקית תוכל להופיע במלואה על ההכרה המדעית החדשה.

ויש אשר יבואו הדברים בצורה כזאת, שסמוך להתגלותם לא יוכר עדיין אותו הכוח הפלאי שבהם לרומם את רוח החיים הפנימיים של העולם, וידמה לפעמים שהם משפילים אותן, אבל בסוף דבר יגלה ויראה לעין כל, כי גם כל אלה ההשפלות לא היו כ"א שבילים, המביאים אל הרוממות, אל אושר העולם אל האהבה האלהית ואל כבוד אל שיאיר בכל היקום- הרב מסביר שהדרך הנכונה שיש איזון בין החלקים השונים. יש איזון בין הפיתוח המדעי להכרה האלוקית. יש איזון בין גילוי החכמה הטבעית לגילוי החכמה האלוקית.

אומנם לא תמיד הדברים מופיעים ממש ביחד. יכולה להיות מציאות שקודם תופיע החכמה הטבעית, הפיתוח המדעי, ועדיין רוח החיים הפנימיים של העולם לא מופיעים. בצורה כזאת נראה כאילו העולם נסוג ממדרגתו. נראה כאילו יש כאן נסיגה והסתרה של האור האלוקי. אבל באמת זה רק דמיון, מצד האמת אין הדברים כך, אלא הסיבה שההשפלה הזאת היא רק הכנה לקראת הופעת האור האלוקי.

דבריו של הרב מזכירים מה שהרב כתב בתחילת הפסקה. גם הדמיון, גם הטעות שקיימת אצל ההמון בסופו של דבר היא מכילה בתוכה תמצית של אמת. תמצית של אור אלוקי. בדיוק כך גם בפיתוח המדעי, למרות שנראה שיש כאן ירידה והסתרה, בסופו של דבר יש כאן הופעה של אור אלוקי חדש. האור הזה יוביל את העולם לקראת הרוממות, לקראת האושר של כבוד ה' שיאיר את כל העולם. שהרי זאת מטרת על הבריאה, שאנו נראה ונגלה כיצד כל הבריאה כולה מספרת את כבוד ה'.

פסקה כו' אהבת עולמים [91] (עמוד תיב')

***כמה** הומה הוא הלב לאהב את הכל, את כל הבריות, את כל המעשים, את כל היצור, את כל המון מעשי יוצר כל, את שרשי המעשים, את החיים, את העוז, הכח, ההוד המתנשא, החכמה הבינה, הדעת, התפארת הנצח וההוד, היסוד והמלכות.*

מה יקרו רעיך אל. ומה חמדה לבי לאהבת כל הנשמות, וליופי הטובות והגמורות שבהן. מה נעמו, מה מתקו הנשמות העדינות של נדיבי הלב של הוגי הדעה, של קדושי החפץ, של תופשי התורה, אדירי האמונה, גבורי הרוח, חושבי ההגיון והשירה מקדישי הקודש, משפרי החיים והעולם. מה עצמו ראשיהם.

מה נחמדו חסידי עולם, מוחות ממולאים אצילות ותפארת קדושה.

מה אהבתים כולם יחד, מה עצמה ידידותי לכל אחד ואחד מהם, מה מאושר אני בטובתם, בכבודם, בשלותם, בעונג ונחת שהם מוצאים בחייהם.

מה לי יותר נשגב מלהיות משתתף, עוזר עובד ופועל להרבות את אור החיים, להרחיב את המשכיות שיראה ההוד וההדר, הזיו האלוהי של נועם האהבה, של אהבת עולמים, המשתרגת בענפיה הרבים מתנשאת ממעל כל היש, ומתמשכת על כל היצור, מבלטת את הפרצופים הנאהבים, מגדלת את הידיעה, מחדדת את ההרגשה, מגברת את החיים, מגברת את העידון, ומלהיבה את הגבורה, ממלאת את כל רחבי הנשמה, בעז עליון, בעז אלהים, בעזוז האמת והאורה

נושא הפסקה- הלב אוהב את הכל ובעיקר את גדולי האומה, הדעה והחסידות.

[91] מקור הפסקה קובץ ג' פסקה כ'.

ביאור הפסקה-

כמה הומה הוא הלב לאהב את הכל, את כל הבריות, את כל המעשים, את כל היצור, את כל המון מעשי יוצר כל- הרב מתאר את תכונת הלב הטבעית, הלב באופן טבעי אוהב את הכל. אפשר שהרב מתאר את תכונת הלב האישית שלו. וכך מתאר הרב בשמונה קבצים.

קובץ א' פסקה קסג'

- *... כל התקוות, כל השאיפות, כל הערך של שיווי החיים, הכל אני מוצא בקרבי רק עמכם, ואני זקוק להתקשר עם נשמותיכם כולכם, אני מוכרח לאהבה אתכם אהבה אין קץ. אי אפשר לי להרגיש שום הרגשה אחרת, כל האהבות הקטנות עם הגדולות שבכל תהלוכות חיי, הכל אצורות הן באהבתכם, באהבת כללותכם, הכלל שכל הפרטים שלכם בו הווים וחיים. כל אחד מכם, כל נשמה בודדת שמכלל כולכם, הוא ניצוץ גדול וחשוב מאבוקת אור עולמים, המאירה לי את אור החיים. אתם, נותנים אתם לי תוכן לחיים, לעבודה, לתורה, לתפילה, לשירה לתקוה. דרך הצינור של הוייתכם אני חש את הכל, אני אוהב את הכל...*

במקור זה הרב מתאר כיצד הוא לא יכול בלי לגלות את האהבה לכל הנשמות. הרב מתאר כיצד כל חייו מבוססים על אהבת כל הנשמות.

במקור נוסף בשמונה קבצים ממשיך הרב ומתאר את אהבתו לכל המציאות.

קובץ ב' פסקה עו.

- *אני אוהב את הכל. איני יכול שלא לאהוב את הבריות, את כל העמים. רוצה אני בכל מעמקי לב בתפארת הכל, בתקנת הכל. אהבתי לישראל היא יותר נלהבה, יותר עמוקה, אבל החפץ הפנימי מתפשט הוא בעזוז אהבתו על הכל ממש. אין לי כל צורך לכוף את רגש אהבה זה, הוא נובע ישר מעומק הקודש של החכמה של הנשמה האלהית.*

במקור זה הרב מתאר שהוא אוהב את הכל. אהבה לכל הבריות, אומנם בתוך האהבה ישנה אהבה מיוחדת לעם ישראל.

הלב ההומה מבטא את ההרגשות של הלב. לב הומה משמעותו לב מרגיש. בעצם בהרגשות הלב יש הרבה אהבה לכל הבריות. הרב מסביר מה כלול בתוך אהבת הבריות, שם נמצאת אהבה לכל המעשים, היינו המעשים שהקב״ה יצר. כמו כן אהבת לכל היצורים, כל מה שנוצר מן הקב״ה. אולי החילוק בין בריות מעשים ליצורים, שהבריות אלו בני האדם, מעשים כולל גם את הדומם והצומח, ואילו יצורים זה כולל את בעלי החיים.

את שרשי המעשים, את החיים, את העוז, הכח, ההוד המתנשא, החכמה הבינה, הדעת, התפארת הנצח וההוד, היסוד והמלכות- הרב מתאר שהאהבה לכל היא לא רק אהבה לבריות שהם התוצאות הגלויות שהקב״ה יצר. אלא בתוך האהבה כלולה גם האהבה לשורש של הדברים. אהבה לקישור של העוז והכח שנמצא בתוך העולם. כמו שאדם אוהב מישהו ממילא הוא אוהב גם את ההורים שלו, גם את מי שהביא אותו לעולם. כמו כן מי שאוהב מישהו הוא יכול לאהוב גם את מי שעוזר לאותו אדם. לפי יסוד זה ניתן להבין כיצד על ידי הקישור אל הכלל בעצם האדם יכול לחזור ולהגיע אל האהבת הבורא שהוא השורש שנותן חיים לכל. הרב בשמונה קבצים בפסקה שהבאנו לעיל מסביר שמתוך אהבת הבריות הוא מגיע לאהבת הבורא, וכך מובא בהמשך הפסקה שהבאנו לעיל.

קובץ א׳ פסקה קסג

- *... דרך הצינור של הוייתכם אני חש את הכל, אני אוהב את הכל. על כנפי הרוח של חבתכם אני מתנשא לאהבת האלהים, והיא מתחוורת לי, מתבררת אצלי, משתלהבת בלבבי, מצטחצחת ברעיוני..*

הרב כאן מוסיף שהכרת השורשים והחיבור לשורשים היא קשורה אל הכרת עשר הספירות, שמובאות בספרי המקובלים. הרב כאן מונה את כל עשר הספירות. אין כאן המקום לפרט כל ספירה וספירה, אבל ננסה להבין להבין מה הם הספירות. וכך מובא בספר שערי רמח״ל.

שערי רמח״ל סי׳ קכו׳ (עמ׳ פב׳)

- *לכל יכולתו אנו קוראים אין סוף ב״ה, דהיינו הרצון העליון בשלמותו. ולדרך ההדרגה אנו קוראים: ספירות. נמצא, שהמאציל יתי״ש שהוא המצוי הראשון, צמצם את רצונו הכל יכול, וקבע דרך ההדרגה, ולפיכך אנחנו אומרים שהאין סוף נתצמצם, ואז נגלו הספירות, מכאן והלאה נדבר בספירות ובהדרגותיהם...*

במקור זה מסביר הרמח״ל שמהות הספירות היא לצמצם את האור האלוקי האינסופי. בעצם הספירות היא מעין כלי שיוצר צמצום כדי שהאור האלוקי יוכל להופיע בצורה מצומצמת.

ושם בהמשך כותב הרמח״ל כך.

שערי רמח״ל סי׳ קלי (עמ׳ פג׳)

- *הנה נמצאו עשר אורות שהם שרשי כל ההנהגה, והם נקראים עשר ספירות, שכאשר נבין אותם עם כל חלקיהם נבין כל ההנהגה.*

במקור זה מוסיף הרמח״ל שבדרך עשר ספירות הקב״ה מנהיג את העולם. בעצם יש כאן את שורשי ההנהגה. מקור זה מתאים לפסקה שלנו שהרב מקדים שהוא אוהב את שרשי החיים, את כל העוז החיים, ומיד אח״כ הרב מונה את עשר הספירות, כיון שבאמת הספירות הם שורשי החיים. בעצם הספירות הם הדרך בה הקב״ה מנהיג ומשפיע לעולם. לכן האוהב את הבריות ואת העולם אוהב להתחבר אל הספירות שמביאות שפע לעולם.

מה יקרו רעיך אל. ומה חמדה לבי לאהבת כל הנשמות, וליופי הטובות והגמורות שבהן- בחלק הראשון של הפסקה הרב תיאר כיצד הוא אוהב את הכל. כעת הרב מתאר מקומות בהם יש גילוי של אהבה יותר גדול. הרב מתאר בהמקום בו האהבה יותר גדולה זה אצל הנשמות היותר טובות. את הנשמות היותר טובות הרב מכנה בשם רעיו של הקב״ה. זה מבוסס על לשון הפסוק בתהילים.

תהלים פרק קלט פסוק יז

- *וְלִי מַה־יָּקְרוּ רֵעֶיךָ אֵל מֶה עָצְמוּ רָאשֵׁיהֶם׃*

יש יקר מיוחד לרעיו של הקב״ה. כיון שהקב״ה בעצמו מחבב במיוחד נשמות מיוחדות, לכן הרב בעצמו מתאר אהבה מיוחדת לאנשים האלה. יש חמדה מיוחדת לאהבת הנשמות שהם יותר טובות ויותר גמורות. המושג נשמות גמורות נראה שהכוונה לנשמות שזכו להשלים את התיקון שלהם, בזה הם נחשבות יותר גמורות. השלמת התיקון של הנשמה יוצר גילוי יותר גדול של טוב אלוקי, וממילא יש כאן יכולת לאהוב יותר את הנשמות האלה.

מה נעמו, מה מתקו הנשמות העדינות של נדיבי הלב של הוגי הדעה, של קדושי החפץ, של תופשי התורה, אדירי האמונה, גבורי הרוח, חושבי ההגיון והשירה מקדישי הקודש, משפרי החיים והעולם. מה עצמו ראשיהם- הרב נותן דוגמאות לנשמות שהם יותר טובות ויותר גמורות. אלו נשמות אנו יכולים לגלות כלפיהם יותר חמדה, נעימות ומתיקות. יש את נדיבי לב, מושג זה מובא בפרשיות המתארות את הנדבה למשכן, וכך מובא בפסוק.

שמות פרק לה פסוק ה

- *קְחוּ מֵאִתְּכֶם תְּרוּמָה לַיקֹוָק כֹּל נְדִיב לִבּוֹ יְבִיאֶהָ אֵת תְּרוּמַת יְקֹוָק זָהָב וָכֶסֶף וּנְחֹשֶׁת׃*

נדיב לב אלו אנשים שהם מעצמם מביאים את התרומה. אלו אנשים שיש להם לב רחב של נתינה וחסד.

הרב מתאר גם נשמות שהם הוגי דעה שהם גם טובות. היתרון של הוגי דעות בזה שהם מחפשים את השורש של החיים. הוגי דעות אלו אותם אנשים שפיתחו את דעתם בשביל להביא לעולם את המטרה והתכלית של העולם. אנשים כאלה מביאים את האידיאלים לעולם.

הרב בשמונה קבצים מתאר את מעלת הוגי הדעות כמחזיקי המחשבה, וכך כותב הרב.

קובץ ב' פסקה שנא.

- *הרבה חופש רוח צריך האדם לסגל לעצמו, עד שיכיר יפה את גדולת כח הפעולה של המחשבה. ... וכמה רב ועצום הוא הערך של הוגי הדיעות האלהיות, הנושאים את קדושת המחשבה ורוממותה על פי אותן המקורים האלהיים שהיא מפכה על ידם בנשמתם ובאורח חייהם.*

הרב מסביר ששהאדם יכיר את ערך וכח המחשבה, אז האדם יכיר את מעלת הוגי הדעות האלקיות. הוגי הדעות הם אלו שנושאים את המחשבה ברוממתה, בזכות הקישור לקדושה הנמצאת בנשמתם.

הרב מתאר גם נשמות של קדושי החפץ- אותם אנשים שמגלים חפצים ורצונות של קדושה. אנשים שיש להם כיסופים לגלות אלוקות. אפשר

שבזה הרב מתאר את הצדיקים, אותם צדיקים שפועלים בשביל להביא קדושה וקרבת ה' לעולם.

הרב מתאר גם את הנשמות שהם תופשי התורה. הכוונה כאן לתלמידי חכמים שמחזיקים ולומדים את התורה הקדושה. הכינוי תופשי התורה מובא בספר ירמיהו.

ירמיהו פרק ב פסוק ח

- *הַכֹּהֲנִים לֹא אָמְרוּ אַיֵּה יְקֹוָק וְתֹפְשֵׂי הַתּוֹרָה לֹא יְדָעֻונִי וְהָרֹעִים פָּשְׁעוּ בִי וְהַנְּבִיאִים נִבְּאוּ בַּבַּעַל וְאַחֲרֵי לֹא־יוֹעִלוּ הָלָכוּ׃*

שם רש"י פי' תופשי התורה הם הסנהדרין, ואומנם הרד"ק ועוד פרשנים מרחיבים את המושג גם לשאר תלמידי החכמים.

כמו כן הרב מתאר את אהבתו המיוחדת לאדירי האמונה. מדובר כאן לא על לומדי תורה רגילים שעוסקים בתורה הגלויה. מדובר כאן על אותם אנשים שמעמיקים את עיסוקם בענייני האמונה.

הרב צבי יהודה בספרו 'לנתיבות ישראל' מביא גם רשימה דומה לדבריו של הרב כאן, וכך הרב צבי יהודה מכנה את הרשימה הזאת

לנתיבות ישראל ח"א עמ' ריח.

- *להיות לתלמידי חכמים גדולי וגאוני תורה ויראה, אדירי אמונה וקדושי חיים, אישי השורה הפנימית העליונה לאומה הישראלית, הממלאים תוכן אוירתה כולה ומישרים את הליכות עולמה.*

הרצי"ה מגדיר כאן שתכונות אלה, הם התכונות של אישי הצד הפנימי של האומה, אותם אלה שנותנים את התוכן והישרת הדרך לכלל האומה.

הרב מתאר אהבה מיוחדת גם לגבורי הרוח, אותם אנשים שנותנים ומורידים את הצד הרוחני אל המציאות. וכך כותב הרב בשמונה קבצים על עבודת קדושי המחשבה וגבורי הרוח.

קובץ א' פסקה תשפד

- *... וההזרחה של אור שאדם צופה בו מסוף העולם ועד סופו, גנוזה היא באוצר החיים של אור התורה, ומתנוצצת כברקים בנשמותיהם של טהורי הדעה, קדושי המחשבה וגבורי הרוח, שהעליוניות של ההסתכלות הזכה האלהית מפלגיה של תורה, היא חיי רוחם ומשוש תקותם. והם הם יוצרים ובוראים תמיד ישועות ליחיד ולציבור, ורוחו של משיח ד', שהיא רוח זיו העולם, חי החיים, הולך ומפעם בקרבם, ועל ידי מגעם הרוחני והמעשי, בכל אשר סביבותם, ובעולם כולו בגללם, בכל שדרה ושדרה לפי קירובה וריחוקה מהם, כמדת אור השמש על הכוכבים שבשיטתה, שהוא מתחלף לפי הריחוק והקירוב.*

במקור זה הרב מסביר שקדושי המחשבה וגבורי הרוח, הם האנשים שמצליחים לקבל את הצד העליון. כיון שהם מקבלים את הצד העליון הם מורידים את הצד העליון לכל הסביבה. בזכותם העולם כולו מושפע מן הרוחניות.

כמו כן הרב מציין גם את חושבי ההגיון, אותם אנשים שבעיקר מתמקדים במחשבה, מפתחים את המחשבה ואת ההגיון הפנימי.

בנוסף יש אהבה וחיבה מיוחדת לאנשים הקשורים אל השירה. שירה מבטאת צד עליון של המציאות. צד רגשי שמפתח את הקישור אל הקדושה.

הרב מסיים את תיאור האנשים המיוחדים באנשים שהם מקדישי הקודש, אלה שפועלים בעולם בשביל להרבות קדושה בעולם. מקדישים ומסמנים את הקדושה שבעולם. זה לצד האנשים שמשפרים את העולם, האנשים שדואגים לפיתוח הצדדים החומריים של העולם. אותם אנשים שהם משפרים את החיים ואת העולם. החיים נראה שהדגש אלה שמפתחים המצאות שעוזרות לבני האדם. והעולם אלה שדואגים ומשפרים את העולם כולו, את הסביבה כולה.

כל הרשימה הגדולה כאן הם מקבלים אהבה וחיבה מיוחדת, כיון שבתכונתם יש טוב מיוחד שיוצר חיבה נוספת.

הרב מסיים חלק זה בחלק השני של הפסוק שהבאנו לעיל.

תהלים פרק קלט פסוק יז

- *וְלִי מַה־יָּקְרוּ רֵעֶיךָ אֵל מֶה עָצְמוּ רָאשֵׁיהֶם׃*

בפשט פסוק נראה שיש כאן תיאור של ריבוי, היינו הראשים, אותם גדולים הם רבים ועצומים. אבל אפשר שהרב מוסיף כאן משמעות איכותית, מה עצמו ראשיהם, היינו יש כאן עוצמה של אהבה וחיבור לאותם גדולים.

מה נחמדו חסידי עולם, מוחות ממולאים אצילות ותפארת קדושה- מקום מיוחד הרב מייחד אהבה לחסידי העולם. הכוונה לאותם אנשים שכל מטרתם לגלות חסד בעולם. אנשים אלה הם מיוחדים באהבה כלפיהם, כיון שהם בעצמם רוצים לגלות את טוב העולם. כיון שהם בעצמם עוסקים בחסד של העולם לכן הם נחמדים במיוחד.

בשמונה קבצים הרב מתאר את תפקידם של חסידי עולם, וכך כותב הרב.

קובץ א' פסקה תמד

- *... אבל חסידי עולם צריכים להיות בכל דור, אוחזים במדותיו של אברהם ברעיון, שחסדם מתפשט על הכל, ומוצאים הם את הטוב בכל מקום, ותורת חסד על לשונם.*

במקור זה הרב מסביר שחסידי עולם שבכל דור הם ממשיכים את מידותיו של אברהם. הם מגלים טוב וחסד בכל מקום.

התוצאה שאצל אותם חסידים יש במוחם הרב אצילות ותפארת של קדושה. יש להם יכולת האצלה גדולה ותפארת היינו ריבוי גוונים של קדושה שמופיעה בעולם בזכותם.

מה אהבתים כולם יחד, מה עצמה ידידותי לכל אחד ואחד מהם, מה מאושר אני בטובתם, בכבודם, בשלותם, בעונג ונחת שהם מוצאים בחייהם- לאחר שהרב הדגיש את האהבה המיוחדת לכל פרט ופרט, מתוך הבנה שיש אהבה מיוחדת לכל סוג וסוג של אנשי מעלה. כעת הרב מסביר שמעל הכל יש אהבה כללית לכולם. החיבור והשיתוף שרואים בין כל סוגי האנשים זה יוצר אהבה כללית לכולם יחד. אומנם גם באהבה הכללית לכולם זוכים לראות את הידידות והמיוחדות של כל אחד ואחד.

הרב מדגיש שהביטוי של גילוי האהבה הוא האושר בטובה של האחר. המדד לבחון האם אני באמת אוהב מישהו אחר, תלויה ביכולת שלי להשתתף בשמחה של האחר. להיות מאושר בכבוד בשלווה ובעונג והנחת שיש לחברי.

וכך כותב הפלא יועץ אות ו'

- *ועקר מצות האהבה היא בלב, שלא ישמח בתקלת חברו, חס ושלום, רק ישמח בטובתו ויצטער בצרתו עד שיתפלל עליו.*

הפלא יועץ מסביר כיצד עיקר קיום מצוות ואהבת לרעך כמוך, עיקר האהבה היא בלב. הביטוי של הרגשת הלב שהאדם שמח בטובת חברו, ולהיפך מצטער בצרת חברו.

מה לי יותר נשגב מלהיות משתתף, עוזר עובד ופועל להרבות את אור החיים- גילוי האהבה לא רק להרגיש שמחה בטובת חברו ובטובת העולם. הרב מדגיש שהתוצאה של האהבה שהוא שואף לעזור, להשתתף ולפעול בשביל להרבות את אור החיים בעולם. השאיפה של הרב לגלות את ריבוי כוחות החיים בעולם, ריבוי שנובע מאור החיים שקיים בעולם.

הרב בשמונה קבצים מתאר מה יוצר אור החיים, וכך כותב הרב

קובץ א' פסקה תרעג.

- *עיקר העבודה הולכת ומתבררת לאדם, כל מה שידע שאור החיים האלהיים העליונים מחיה את כל עניני הרוחניות שלו*

במקור זה מסביר הרב שאור החיים מחייה את כל הצד הרוחני של האדם. אם כן הרב שואף לעזור לגילוי אור החיים בעולם. לגילוי הצדדים הרוחניים שקיימים בעולם.

להרחיב את המשכיות שיראה ההוד וההדר, הזיו האלוהי של נועם האהבה, של אהבת עולמים, המשתרגת בענפיה הרבים מתנשאת ממעל כל היש, ומתמשכת על כל היצור- השאיפה היא להרחיב את גילוי אור החיים שבכל מקום ומקום יראו את האור וההדר האלוקי. בעצם השאיפה להביא המשכה של זיו האלוקות בכל הענפים שיוצאים מן אור החיים.

הרב בשמונה קבצים מתאר כיצד גדולי הנשמה מצליחים להביא את האור לכל חלקי החיים, וכך כותב הרב.

קובץ ב' פסקה ז.

- *גדולי הנשמה, כשהם נטפלים לעסקי החיים הרגילים, הרי הם ממשיכים אור חיים עליונים בעסקי החול הללו, ומקדשים אותם בעד כל העולם כולו, וקל וחומר בעד עצמם, וכן הם מרימים את הערך של כל אותם העניינים הקטנים למעלה רוממה, גדולה ונשגבה. אלה הישרים, שצרור החיים העליונים הוא עמהם תמיד, ואור עונג קודש ד' הוא מאיר להם בכל עת, כשהם יורדים לדבר דברי חול פשוטים, הרי הם יודעים ומכירים איך אור החיים של הקודש הכללי מתפלש שמה בכל המחבואים, והם מגלים משם את האור, ומביאים אותו בדעה והשכל, ובגבורת חיי נשמות, אל מקום עליון, אשר שם חיי הקודש מאיר בהרחבה, בגלוי ולא בסתר, בזוהר בולט ונוצץ...*

במקור זה הרב מסביר שגדולי הנשמה כשהם מתעסקים בענייני החול הם מרוממים את הערך של ענייני החול. הרמת הערך של ענייני החול נוצר על ידי ההכרה שאור החיים של הקודש הכללי יורד ומתפלש בכל דרכי החיים. בתוך הקודש יש חלקים מוסתרים של הקודש. הצדיקים בחיבורם מגלים את אור החיים הקדוש בתוך המחבוא של חלקי החול.

הגילוי הזה משפיע שכל הענפים וכל היצורים מכילים בתוכם את האהבה העולמית. אהבה שהקב"ה משפיע לעולם ריבוי שפע מתוך אהבתו את העולם.

מבלטת את הפרצופים הנאהבים- נראה שהרב מרמז כאן על פרצופים המתוארים בספרי המקובלים. יש בעולם פרצופים רוחניים שדרכם מופיעה הארה רוחנית. הפרצוף הוא שילוב של ספירות בצורה מסודרת שיוצרת השפעה כללית מאוזנת. בשונה מן הספירה שהיא מבטאת רק צד אחד, הפרצוף מבטא מכלול של הנהגה והשפעה. הדרך שהפרצוף מאיר זה נעשה על ידי ייחוד בין הפרצופים. בעצם גילוי האהבה הקיים בתוך הפרצופים זה הדרך למשוך ולהמשיך שפע לעולם. לכן הרב מכנה את ההמשכה הזאת בשם פרצופים נאהבים.

מגדלת את הידיעה, מחדדת את ההרגשה, מגברת את החיים- גילוי האהבה האלוקית מגדילה את ידיעת הקב"ה. הרב שואף לעזור לעולם להגדיל את הידיעה האלוקית, להגדיל את ההרגשה האלוקית. הגדלת ההרגשה האלוקית היא מגבירה את כוחות החיים. כשהאדם מרגיש את החיות האלוקית ממילא כוחות החיים שלו מתגברים.

מגברת את העידון, ומלהיבה את הגבורה, ממלאת את כל רחבי הנשמה, בעז עליון, בעז אלהים, בעזוז האמת והאורה- הרב ממשיך

בתיאור התוצאה של הגברת האהבה האלוקית. התוצאה שלא רק החיים מתגברים אלא גם העידון והנועם של החיים מתגבר. יש לאדם גבורה שמלהיבה אותו. יש לאדם כזה מילוי בכל רחבי נשמתו. המילוי הזה נובע מן העוז העליון, עוז שמגיע מן העוז האלוקי. העוז הזה הוא עוז של אמת ועוז מלא אור.